RÉGI

MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

VI.

RÉGI

MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HATODIK KÖTET.

SZEGEDI KIS ISTVÁN. SZIRÁKI BALÁZS. ARMBRUST KRISTÓF. MÁDAI MIHÁLY.
SARLÓKÖZI NÉVTELEN. RÁSKAI GÁSPÁR. GYULAI ISTVÁN. HELTAI GÁSPÁR.
TÖKE FERENCZ. SZEGEDI ANDRÁS. PANITI JÁNOS. SZEPETNEKI JÁNOS.
SZEGEDI GERGELY. PAP BENEDEK. BARÁT ISTVÁN. NAGYFALVI GYÖRGY.
VILMÁNYI LIBÉCZ MIHÁLY. BÉKÉSI BALÁZS. NÉVTELENEK.

1545—1559.

BUDAPEST, 1896.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN

XVI. SZÁZADBELI

MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉTESZI

SZILÁDY ÁRON

M. AKAD. R. TAG.

ÖTÖDIK KÖTET.

1545—1559.

BUDAPEST, 1896

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

A XVI. század közepének költői foglalják el ezt a kötetet is. Egy évtizednél nem sokkal több az az idő, a melyből a névtelenekkel együtt mintegy huszonöt énekszerzőt mutatunk itt be vagy névszerint is, vagy csak évszámmal megjelölt műveik alapján. A névtelenül s szereztetési idő megjelölése nélkül fenmaradt vallásos énekek révén jóval nagyobbra emelkednék a szám, de ezekre nézve egy-egy nyomtatásban megjelent gyűjtemény évszáma csak az innenső határidőt mutatja, míg az időköz kezdetének meghatározása a legritkább esetben sikerülhet. Az így meghatározhatatlan, meg azután az elveszett vagy eddig elő nem került művekre gondolva, nem lehet teljesnek tartanunk azt a képet, a mely ennek a kötetnek tartalmából tűnik elő; nem pedig azért sem, mivel a három előző kötet tartalma, legnagyobb részt, szintén ezen időközből maradt reánk s ha szerzőik egy pár évvel előbb is pengették már a lantot, azért az itt közrebocsátott szerzőkkel egyszerre is énekeltek s a század második felének első évtizedében is helyt állottak. Ezek közül való a mindeniknél termékenyebb Tinódi is, a ki egy töredékével ebben a kötetben is (100. l.) figyelmeztet erre bennünket, úgy hogy voltaképen e kötet, az előbbiekkel együtt tárja elénk azt, a mit 1560 előtt élt költőink munkásságából ismerhetünk. Ismételnünk kellene itt azokat, a miket különösen Tinódiról mondottunk, ha a XVI. század közepe költészetének jellemzéséről akarnánk szólni: azért csak e kiegészítő kötet tartalmára szoritkozunk.

A szerzők s énekeik tárgyai itt is oly különféleséget mutatnak, mint a már eddig közrebocsátottak. Papok, mesterek, deákok mellett prókátor, senator, székesvárosi bíró,

kamarai főtisztviselő és hadvezér, ki fiatalon, ki öregen mondja énekét. Zsoltár, hymnus, szertartásos ének, hazafias jeremiád, bibliai epika, egyház- és magyar-történeti ének, regényes elbeszélés, házasok éneke, menyegzői vers, gúnyvers — egymást fölváltva követik. Nemcsak az egyház szolgái ragaszkodnak a hagyományos formákhoz, tartják és adják tovább az öröklött hangot s kifejezési módokat, mint példáúl Gergely mester, pótlékúl közölt Fösvényében, mely Szkhárosira emlékeztet, hanem a világi énekmondó is hű marad azokhoz.

Ráskai a magyar énekmondásban épen úgy megérdemli a dicséretet, mint Tinódi szerint Kármán Demeter a rácz módban, s bizonyos, hogy Franciskója, a népszerű mese mellett, az elbeszélési módnak is köszönheti kedveltségét. *Tőke Ferencz* Szigeti ostroma épen oly hevenyében készül, mint Tinódi egyik-másik viadala, veszedelme s bajvívása, de nem is csekélyebb hazafi érzéssel, kegyelettel és énekmondó virtussal. Másik éneke Spira Ferencz doctorról szól a leghitelesebb kútfő után, hasonló vonatkozásokkal, erős meggyőződéssel s amazénál gondosabb verseléssel. *Szegedi Kis Istvánnak* máig zengő Jövel Szentlélek Isten-e bizonyítja, hogy török rabságból kiszabadulásért való Hálaadása épen úgy szívhez szólt a maga idejében, mint Szánja az Úristen kezdetű siralmas éneke, melyre még Arany János is kedvesen emlékezett vissza gyermekkorából. Az az idegenkedés meg, melylyel a nép a folyó század elején, a reformátusok új énekes könyvének behozatalát fogadta, nyilván azt mutatja, hogy *Szegedi Gergely* zsoltárait nemcsak Szenczi Molnár Albert tartotta legszebbeknek, hanem annyi idő multával is nehezen vált meg azoktól a magyar nép. — Jeruzsálem pusztulását csaknem egy évben ketten is foglalták énekbe: *Mádai Mihály* és *Szegedi András*. Kár, hogy Mádai énekének csak kezdete maradt meg; mert az összehasonlíthatás nemcsak a nyelv és verselés, hanem a forrás-munka felhasználása szempontjából is tanúságos lehetne. *Sziráki Balázs* és *Paniti János* szintén egy tárgyról énekel; talán mindkettő fiatalon, épen saját házasságát ünnepli énekkel, mely énekek e nemben Batizieével, Tar Benedekével, Nyilas Névteleneével, az Adhortatio mulierummal és Dézsi Andrásnak Az iffjú Tóbiás házasságáról szerzett énekével már eddig is olyan csoportot képeznek, a mely a 264. lapon olvasható Menyegzői verssel együtt a kor szokásai és erkölcsei megismerésére elsőrendű kútfőül kínálkozik. *Nagyfalvi György* Chain és Ábel-e, egy *Névtelen* Ábrahám patriárkhája, *Békési Balázs deák* Sodomája és Gomorája, a Hoffgreff-gyűjtemény hátralevő és itt (75—99. l.) közölt hasonló tárgyú darabjai meg, a biblai epikának eddig közre bocsátott tömegét jelentékeny számmal nevelik. *Gyulai István* egy hymnusa, *Barát István* egy zsoltára, egynehány *Névtelen* egy-egy darabja inkább vagy kevésbbé, de értékes kiegészítő része az e korbeli vallásos énekgyüjteménynek. *Pap Benedek* a zsoltárírók java közé tartozik; *Vilmányi Libécz Mihályt* pedig Sylvester után is elismerés illeti distichonaiért. *Szepetneki János* Bátorítása a halál ellen, mind forma, mind tartalom tekintetében figyelmet érdemlő alkotás; a *Sarlóközi Névtelen* Utolsó ítélete pedig, több e tárgyról szóló énekünk közt azért is nevezetes, mivel a Béda, Aquinói Tamás és Comestor Péter szövegeiből ismeretes képet, t. i. az utolsó ítéletet megelőző tizenöt jelt, mely tizenöt egymásután következő napon teszi semmivé a világot, ennek a szerzője foglalta először magyar énekbe, míg Batizi, Dobai s több névtelen mind a biblia előadásához tartja magát.

Csak *Armbrust* és *Heltai* van még hátra, kik közül szász létökre, egyik ifjan, másik előhaladt korban fordította, németül írt, illetőleg kölcsönvett énekét magyar versekbe. Armbrust német eredetiét nem találhattuk fel, pedig a magyaréval egyező címe váltig lidérczkedik emlékezetünk ködösebb zónáiban. Heltai német művének címe fel van jegyezve, de magát a munkát mások után mi is hiába kerestük. A véletlen a Heltai által használt eredeti forrásra mégis rá vezetett s magyar versei közül ha mindeniknek nem is, egy párnak sikerült német szabását is felmutatnunk. A hivatalos téren mindketten hasznos szolgálatokat tettek a hazának. Heltai a magyar irodalomnak is többféleképen hű munkása volt; mindkettőnek megvan arra is érdeme, hogy énekszerzőink sorában helyet foglaljon s bizonyságot tegyen arról, hogy a magyarnak és szásznak egymást megbecsülni kész érzelme, a

XVI. század folytában, a magyar költészet régióiban is kereste a találkozást.

A részletező méltatás, énekszerzőink életének felkutatott adatai s egyéb oda tartozó idézetek Jegyzeteinkben foglaltatnak. Ezek a Jegyzetek az előbbi kötetekéitől egy tekintetben különböznek. Azokban talán kelletén túl is sok volt a szómagyarázó példa és idézet. Ennek oka és szüksége akkor megvolt, míg ma felesleges térfoglalás és szószaporítás volna. A Nyelvtörténeti Szótár közkézen forog s abban mindenki nagyobb mennyiségben találhatja meg azokat az idézeteket, amelyekre szüksége van, mint a milyen terjedelemben itt felvehetők lettek volna.

A mi a szó-, név- és tárgymutató iránt az V. kötet Előszavában tett igéretünket illeti: azt e kötetnél beváltottuk.

A gyűjtés, összeállítás körül segítségünkre voltak: Géresi Kálmán, Hellebrant Árpád, ifj. Kemény Lajos, néh. Lugossy József, néh. Dr. Nagy Sándor, Ráth György, Révész Kálmán, Szily Kálmán, id. Szinnyei József, Thallóczy Lajos urak. Köszönettel, hálával jegyeztük fel neveiket!

1896. február 13-án.

Sz. Á.

SZEGEDI KIS ISTVÁN.

1545—1572.

A SZENTLÉLEKNEK SEGÍTSÉGÜL HÍVÁSÁRÓL VALÓ DÍCSÉRET.

A PREDIKÁCZIÓ ELŐTT.

Jövel szentlélek Isten!
Tarts meg minket ígédben,
Ne légyünk setétségben,
Maradjunk igaz hitben.

Szenteld meg mi szívünket,
Világosíts elménket,
Hogy érthessük ígédet,
Mi édes Mesterünket.

Adj isteni félelmet,
És bizonyos értelmet,
Igéddel taníts minket,
Gerjeszd fel mi szívünket.

Vígasztald meg elménket,
Mindenben segíts minket,
Öregbítsed hitünket,
Távoztassad bűnünket;

Hogy téged az atyával,
És az ő szent fiával,
Dicsérhessünk mindnyájan
A fényes mennyországban.

AZ ANYASZENTEGYHÁZNAK SIRALMAS PANASZOLKODÁSA A KRISZTUS ELŐTT; AZ Ő ELLENSÉGINEK ELLENE.

O mint keseregnek most az keresztyének,
Nincsen önekiek semmi békeségek,
Mert elhatalmaztak a sok hitetlenek,

Kik a Krisztus Jézust el nem szenvedhetik,
És az ő székiből ötet el-levetik,
Az ő érdemében hüteket nem vetik.

Egyfelől környölünk a szent érdemesek,
Másfelől környölünk idegen nemzetség,
Kiknek a Krisztusnak szolgái nevetség.

Szidalmazzák ezek az Krisztusnak nevét,
Nem különben tartják mint eretnekeket,
Az kik a Krisztusban vetötték hüteket.

Ne hagyj azért minket hatalmas Úr Isten,
Mert az te népednek nincsen segítsége,
Nincs ótalmazója, nincsen fejedelme.

Hogy ezt megérthesse Krisztusnak egyháza,
Hogy csak te vagy neki kegyelmes Istene,
És minden árváknak kegyes táplálója.

Dícsértessél atya mindenható Isten,
És az te szent fiad veled egyetembe,
A szentlélek Isten örökkön örökké.

HOGY AZ ÚRISTEN AZ Ő HÍVEIT MINDEN GONOSZTÓL MEGÓTALMAZZA AZ Ő NEVÉNEK DICSŐSÉGEJÉRT.

O mindenható Isten, ki az te kegyességedből
Az te szent ígédben magadot megjelentéd,
Az te akaratodat híveidnek kijelentötted,
Hogy téged esmerjünk és örökké dícsérjünk.

Könyörgünk mostan néked, bocsásd meg mi bűneinket,
Ótalmazz meg minket mindenféle gonosztól,
Ördögtől és az büntől, az haláltól és kárhozattól,
Az Jézus Krisztusért, mi megszabaditónkért.

Ótalmazd híveidet kik téged felmagasztalnak,
És csak te benned bíznak minden nyavalyájokban,
Hogy az hitetlen népek megismerjék hatalmasságodat,
Hogy az te híveid örökké tiszteljenek.

Dícséret az Istennek, atyának és az fiúnak,
És az szentléleknek, az egy bizony Istennek,
Kit dícsérnek mennyekben mindenkoron az szent angyalok.
Jer mi is dícsérjük, mert irgalmas minékünk.

SZEGEDI ISTVÁNNAK A TÖRÖK RABSÁGÁBÓL KISZABADULÁSÁÉRT VALÓ HÁLAADÁSA.

Hál-t adok néked úristen,
Mert vagyok én nagy örömben,
Jelen level énnékem keserűségemben,
Vígasztalál engem az tömlöczben,
Bátorítád én szivemet az te szent ígédben.

Megmentél engemet bánatból,
Megszabadítál tömlöczből,
Kivőd lábaimat vas nehézségéből,
Kihozál engemet ellenség kezéből,
Az kegyetlen népnek nagy hatalmasságából.

Meghallgatád imádságimat,
Meglátád fohászkodásomat,
Eltörléd szememről könyhullatásimat,
Fordítád örömre siralmomat.
Változtatád minden jóra az én dolgaimat.

Megverél engemet úr Isten,
Mert én ellened vétkeztem,
Azért bűneimnek terhét elviselem,
Nagy hálaadásokkal te néked engedtem,
Könyörgöttem én tenéked Krisztusnak nevében.

Te reád vettem szemeimet,
Gondoltam ígéretedet,
Hogy imádságomban meghallgatsz engemet,
És noha bűnöm vádoltak engemet,
De Krisztusnak igazsága vígasztalt engemet.

Elmélkedtem te szent ígédben,
Bízom te kegyességedben,
Hogy nem hagy engem keserűségemben,
Örvendözött lelkem az te szent lelkedben,
Azért néked könyörögvén bíztam kegyelmedben.

Igy szokott Isten cselekedni,
A kiket szeret megveri,
Hogy senki magában ne merészljen bízni,
Akar mindenektől hívattatni,
Mert ő szokta a híveket megszabadítani.

Példát vehet minden én rólam,
Kivalék nyomorúságban,
Istenhez kiálték az én nyavalyámban,
Meghallgata engem imádságomban,
Mert jelen lön Isten az én fogságomban.

Kiből dícsértessél úristen,
Tiszteltessél dicsőségben,
Ki vagy atya, fiú és szentlélek úristen,
Segíts híveidet minden szükségekben,
Hogy dícsérhessünk tégedet jó szűben lélekben,
Hogy tenéked új éneket mondjunk szép versekben.

A MAGYAROKNAK SIRALMAS ÉNEKE A TATÁR RABLÁSÁRÓL.

Szánja az úristen híveinek romlását,
Az ő fiainak, leányinak rablását,
Noha most eltűri, de el nem szenvedi
Nagy szidalom vallását.

Ezeket szemünkkel látván, elkeseredtünk,
Ily éktelenségen magunkban elrémöltünk
Isten beszédében mi is választottak
Csaknem kétségben estünk.

Gyakran az Istennek noha szavát hallgatjuk,
Megmaradásunkat ingyen sem reménlhetjük,
Mert mind veszten veszni szegény országunkat
Szemeinkkel jól látjuk.

Egyik veszedelem az másikat ott éri,
Hogy mind nagyot kicsint ily kímélletlen üti,
Semmiképpen lelkünk szabadulásunkat
Még hinnie sem meri.

De vess véget immár, uram, büntetésünkben,
Fordíts szemeidet reánk kegyességedben,
Mert az te népeid majd kétségben esnek
Enni nagy sok inségben.

Immáran, úristen, esmerjük büneinket,
Bánjuk és siratjuk régi hitlenségünket,
Minden szentségünket mostan úgy útáljuk
Mint fertelmességünket.

Fordíts haragodat már az pogán nemzetre,
Kik nem hisznek téged örök idvösségekre,
Hadd esmerjenek meg téged Jézus Krisztus,
Örök veszedelmekre.

Ezek éjjel-nappal szolgálnak az bálvánnak,
Tisztességet tesznek az csalárd Makhumetnek,
Jó szerencséjeket nem tulajdonítják
Néked, igaz Istennek.

Csak hallania is nevedet nem akarják,
Te szent halálodat nevetik és káromlják,
Az zsidókkal együtt az te szent ígédet
Pökdösik és csúfolják.

Jámbor vén népeket ők tisztelni nem tudják;
Az csecsemőket is egy szálnyira sem szánják,
Rettenetességvel, nagy kegyetlenségvel
Őket szablyára hányják.

Tisztességet semmit ők az vénnek nem tesznek,
Az gyermekszülőkön semmit nem könyörülnek,
Sok gyermekágybéli asszonyi állatot
Az lóhátra felvonnak.

Éktelenségeket beszélleni nem merjük,
Mert soha hírrel is ezelőtt nem hallottuk;
Hogy mind az ég, az föld reájok nem szakad,
Azt mindnyájan csudáljuk.

Gyenge szép szűzeket rontanak és vesztenek,
Nagy sok ezer szűzet ők megszöplősítenek,
Ki miatt szegények nagy szégyenletekben,
Nagy hirtelen meghalnak.

Ruhájokat rólok éktelenül levonják,
Az szegény rabokat mezítelenül hagyják,
Mint egy sereg csordát, az tatár ostorral
Előttök hajdogálják.

Éhségnek miatta mind elszakadkozának,
A szomjúság miatt nagy sokan meghalának,
Az vad lovak hátán nagy sok gyenge szüzek
Halálra bágyadának.

Nagy sírván anyjoknak az gyermekek kiáltnak:
«Adnál vizet innom, édes anyám!» azt mondják:
Ő édes anyjoknak csaknem hasad szívek,
Hogy csak azt sem adhatják.

Nagy undok étellel szegény rabokat tartják,
Az lóhúst fövetlen őeleikbe hányják,
Az csitkók vérével, kaczolák tejével
Szegényeket itatják.

Meg nem keserednek az kisded gyermekeken,
Kettősével öket ültetik az nyeregben,
Az ártatlanoknak csak sírni sem hadnak
Fejek öszveverésén.

Étekvel itokkal ők semmit nem gondolnak,
Hideggel halásokon egy szálat sem bánkódnak,
Mint az férget úton széllel hajigálni
Szegényeket nem szánják.

Nehézkes asszonyok kik köztök szülnek vala,
Gyermek lábát fogván az Tiszába vetik vala,
Kőszívnek mondhatjuk kinek szíve rajta
Nem keseredik vala.

Szégyenljük mondani menyeken, leányokon,
És gyermekeken, szép asszonyi állatokon,
Az minemő szeplők ő rajtok lettenek,
Kiért Isten verd torkon!

Nagy vereségekkel kegyetlenül kínozzák,
Hogy kiváltozzanak erőssen sacczoltatják;
Miérthogy nyelveket szegények nem értik,
Rútól arczól csapdossák.

Maga az pogánnak ők beholdultak vala,
Minden kívánságát megteljesítik vala,
Meg sem futamának, mert holdulásokhoz
Ők igen bíznak vala;

Az pogán uroknak híven szolgálnak vala,
De az Isten dolga eszekbe sem jut vala,
Az urak dolgára, nem az tanúságra,
Vasárnap mennek vala.

Az Isten igéjét úgyan elunták vala,
Az ő juhok feje, gyomrok émeleg vala;
Kiért nagy úristen te búsúlt haragod
Méltán mireánk szálla.

Nincsen sem városban, sem faluban tanító,
Mert mind az rabságra vitetett az hallgató,
Közönséges bűnért méltán veretteték
Mind tanító, hallgató.

Siralmat most minékünk mind holtiglan hagyának,
Édes magzatinktól mikor elszakasztának,
Házastársainktól hogy elszakasztának,
Bár élnünk se hadnának!

Mit téssz, uram Isten, fiadnak életével,
Házastársainknak megfertezett testivel;
Ha nem marad együtt az Istennek lelke
Az fertezett lélekkel.

Sárok vagyunk, uram, veled nem pörölhetünk,
Te szolgáid lévén csak fejet kell hajtanunk,
Keseredett szűből az mit mostan szólunk,
Megbocsássad minékünk.

Az kegyetlen nemzet lám el akar fogyatni,
Ily sebes haragját azért kezdi mutatni:
Ideje lészen már néked is, úristen,
Mirajtunk könyörülni.

Azért állj boszút már nagy nyomoruságinkon,
A pogánok között hallatlan undokságon,
Ily nagy dihösségvel ne végyen hatalmat,
Az keresztyén nemzeten.

Ne mondhassák nékünk: nincs istenünk, sem hitünk,
Ne mondják szemünkben: nem segít meg Istenünk,
Mert tisztességednek nagy gyalázatjára
Fog esni az mi kárunk.

Az pogánok minket teéretted kergetnek,
Az keresztyén hitért, szent ígédért üldöznek,
Azért, igaz Isten, légy ótalmazója
Az te tisztességednek.

Ha bűnünk érdemli, hogy minket mindéltig verj,
Krisztus igazsága azt érdemli hogy ne verj;
Mindazáltal, Uram, csak szerelmedből verj,
Bátor ez világon verj.

Szabadúlásunkat, uram, csak azért kérjük,
Hogy tisztességedet szidalomtul óhassuk,
Mi es jóvoltában te istenségednek
Hogy kétségbe ne essünk.

Örűlnek az hívek, hogy az büntetést látják,
Ellenség vérében mikor lábokat mossák:
‚Az irgalmas Isten lám igaz Isten volt'
Akkoron azt kiáltják.

Régen Olofernes ilyen kegyetlen vala,
Kevélysége miatt, hamar nagy szégyent valla,
Mert egy aszonyember önnön szablyájával
Fejét elcsapta vala.

Nabugodonozor király is ilyen vala,
Az Istennek népét úgy raboltatja vala,
Kiért az úristen az nagy kevély embert
Barommá tötte vala.

Ki lehet ez földön kegyetlenb Farahónál,
Ismég kit büntetett kegyetlenbül nálánál?
Az tengerbe veszté minden népeivel,
Ki több vala nálunknál.

Sennakherib király így kevélykedik vala,
Az zsidók várait, várasit szedi vala,
Mert száz nyolczvanezert egy éjjel az angyal
Bennek levágott vala.

Az madiániták gyakran kiütnek vala,
Izrael fiait széljel üldözik vala,
De Gedeon őket háromszáz magával,
Igen megverte vala.

Antiokhus király zsidókat háborgatá,
Bálványimádásra hajtania akará,
Kit szörnyű halállal Isten halálakor
Elveszte és elronta.

Az Heródes király így kegyetlenkedik vala,
Kicsin gyermekeket fegyverre hányat vala,
De az igaz Isten az undok férgekkel
Öt megétette vala.

A zsidók az Krisztust igen kergetik vala,
Nagy irégységekben végre megölték vala,
De csak hamarságval Titus által öket
Mind elvesztette vala.

Azért, keresztyének! ne essünk most kétségbe,
Erős bizodalmunk legyen az egy Istenbe.
Bizony majd meglátjuk szabadulásunkat
Még ez földön éltünkben.

Kegyelmes az Isten, nem ver örökké minket,
Egy szempillantásig hagyott most csak el minket,
De örökké való irgalmasságából
Ismég felemel minket.

Oh nyomorúlt foglyok! Istenhez kiáltsatok,
Nagy bizodalomban, reménységben legyetek,
Az ki kézbe adott, majd az megszabadít,
Szemetekkel meglátjátok.

Az mi fiainkat siralomval elhattuk,
Ezentől azokat nagy örömvel meglátjuk,
Mi ellenséginknek nagy veszedelmeket
Nagy örömvel beszéljük.

A szentek példáját életünkben kövessük,
Istennek ostorát tőlünk el ne taszítsuk,
Mert Isten országát háborúság nélkül
Semmiképpen nem nyerjük.

Sirván így könyörge az Istennek egyháza,
Mikor tatár miatt felföldnek lőn rablása,
Ezer ötszáz hatvan és hat esztendőben
Mikoron írnak vala.

NÉVTELEN

1549.

SZIRÁKI BALÁZS

1550.

ARMBRUST KRISTÓF

1550.

CXXI. PSALMUS.

Levavi oculos meos in montem.

Nótája: Az ki az Istent megesmérheti.

Jer emlékezzünk keresztyén népek
Az nagy Istennek az ő jóvoltáról,
Mert csak ő nékünk minden jótévőnk,
Mennyben és földön csak ő igazgatónk.

Én felemelém én szemeimet
Az nagy hegyekre és az nagy völgyekre,
Hogy segedelmet honnat kell várnom,
De nem találék többet az Istennél.

Csak ő énnékem én segítségem,
Bűntől, haláltól, rettenetes kéntól
És kárhozattól megment engemet
Ki teremtötte mennyet és az földet.

Nem hágy tégedet az kísertetben
Az te lábadot gonoszra nem visz',
Mert az Úristen vigyáz tereád,
Mert megesmérted ő áldott szent nevét.

Imé keresztyén, mely nagy örömünk
Vagyon minékünk az nagy úristenben;
Mert nem aluszik csak reánk vígyáz
Es csak ő minket őríznie akar.

Áldott úr Jézus megőríz téged
És el-béfedez az ö szent kezével,
Minden terhedet ő elviseli
És elfedezi az te bűneidet.

Az nap az napon téged el nem ront
És az étszakán az hold el nem emészt,
Mert az úristen téged megőriz,
Minden gonosztul lelkedet megmenti

Őrízzen téged az nagy úristen
Minden dolgodban tégedet megáldjon,
Valahol te jársz az ő nevében,
Megótalmazzon most és mindörökké.

Szent Dávid írja az zsoltárkönyvben,
Ő levelének százhuszonegy részében,
Mikor az Istent ő megesmeré
Sok jóvoltáról nagy hálákot ada.

Ezt mostan szörzék, Istent dicsérék,
Kegyelmes-voltát néki megesmerék
Segítségében és jótétében,
Az ezer ötszáz és negyvenkilenczben.

ÉNEK AZ HÁZASOKNAK.

Seregöknek ura és erős Istene,
Széles ez világnak gondja viselője,
Az te híveidnek kegyelmes vezére,
Csak te benned vagyon szívem reménsége.

Irgalmas úristen vagy természetedben,
És igen igaz vagy szent ígéretedben,
Nem lehet változás semmi beszédedben,
Azért benned bíztam ilyen nagy igyemben.

Reád bíztam uram Isten én magamat,
Néked ajánlottam minden szerencsémet,
Mert csak tűled tartom úristen minden jómat,
Azért kérlek halld meg én imádságomat.

A szent házasságra mutass társot nékem,
És akaratodat add véle értenem,
Lehessen kedvedént úristen életem,
És sok esztendeig engedd véle éltem.

Kegyelmességedet hozzám megmutattad,
És könyörgésemet uram meghallgattad,
Az én útaimot jóra igazgattad,
Mert mit tűled kértem, azt nékem megadád

Immár jelen vagyon kiért könyörgöttem,
Te szent felségedhöz sokszor esedeztem,
Hogy örvendetes víg napomat érhessem,
Áldott az te szent neved mert megadtad érnem.

Bizodalmas szivvel hozzád folyamunk,
Szerelmes társommal tégedet imádunk,
Vélünk jó tétedről néked hálát adunk,
Dicsérünk és áldunk, téged magasztalunk.

Az mi életünkben tarts meg egészségben,
Tiszta, szeplő nékül egymás szerelmünkben,
Keresztyén nép között jó hírbe és névben,
Erősíts meg holtunkig nagy tisztességünkben.

Lásd meg kegyes atyánk mi házasságunkat
Lelki testi jókkal víg társaságunkat,
Adj te kedved szerint nékünk magzatokat,
Nagy szép engedelmes fiakat, leányokat,

Azokat mi vélünk sokáig éltessed,
Kegyelmességeddel őket legeltessed
Keresztyén nép között meggyökereztessed,
Ágakat terjesszed és elszélesítsed.

Sok gyenge vesszőcskék tűlök származzanak,
Mint szép termőfák úgyan ágazzanak,
Megvirágozzanak, gyümölcset hozzanak,
Kiket vénségünkben szemeink lássanak.

De az te szőlődben őket beplántáljad,
Gonosz ellenségtűl őket oltalmazzad,
Igyekben szépen férgektűl tisztítsad,
Az ő gyümölcseket magadnak takarjad.

Igy légy mi gyámolunk teljes életünkben,
Hogy bízvást folyamjunk hozzád szükségünkben,
Mondhassuk hogy kegyes atyánk vagy mennyekben,
Ki vezér minket és őríz igyünkben.

Az mi unokáink te rólad ezt mondják,
Mely kegyelmes Istent imádott az mi atyánk,
Kinek áldomása bőven szállott reánk,
Nem illik hogy másnak hálákat adnánk.

Kegyes atyánk téged igaz hitből kérünk,
Az te szent nevedért engedjed meg nékünk,
Ez kisded énekben az miért könyörgünk,
Ezeknek utána hogy hozzád mehessünk.

Ezer ötszáz és ötven esztendőben,
Bőjt-elő hónak második hetiben,
Több dolgai között szerzette versekben,
Kinek nevet leljünk verseknek fejekben.

GONOSZ ASSZONYEMBEREKNEK ERKELCSEKRŐL VALÓ ÉNEK

KIT SZERZE SZEBENI ORMPRUST CHRISTOFF, EGY KOPOTT EBAGNÉNEK BOSSZÚSÁGÁRA, KIT OSZTÁN EGY BARÁTJA KÉRÉSSÉRE MAGYAR NYELVRE FORDITA.

Irnak vala ezer ötszáz ötven esztendőben,
Az hatalmas Károl császárnak országgyűlésében,
Augustába nagy várasban kibe bégyűlének,
Fejedelmek mindenfelől abba hirdetének.

Oda menni is történék sok jámborral egyetembe,
Ki neveztetik szegén mellőnek,
Szálla ő ott egy kis házba csak önnemmagának,
Jó szállások mindenfelől szorgosok valának.

Vala néki az szálláson egy hidek szobája
És az mellett igen megvénhedt, megkopott agnéja,
Ki az házat bosszúságra bé nem fíti vala,
Magyarokat csudaképen igen gyűlel vala.

Kíméletlen ez ebagnő sok kárt tészen vala,
Csalárdsággal, elloppással, minden gondolattal,
Nagy sokképen szegén legént háborítja vala,
Magyar étket őnékie hogy nem adott vala.

Csudaképen ez ebagnő férjével bánik vala,
Simon bíró nagy botjával igen veri vala,
Az szobából éjjel-nappal kikergeti vala,
Nagy szitkokkal és átkokkal igen feddi vala.

Ez szebeni feljelmondott búsolt igen vala,
Őmagában villámképen gondolkodik vala:
Uram Isten! lám ez felden egyéb ördeg nincsen,
Hanem csak az asszonyoknak ő gonosz erkilcsek,

Kivel minket férfiakat szinetlen kínzanak,
Mert ő nálok mi nem vagyunk semmi becsületbe,
Tisztességbe, megnyugásba minket nem tartanak,
Minket feddnek, minket szólnak és bínessé tésznek.

Maga minket az úristen először teremte,
Mely dolgával férfiúnak méltóságát jelenté.
Asszonyembert angyalok kezett mi nem találunk,
Az nagy Isten nem akará hogy ott feddenének.

Vagyon — úgymond írásában egy régi szent jámbor,
Kétféle ördeg, kik az embert kínozzák:
Pokolbéli ördegek és felden való ördegek,
Mi ezeket jól esmerjük asszonyembereknek.

Adattassék nagy tisztesség az jámborának,
Kikhez nékünk semmi gondunk nincsen, [gyon,
Szólok azoknak kikkel nékem most'n gondom va-
Kik miá most teljes szívből igen háborúltam.

Szólok tovább férfiaknak nagy méltóságokról,
Kit az Isten sok dolgokba igen megmutata,
Mert nékiek állatokra ada szabadságot,
Hogy ő tűlek neveztetnének és tűlek függnének.

Nem akará az Úristen, hogy az asszonyállat
Szentség dolgába magát ártaná, [rognának,
Mert magát nem bízá őreájok, ő körüle hogy ők fo-
Félti vala minden titkját, hogy ők ne tudnájak.

Holtaiból Krisztus urunk mikor feltámadna,
Hozzá jüve sietséggel az szent Magdolna;
Nem engedé Krisztus urunk, hogy hozzája nyúlna,
Véli vala nem méltónak, hogy őt tapasztaná.

Mondá néki: téged kérlek, engemet ne illess, [nyúl,
Nem vagy méltó én Magdalnám, hogy most én hozzám
Hanem menj el sietséggel atyámfiaihoz,
Mondd meg nékik kit mot láttál, ez meglett dolgokat.

Szent Tamásnak férfiúnak magát megmutatá,
Sebeibe kezeit néki igazgatá,
Ő testének illetésétől őtet meg nem tiltá,
Jelenté meg férfiúnak az ő méltóságát.

Egy tudós belcs kérdi vala egyszer egy barátját:
Asszonyoknak miérthogy igen sebes nyelvek volna?
Monda néki: attul vagyon nyelveknek gyorsasága,
Bakfarkból lett az ő nyelvek, ki mindenkor mozogna.

Férfiaknak méltóságok ebből is megtetszik,
Hogy az Isten tiszta földbel őket teremté,
Kibel arany, búza, ezüst és minden jó dolgok
Teremének az embernek feltáplálására.

Asszonyembert az úristen egy csontból teremte,
Mert jól tudá ő nékiek hasznotlan voltokat,
Mint az csontnak, kinek ember hasznát nem veheti,
Hanem hogyha ő belőle koczkákat csinálnak.

Mely koczkának játszásával gonoszság sok lenne,
Öszveveszés és nagy feddés, káromlás, mordúlás,
Emberhalál, gyűlöségek és nagy sok gonoszság,
Marhavesztés, lélekvesztés és egyéb gonoszság.

Férfiakat az úristen először teremte,
Ezzel is az asszonyállatoknak elejeket vevék,
Hogy náloknál ők idésbek mindenkor volnának,
Mert idésbnek nagyobb tisztesség mindenkor adatik.

Az férfiak az Istennek személyére teremének,
Az asszonyok férfinak személyére teremének,
Nem akara ezzel is nékiek engedni,
Férfiaknál feljebb lenne az ő tisztességek.

De mit mondjak ez agnének bosszúságára?
Hiszem bizon ítéletkort egy asszonyember sem lészen,
Mert akkoron minden testnek adatik az ő része,
Asszonyállatnak megadatik az ő része.

Szükség azért, hogy az csontba, kiből vétettenek,
Bémenjenek férfiúnak az ő oldalába,
Úgy ez lészen kit most mondok, egy bennek sem lészen,
Mert mindennek megadatik az ő igaz része.

Szükség volna férfiakat hogy ők tisztelnék,
Kiválképen atyai tisztességgel;
Mert ő tőlek származtanak, tőlek nemzettettek,
És ő tőlök tápláltatnak és oltalmaztatnak.

Mely sok gonosz, ezek miatt ez feldre származott,
Ezek oka mindnyájunknak nagy veszedelmünknek, [nak,
Fárodtságunknak, nagy munkánknak, szántalan bánatunk-
Betegségünknek, szigénségünknek és fájdalmunknak.

Ezek miatt mély poklokban lelkek kínoztatnak,
Ezek miatt és vétkek miatt Krisztus meghala,
Ezek miatt támadának nagy háborúságok,
Ő miattok, ő érettek lének nagy halálok.

Veszedelmek sokak lének az szép Helénaért,
Ez elhagyván az ő férjét Párissal elszökék,
Nagy országot, szép bő feldet kincscsel egyetembe,
Régi néppel szörnyen ő elveszte frigiaikat.

Frigia ország ő miatta és Tróia nagy város
Elpusztula, mind leromla, mind meg is ége,
Mikor király Menelaus az ő jámbor férje
Ildeznéje, keresnéje, őtet kergetnéje.

Ő miatta nemes Páris nagy szörnyen elvesze,
Kit az ő asszonyállati álnokságával
Bolondíta, szerelemhez öt készerité;
Ilio vára ő miatta mind eltörettetek.

Klitemnesztra azonképen urát megöleté
Agamemnon geregeknek híres fejedelmeket,
Mikor néki ő szemeit ruhával béfedé,
Agistussal szeretőjével által veretteté.

Agamemnon fejedelem sok veszedelmekbe
Megmarada, felszalada, magát oltalmazá,
Haza jövén, asszonyembernek csalárdságától
Meg nem mene, nem marada, magát sem óhatta.

Amfiraust elárúlá az önnen házastársa,
Nem kímélvén semmiképen őtet nem kenyerilvén,
Bosszúságból ajándékért ellenségnek adá,
Rejtek helyet kiben vala nékik megmutatá.

Tudniillik pirt Medea mit ő cselekedék:
Szeretőjét aranyas gyapjúba részessé tevé,
Az atyjától ezt ellopá és Jásonnak adá,
És ő véle elkészőle, titkon el is mene.

Mikort immár az ő atyja utána készíle,
Hogy Medeát ő leányát és ő latrát
Megfognája, bíntetnéje ő érdemek szerint,
Az Medea az ő atyját útába tartóztatá.

Önnen vérét, atyjafiát levágattatá,
Ki ő véle egyetembe útba indúla;
Darabonként az ő testét széllel elhányatá,
Az ő atyját ennek teste hogy megkésleltetné.

Kegyetlenől ugyanezen gyermekint megölé,
Mikor látná Creusát becsíletbe lenni,
Jasontól ő nálánál inkább szerettetni,
Bosszúságból, irégységből testét nem kímélé.

Az Orpheus szép énekes és igen csudálatos,
Énekének gyönörűségével igen éltet vala,
Zöld erdőket, kemény köveket és fene vadakat
Énekének édességével engeszteli vala.

Ezek között ő mindenkor, nagy bátron marad vala,
Mert az ő szép énekléseért néki nem ártának;
De maga ez szép éneklés néki nem használa,
Traciában mikor volna asszonyemberek közt.

Ezek őtet oh ki szernyen! őtet nem kímélvén
Elszaggaták, testét eloszták kíméletlen,
Fene vadak az erdőkbe kit nem míelének,
Mutaták meg ő szíveknek ő nagy keménségeket.

Egiptusnál, nagy királnál bódog senki nem vala,
Az időkbe mikort élne birodalma,
Az úristen magzatokkal házát szaporítá,
Szép fiakat, vitézeket Isten néki ada.

Házasságra ötven fiának leányokat ada,
Ez leányok szép férjeknek nyakokat szakaszták,
Első éjjel menyegzébe mikor elhálának;
Egiptusnak nagy királnak szerzének bánatot.

Megarensis fő királnak vala egy leánya,
Emberektül híres Scilának neveztetik vala,
Minoisnak ő kedveért atyját, az ő házát
Elárulá, el is ada, mind elpusztíttatá.

Jaj kicsoda asszonyoknak az ő állhatatlanságok,
Álnokságok, derczésségek, kegyetlenségek
Kemény szívek, hitván lelkök, forgódó elméjek,
Hamis nyelvek, csalárd szemek, sok gonosz erkölcsök.

Keresztelő szent Jánosnak, nagy prófétának
Halált szerze Herodiades, Herodes királtul,
Ő férjétől, miérthogy néki igazat megmondá,
Heródessel semmiképen hogy ő nem lehetne.

Álnokságok, ravaszságok asszonyembereknek
Oly igen nagy, kinek végére senki nem mehet,
Kit megmutat Joannának, kis asszonyembernek
Pápaságba férfiú képbe meddig uralkodott.

Egy képírót kérdnek vala egyszer sok jámborok,
Hogy megírna sokadalombéli szántalan sok zajgást;
Ez munkától ez képíró magát nem kímélvén,
Szép festekkel, mesterséggel három asszont íra.

Toább immár illik szólnunk ő állhatatosságokról,
Barátságokról, tekéletessegekről, nagy eszekről,
Bátorságokrol, tanácskozásokrol, kinek vége nem volt
Régtül fogva végezetik soha nem is lészen.

Az apáczák egy időbe tanácsba gyűlének
Bánják vala az papoknak gyünni készeríttetnének
Választának ő kezűlek ez három személt
Kiket el is bucsútának, pápához kildének.

Oda jutván könyergének pápai szentségnek,
Egymáshoz önnenkeztek gyúnást engednéje,
Tudván pápa ő nékiek tekélletlenségeket,
Nagy szép módval, szép csúfsággal őket megcsúfolá.

Egy kis madárt szelenczébe ő bérekesztete,
Apáczákat hozzá hívatván nékiek ezt mondá:
«Én kész vagyok mindenképen az ti kéréstekre,
De maga hogy ne lássátok mi vagyon imebbe!»

Az szelenczét nékik adá, szállasokra bucsátá,
Haza jutván az apáczák, nagy hamar megnyiták,
Az madarkát, benne valót onnan kibocsáták,
Fogadásokat semmiképen égy meg nem állhaták.

«Miérthogy látom — monda pápa, az ti dolgotokat,
Hogy egymásnak hívséggel ti sem vattok
És énnékem fogadástokat meg sem állátok,
Nem hihetem semmiképen, igazak legyetek.

Az gyónásba semmiképen tekéletessek nem lesztek,
Kit én látok, megesmérek minden dolgotokból;
Menjetek el, az gyúnásba igazán járjatok,
Az papoknak meggyúnjatok, abba maradjatok!»

Fejedelmek szántalanon ezek miatt vesztek,
Dávid király is magát mint veszté,
Az ő fia bölcs Salamon magát mint veszté,
Asszonyember Istenétül ötet elhiheté.

Az nagy Sándor, errős Sámpson ezek miatt vesztek,
Birodalmok, rómabeli és asszíriai,
Trójabeli és egyebek ő miattok vesztek,
Kik magokat reájok bízták szernyen elvesztenek.

Olvassuk is Tanaquilnak nagy kegyetlenségét,
Ki atyjának szép vérében eréssen megmosdék;
Az atyjának halálában igen gyenerkedék,
Kinek teste az ebektől uczán szaggattaték.

De mi történt mi időnkbe ez mostani gyűlésbe,
Kit én láttam szemeimmel sok jámborral egyetembe,
Egy leánzó hitván ember mit ő cselekedék,
Nagy sok embert, fejedelmeket is felíltetett.

Mondják vala bizon hírrel, hasába volnának
Sárkányok és egyéb sok szántalan sok férgek,
Melyek miatt ő erössen igen kínoztatnék,
Nem élhetne, sem halhatna, csak ugyan vajudnék.

De az Isten nem akarván ez nagy csalárdságot
Eltitkolni, elszenvedni és büntelen hadni,
Megjelenté az leánnak az ő nagy haragját,
Kimutatá latorságát és nagy álnokságát.

Doktorokat, fejedelmeket hozzá bocsátának,
Hogy meglátnák és megnéznék az ő hasát,
Igaz hírt ez csudáról hogy ők mondhatnának;
Oda menvén ez doktorok másképen találák.

Egy nagy bőrhast igen kemént ők ott találának,
Azt megnyitván és meglátván kis kuzat találának,
Ki ott rívott az bőrhasba mikoron akarta,
Embereket is ezzel igen csalogata.

Fejedelmek ezt meghallván igen búsolának,
Ennek anyját és ő magát öted magokkal
Megfogaták. megkínzottaták és megvallottaták,
Honnan volna, honnan jűne ez il nagy álnokságok.

Szántalan pénzt ez ebagnők ezzel is gyűtének,
De az Isten nem engedé hogy megemésztenék,
Hatodik ez esztendő, hogy ők mindezt üzik,
Nem is kétlem, az csalárdné az licusban iszik.

De immáron vége legyen mi kezdött dolgunknak,
Mondom csak ezt minden embernek, magát megótalmazza,
Asszonyembereknek ő álnokságoktul
És ő reájok semmiképen ne bízza ő magát.

Nagy ajándék az Istentül jámbor asszonyember,
De ki ritkán találtatik az új látván madár,
Kiváltképen holott nincsen isteni félelöm,
Mert az ördeg ő általok bízván cselekedik.

Ez éneknek szerzéinek gonoszt ki mondana,
És ezekért ötet igen szidnája,
Bátor tudja ő nékie régen megfeleltek,
Augustába, szép várasba mikoron ezt írnák.

MÁDAI MIHÁLY

1551.

SARLÓKÖZI NÉVTELEN

1552.

JERUZSÁLEM PUSZTULATA.

Meghalljátok fejinkint kik itt vattok,
Rígi dolgot hallani kik akartok,
Jerusálemnek mint leve elromlások,
Romabeliektül elpusztulások.

Irnak vala úr születése után,
Az hetvennígy esztendével azután,
Gessius Florus, Nero császár után,
Ki Zsidóországban lön tisztartó aztán.

Kegyetlensíge szintén nagy vala,
Jerusálembe hogy bément vala,
Városszerte nagy kóborlást titet vala
És sok községet megöletett vala.

Hamar nagy indúlás rajta támada,
Az közsíg igen bosszonkodik vala,
Tizenhét talent.. pénzt kír vala,
Áldozatra kit bégyűtettek vala.

Akkoron Nero csácsár elbocsátta
Cestius Gallust Siriába országba;
Cestius ment vala Jerusálembe,
Hogy meglátná Florust az ő dolgába.

Erre város erőssen bosszonkodék,
Hogy kegyetlen Florust tőlök kivinnék,
Kin kevéssé ő csak megmosolyodék,
Inte, hogy ezután Florus megszönnék.

Leve mindez Nero császár ideiben,
Császárságának tizenkettődikben
És Agrippa király Zsidóországban,
Tizenhetedik nemes esztendeiben.

De immáran az zsidó nípek között
Nagy indúlás vala mind az ország közt,
Hogy támadás lenne nyilván ő közettök,
Florus ne lakhatnék ezután köztök.

Érté Florus rohanását az nípnek,
Gyűlíst títetett ő az fő papoknak,
Hogy kimenne, jelenté ő azoknak,
Csak hagyná hadát ott az rómaiaknak.

Mikor Agrippa király ezt meghallá,
Mind az országot ő öszvehívatá,
Sok beszídvel nékik tanácsúl adá,
Hogy Rómába adójokat beadnák.

Azval az közsíg semmit nem gondola,
Sőt királra ők nagy zúgva-morogva
Keveket hagyigálnak vala;
Kezzőlök ő kiment vala.

De hírré leve ebben az Siriába
Cestius Gallus udvarába,
Hogy zsidók elhajlottak egy tanácsba,
Nem akarnak adót adni Rómába.

Hamar kíszőle fel az ő nípivel,
Antiokhiából tizenkét légióval
És választott szíp kétezer gyalogval.
Nígy szárnyul szípen lovagokkal.

Azután királyok segítsígivel
Antiokhiából, két szíp ezer lovaggal,
Háromezer gyalogval íjjesekkel,
Agrippa királval és Hoemussal.

De mikor juta Zabulon városba,
Ki nagy város vala Galileába:
Rablatá, felgyóttatá haragjába,
Mert találá pusztán az ő útában.

Elbocsátá onnat egy fő hadnagyát
Felső Galileára hadát,
Cestemius Gallust és hadát
Holdoltatá meg főfő városát

— — — — — —

OPTIMA HISTORIA DE EXTREMO IUDICIO.

Nót. Mennyi sokat szól az In. etc.

Legyünk készök körösztyénök lelkünkben,
Várjok az jövendő bírót éltünkben,
Legyünk csöndeszök immár mi lelkünkben,
Igazság szörént élhessünk éltünkben.

Ezöket ha eszötökben veszitök,
Az Istennek jó voltát megértitök,
Istennek javára ha készök lesztök,
Boldogságban mindörökké élhettök.

Nám olvassok mindön nap az Credóban,
Eljövendő az utolsó időben,
Itélnie elevenyöket holtokat,
Örök tűzre hánja az gonoszokat.

Lám az szent Pál első írt levelében,
Corinthusnak tizön-ötöd részében,
Ez világnak legutolsó részében,
Ül székiben az úr megítéllésben.

El nem mehetünk Istennek előtte,
Állanunk kell ő székinek előtte,
Itéletöt kell várnunk mi fejünkre,
Bűneinket hánja mi szömeinkre.

Boldogsága lészön az jó lélöknek,
Mert igazán adják jutalmát annak,
Hogy el vegye boldogságát ő annak,
Krisztus halálának szent érdömének.

Ilyen módon szól szent Lukács könyvében,
Ő könyvének huszon-egyik részében,
Meghallgassa mindön embör ki bűnben,
Lesznek csudák az napban és az holdban.

Csudák lesznek úgymond, az csillagokban,
Nyomorúság leszön az föld népében,
Megindúlnak az tengörnek vizei,
Hányattatnak az tengörnek habjai.

Ha láttatnak mind emböröktül ezök,
Félelömnek miatta mind megasznak,
Akkoron az boldogságot ott várják,
Ez szélös világra ki következik.

Első napon az tengörnek ő vize,
Neveködik mindön hegynek fölötte,
Az föld népének lészön röttegése
Lesznek penig oly nagy sok szenvedésök.

Negyven singni lészön az magassága,
Ki láttatik mindön hegynek fölötte,
Hieronimus ezt szépön magyarázza,
Mint egy küszál, úgy áll az tengör vize.

Másod napon lészön nagy apadása,
Nagy zúgása és oly nagy zohogása,
Kitül lészön emböröknek félelmök,
Mind ez szélös világnak röttegésök.

Harmad napon az tengörből kijünnek
Oktalan bestiak és megindúlnak,
Nagy orditásokat akkoron tesznek,
Kiknek szavok mind az égig fölmennek.

Ezöknek szavokat mindön hallgatja,
De ezöket senki meg nem tudhatja,
Mert orditásokat csak Isten tudja,
Érti Isten és ő lészen félelmök.

Negyed napon megégnek mind az vizek,
Ez világon valahol az kik vannak,
Az tengörnek vizei is megégnek,
Mert engednek azok az úristennek.

Ötöd napon ez világi szépségök,
Verétöznek úgy mint egy csöppent vérök,
Rajta álló ágok az gyömölcsfáknak,
Vérrel ezök is mind megverétöznek.

Oh mely nagy félelöm lészön azoknak,
Az ítélet napjához ők készülnek,
Az Istennek jövéséhöz készülnek,
Madarak kik vannak, mind oda gyűlnek.

Ha szegény madarak is ugyan félnek,
Mint lészön az bünös népek mint félnek?
Mert nem lészön sohol nékik gyámolók,
Kegyötlenűl mert földön volt lakások.

Hatod napon ez világi szépségök,
Ez világon és az nagy alkotmányok,
Mindönütt ez földön letörettetnek,
Az nagy tűznek miatta mind megégnek.

Oly igen nagy tűz támad ott ellenök,
Napkelettül napnyugottig elmennek,
Sebösséggel, hirtelenséggel mennek,
Mert ezök Istennek előtte jönnek.

Heted napon küsziklák hegyek völgyek,
Mind öszverepedöznek és megégnek,
Csattagásokban semmit nem érthetnek,
Érti Isten és ő leszön félelmök.

Nyolczad napra lesznek földindulások,
Természet ellen való mozdulások,
Kin nem lészön emböröknek állások,
És nem lészön soholt megmaradások.

Kilenczed napon mind az hegyek és völgyek,
Mind öszverepedöznek és megégnek,
Mint az olvasztott viasz úgy elfolynak,
És az földdel ezök egyenlök lesznek.

Félelömnek miatta sok embörök,
Az földnek gyomrában bérekesztetnek,
De ezök előtte el nem rejtőzhetnek,
Mert földből is ők el kivettettetnek.

Tized napon a földből sok embörök,
Ám kijönnek mindönféle nemzetök,
És beszélnek egymással mindön népek,
Feleletöt egymással nem tehetnek.

Tizönegyed napon oly csudák lesznek:
Az koporsók földből kivettettetnek,
Napkelettül napnyugottig megnyílnak,
Kiből holtak tetemök el-kijönnek.

De nem lésznek ezöknek semmi testök,
Koporsónak ők eleiben mennek,
Ük penig mind az koporsóra űlnek,
Itéletnek napját várják mint félnek.

Tizönkettödik nap ily csudák lesznek:
Az csillagok az-égből mind lehullnak,
Mindönnemő nagy sok lelkös állatok,
Egy nagy szélös mezőben öszvegyűlnek.

Vadak és madarak mindön állatok,
Az kik ez földnek kerekségében vannak,
Röttenetös ordításokat tésznek,
Mert az ítélet napjától ők igön félnek.

Tizönharmad nap mindönök meghalnak,
Halottakkal ismég mind feltámadnak;
Tizönnegyed nap az ég, az föld megégnek,
És mindön embörök ott fel támadnak.

Oly nagy lészön az tűznek az ő lángja,
Mindön hegynek fölötte negyven séngni.
Ez világnak ereje lészön semmi,
Bünös emböröknek lesznek gyötrelmi.

Az jóknak lészön igön nagy örömök,
Ment tűznek miatta lesz vígasságok,
Azután lészön nékiök jutalmok,
Az Krisztus Jézusban nagy vígasságok.

Ezönközben kürtöket megfúalnak,
Ez világon mindönöket fölköltnek,
Holtakat, elevenyöket visznek,
Gonoszokat hányják az ördögöknek.

Az angyalok az jókat mind fölviszik,
Tetemöket angyalok öszvegyőjtik,
És testökben tetemöket szöröznek,
És lelköket ő beléjök eresztnek.

Pokolbéli ördögök is kijönnek,
Ez világra ők is mind széljel mennek,
Gonoszokat ők is valahol lelnek,
Kit találnak, mindönöket fölszödnek.

Oly nagy erős lészön ott az kürtfúvás,
Angyaloktul mert lészön nagy kiáltás,
Az Krisztustul lészön nagy parancsolás,
Halottaktul egyszörsmind feltámadás.

Onnan mennyből lelkek alá hozatnak,
Angyalokkal nagy szépön társalkodnak,
Pokolból is mely lelkök hozattatnak,
Ördögökkel nagy rútúl társalkodnak.

Ördögöktül lészön oly nagy ordítás,
Mert pokolra lészön oly nagy hasadás,
Mennyországra lészön oly nagy útadás,
Angyaloktul egyszörsmind hálaadás.

Az mely halottak már föl támadtanak,
Pokolból is mely lelkök hozattatnak,
Mennyországból is mely lelkök hozattatnak,
Mind egy nagy seregbe ezök béállnak.

Még az kis gyermökök is föltámadnak,
Az kik körösztöletlen megholtanak,
Avagy anyjok méhében megholtanak,
Ki volt oka, lásd arra mint vádolnak.

De azok akkor nem gyermökök lesznek,
Harminczhárom esztendős korban lesznek,
Ábrahámmal kik Istenben hittenek,
És mind az kik egy Istent tisztöltenek.

Ábrahám az pátriarkhákkal együtt,
Ézsaiás az prófétákkal együtt,
Dávid király szent királyokkal együtt,
Az szent Pétör apostolokkal együtt.

Mártiromok és mind az régi szentök,
Özvegyökkel együtt az szent asszonyok,
Ártatlan házasok és az szent szüzek,
Együtt lészön szentöknek sokaságok.

Az kürtfúvás hallattatik pokolban,
Chrysostomus az miképen megírja,
Lucipernek ez vagyon hallására,
Negyed magával lészön indulásban.

Luciper ördög előttök kiindúl,
Sátánás ördög is utána indúl,
Asmodeus ördög is utána indúl,
Belzebúb ördög mindön seregével.

Napkelettül fogva mind napnyugottig
Előjünnek az gyilkosok Kainnal,
Judás is előjű az árulókkal,
Pilátus is az sok hamis bírákkal.

Az gyermök vérszopó Heródes király,
Sok fejedelmekkel és királyokkal,
Borobás lator is az sok latrokkal,
Jézabél is ím az sok paráznákkal.

Ezöket jól tudjok hogy egybegyűlnek,
Egy seregben mikoron el-béállnak,
Jozsafátnak völgyében vitettetnek,
Az nagy tűznek miatta mind megégnek.

Jézus urunk ám leindúl az égből,
Az szentökkel ám leindúl az égből,
Számot vönni hogy mint éltünk ez földön,
Ki nem tértünk az sok hitetlenségből.

Honnan Áldozó napján ám fölmene,
Azon helyön akkor hogy megítélne,
Ugyanottan székit hogy helyheztetné,
Jozsafátnak völgyére el-bénézne.

Mint embör szokott búzát választani,
Az polyvától őket elszakasztani,
Úgyan kezdi Isten elválasztani,
Gonoszokat jóktul elszakasztani.

Gonoszokat bal kéz felöl állatni,
Jozsafátnak völgyében marasztani,
Jókat penig az égben ragadtatni,
És az jobb kéz felöl őket állatni.

Itéletöt kezd az Isten ott tönni,
Nagy haragját gonoszokra ontani,
Itéleti kinek kezd igaz lenni,
Röttenetös átkot kezd rájok hánni.

Itélését mondja három okáért,
Az elsőt az sok hamis vádolásért,
Másod az jelön való bosszúságért,
Harmad röttenetös nyomorúságért.

Első leszön az sátán vádolása,
Ki mindön bűnödet szömödre hányja,
Minemő bűnt ez világ előtt meg nem vallottál,
Sem penitenciát te nem tartottál.

Az Krisztussal együtt te megesködtél,
Testnek és ördögnek ellene mondtál,
Ez világnak itt ellene mondottál,
Tudod hogy ezöknek ellene mondtál.

Az ellenség ezöket mind jól tudja,
Mert testödben mint éltél ő jól látta,
Az Istennek nem engedtél jól tudja,
Azért az úristennek ő ezt mondja:

Tiéd volna szent akaratod szörént,
De nem élt te parancsolatod szörént,
És nem élt a te igazságod szörént,
Hanem élt az ő természeti szörént.

Engöm illet ő gonoszsága szörént,
Mert nem élt te parancsolatod szörént,
Azért ő is vettetik örök tűzre,
Az hol leszön fogak csikorgatása.

Te néköd éltében engödetlen volt,
De énnéköm sokszor inkább engedött,
Te töled ártatlan ruhát fölvött volt,
De én tölem ártalmas ruhát vött volt.

Az te ártatlan ruhádat elhagyta,
Az én rútalmas ruhámat rávonta,
Mert ő boldogságát vetötte hátra,
Az örök tűznek kénját választotta.

Igazságnak azért te vagy bírája,
És te lehetsz csak ezöknek ótalmok,
Jaj, jaj! mint szól szegén bőnös ellenöd,
Ördögöktül mert leszön nagy gyötrelmök.

Tönnön gonoszságod lészön vádolód,
Az te titkos bűnöd lészön vádolód,
Ördög bizony nem lehet te vádolód,
De az te sok bőnöd lösz kárhoztatód.

Látád-é mely szégyönnel kell ott állnod,
Az Istennek előtte pironkodnod,
Ez világnak előtte pironkodnod,
Miként éltél ez világon, meglátod.

Nem lészön ott te neköd mit felelnöd,
Mind az ég és az föld szól ott ellenöd,
Az ég és az föld szól ott mindönt rejád,
Bűnös embör úgy kárhoztatnak tégöd.

Röttenetös haraggal ott tekénti,
Teljes bűnnek az kik edényi voltak,
Lelkiismeretről ott lásd mint feddi,
Röttenetös átkot kezd rájok hánni.

Átkozásokat tészön az úristen,
Az kik töttek gyötrelmet a hivekön,
Nem jártanak ő kegyös intésében,
Azért jutnak az örök sütétségben.

Látjátok-e most én igazságomat,
Körösztfára, kénra adtam magamat,
Értetök halálra adtam magamat,
Ím látjátok én sebös ódalamat.

Éröttetök liggaltattam magamat,
Im látjátok kezemet és lábamat,
Ostorral verettem én tagaimat,
Undok nyállal pökdösték én orczámat.

Im tövisses koronával fejemet,
Koronázták az én embörségömet,
Hátravették én jótéteményimet,
Idvösségre való istenségömet.

Átkozom én mast az ti bőnötöket,
Átkozom lölkötöket, testötöket,
Átkozom ez földön életötöket,
Örökkön örökké való gyötrelmetöket.

Mind kárhoztak tü ímezt meghalljátok,
Én éhözém és ennem nem adátok,
Szomjúhozám és innom nem adátok,
Úton járék és bé nem fogadátok.

Menjetök el azért ti mast átkoztak,
Mert vagytok örök tűzre választottak!
Nem szólhatnak ellene az átkoztak,
Mert mondását látják úgymint igaznak.

Ezenközben azt mondják az kárhoztak,
Nám mi uram sohol tégöd nem láttunk,
Ehözvén és szomjúhozván tégödet,
Mi nem szolgálhattunk soha tégödet.

Urunk Jézus ottan mondja szömökben,
Bizony mondom möntem én előtökben,
Szegényöknek és kóroknak képében,
Nem néztetök akkor én szömélyömre.

Azonközben az úristen azt teszi,
Angyalokkal mind pokolra vágati,
Mindörökkön örökké ott gyötreti,
Az miképen akkor őket béveti.

Lásd azután tekénti az szentöket,
Kiknek tészön oly nagy tisztösségöket,
Megtekénti mind az szent emböreket,
Mondván nékik ilyen szép beszédöket:

Mind sok szentök ti ímezt meghalljátok,
Én éhözém és ti ennem adátok,
Szomjúhozám és ti innom adátok.
Úton járék, és ti befogadátok.

Betegségömben meglátogatátok,
Hogy meghalék énnéköm sírt ásátok,
Mondnak azok valjon s hol láttunk uram?
Bizon soha te véled azt nem töttök!

Szegényöket de valahon találtunk,
Szeretettel mi azoknak szolgáltunk,
Étellel és italunkkal kénáltok,
Adott jódból mi azokat tápláltok.

Jézus urunk ottan úgymond azoknak:
Bizony mondom én híveim ti nektök,
Valamit ti szegényimmel töttetök,
Szintén énmagammal azont töttétök.

Meghalljátok azért én jó híveim,
Jertök el bé atyámnak áldottai,
Vegyétök ti az országot én tűlem,
Melyet én atyámtul tinéktök nyertem.

Jézusnak beszédét az szentök hallják,
Oly nagy szép dicséretöt erre mondnak,
Mennyországban nagy vígan béindúlnak,
Az Krisztussal nagy vígan énökölnek.

Mely angyali karnak vala megromlása,
Ottan mindjárt lészön megújulása,
Mennyországnak lészön megépűlése,
És meglészön annak teljesödése.

Gyönyörködnek Istenben mindön szentök,
Mert Istentől lészön oly nagy örömök,
Mind testi és lelki nagy dicsőségök,
Az Istentül fénylik testök és lelkök.

Ezt értsed az hitnek ágazatjából
Az Credónak legutolsó részéből,
Hisszük testnek az ő föltámadását,
Az örök életnek megadását.

Kérlek azért fejönként körösztyénök,
Az Credonak ágait megnézzétök,
Az utolsó ágára is nézzetök,
Hogy Istennél részesök lehessetök.

Véget vessetök az gonosz életnek,
Hadjatok békét az sok részegségnek,
Adjon hálát kiki terömtőjének.
Ne essék ellene ő ígéjének,

Az ki szerzé ez énököt versökben,
Másfél ezör ötvenkét esztendőben,
Nagykarácson estin szörzé versökben,
Mondja lakását ő az Sarlóközben.

RÁSKAI GÁSPÁR.

1552.

EGY SZÉP HISTÓRIA AZ VITÉZ FRANCISCÓRUL, ÉS AZ Ő FELESÉGÉRŐL.

Egy régi dologról szép krónikát mondok,
Kinek talám mássát tü nem hallottátok;
Egy ifjú vitézről, kin csudálkozhattok,
Szerelmes társárul, kin gondolkozhattok.

Lőn vitéz Franciskó Zebernik várában,
Király után kit bír hív szolgálatjában,
Ki lakozik vala nagy kazdagságában,
Sok jámbor vitézi vannak vígasságban.

Igen örvendeznek mint vitéz uroknak,
Király után való kegyelmes uroknak,
Kit neveznek vala vitéz Franciskónak,
Fejenként szolgálnak mint vitéz uroknak.

Ilyen csudálatos ember állapatja,
Miként majd meghalljuk, az gonosz szerencse
Vitéz Franciskónak mi módon szolgála:
Minden saját javától hamar elszakada.

Erről p ldát vegyen kiki ű magáról,
El ne higyje magát jó szerencséjiben,
És senki ne bízzék ő okosságában,
Miként majd meghallod vitéz Franciskóról.

Nem volt soha senki oly bölcs ő magától,
Hogy ki nem csalatott valahon dolgában,
Jelesben ki elhitte magát dolgaiban,
Hanem ki követte magát dolgaiban.

Bizzék csak korosként Isten kegyelmében,
És nem ejti magát semmi kevélségben,
Ki korosként vagyon oly nagy reménségben,
Hogy Isten nem hagyja semmi szükségében.

Azért ha történik néha oly eseti,
Valami dolgából néki megcsalatni,
Minem kell embernek ottan kételkedni,
Hogy ő teremtője gondját nem viseli.

Nem hiszek ég alatt oly nyomorúlt embert,
Kinek az úristen segedelme nem lött,
Csak ki megesmerte magához térését,
Mert minden igyében ő ad segítséget.

Franciskórul azért ki mind példát vehet,
Szerelmes társárul kinek illik érthet,
Senki el ne higyje magát mert elveszhet,
Ki feljebb Istentöl mit bírhat követhet.

Immár ő életét hozzuk bé példájul,
Asszony házasának sanyarúságárul
Ki vala urának nagy bátorságárul,
És ő szerelmének nagy titkolásárul.

Igen szép vár vala az Zebernik vára,
Kit vitéz Franciskó jó szolgálatjában
Bírja az Királynak ő ajándékában,
Hol lakozik vala nagy vígasságában.

Sok ideig ezzel nem múlatott vala,
Magát házasságra hogy gondolta vala,
Istennek könyörge, nagy szép jót lelt vala,
Kik nagy szeretetben ketten élnek vala.

Természetek szerint jámborok valának,
Egymás-hallgatásban egyenlők valának,
Egyakaratúak mindketten valának,
Istennek mindenben nagy hálát adának.

Izenet ezenben lön néki Budáról,
Béla király akkor nagy vígasságából,
Lakik vala vígan az Buda várából,
Irata mindennek parancsolatjából.

Az főfő vitézek, hogy mind bégyűlének
Király udvarában nagy vígan élnének,
Kemény ütközetek nagy sokak lennének,
Minden vígasságok elővétnének.

Nem feletkezék el több vitézek között,
Vitéz Franciskónak írata levelet,
Udvarban sietne, ne tenne egyebet,
Ha venni akarná királynak kegyelmét.

Ez levél hogy juta vitéz Franciskóhoz,
Téríté ő dolgát szerelmes társához,
Szeretetben vala asszony ő urához,
Nám nem szólhat vala eltávoztatáshoz.

Szerelmes társának: «ura» mondja vala,
Kegyes beszédekkel engeszteli vala,
Hogy ne bánkódnéjek könyörgeti vala,
Töle édes szókkal így bulcsúzik vala.

Azt is mondja vala: «én szerelmes uram,
Tőled eltávoznom higyjed hogy nagy gondom,
De királi fölség amit hagyott nékem,
Hogy ha elhallgatom, lészen kárvallásom.

Légyen Isten hozzád oly igen kegyelmes,
Az kik ötet félik, azokhoz nagy kegyes,
Testedben hogy légy te nagy jó egészséges
És annak utána légy jó békességes.

Sok nagy kárvallástól minket ótalmazzon,
Szerencsétlenséget tőlünk távoztasson,
Minden nyavalyáinktul minket ótalmazzon,
Az gonosz szerencse tőlünk távol járjon.

Onnan nagy bódogon engem hozzád hozzon,
Találjalak téged nagy jó szerencsésen,
Azokkal egyemben kikkel most elválom
Drágább marhám kinél nincs több ez világon!»

Lám az asszon hallá ez szókat urától,
Igen keserves lön töle távozástul,
Azért édes szókkal felele magától,
Hogy ki illik vala asszonyi állattul:

«Igy jól értem uram, hozzám szerelmedet,
Tőlem távozásért oly keservességet,
De mit tőled kíván az te emberséged,
Hátra nem hagyhatod, mert az tisztességed.

Nám ezt is jól értem leveledben mi légyen,
Az felséges király mit parancsolt légyen,
Abban soha semmi haladék ne légyen,
Elhallgatás abban töled hogy ne légyen.

De immáron ebben nem tehet egyebet,
Tudom vitézeknek oly természeteket,
Udvarban hogy tésznek nagy kérkedéseket,
De én szüvem szerént kérem kegyelmedet.

Az hatalmas Istent én azon is kérem,
Hogy az te útadban légyen segedelem,
Hogy esmét lássalak én édes szerelmem,
Ezen egészségben mint elmégy én tőlem.

Bizom én Istenben, meg nem fogyatkozom,
Hogy mi életinkben sokáig megtartson,
Éltednek utána engemet ne tartson,
Semmi nyavalyádat ne engedje látnom!»

Az vitéz Francisko ő társától válék,
Kazdag öltözettel, mint szoktak vitézek,
Budára indula mint nékie illék
Véle egyetemben sok vitézek mennek.

Udvarban ha juta, mindennek híre lőn,
Hamar az királynak ez hírével lőn,
Az vitéz Franciskó beérkezett legyen,
Nagy vigan vendéglé az király ebéden.

Ha megemlékezék jó szolgálatjáról,
Eleitől fogva nagy jámborságáról,
Ű nagy hűségéről, nagy harczolásáról,
Pogán ellen való viaskodásáról.

Az felséges király nagy vígasságába,
Kazdag ajándékot vitéznek ad vala,
Mert szolgálatjáról emlékezett vala,
Im minden hívsége előtte áll vala.

Szántalan vitézek kik öklelnek vala;
Immár egy vitéznek udvar állott vala,
Hogy vitéz Franciskó el-béjutott vala,
Kasszánder vitéznek neveztetik vala.

Az vitézhöz immár fogható nem vala,
Franciskónak király parancsolta vala,
Kasszánder vitéznek hogy társa nem vala,
Véle megöklelne, azt akarja vala.

Trombitát fúvának, ők egybe hajtának,
Mert az kevély ember mennyből nem láttaték,
Kasszándernek párti megcsalatkozának,
Kik Kasszánder felől sokan mást mondának.

Az vitéznek hamar eseti történék,
Maga mind lovastul az földre leesék;
Az felséges király ezen nevetkezék,
Hogy az kevély vitéz lásd melyet szököllék!

Rettenetességgel lön vitéz mindennek,
Jó vitéz Franciskó kivel nem merének,
Az vitézek közűl hogy szembe mennének,
Avagy kik ő véle ott megöklelnének.

Sokan az vitézek szólának királynak,
Hogy végét vetnéje ő új udvarának,
Minden vígasságban fottiglan valának,
És ő felségének korosként szolgálnának.

Az felséges királyhoz vígan bégyűlének,
Ő nála vitézek nagy vigan lakának,
Királynak hívei mind előtte állnak,
Az bor miatt végre nagy sokat szólának.

Vitézek kezdének sokkal kérkednie,
Ki egygyel, ki mással magát dicsírnie,
Egymásnal feljebben magokat emelni.
Vitéz Franciskó is kezde kérkednie:

«Az ki azt mondhatja hogy vagyon szép háza,
Én is azt mondhatom hogy Zebernik vára:
Az ki magát penig jó vitéznek tudja,
Nálamnál jobb vitézt senkit nem alítok.

Legnagyobb pediglen ki drágább világon,
Az ki azt mondhatja ez széles világon,
Hogy néki szép jámbor felesége vagyon,
Szép szerelmes társom nékem jámbor vagyon!»

O mely nagy bosszúban, irégységben vala
Kasszánder vitéz, hogy ezt hallotta vala,
Mert hogy elejtette, igen bánja vala,
Halálát szégyenben ő nem szánja vala.

Rettenetes dolgot büsultában szóla,
Vitéz Franciskónak ezt mondotta vala,
Maga gondolatlan akkoron szólt vala:
«Az k'kkel kérkedel nem mind igaz volna.

Szemérem embernek, azt merem mondani,
Az ki úgy nem volna, avval úgy kérkedni,
Jelesben oly szókat az helyen ejteni,
És azzal ő magát megszégyeníteni.

Ahol te azt mondod, hogy házad szép volna,
Azt mindnyájan tudjuk, hogy az igaz volna,
De nem östől maradt hanem adomány volna,
És ő felségének adott adománya.

Gyönyörködöl abban hogy vitéz jó volnál,
Az vitézek között avval hányod magad,
Arról én nem szólok, hogy vitéz nem volnál,
Mert most ez udvarban mindennél példa vagy.

Mindezt feljülmúlja egyik kérkedséged,
Kit nem illik vala itt most említened,
Te házasságodról itt most emlékezned,
Az vitézek között jámborságát vetned.

Az ő szépségéről különbet nem szólok,
Ő ékességéről én semmit nem szólok;
De az jámborságát, kit mondasz tagadok,
Mikor illik róla akkor többet szólok!»

Gonoszság nem vala vitéznek szűvében,
Szerelmes társához hogy ezt hihetnéje;
Hanem csak alítja, hogy szólna mérgében,
És hogy ő elesett keserűségében.

De azért érette kész vala meghalni,
Ha nem illik vala királyt tekinteni,
Király méltóságát és udvarát nézni,
Udvara sokságát néki meggondolni.

Azért az vitéznek ilyen módon szóla:
«Az te szódnak vitéz hogy ha nem lész ura,
Az én kezem miatt lész halálnak fia!»
Kassánder ez szókon megijedett vala.

«Legyen tőled mostan nekem békességem
Adj csak oly jeleket, kivel meghísz engem;
Az házastársodtul kik meghozzák vélem,
Az kiből elhigyjed, hogy miképen legyen.

Ne légyen valami tőled parancsolva,
Avagy leveledben házadnál meghagyva,
Az vitézek előtt felelj nekem arra,
Meglátod elmegyek Zebernik várába.

Az jeleket immár kiket te most kévánsz,
Mondd meg csak azokat az kiket te akarsz,
Meglátod rövid nap mind elődbe hozom,
Bátor az többi is légyen az én gondom!»

Az vitéz Franciskó napot néki hagya,
Mindenestől fogva és arra ajánlá
Hogy semmi értelmet házához nem adna,
Mert nem kételkednék semmit ő társába.

Az jelt es megmondá mit tőle kívánna,
Kire az Kasszánder reá felelt vala,
És ő hogy azt hozná, napot hagyott vala,
Jeles kezeseket vetni kellett vala.

«Lészen — az szót mondá, errül nékem jelem;
Én nekie adtam egy szép arany gyűrőm,
Egy aranyas hancsárom nála vagyon nékem,
Kit magamnak tartott ez ideig híven.

Mihelt Kasszánder érté, ottan elindúla,
Minden mulatságát hátra hagyta vala,
Méne nagy kazdagon Zebernik várában,
Közel az vár mellett ő megszállott vala.

Az vitéz az asszont csak szemlőli vala,
Kit azelőtt soha ű nem látott vala,
Hogy csak ő láthatna valami jelt nála,
Kiből oszton asszont megszólíthatnája.

Ebben hogy harmadnap immár elmúlt vala,
Asszonnak csak színét sem láthatja vala,
Jóllehet mindennap gazdagon jár vala,
«Azt értém az asszony kijőne», gondolja.

Gyakorta az asszony ki nem jőne, érté,
Mikor hon nem volna ura, kit szeretne,
Csak az leányokkal volna múlatsága,
Kikkel múlatságban ő mind elmúlatna.

Ilyen álnakságot vitéz gondol vala,
Vénasszonnak neve ki volna, megtudá,
Magát rokonságnak nékie mondaná,
Az asszont gondolá, kiszólítanája.

Semmi múlatságot ebben nem tött vala,
Egy követet titkon hozzá küldött vala,
Izené kijőne, mert rokona volna,
Minemű dolga volna, néki megmondaná.

Titkon az vénasszony hamar kijött vala,
Kit az vitéz néven megnevezett vala,
Az asszont először vigasztalta vala,
Néki közel való rokonsága volna.

Ez álnak ő néki titkon megjelenté,
De először asszont titkon megesketé,
Mint járt Franciskóval néki megjelenté,
Ha ezt végre vinné, hogy hütöse lenne.

Vitéz Franciskót hogy ő mindjárt megölné,
És ő életének ottan végét érné,
Jó Zebernik várát királytul megnyerné,
Az asszont az várból hamar el-kiűzné.

Asszony lenne hogyha ez jelt kiszerzené,
De oly titkon lenne senki ne értené,
Mint hamarébb ennek ő végét érhetné,
Igy jó Zebernikbe hogy ő asszony lenne.

Kérlek azért téged, viseld oly nagy gondját,
Miképen magadnak akarsz jó szerencsét,
Vén asszony azt mondja: «a miket megmondál,
Majd hozzád iktatom én is mind azokat.»

Az vén asszony ebben nem resten jár vala,
Ebéd után asszony, hogy elnyúgutt vala,
Feje alol kölcsát ő ellopta vala,
Csak gyorsan ládáját megnyitotta vala.

Róla sokat akkor ő — nem gondolt vala,
Kasszándernek hamar kiiktatta vala,
Hancsár, az jegygyűrő, az ki az jel vala,
Kikkel az Kasszánder Budára ment vala.

Juta az Franciskó, király előtt vala,
Kasszánder hogy látá, szólította vala,
Kérdé az Kasszánder, igazán mondaná,
Ha azok volnának az jelek, kit hozna.

Az Franciskó erről ezt felelte vala,
Az jeleket soha ő meg nem tagadja,
Mint annak előtte fejére kötte vala,
Mert házastársában igen bízik vala

Az jeleket ottan előhozta vala,
Kiket az Franciskó megnevezett vala,
Mikoron közöttök szó támadott vala,
Kiket láta vitéz álmélkodott vala.

Szóla nagy felszóval, azt mondotta vala:
«Én édes Istenem! ezt ki hitte volna,
Hogy társom éltemben eltemetett volna»,
Keserűségében csak meg nem holt vala.

Vitéz ez szót mondá: «illik ez énnekem,
Az halál éltemnél jobb immár énnekem.
Azt inkább akarom hogy elessék fejem,
Hogynemmint meglássam az én feleségem!»

Kasszánder lőn ezen, fejét vétetnéje,
Még csak alig várja, hogy az órát érné,
Jó Zebernik várát királytul megnyerné,
Miképen elszánta, kedve szerént lenne.

Ime hamarsággal királynak vitézi,
Ezt értvén kezdének néki könyörögni,
Hogy ily jó vitéznek nem illik meghalni,
Hitetlen társaért ily halált szenvedni.

Semmit sem halaszta, király ez szót mondá:
«Az vitéz Franciskó nekem jól szolgála,
Az tű könyörgéstek ő néki használa,
Azért parancsolom feje megmaradna.

Franciskóval azért megigyenesedjék,
Kasszánder ő véle megigyenesedjék,
Mert én nem akarom hogy feje vétessék,
Mert az vitéz nékem korosként kelletik.»

Igen megbúsula Kasszánder hogy hallá.
Mert ha Franciskónak halála haladna,
Mindennek tudtára lenne álnaksága,
És nagy szörnyű halál lenne ő jutalma.

Azért Franciskónak így ő megengede,
Hogy soha házához éltig ő ne menne,
Király udvarában ő soha ne lenne,
Az országból ottan búdosva kimenne.

Vitéz Franciskónak nem lőn mit tennie,
Hanem Kasszándernek engednie kelle,
Mit kévánna tőle, kelle engednie,
Mert érté, különben nem lehetne élte.

Az vitéz Franciskó királynak azt mondá:
Nagy bátor beszéddel ő követi vala,
Megbocsásson neki, úgy könyörög vala,
Azért szolgálatját ő ajánlja vala.

Lám vitézektől is úgy búcsúzék vala,
Könyves szemmel nékik alég mondja vala,
Jó beszéddel őket úgy üdvezli vala:
«Isten legyen veletek szerelmes vitézim!»

Ily sirván vitézek egymástul válának,
Jó vitéz Franci-kó révén az Dunának,
Ketten apródjával el-általmúlának,
Az mezőben ketten a kor igy szólának:

«Oh én édes fiam, kicsinded apródom,
Eleitől fogván ki voltál titkosom,
Ki hitte volna ezt hogy igy csalatkozzam,
És asszonyod miatt légyen búdosásom.

Bémenj azon kérlek Zebernik várában,
Mondd meg asszonyodnak mit mondok tenéked;
Az mennybéli Isten néki megfogadja
Hogy ő immár engem búdosni bocsáta!»

Nagy keserűséggel urától megválék.
Apród mikor juta Zebernik várában,
Láták az asszonyok, mondák: «ihol jönek!»
Asszonnak lőn rajta igen nagy öröme.

Futának tornáczban apród eleiben,
Nagy édes beszéddel kezdé kérdeznie:
Ha szerelmes ura volna egészségben,
És hogy ha megjutna az ő ebédére?

Igyenes beszéddel apród mondja vala,
Hogy szerelmes ura egészségben volna,
De ő néki töle azt izente volna,
Csak önnön magának titkon megmondaná,

Mely keserűséggel urától vált vala.
Az mit izent vala mind megmondta vala,
Kit apródtul asszony hogy megértett vala,
Keserűségében csak meg nem holt vala.

Istenhez ohajtván imezt mondja vala:
«Oh hatalmas Isten titkoknak tudója,
Ki szemei előtt vagyon minden nyilván
Hogy ártatlan vagyok, te vagy az tudója!»

Keserűségében apróddal igy szóla:
«Hatalmas Istenem titkoknak tudója,
Én nem tudom honnat az gonosz szerencse
Véletlen veszéllel igy megnyomoríta?

Légyen hála annak, ki engem teremtett,
És az gonosz embert ne veszesse értem,
Ki miatt nyomorúlt immár az én fejem,
Mert Istennek hála bűntelen szenvedem!»

Oh mely igen kéri kicsinded apródját,
Megmaradna nála, tartaná mint fiát,
Csak az lenne nála nagy titkon hit alatt,
Úgyan tartanája mint jámbor szolgáját.

Sőt ő azt megérté, hogy Zebernik várát
Kasszánder foglalná magának mindjárást,
Ö csak úgy maradna mint egy kibagyigált,
Azért az lőn akkor asszontul gondolat:

Az vártól nem messze egy faluja vala,
Abban egy vén jámbor akkor lakik vala,
Ki nemességében akkoron él vala,
Ö titkait azzal ott közlötte vala.

Legottan az asszony hivatá az jámbort,
Apróddal nagy titkon mint egy atyja fiát,
Véle kihordatá minden sok marháját,
Azonközben asszony kiiktata magát.

Ebben haladékot semmit nem halaszta,
És minden marháját kéncsét ott meghagyá,
Két barát ruhában utra elindúla,
Csak szerelmes urát ő megtalálhatná.

Ebben egy esztendő immár eltölt vala,
Hogy ők barát módra ketten járnak vala,
Csak valahol néki ő szerelmes ura
Jártában költében jelentetett volna.

Sanyarúságában asszony tére vissza,
Esmég az emberhez viszontak ment vala,
Hogy szerelmes urát ő meg nem találá,
Asszony ezen esmét hamar mást gondola.

Bölcsen felöltözék férfiú ruhába,
Más országba menni szépen készült vala,
Urának kéncséből csak száz lóval vala,
Budára udvarban ő el-fölment vala.

Asszony önnön magát hívattatja vala,
Az ifjú Lorántnak neveztetik vala,
Indiából jöttnek, magát mondja vala,
Sem atyja, sem anyja nem volna, azt vallja.

Nagy szép vitéz hogy jött, megmondották vala,
Minden öltözettel igen ékes volna,
És az mely szép szerrel jelentik hogy volna,
Azért ő magához király vötte vala.

Fejedelemnek mint illik udvarolni,
Felséges urának jámborul szolgálni,
Ugyanazonképen kezde cselekedni,
Ifjú Lorán vitéz nagy híven szolgálni.

Igen megkedvelé király nagy hű-voltát,
Még annál is inkább nagy hű szolgálatját,
Az királyné asszony látván jámborságát,
Akará, hogy legyen király komornikja.

Azért mert az Isten nem szerette vala,
Királyt és az asszont hogy magzatjok volna,
Kin házas embernek nagy öröme volna,
Asszony azért királyt szólította vala.

Nám kegyelmes uram ezt mi nyilván látjuk,
Érdemünk szerént is nyilván az vallhatjuk,
Hogy mi magzatinknak örömét nem látjuk,
Azért az ifjúnak hűségét jól látjuk.

Nemcsak szolgálatját de jó cselekedetét is,
Azzal egyetemben nagy jámborságát is,
Néki így jól látjuk mi nagy szépségét is,
Illendő mi hozzánk legyen mi fiunk is.

Az ifjú szolgáljon nagy jámborul nékünk,
És holtig gondunkat viselje minékünk,
Kit mi holtunk után mint örökösünket,
Hagyjuk ez országban mint mi gyermekünket.

Vitéz az udvarban már király fiúnak
Hívattatik vala az ifjú Loránnak,
Azonban híre lőn az harmad országban
Új udvart tétetett király udvarában.

Az vitézek hallák, szólnia fogának,
Hogy reája menne, az ifjú királynak;
Ottan szólni kezde királynak, atyjának,
Indúla szép módon, mint illik királynak.

Lám hogy az udvarban Lorán hogy béjuta,
Mint illik királynak, főszállása vala,
Csak közel az várhoz nagy szép háznál vala,
Minden sok ütközet mind ott lészen vala.

Ifjú Lorán vitéz hogy szemléli vala,
Ő szerelmes urát kit elvesztett vala,
Apródjának is ő azt meghagyta vala,
És ez végre akkor ő oda ment vala.

Véli vala urát ha ez világon volna,
Mert ő természetit néki tudja vala,
Az ő vitéz ura arra eljött volna,
Azért szíve szerént ő nézleli vala.

Ezemben ütközet nagy keményen vala,
Két erős vitéznek csak udvar áll vala,
Ablakon az Lorán kinézdegél vala,
Egy szegény katona nyalábot hoz vala.

Nám mikor meglátá az szegény katona,
Az két erős vitéz öszvemegyen vala,
Azonban nyalábra támaszkodott vala:
«Nem úgy kell ütközni!» — ő azt mondja vala.

De mihelt az Lorán ablakról meglátá,
Alá tekintésből megesmerte vala,
Hogy ura az volna, ő meglátta volna,
Az lovászmesternek parancsolta vala.

Az szegény nyalábost beszólítanája,
És az széna árát néki megadnája,
Ő magát peniglen hozzája hoznája,
Ifjú király neki ezt mondotta vala:

«Történék, én mostan el-kinézek vala,
Az két erős vitéz összemennek vala,
Ablak alatt állván te azt mondod vala
Hogy az ütközetnek nem úgy volna módja;

Kérlek azért téged igazán megmondjad,
Mi légyen az oka miért te azt szólád?
Igazán megmondjad, te meg se tagadjad,
Ezért lészek néked nagy kegyelmes urad!»

Igen nagy igazán ő azt mondja vala,
Hogy mi renden való ember ő volt volna,
Szerelmes társától megcsalatott volna,
Ő miatta most is búdosásban volna.

Tőn ilyen választ ott ifjú király néki:
Hogy csak az mint mondja, azt megjelentené,
Akarja ezt mostan megbizonyítani,
Azért akar véle király sok jót tenni.

És peniglen néki fölovat ígíre,
Sok jó szerszámat is nékie ígíre,
Csak hogy az jó vitézt ő elejtenéje,
Kihez ott immáron fogható nem vala.

Az jó ajánlásért hamar készült vala,
Az szegény nyalábos lovára ült vala,
Az fővitézt akkor elejtette vala,
Kin az ifjú király úgy vígadott vala.

Rajta ifjú király megörvendett vala,
Esmét az nyalábost szólította vala,
Parancsolván, néki ezt meghagyta vala,
Mit néki mondana, mind az tévő lenne.

Ne tudnája senki, hogy szolgája volna,
Véle megütköznék és mi renden volna,
De ő az kopjával hozzá ha hajtana,
Ottan elhajlana, mint elesett volna.

Az szegény nyalábos ugyan úgy tött vala,
Miképen királytul parancsolva vala;
Rajta igen király megörvendett vala,
Hogy az ifjú király ügyét nyerte vala.

Legottan az király édes szép leányát,
Jó kedvében adá az ifjú királynak,
Kinek ottan szerze oly nagy lakodalmat,
Az ifjú Loránnal hogy kezet fognának.

Az lakadalom lön oly nagy vígassággal,
Fejedelem módon oly nagy kazdagsággal,
Leány az Lóránnal vannak vígasságban,
És egymáshoz vannak nagy jó szeretetben.

Szándéka Lóránnak lőn jó holdá kelve,
Felséges királytul következni kezde,
És ő jegyesétűl búcsúznia kezde,
Mondja, hogy ily szóval lött következése:

«Nám felséges király! nyilván vagyon nálad,
Felséged leányát kell elvennem tudod,
Isten után nekem az mely atyám vagyon,
Mátkámért mint jöjek? kell tőle tanúlnom!»

Az királytul Lórán akkor elbúcsúzék,
Kin király leányának siralom adaték,
És ő mátkájától édes szóval válék,
Sok hálaadással tőle elbúcsúzék.

Gyakran tekintéli az király leánya,
Ura mely órában indulni akarna;
Urát nagy szép szóval megáldotta vala,
Ablakrul hogy látá haza indulnia.

Igen hamarsággal az Lórán ment vala,
Atyjához Budára hogy béjutott vala,
Atyjának, anyjának öröme lött vala
Mint szerelmes fiokat úgyan tartják vala.

Immár az üdő közt ha szó történt vala,
Kasszánder hogy immár nádrispán ott vala,
És mindennek immár ő parancsol vala,
Király után néki böcsülleti vala.

Sok jó ajándékot az ifju Lóránnak,
Nádrispán mutata mint király fiának,
Ő magát ajánlá mint illik urának,
Fejenként szolgálnak mint király fiának.

Tőn oly nagy könyörgést akkor az nádrispán,
Hogy az ifjú király ő házához menne,
Múlatást magának vadászáson vegyen,
Zebernik várában ki szép helyen vagyon.

Ezt az ifjú király hogy hallotta vala,
Atyjától kéredzék, reá készül vala,
Nádrispánnak magát úgy ajánlja vala,
Szive titkát azért ő nem tudja vala.

Nem sokat múlata, az urakkal szóla,
Csak múlatságában Zebernik várában,
Vad- madarászással el-aláment vala;
Nádrispán akkoron ott vendégli vala.

Az ifjú Lórán ott vígan lakik vala,
Az nyalábos immár fegyvert hordoz vala,
Korosként királynak előtte áll vala,
De az nagy félelem őt megnyomta vala.

Gyakorta királyra csak ő ott néz vala,
Az ő árulóját mind jól látja vala,
Jelenteni magát ő nem meri vala,
Sőt hogy megesmernék azon ő fél vala.

Ott nagy vígasságban mikor laknak vala,
Egy ebéden király szólította vala,
Nádrispánnak király szépen szólott vala,
Néki megmondaná őtet kéri vala:

Az Zebernik vára ősről maradt volna,
Pénzért avagy régi szolgálatért volna?
Mert soha szebb várat ő nem látott volna,
Nagy szép beszédekkel úgy kérdezi vala.

Szóla, megbeszéllé renddel mint járt volna,
Vitéz Franciskóval dolga mint lött volna,
Ő házastársától mint kivötte volna,
Felesége által ebben jutott volna.

Vénasszony által hogy ő azt nyerte volna,
Vitéz Franciskónak mint kegyelmezett volna,
Az várat királytul mint megnyerte volna,
Kiért az királynak nagy hálákat ada.

Ifjú király ez szókat hogy hallotta volna,
Asztaltul uraknak ő azt mondja vala:
«Vagyon-e köztetek oly ember, — igy szóla,
Ilyen nagy árulást hogy ki hallott volna?

O mely igen jámbor király ő felsége,
Ki engemet úgy tart mint önnön gyermekét,
Volnék asszonyomtul királyé ő felségejé,
Holta után lennék mint ő örököse.

Vélhetjük, hogy ha ő így értette volna,
Ily hamis dologhoz ő nem állott volna,
Vesztét ártatlannak nem akarta volna,
Istennek haragját inkább félte volna.

Azért azt akarom, ily nagy hamisságért,
Hogy feje vétessék ily nagy álnokságért,
Véle egyetembe felesége ravaszságaért,
Hogy ily hamisságot többé ne tehessen!»

Legottan haraggal király parancsola,
Értte nyalábossal fejét elvágatná;
Nem késék nyalábos, abban eljárt vala,
Nagy szörnyű halált ott aszony is szenvedt vala.

Tárházban az király el-bélépett vala,
Nagy szomorúságban magát vette vala,
Ajtaját utána béhajtotta vala,
Mind fejenként tőle megrettentek vala.

Az tárházban szépen levetkezett vala,
Csak egy bő haczokát ő reá vött vala,
Egy vetett ágy szélén akkor leűlt vala
Az nyalábost esmét szólította vala.

Béjöve nyalábos, előtte áll vala,
Ugyan sok ideig előtte állott vala,
De mikoron király ágyról felkölt vala,
Hogy helyére űlne, néki mondja vala.

Oh mely nagy félelem nyaláboson vala,
Hogy méltó nem volna úgy könyörög vala,
Kemény szóval király szólította vala,
Hogy helyére űlne, néki hagyja vala.

Legottan az király térdre esett vala,
Előtte nagy sirván ímezt mondja vala:
Kiért ez világon ő búdosott volna,
Nagy keserűséget kiért vallott volna:

«Jó vitéz Franciskó, én szerelmes társom,
Te hütösöd vagyok én szerelmes uram!
Ez mai nap nékem légy kegyelmes uram,
Az Isten is tudja, hogy én tiéd vagyok.

Az nyomorúságot, kiket én szenvedtem,
Reám ne nehezelj, én édes szerelmem!
Mert én mindezeket azért cselekedtem,
Kétséges ne legyek nálad én szerelmem!»

Szerelmes társának, hogy hallotta vala,
Jó vitéz Franciskó nyakán csüggött vala,
Ő nagy örömében csak meg nem holt vala,
Kiről az istennek hálát adott vala.

Ifjú király akkor asszony ruhájában,
Tárházból kiméne az urak láttára,
Az vitéz Franciskót kezén fogta vala,
Az uraknak asszony ímezt mondja vala:

«Urak kik véltetek az király fiának,
Felesége voltam vitéz Franciskónak:
Kit pedig véltetek urak nyalábosnak,
Az volt az Franciskó én szerelmes társom.

Menjetek fel azért atyámhoz Budára,
Holtig szolgálatomat urammal ajánlom!»
Renddel mint járt volna, mind tudtára adá,
Királynak kegyelmét úgy könyörgi vala.

Az felséges király hogy hallotta vala,
Mondják hogy oly igen csudálkozott volna,
Asszonyban hogy olyan okosság lött volna,
Hogy ő házastársát ő meglelte volna.

Ilyen nagy hűségen álmélkodik vala,
Kit még férfiban is nem sok ember látna,
Azért örökössé király hagyta vala,
Halálának utánna ötet hatta vala.

Azért minden ember kiki mind meglássa,
Hogy ő kebelében kígyóját ne tartsa,
Hű embert ha talál ő azt úgyan tartsa,
Mint annyi aranyat, azt úgyan böcsülje.

Gyakorta mondani szokták közpéldában,
Az szent írásban is vagyon említetben,
Az jámbor emberrel élhet jól éltében,
Gonosz ember lészen sok éktelenségben.

Krisztus urunk után kit vallunk hütünkben,
Ezer ötszáz ötven és két esztendőben,
Immár hogy írnának az első üdőben,
Az Ráskay Gáspár szerzé ezt énekben.

FINIS.

NÉVTELENEK

1553-ig.

PENITENCIÁRA INTŐ HISTÓRIA,

ISTENNEK IRGALMASSÁGÁNAK AJÁNLÁSÁVAL, MANASSESRŐL ÉS NABUGODONOZORRÓL.

4. Regum 21. és 2. Paral. 33. és Dániel prophétából.

Rettenetes Istennek nagy haragja,
Kik nem félik, erőssen sanyargatja,
De meg olyan mint az kegyelmes atya,
Kik megtérnek, esmég hozzá fogadja.

Ezt értettük régen történt dolgokból,
Ó törvénnek sok históriáiból,
Kik írattak Istennek dolgairól,
Külömb-külömb hatalmas ostoriról.

Ez régenten vala Jeruzsálemben,
Ifjú király ki nagy kevelségében,
Fúvalkodék és fertezék bűnökben,
Kit megvere Isten ugyan éltében.

Ez királynak neve Manasses vala,
Ezékhias királynak fia vala,
De az atyját ő megútálta vala,
Gonoszságba igen bémerölt vala.

Az mely bálvánt atyja elrontott vala,
Az Manasses megépejteti vala,
Kivel Istent igen bosszontja vala,
Nagy haragját ezvel érdemli vala.

Pogánoknak minden éktelenségét,
Teszi vala minden fertelmességét,
Bálványokval rakja vala oltárát,
És újonnan csináltatja templomát.

Imád vala mennyei seregeket,
Kiknek tészen vala tisztességeket,
Tartat vala nagy sok ördöngösöket,
Ezeknek hiszi vala beszédeket.

Úgy annyéra végre megvakolt vala,
Az Istent oly igen elhatta vala,
Minden pogánokat felölmúlt vala,
Mert szántalan bűnökvel rakva vala.

Az nagy Isten végre el nem engedé,
Prófétáktól királynak megizené,
Ez éktelenséget hogy ő ne tenné,
Mert erőssen őtet hamar megverné.

Ez szót akkor az király megútállá,
Jó tanácsát Istennek nem gondolá,
Prófétáknak szavokat nem fogadá,
Azért ötet igen megostorozá.

Rejá hoza szántalan pogánokot,
Kiknek ada Isten hatalmasságot,
Akkor veszté Manasses az országot,
És találа ő magának fogságot.

Kegyetlenül pogánok öt kötözék,
Az lábára vas békókot verének,
Babilóniába fogva bévivék,
Rettenetes tömlöczre királt veték.

Az fogságban erőssen hogy tartatnék,
Nagy kínokval igen megkeseredék,
Nagy sirással Istenhez fohászkodék,
Ohajtással kéré ne haragonnék.

Oly nagy sírást Manasses akkor kezde,
Az tömlöczben ily könyörgést ő szerze:
Ábrahámnak és Jákobnak istene,
Mennek, földnek hatalmas teremtője!

Téged félnek minden földi állatok,
És rettegnek mind mennyei angyalok,
Híveidnek te vagy szabadúlások,
Gonoszoknak rettenetes romlások.

Te ígírted nagy kegyelmességedből,
Bocsánatot, kik kitérnek bínökből,
Irgalmas vagy tennen természetedből.
Hirdettetted nékünk ezt szent ígédből.

Én vítkeztem úristen te ellened,
Kárhozatra szabad vagy engem vetned,
Igazságod azt mondja vélem tenned,
Kegyességed de nem hagy elvesztened.

Meltán vallom úristen ez kínokot,
Méltán ennél érdemlek nagyobbakot,
Cselekedtem nagy sok álnokságokot,
Rettenetes ondok gonoszságokat.

Én nem tudom bíneimnek sokságát,
Mint tengernek fövenyének ő számát,
Vedd el rólam haragodnak nagy voltát,
És engedjed bűnömnek bocsánatját.

Szabadíts ki pogánok fogságából,
Ez tömlöcznek szertelen nagy kínjából,
Végy ki engem ez vasnak fájdalmából
Rám jövendő rettenetes halálból.

Ne veszess el az én nagy büneimvel,
Tekünts rejám irgalmas szemeidvel,
Nem gondoltam jóllehet intésedvel,
De ne hagyj el nagy kegyelmességedvel.

Az még élek csak tégedet dícsűrlek,
Mint uramot istenemet úgy féllek,
Soha immár téged el nem feledlek,
De örökké szeretetvel tisztellek.

Ez könyörgést Manasses mikor tevé,
Kétség nélkül ezt bizonynyal ő hivé,
Könyörgéssel hogy Istent engesztelné,
Ki fogságból őtet el-kimentené.

Csodállatos Istennek ítélete,
Mely erőssen a bűnöst megbünteti,
A kit akar székiből el-leveti,
A kit akar esmég el felemeli

Im Isten Manassesen könyörűle,
Az fogságból hamar őtet kivivé,
Országába újonnan el-bévivé,
Tisztességvel esmég királyjá tevé.

Ezen király Istennek hálát ada,
Bálványokat hamar ő elrontata,
Mind holtig ő csak egy Istent imáda,
Nagy hívségvel csak ő néki szolgála.

Ezt Úristen megíratá peldájól,
Mindeneknek kik élnének gonoszól,
Siessenek elszakadni bünöktől,
Ha akarnak szabadulni veszéltől.

Nagy sokakval ó törvényben Úristen,
Cselekedék ilyen módon régenten,
Kikről példát hogy vennének éltekben,
Mind fejenként az kik élnek bünökben.

Kivátképpen Nabugodonozorval,
Babilóniának ő királyával,
Kit rettente nagy hatalmasságával,
És erőssen megvere ostorával.

Mert az király ő nagy gazdagságában,
Bűzott vala nagy hatalmasságában,
Öről vala nagy széles országában,
Bálványokat épejte templomában.

Mindenekvel bálvánt imádtat vala,
Ő magát Istennek hívatja vala,
A zsidókat igen öleti vala,
Hogy a bálvánt ők nem imádják vala.

De az Isten az nagy hatalmas királt,
Ki nem hallá szent Dániel profétát,
Megveré ő emberi ábrázatját,
Barom-képre változtatá orczáját.

Sok ideig barmok között ő jára,
Fivet, szénat barmok között ő rága,
Okossága jóllehet nála vala,
Képe néki de maga barom vala.

Megesmeré végre ez is az Istent,
Egy felséges hatalmas teremtőjét,
Kezdé bánni szántalan sok bűneit,
Kezdé kérni Istennek kegyességét.

Tőn ezvel is Isten kegyelmességét,
Mert elvövé róla a baromképet,
Adá néki királi tisztességét,
Elébbeli nagy fejedelemségét.

Csodállatos Istennek kegyessége,
Senkinek ő nem lehet ellensége,
Kinek vagyon csak benne reménsége,
Nyilván vallja hogy csak ő segétsége.

Ez világon soha nem volt oly bűnes,
Kinek Isten nem volt volna kegyelmes,
Csak ki magát esmérte hogy fertelmes,
És Istenét hitte hogy engedelmes.

Mely nagy sokszor régen zsidó népeket,
Veri vala mint engedetleneket,
De menészer ők esmerék vétkeket,
Mind annyészor megbocsátá bűnöket.

Vajha most is jól ezt az keresztyének,
Megesmernék hogy mindenkor Istenek,
Háborgatta kik voltak kegyetlenek,
És rontotta kiknek volt kemény szűvek.

Igen járják most is az békességet,
De nem tartnak köztök egvenességet,
Hátra vettík isteni reménséget,
Választották idegen segétségét.

Míglen Istent mü meg nem esmerhetjük,
Békességet csak hiába keressük,
Az mit kérünk soha meg nem nyerhetjük,
Életünket kétség nélkül elvesztjük.

De nem tudjuk Istent megengesztelni,
Mert azt ingyen sem akarjuk érteni,
Sok miséket tudonk csak szolgáltatni,
Misék által akarunk szabadulni.

De nem használ mise szolgáltatásunk,
Olvasásunk, processió-járásunk,
Utállatos sok zsolozsma-tartásunk,
Egyházbéli sok szóval kiáltásunk.

Nem eképpen kell Istent engesztelni,
Hitvel szokott ő megengeszteltetni,
Minden gonoszt hátra kell annak hadni,
Bocsánatot ki akar tőle nyerni.

Megíratá nékünk az szent írásban,
Mit mü tőlünk kíván ő szolgálatban,
Különben ha cselekedünk dolgonkban,
Mindörökké maradonk mü vakságban.

Szent írásból akarja hogy ezt értjük,
Művel őtet ez világon tiszteljük,
Egyébképpen őtet ha mü keressük,
Kétség nélkül őtet meg nem lelhetjük.

Térjünk azért az vagy mü most Istenhez,
Essönk hamar kegyes üdvözítönkhöz,
Jusson hamar mü elveszett lelkünkhez,
Ez világon nyomorult életünkhez.

Végye rólunk az régi nagy vakságot,
Testönkbéli nagy sok háborúságot,
Oltalmazza ez nyomorúlt országot,
És engedje az régi szabadságot.

Ezt Istentől mü hamar megnyerhetjük,
Szent ígéjét ha ő néki meghisszük,
Ő szolgáit ha mindenkor tiszteljük,
A mit mondnak, örömest teljesítjük.

Kit engedjen nékünk az szent háromság,
Ki egy Isten és örök hatalmasság,
Kivel vagyon mindenkor irgalmasság,
Mind örökké mennyei nagy bódogság.

JEREMIÁS PRÓFÉTA SIRALMAS PANASZOLKODÁSAINAK 5. RÉSZE ÉNEKBE SZERZETETT.

Emlékezzél mü történék uram mi rajtunk,
És tekints meg, mely nagy szidalomban mü vagyunk,
Mind bűnünkért uram tőled ostoroztatunk,
Azért szükseg éjjel nappal hozzád kiáltsunk.

Örökségünk, édes hazánk másra fordúla,
Az mü házunk, jószágunk idegenre szálla,
Igyünk juta, iaj minékünk! nagy búdosásra,
Mert Istennek nem akaránk térni útára.

Árvaságra, nagy ünségre miként maradánk,
Mert nincs nékünk földön házunk, sem penig atyánk;
Igyefogyott özvegységre marada anyánk,
Mert bűnünkért megharagudt menyei atyánk.

Arra jutánk hogy még vizet es pénzen veszünk,
És az mü erdönk fájában nagy árron vegyünk,
Egyébféle szükséget es mindent szenvedjünk,
Mert egymásra semmi gondot mü sem viselünk.

Terhe alatt az rabságban nyakunk leszegék,
Semminemű nyúgodalom nem engedteték,
Mert semmi kegyesség köztünk nem leletteték,
Azért pogán népnek szüve rajtunk nem esék.

Idegen nép közt keressük mü kenyerünket,
Mert földünkben nem segéllök az szegényeket,
Nyomorúltakról elfordítók mü szemeünket,
Azért vete Isten rejánk haragos szemeket.

Atyáink es vétkezének, de már megholtak,
Mi es követői voltunk álnokságoknak,
Im mint vássik meg beléje fogok fiaknak,
Mert ellene tőnek Isten parancsolatinak.

Kik szolgálók voltak, rajtunk most uralkodnak,
Mert szolgák lévén Istennek mü sem szolgáltunk,
Minden isteni tüszteletet mü megútáltunk,
Azért nincsen ki által mü megszabadíttassunk.

Im csak markunkban viseljük az mü lelkünket,
Nagy keserősséggel esszük mü kenyerünket,
Félelem és rettegés megemésztett münket,
Fegyver előtt kietlembe mentjük fejünket.

Éhség miatt az mü testünk megkesseredett,
Mint égő kemencze, bőrünk megrepedezett,
Az mű szűvünk bánat miatt megkeseredett,
Lelkünk penig bűnünk miatt kétségben esett.

Az mü asszon népeink megaláztattanak,
Nagy sok szűzek pogánoktól megrontattanak,
Mert nem engedénk isteni parancsolatnak,
Azert Isten küldé rejánk az pogánokat.

Fejedelmek mü közölünk mind elszállának,
És a tanácsadó népek mind elfogyának,
Az köz népek egymás között visszát vonának,
Jegye, hogy majd vége leszen mü országunknak.

Nagy haragja vagyon rajtunk az Úristennek,
Természeti ellen élünk szent ígéjének,
És ellene járunk mindenben szerzésének,
Ezzel adunk okot minket büntetésének,

Természet küvöl élnek pogánok iffjakval,
Nincsen ki egyben férnie tudjon azokval,
Mert egybe nem iuthatunk mü atyafiakval,
Az szegén rabokat verik degeneg fákkal.

Eltávozott már mü tőlünk az mü örömünk,
Mert korona nélkül vagyon már az mü fejünk,
Azért szükség hogy szűvinkben mi keseregjünk,
Mind szintelen Istennek mi hitvel könyöregjünk.

Jaj münékünk mert megbántottuk Istenünket,
Azért fogta keserűség az mi szívünket,
Sötét homál béburulta mü szemeinket,
Vadak, rokák széllel járják mü telekinket

Bizodalmunk vagyon benned felséges Isten,
Mert megmaradsz mindörekké dicsőségedben,
Ha gyötretünk bűnünk szerént az mü testünkben,
Azért nem hagysz elszakadnunk tőled lelkünkben.

Mire uram mind örökké hogy elhagysz münket,
Ily sokáig kesergeted búsult lelkünket,
Kérünk téged téríts hozzád az mü szűvinket,
Mert nem nyerjük nálad nélkül üdvességünket.

Vedd el rólunk kérünk téged nagy haragodat,
És újítsad meg münékünk a mi napinkat,
Kegyelmes Úristen tarts meg az mü hazánkat,
Dícsűrhessünk mind örökké te szent háromság. Amen.

UGYANAZON JERÉMIÁS PRÓFÉTÁNAK KÖNYÖRGÉSÉBŐL

MÁS NÓTÁN VALÓ SIRALMAS ÉNEK.

Keserves szívvel Magyarországban mondhatjuk magunkról,
Az nagy siralmat, kit Jerémiás régen írt zsidókról:

Emlékezzél meg hatalmas Isten nyomorúságinkról,
Tekénts mi reánk, állj boszút immár mi nagy romlásinkról.

Mert örökségünk tűlünk fordúla pogán nemzetségre,
Mi lakóhelyünk szálla mi rólunk idegen népekre.

Édes atyánktól immár megváltunk, árvaságra juttunk,
Édes anyánkval mind egyetembe özvegygyé maradtunk.

Megszomjuhozván, minnen vizünket drága pénzen isszuk,
Nagy fáradsággal bégyüjtött fánkat immár áron vesszük.

Mi ellenségink éles szablyákot fejünk felett forgatnak,
Erős munkában fáradt testünknek nyugodni sem hagynak.

Az pogánságnak oly nagy rabságra mimagunkat adtuk,
Hogy csak kenyérrel mi éhségünket megelégíthessük.

Sírván mondhatjuk felséges Isten! vétkeit atyánknak,
Kik mi közölünk régen elmúltak, mi reánk szállának.

Kegyetlen szolgák nagy dihösségvel rajtunk uralkodnak,
Nem találhatunk már reménséget szabadúlásunknak.

Nagy félelemvel és rettegéssel pusztában búdosunk,
Eledelünket, mi életünket kezünkben hordozzuk.

Testünknek bőre, mint az kemencze elszáradt, elégett,
Az nagy éhségnek ő tüze miatt ugyan megsült, veszett.

Asszonyállatok tisztaságokban meggyaláztatának,
A gyenge szűzek sok városokban szeplőket vallának.

Az fejedelmek akasztófára felfüggesztetének,
És vén népeknek ő tekéntetek nem böcsültetének.

Ifjú népekkel és gyermekekkel gonoszúl élének,
Kegyetlenséget, éktelenséget köztünk mívelének.

Az mi szívünknek minden öröme már elfogyatkozék,
Gyülekezetünk nagy siralomra fordúla, változék.

Az mi fejünknek szép ékessége közőlönk kiesék,
Jaj mind éltiglen immár minékünk, mert igen vétkeztünk.

Nagy bánat miatt mi szívünk, lelkünk igen keseredék,
És a mi szemünk siralom miatt mind megsetétödék.

Keresztyéneknek lakóhelyeket, kit elpusztítának,
Vadak és rókák, hamis tanítók most immáran lakják.

Te kedig kegyes, irgalmas Isten örökké megmaradsz,
Te országodban, birodalmadban örökké megállasz.

Miért örökké elfeledkezel mi rólunk úr.sten,
Mire hagysz minket sok ideiglen ez veszedelemben.

Térits te hozzád és mi megtérünk kegyelmes úristen,
Újíts meg immár az mi napinkat mint régi üdőben.

Ekképen síra szent Jerémiás ő könyörgésében,
Mikor az Isten megnyomorgatá zsidókat inségben.

A MAGYARORSZÁG SIRALMA,

KINEK ROMLÁSA ÉS NAGY PUSZTOLÁSA, A BÁLVÁNYIMÁDÁSÉRT, TÖRVÉNYTELENSÉGÉRT, KEGYETLENSÉGÉRT, HAMISSÁGÉRT ÉS FERTELMES ÉLETÉRT LETT.

Nótája: *Cristus iam surrexit, gaudeamus, exultemus et laetemur etc.*

Tekénts reánk immár, nagy úristen, az mennyekből,
Az te dicsőséges templomodból!
Emlekezzél meg immár az te árváidról!

Miért hagyál minket ilyen igen megromlanunk,
Mi nemzetségünkben elpusztúlnunk,
Miért távozál, úristen, ily messze mitőlünk?

Tudjuk, hogy vétkeztünk, mert tégedet nem tiszteltünk;
Mint atyánkat téged nem szerettünk,
Mint hatalmas urunkat, tégedet nem féltünk.

Azért kell már tisztelnünk pogánokat, gyilkosokat,
Paráznákot, bálványimádókat,
Kiknek el kell viselnünk kemény igájokat.

Elvövéd mitőlünk országunkat, királyunkat,
Földhöz veréd a mi koronánkat,
Színyed elől elvetéd mi áldozatunkat.

Megszünék sok helyeken szent nevednek dícséreti,
Szép ifjaknak ékes éneklési,
Mert az bálványimádás tőled ezt érdemli.

Közőlünk levágatál nagy sok gazdag főurakot,
Vitézeket, erős férfiakot,
Kiknek kövér testekkel hizlalál vadakot.

Közölünk rabbá tevél sok menyeket, özvegyeket,
Gyermekeket, gyenge szép szűzeket,
Mind az mi bűneinkért füzetéd ezeket.

Mindezekből esmérjük bűneinknek sulyosságát,
Haragodnak rettenetes voltát,
Mert látjuk felségednek már boszuállását.

Eltávozék mitőlünk, jó nagy Isten, mi örömünk;
Nincsen immár semmi vígasságunk,
Siralomra fordula az mi nyájasságunk.

De mégis nincs mit tennünk, csak tehozzád kell folyamnunk,
Mert jól látjuk, hogy mind el kell vesznünk,
Ha az mi bűneinkből hozzád meg nem térünk.

Emlékezzél meg rólunk, hogy mi földből teremtettünk,
Ördög miá bün alá vettettünk,
Mint az árnyék elmúlik mi gyarló életünk.

De az te jóvoltodból kárhozatban nem hagyattunk
Te szent fiad által megváltattunk,
Bűntől, örök haláltul már megmenekedtünk.

Támadj fel azért immár, nagy úristen, mimellettünk
Az te kezeidet nyújts ki rajtunk,
És ne vess el előled, kik megnyomorodtunk.

Lássák meg az pogánok, hogy mireánk gondot viselsz,
Kiket te szent ígéddel legeltetsz,
És noha megbántottunk, de tőled el nem vetsz.

Mert látod elhagyattunk, és csak tereád maradtunk,
Nyavalyások, tudatlanok vagyunk,
És elhagyott árváknak csak te vagy ótalmunk.

Dícsértessék mennyekben szent háromság egy fölségben,
Ki megvígasztalsz minket lelkünkben,
Noha gyötretünk mostan itt az mi testünkben.

AZ HÁROM ISTENFÉLŐ FÍRFIAKRÓL,

KIK AZ IGAZ HITNEK VALLÁSA MIATT AZ ÉGŐ KÖMENCZÉBE VETTETTENEK, DE ISTENTŐL MEGTARTATTANAK

Dan. 3.

Illik emlékeznünk régi ó törvényről,
Babilóniának az ő királyáról,
És Istennek hatalmasságáról.

Régi ó törvényben Babilóniában,
Hol lakozik vala egy hatalmas király,
Kinek neve Nabugodonozor.

Király csináltata Babilóniában,
Az tiszta aranyból az egy magas ágast,
Felásatá az egy szélyes mezőn.

Az ágasnak magassága hatvan singne vala,
Az ő szélessége hat singnére vala:
Király akkor új udvart tétete.

Új udvarba bégyűlének babilóniai urak,
Király az uraknak ő ezt kiáltatja:
Meghalljátok hatalmas nagy urak!

Mikor tü hallatok trombitálást, sípolást,
Tü es az órában mind térdre essetek,
És az ágast térden imádjátok.

Mert valaki az ágast térden nem imádja,
És parancsolatom ki megútálandja,
Bévettetem az égő kemenczében.

Mikor hallanának trombitálást, sipolást,
Ők is az órában mind térdre esének,
És az ágast térden mind imádák.

De ám ott valának három nemes fírfiak,
Kik valának zsidóságnak ő nemzetségéből,
Kik az ágast nem imádják vala.

Az három fírfiakat neveken nevezzük,
Az egyiknek Sidrák, másiknak Misák neve,
Harmadiknak Abdenágó neve.

Az urak ezt láták, királynak bémondák,
Hogy az három fírfiak az ágast nem imádják,
És útálják király parancsolatját.

Király az beszédet mivel hogy meghallá,
Az három fírfiakra igen megharagvék,
Ottan őket eleiben viteté.

Király ezt felelé három fírfiaknak:
«Miért parancsolatomat tü megútáltátok,
Hogy az ágast tü nem imádjátok.

Azért parancsolok mostan én tünéktek,
Mikor tü hallatok trombitálást, sípolást,
Térdre esvén az ágast imádjátok.

Mert ha tü az ágast nem imádandjátok,
És parancsolatomat tü megútáljátok,
Bévettetlek az égő kemenczébe!»

Az három fírfiak mühelt hogy ezt hallák,
Ezenképen ők ott akkor felelének:
«Meghalgassad te felséges király!

Nem illik most te néked hogy semmit feleljünk
Ime az nagy Isten az kit mü imádunk,
Földet mennyet a ki teremtette,

Megszabadít minket az égő kemenczéből,
És megszabadít münket királi kezedből,
Azért az ágast bizon nem imádjuk!»

Király hallá ez beszédet, rajta megbúsula,
Igen az ő szüne kezde változnia,
Az fírfiakat ám meg kötözteté.

Parancsolá hamarságval király búsultában,
Hogy az nagy kemenczét igen megfűtnéjek,
Hétszer inkább mint annak előtte.

Királynak hogy hallák ő parancsolatját,
Ottan az kemenczét ám igen megfűték,
Az fírfiakat kemenczébe veték.

Az három fírfiakat kemenczébe kik veték,
Az tüznek sebes lángja őket mind megölé,
Ugyanottan az kemencze előtt.

Mert ám az nagy tüznek oly nagy lánga vala,
Az kemenczö felött negyvenkilencz sing vala,
Kihez sújt vala, mind megöli vala.

De Istennek angyala kemenczébe szálla,
És az tüzet kemenczében ám kétfelé üté,
Az tüz között szép helyet támaszta,

Az három fírfiakat angyal megőrizé
Hogy az nagy tűz ő nékiek semmit nem árthata,
Ő hajokat es sem illetheté.

De ők hárman az tűz között széllel járnak vala,
És nagy énekszóval az Istent dícsűrik vala,
Dícsüretben ímezt mondják vala.

Áldott légy te mennybéli hatalmas nagy Isten,
Dícsüretes, dicsőséges te szentséges neved,
Mü atyánknak hatalmas Istene.

Igaz vagy Úristen minden dolgaidban,
Minden cselekedetid hatalmas Isten, igaz,
Minden útaid néked igazak.

Igaz néked Úristen az te ítíleted,
Mert az kiket velünk tettél, tőled erdemlettük,
Bíneinknek nagy sokasága szerént.

Vétkeztünk Úristen igen te ellened,
Gonoszúl cselekedtünk hogy elhagytunk tégedet,
Nem halgattuk parancsolatidat.

Azert büntetsz minket igaz ítíletből
Bűneinkért adtál ellenségünk kezébe,
Kik miatt mi most háborgattatunk.

De kérünk Úristen az te szent nevedért,
Ne veszess el münket az mü bíneinkért,
Adgyad nékünk irgalmasságodat.

Ne ronts meg Úristen te ígíretedet,
Kiket te ígírel az mi atyáinknak,
Ábrahámnak, Izsáknak és az Izráelnek.

Kiket te ígérél ígíreted szerént,
Hogy megsokasítod ő nemzetségeket,
Mint az égnek szántalan csill git.

Igen megkevesedtünk minden népek között,
És megaláztattunk föld kerekségében,
Kit szenvedünk mi bűneink szerént.

Nincs Úristen közöttünk, semmi fejedelmünk,
Nincs semmi vezérünk és nincsen tanítónk,
Nincs áldozat az te kedved szerént.

Kiért érdemlenők irgalmasságodat,
De csak fohászkodunk Úristen te hozzád,
Mi szűvünknek szomorúságában.

Dűcsírünk és áldunk tégedet nagy Isten,
Ki megszabadítál hatalmas markából,
És az kegyetlen tiznek nagy kénjából.

Dícsírjétek az Istent teremtett állatok,
Emberek és barmok, oktalan állatok,
Mert örekké való az ő irgalmassága.

Az király ezt hallá, kezde csudálkozni,
Ottan ám felkele király székiből,
Az szót mondja király nagy uraknak:

«Ti meghallgassátok hatalmas nagy urak,
Nemde az három fírfiakat kötöztetém-e meg,
Kötöztetvén az tízben vettetém?

De ám mostan szabadon kemenczében járnak
És nagy énekszóval az Istent dícsűrik,
Azonnal őket megszabadíthatja.

Az király elömene kemencze eleiben,
És az fírfiakat kemenczéből kihívá,
Kemenczéből hárman kijövének.

Az királynak szolgái ám megkérnyűközék
Az három fírfiakot és igen csudálják,
Hogy az tíz nékiek nem árthatott volna.

Király látá őket ám elálmékodék,
Álmékodásában imezt mondja vala:
«Áldott legyen Isteneknek Istene!

Sidrák, Misák és Abdenagónak Istene,
Ki megszabadítja mind az ő szolgáit,
Az kik bíznak ő Istenségében.

Azért hagyom, parancsolom az én országomban,
Hogy valakik nem tisztelnéjek avagy káromlanájak
Három fírfiaknak hatalmas Istenét.

Minden nemzetségével az megölettessék,
Minden magzatjával az es elvesztessék,
És az ő háza udvarából kikéressék.

Mert nincsen több Isten égben és az földen,
Hogy ki megszabadit embert szikségében,
Mint az három firfiaknak Istene!»

Az király az firfiakat megajándékozá,
Tisztet országában ő nékiek oszta,
Fejedelemől utánna választá.

Ezt az Isten nékünk régen megíratta,
Dániel proféta ezképen megírá,
Ő könyvénck harmadik részében:

Hogy valakik biznak ő Istenségében,
Hozzá fohászkodnak nyomorúságokban,
És folamnak irgalmasságához;

Azokat megmenti háborúságokból,
Mint az három firfiakat Babilóniában,
És az égő kemenczétől megmenté.

De kik ő ellene bálvánt imádandnak,
Emberi erőben remenségeket kik vetik,
Azokat elveszti, mint az királt elveszté.

Vegyétek eszetekben király veszedelmét,
Mint az Isten őtet akkor meggyalázá,
Mert őtet barommá változtatá.

Emberi nyájasságából őtet el-kiveté,
Vadakkal, barmokkal király lakik vala,
Mint az ökör, szénát eszik vala.

Proféta mondássa ám fejére tölők,
Hogy valakik Isten ellen bálvánt imádandnak,
Hasonlatosok bálványokhoz lésznek.

Azért valljuk keresztyének az hatalmas Istent,
Bálványimádástól fottig elszakadjunk,
Holtunk után hogy Istennel légyünk.

Ezt az szent írásból az ki forditotta,
Az ő nevét jelenteni az meg nem akarta,
Dícsűretit mert Istennek adta. Amen.

AZ BABILÓNIABELI BÉL

ÉS SÁRKÁNY BÁLVÁNY ISTENEKRÖL VALÓ HISTORIA.

Daniel 14.

Régen ez vala ó törvényben,
Babilóniának országában,
Mint megírta Dániel proféta
Ő könyvének tizennegyedik részében.

Vala egy bálvány Babilóniában,
Mely bálvánnak Bél vala neve,
Kit az országban való népek
Tisztelnek vala és imádnak vala.

Az király es bálvánt imád vala,
Mely bálvánnak ételére, italára
Mind naponként kit megmondonk
Költnek vala:

Gabonát tizenkét köblöt,
Juhot negyvent adnak vala,
Hat hordó bort minden naponként,
Kit az bálvány megemészt vala.

Lakik vala az Dániel
Az királynak Babilóniába,
Ki imádja vala az mennyei Istent,
Földnek ő törömtőjét.

Szóla az király Dánielnek:
«Miért az Bél istent te nem imádod?»
Dániel monda az királynak:
«Meghallgassad felséges király!

Én nem imádok bálványokat,
Kiket emberek csináltanak,
De imádom az élő Istent,
Ki terömté az egöt és földet!»

Monda az király Dánielnek:
«Nemde az Bél isten nem élő Isten?
Avagy nem látod szemeiddel,
Hogy naponként mint észik, iszik?»

Mosolyodván monda az Dániel:
«Ne tévelyög felségös király,
Mert az bálvány az kit te imádsz,
Belöl sárból, kívöl érczből csinált, —

És ez soha nem ött, sem ütt.»
Ezön az király megharagvék;
Bégyűteté az Bél papjait,
Az kik szám szerént hetvenön valának.

Szóla az király az papoknak:
«Ha tü ennek meg nem mondjátok,
Ki észi meg az eledelt, az Bél egye meg;
Dániel meghal, mert káromlást tött.»

Szóla Dániel az királynak:
«Miként mondod, bátoron úgy legyön!»
Az király beméne Dániellel
Bél istennek ő templomába.

Szólának az papok az királynak:
«Meghallgassad felségös király,
Mü mind kimegyünk az templomból,
Szerzesd bé te az eledelt.

Vond bé az templomnak ajtaját,
Pecsétöld meg pecsétöddel,
Ha az eledelt Bél meg nem ötte,
Mind fejenként ottan meghaljunk.

Ha továbbá az eledelt
Az Bél isten elköltötte,
Dániel es ottan meghaljon,
Mi ellenink ily hamissat szólott!»

Papok bíznak vala álnakságokban,
Mert az templomon ál ajtójok vala,
Hogy kin éjjel bémennek vala,
Az eledelt megészik vala.

Az templomból kimenének,
Az templom ajtaját el-bévonák,
Az királynak gyűrűével
Az templom ajtaját megpecsétlék.

Éjjel az papok szokások szerént
Az templomban bémenének,
Gyermekökkel, feleségökkel
Az eledelt megevék, ivák.

Holval az király Dániellel
A templomhoz ha ment vala,
Király látá az pecsétöt hogy azképen volna,
A templomot megnyitá.

El-béteként az asztalra,
Nagy kiáltással ímezt mondja vala:
«Nagy Isten vagy te Bél isten
És nincs nálad semmi hamisság!»

Dániel az királt megtartóztatá,
Hogy az templomba bé ne menne,
Az nyomdokokat az királynak
Az hamuban mutatá.

Dániel kérdé az királyt: mit látna?
Szóla az király: «láb-nyomdokot látok,
Kiket én vélök fírfiaknak,
Asszonyoknak, gyermeköknek lennie!»

A király igen megharagvék,
A papokat mind megfogatá,
Az ál ajtót az papok megvallák,
A kin éjjel bémennek vala.

Király az papokat mind megöleté,
És az bálvánt Dánielnek adá,
Kit Dániel mind elronta,
Templomát es töből kitöré.

Annak utána való üdőben
Vala Sárkány Babilóniába,
Kit az köznép és az király
Imád vala és tisztel vala.

Szóla az király Dánielnek:
«Immár nem mondod te Dániel,
Hogy az sárkán nem élő Isten;
Azért hagyom, imádjad ötet!»

Szóla Dániel az királynak:
«Én imádom az — — — — —

(a többi elveszett).

ÉNEKTÖREDÉK.

— — — — — — — —
— — — — — — — —

El-fölemeled uram az tengörből,
Jó Istenöm vagy, hiszlek teljes hitből.

De mikor lelköm igy kesergettetnék,
Az én uramról el nem feletközzék,
Hogy imádságom hozzá fölérközzék,
Szent templomodhoz uram vitettessék.

Elvesztik azok Istennek országát,
Kik cseleködik ez világ hívságát,
Hejában hagyják szent irgalmasságát,
Mert ők nem félik szent parancsolatját.

Én mast peniglen dícsérlek szívemmel,
Áldozom néköd mindön áldomással,
Idvösségömről nagy hálaadással,
Lészök előtted alázatossággal.

Nagy az Istennek szent irgalmassága,
Nyomorúltakhoz szilíd ő jóvolta,
Mert az nagy halnak Isten parancsola,
És kiokádá Jónást az szárazra.

No azért látjok Istennek hatalmát,
Ördögön, poklon mindön birodalmát,
Szélös tengörön az ő királyságát,
Azért kövessök Isten akaratját.

Jelös vígasság az körösztyénöknek,
Veszödelömben mikoron béesnek,
Miként szent Jónás úgy könyörögjenek,
Ezök Istentül megsegéllettetnek.

Nám az atya is, mely fiát szereti,
Megostorozza, őtet jóra inti,
Atyját hallgassa, arra igön inti,
Ha jámbor lészön, nagy gondját viseli.

Gondja nagy vagyon rólunk az Istennek,
Kedvét keressök ő szent fölségének,
Hogy ótalommal légyön híveinek,
Nagy buzgó szível könyörögjünk ennek.

Dícséret légyön néked áldott Isten,
Te szent fiaddal az Jézus Krisztussal,
És egyetömben szent lélök Istennel,
Légyön állatban egy örök úristen!

Az ezör ötszáz és ötvenháromban
Mező Debreczön puszta várassában,
Az ki ezt szörzé, vala nagy bánatban,
Erdélben való gondolkodásában.

GYULAI ISTVÁN

1553.

HELTAI GÁSPÁR

1553.

HYMNUS

Az *Ut queant laxis* nótájára.

Segélj meg minket mindeneknek atyja,
Kinek erejét minden ember várja,
E széles világ kire szemét hatta,
Mert Jónak látja.

Te igazságnak igaz szeretője,
Az álnokságnak igen gyűlölője,
Az kegyességnek mert vagy szeretője,
Ékesítője.

Ezt megesmérjük az Beel példájáról,
Mint állasz bosszút az vérontásokrul,
Mi rajtunk esett nagy bosszúságinkról
És nyavalyáinkról.

Panaszolkodván te hozzád ivöltünk,
Mert te jól látod érted mit szenvedünk,
Mikor igédet mindenütt hirdetjük,
Szidalmaztatunk.

Ha szent fiadért te hozzád fogadtál,
Tekénts fiadra kiért el nem hagytál,
Vérünk hullása lett kegyetlen által,
Kit te útáltál.

A mint régenten kegyesek sírási,
Voltak előtted minden szöpögési,
Ugyanazonképen kegyes tekéntésid,
Irgalmasságid.

Nevedért rajtunk mostann is legyenek,
Elegtételid megelégítsenek,
S te szent érdemid büntöl megmentsenek,
Idvözítsenek.

Úgy olvashatjuk a régi bölcseknél,
Kiknek írási kedves mindeneknél,
Tanácsadások hasznos embereknél,
Jó erkölcsűeknél.

Soha kegyetlen köztünk meg nem halhat,
Vérhullás nélkül pokolra nem szállhat,
Száraz halállal világból nem múlhat,
Számot nem adhat.

Gyorsan mostan is úgyan cselekedjél,
Kegyelmes Isten mert sokat engedtél
És álnokságot sokat elszenvedtél
És reá néztél.

Ugyan testünket meg akarják enni,
Mint oroszlánok akarják szaggatni,
És szomjuhoznák vérünket ontani,
Minket kergetni.

Láss hamar hozzánk kérünk kegyes atyánk,
Te szent fiadnak kik jegyesi vagyunk,
Mert kegyetlentől mi káromlást hallunk,
Szidalmaztatunk.

Az te egyházad sírván most könyörög.
Ki mind egy hitben egybe gyülekezett,
Hogy szent fiadért őket ótalmazzad
És takargassad.

Im azon járnak kik tőled nem várnak
Hogy igazságnak ellene álljanak,
Te szent ígédnek mind ellene mondnak,
És szent fiadnak.

Felséges Isten míg szenveded ezt el,
Az nagy káromlást de míg szenveded el?
Támadj fel immár és minket emelj fel,
Nékünk is támadj fel.

Emeld fel immár kegyes szemeidet,
És megtekéntsed az te híveidet,
Kik gyakran hozzád emelik szíveket,
Könyörgéseket.

Csalárd ez világ minden ő ügyében,
De igaz vagy te szent ígéretedben,
Hogyha te hozzád fohászkodunk hitben,
Leszünk örömben.

Jól látjuk gyakran, írás is jelenti,
Hogy az hív embert az Isten megmenti,
Mert néki vagyon ezen ígéreti,
Hogy el nem veszti.

Tudjátok nyilván óh hív keresztyének,
Hogy nem sokáig lesznek kegyetlenek,
De mind elvesznek mint gonosz emberek,
Mert ők hitlenek.

Erről nagy hálát adjunk az Istennek,
Mert nem sok üdőt halasztott mind ennek,
De vége leszen csak higyjetek ennek,
Mondjátok Amen.

KERESZTYÉNI PANASZOLKODÁS ÉS INTÉS.

Ember, emléközzél végedről
És bizontalan időjedről.

Miért élsz olyan nagy kevélségbe,
Pompaságba és döllyességbe?

Mind Istent s mind embert útálván
Előmenvén nagy bátorságban?

Mindent gyalázsz és szidalmazod,
Minden háborúra adsz okot.

Mert te minden embert megguggolsz
Noha majd s ezennel leomolsz.

Mert kevés múlva meg kell halnod
S a férgökkel leszen lakásod.

Por vagy és hertelen elmúló
Csak árnyék és füst mely nem álló.

Felneveködél mint egy virág,
És hamar lész mint egy asszú ág.

Lassan lassan eloroszkodol
És hamar minden idöd elfoly.

A te napid megszámláltattak,
Határid is rendelve vadnak,

Uradtól és bölcs Istenedtől;
Azért ebbe egyebet ne vőlj.

Szinettlen elkullag a halál,
Megöl mindent valakit talál, —

Mind a kazdagot s mind a szegényt,
Nem kímély sem nagyot sem kicsént;

Mindegy néki a szegény koldús,
A kegyetlen és hatalmas dús.

Ezt ezért meggondód te Ember
És teljes életben légy jámbor.

És végedről emélködjél mind,
Igy eltávoztatod a sok bűnt.

A ki sijet hamar Istenhöz,
S életet igaz hitbe végöz:

Ez halottaiból támad fel,
És mennyországba örökké él.

HOGY A HALÁL NEM FÉL, SEM HATALOMTÓL SEM ERŐTŐL, SEM TUDOMÁNTÓL.

Nem gondol a halál senkivel,
Sem kazdaggal sem kegyetlennel:

Nem a pörlőknek esküvésekkel,
Sem a patvarkodóknak nyelvekkel.

Nem gondol senki bölcseségével,
Sem okossággal vagy sebes észszel;

Nem az uraknak fenyíttésekkel
Sem a döllyeseknek haragjával;

Nem gondol a gyenge leányokkal,
Sem a szép cziffrás asszonnépekkel.

Nem gondol sem nagygyal sem kicsiddel,
Nem marhással avagy szegénynyel.

Elsiet ő a császár házába,
Mint a szegény s hitván pásztoréba.

Hol vadnak most minnyájan a pápák,
A kardinálok és patriárkhák?

Hol vadnak minnyájan az érsekek,
A prelátusok és a pispekek?

A prépostok és a kananokok,
A dékánok és vikáriusok?

Hol vadnak a kazdak apáturak,
A priorok és gárdiánok?

Hol a sok mester és a doktorok,
És a szántalanféle barátok?

Hova löttek el a sok császárok
És a szántalan nagy sok királyok?

A külemb-külemb fejedelmek,
És a telhetetlen nemesek?

Hol vadnak az igen kevély groffok,
És a hamis Cancellláriusok?

Hova löttek a kegyetlen dúsok,
A híresneves s a nemes vitézek?

Hol vadnak a bírák és polgárok,
A művesek és szántó emberek?

Hol gyermek, leány, és asszonyállat
És hol az egész emberi nemzet?

Hol immár Páris s a szép Helena,
Hol Tarquinius és Lucretia?

Hol vagyon Plátó és Porphyrius,
A bölcs Tullius és Virgilius?

Hol vagyon Tales és Empedocles,
És a nagy mester Aristoteles?

Hol a nagy és erős Alexander
És az igen bátorságos Hector?

Hol a drága császár Julius,
Hol a vitézek Akhilles s Priamus?

Hova lött el az igen erős Sámson,
Az eszes és igen bölcs Salamon?

Minnyájan oda vadnak s megholtak,
Egy sem meniködett meg közzülek.

Minden embereknek kell követni
Ezeket és eképen meghalni.

Minden ember ezen megálljon
És a halálhoz igen készüljen.

KÖZBESZÉD.

A félelmes és kétséges emberi természet mindenha erről tart, hogy meghal, a földbe temettetik és hogy azután teljességgel vége leszen: ezért közbeszédbe is az emberek ezt szokták mondani:

Három dolog kényoz engemet,
Halnom kell, s nem tudom az időt;
Elmegyek, nem tudom a helyet,
Hogy vennék valamely jó kedvet?

E széles, vak és visszafordúlt világ ezt mondja ugyan; minekünk ezokaért keresztyéneknek meg kell fordítanunk e vak és visszafordúlt világnak verseit: mert ha ő ezt mondja, hogy bánkódik, miérthogy halni kell, és nem tud hova menni, mi ez ellen így szerezzük a mi verseinket:

Vig vagyok és nem szomorkodom,
Halnom kell ezt igen jól tudom;
De mivel tudom hova megyek
Ezért vészek igen jó kedvet.

TŐKE FERENCZ

1553—1556.

AZ ISTENNEK RÖTTENETES HARAGJÁRÓL

ÉS BÜNTETÉSÉRŐL, KI MEGJENTETETT EZ MOSTANI IDŐBEN, AZ SPIRA FERENCZ DOCTORBAN AZOKNAK PÉLDÁJÁRA, KIK AZ HITET MEGESMERVÉN MEGTAGADJÁK, AVAGY ELTITKOLJÁK.

Szegény keresztyénség kezdel megvakulni,
Kezdel az Istentül igen eltávozni,
Szemed lévén semmit nem akarsz te látni,
Füled lévén semmit nem akarsz hallani.

Ha nem hisz'sz régenten lött csoda dolgoknak,
Az Istentül adott sok jó nagy példáknak,
Higyj az újonnan lött Isten csodáinak,
Igaz voltát értsed ebből mondásának.

Hallotok ingyen majd rettenetes példát,
Isten tagadásról hallhatatlan csodát,
Isten haragjáról véghetetlen dolgot,
Az Krisztus hitiről erős bizonságot.

Az Olaszországban egy fő doktor vala,
Ki Spira Ferencznek hívattatik vala,
Czitedelle váras ő hazája vala,
Ötven esztendőben mikor írnak vala.

Házastársa néki gyermeki sok vala,
Világi marhával ékes, dicsős vala,
Tisztes méltósággal becsületes vala,
Nagy sok ajándékot Istentől vött vala.

Az szent írást által megértette vala,
Magát és istenét megesmérte vala,
Minden idvössígnek Krisztust vallja vala,
És nagy buzgósággal prédikálja vala.

Szépen háza népit ő tanítja vala,
Az Krisztus hitiben igazgatja vala,
Emberi érdemtül elfordítja vala,
Kiknek gyömelcsire gyakran inti vala.

Sokáig nem akará ezt ő eltitkolni,
Isten ajándékát magának tartani,
Mindeneknél kezdé nyilvábban hirdetni,
És az igaz hitbe gyaporodást tönni.

Az szent lélek által szíve gerjed vala,
Oly nagy békeséggel elméjében vala,
Hiti, szereteti, reménsége vala,
Örvendez szívében, Krisztussal él vala.

De az álnok ördög soha nem aluszik,
Környűlünk szüntelen es ő ólálkodik,
Az ő szolgáival igen dihösködik,
Mint az szegín Spira majd megcsalatkozik.

Pápa követétül ő beárultaték,
Úgy mint hittül-szakadt eretnek mondaték,
Krisztus ellenségi miatt gyaláztaték,
Azért Velenczében gyorsan hivattaték.

Az úton magában tanácskozik vala,
Teste lelke ellen tusalkodik vala,
Az test az ördegtül erőt vészen vala,
Az lélek az ellen ígyen inti vala:

«Francisce magadba miért búsolkodol,
Mely felé hajolnál azon gondolkodol?
Hadd el az félelmet kiből sápolódol,
Higyjed Istenedet kivel bátorodol.

Hol vagyon most néked régi bátorságod,
Hol vagyon most néked régi erősséged,
Hol vagyon most néked állhatatosságod,
Hol vagyon te benned Krisztusról vallásod?

Valljad azért Krisztust te félelem nélkül,
Lészen ótalmazód higyjed kétség nélkül,
Eszedbe juttatja gondviselés nélkül,
Mit kelljen mondanod hamis vallás nélkül.

Ő megszabadíthat ez veszedelemből,
Kisegíthet nyilván az erős fogságból,
Ő hamar kimenthet nagy kínvallásodból,
Meg akar menteni higyjed mindezekből.

Jusson jól eszedbe Dániel írása,
Égő kemenczéből kiszabadúlása,
És az szent Péternek Krisztusról vallása,
Nagy erős temleczből kiszabadúlása.

Hogy ha kell vettetnöd az setét tömleczben,
Krisztus szent vérejért légy te igaz hitben,
Vitétik te lelked angyalok keziben,
Isten országában az örök életben.

Ha azt nem miveled gondold meg mint lészen,
Az község között botránkozás lészen,
Te predikálásod csak heában lészen,
Az ördögnek ismég ott sok rabja lészen.

Az tudatlan község ingadozó nádszál,
Az honnat keménben fú az szél oda áll,
Erőssen hajlódoz miképpen az nádszál,
Az igaz hit mellűl gyorsan más felé áll.

Rettenjél meg azért most az kárhozattul,
Az vagy ha vonatol gonoszra testedtűl,
Menj el innen más helre az föld színéről,
Hogynemmint tagadással eltévedj Istentöl!»

Lelki esméreti erre inti vala,
Istennek szent lelke így oktatja vala,
De teste ördöggel egy tanácson vala,
Az jó tanács ellen tusakodik vala.

«Francisce, meggondold jól tennen magadban,
Mind végit mind hosszát meghányjad szívedben,
Tanácsát ne fogadd lelkednek semmiben,
Mert ha azt fogadod, elveszt életödben.

Nagy sok kazdagságid hirtelen elveszted,
Sok munkád, sok gondod csak semmivé teszed,
Az te híred neved csak örök szégyen lészen,
Útálatos neved majd eretnek lészen.

Nem félsz-e az undok és büdös temlecztül,
És majd abban való dögleletességtül,
Nem félsz-e halálnak véres fogaitul,
Nem félsz-e az tűznek sanyarú lángjátul?

Ha magad nem szánod, szánjad feleséged,
Édes gyermekidet, nyomorúlt árváidot,
Marhád tékozlását, szerelmes barátid,
Ezektől megváltod, világból múlásod?

Én csodálok rajta mely oktalan te vagy,
Még az vadaknál is vadabb, kemémb te vagy,
Hogy édes magzatid ellen ily kemény vagy,
És te feleséged ellen kegyetlen vagy.

Megmetszed-e torkokot tizenegy magzatidnak,
Poroszlójok lész-e temagad azoknak,
Kik még az közsíget szépen tanyíthatnák,
Istennek, híveknek ők megszolgálhatnák?

Azért én azt mondom siess Velenczében,
János kardinálnak hamar eleiben,
Római pápáknak mit ellene mondtál,
Mondd vissza valamit te prédikállottál!»

Meggyőzte ott az test az lélek tanácsát,
Az Spira fogadá ördög akaratját,
Mikor ékesité pápa méltóságát,
Megtagadá hitről ő igaz vallását.

Készeríteték arra, hogy ő azt fogadná,
Pápa szentegyháza valamit tartana,
Azon község előtt mind visszaszólaná,
Az mit pápa ellen prédikállott volna.

De hogy Velenczéből kiszabadult vala,
Az szent lélek Isten ismég inti vala,
Hogy az község ellen vissza ne mondaná,
Mit előbb hirdettett, ő meg ne tagadná.

Jobb volna meghalni, hogy nem elveszteni,
Ennyi sokaságot pokolra szállítni,
Másod tagadással pápát magasztalni,
Az ördög országát megerösíteni.

Efféle sok intést mind csak hátra vete,
Reggel vasárnapon az tagadást tevé,
Nagy sokaság ellen, Isten ellen tevé,
Rettenetes harag ott fejére jöve.

Az igaz Istennek nagy erős csapása,
Nyilván kijelenék rajta nagy haragja,
Tüle eltávozék Istennek malasztja,
Bétöltè ő szivét Istennek átokja.

Úgy tetszék mint hogyha egy menyütő kövel,
Ha ütötték volna nagy hertelenséggel,
Ördögnek, halálnak lön szive markában,
Rettenetességgel pokolnak kinjában.

Mikor hat holnapig ilyen betegségben,
Ő gyötrődött volna szivében kétségben,
Az bölcs doktorokhoz viteték Padvában,
Nardinus Jakabnak ő híres házában.

Hallj ez csoda dolgot! semmit ő nem eszik,
Igen szomjúhozik, de nem hevejtőzik,
Derék folyó vizet meginná úgy tetszik,
Színe, állapatja semmit nem változik.

Tovább egy holnapnál semmit nem ött vala,
Fiai az kezit megkötözték vala,
Erővel szájában ennyi töltnek vala,
De azonnal ismég mind kihányja vala.

Akadozás semmi nyelvében nem vala,
Beszéde értelmes, tökélletes vala,
Elméjében nyilván állhatatos vala,
Semmi fogyatkozás eszében nem vala.

Három jeles doktor választatott vala,
Hogy kik gyógyítanák arra hítták vala,
Frisiméliga Ferencz annak egyik vala,
Második Bellatos, harmad Grassi vala.

Önnön maga szegín ezt kiáltja vala,
Hogy ez az betegség nem afféle volna,
Hogy kit orvossággal meggyógyíthatnának,
Azvagy kötözéssel megszállíthatnának.

De ennek orvosa csak az Isten volna,
Kitül szakadással ő elszakadt volna,
Az szent lélek ellen hogy vétközött volna,
Az ő gonosz bűne bocsánatlan volna.

Hogy ő idvösséget már soha nem várna,
Az Krisztus halála néki nem használna,
Isten irgalmasságát ő soha nem várná,
Csak pokolnak kénját ő fejére várná.

Az örök életre választott nem volna,
Az Krisztus ő érte nem szenvedett volna
Azt ő rajta mostan akarja töltenyi,
Az ő nagy haragját bűnért megmutatni.

Efféle sok mondást mikor beszél vala,
Sokan csodájára oda gyűlnek vala,
Tizenkét országból nemzetség ott vala,
Kik közűl némelyik tanoló is vala.

Itt hallgasd meg kérlek ő vetekedésit,
Az bölcs doktoroknak nagy sok felelésit,
Kiből megértheted az ő eszességit,
Rettenetes szívben langalló kétségit.

Vengerius pispek kezdé vigasztalni,
Isten jóvoltával őt bátorítanyi,
Azután Gebaldus doktor kezde szólni,
Isten beszédével kezdék vigasztalni.

«Nem tudod-e mely nagy Istennek irgalma,
És hogy véghetetlen ő neki jó volta,
Teljes mind föld mind menny irgalmasságával,
Minden bűnt felőlmúl kegyelmes voltával?

Ez világon mennyi szántalan bűn vagyon,
És az kárhoztaknak mennyi bűne vagyon
Hogyha mind ennyi bűnt egy ember tött volna,
Isten megbocsátná ha folamnék hozzá.

Ki proféta által igen hirdettetik,
Valamely órában hozzá fohászkodik,
Szegín bűnes ember néki reménkedik,
Annak bűneiről meg nem emlékezik.

Gondoljad meg azért szent Péter mondását,
Az Krisztussal való gyakran ő járását,
Isméglen hitetlen kemény tagadását,
De esmég Istentül bűne bocsánatját.

Gondoljad az latrot ki urunkkal vala,
Az magas keresztfán irgalmat nyert vala,
Az soha semmi jót nem cselekedett volt,
Útálatos bűnnel rakva teljes ő volt.

Minem megkissebbült ő hatalmassága,
Minem megrevidült ő irgalmassága,
Kegyes engedelem ő tulajdonsága,
Krisztus híveinek örök megváltása!»

Spira mindezekre ígyen felel vala,
Mindeneket hiszek, ő azt mondja vala,
Az Istent ördög is hiszi, — felel vala,
Mindenben rettegi, féli, így szól vala.

«Az nekem nem használ, hogy egy Istent hiszek,
Mert hogy az irgalmas Istenben nem hiszek,
Azaz bűneimnek bocsánatját nem hiszem,
Az örök halálra bűneimet hiszem.

Akarnám Istennek szent irgalmasságát,
Kívánnám megnyerni az ő szent malasztját,
Akarnám meghinnyi ígéreti hasznát,
De nem várhatom már istennek jóvoltát.

Az nagy szent Péterre az Isten tekinte,
Én reám nem tekint mint reá tekinte,
Mert az ő eseti kiváltképpen esett,
Mind egész világnak peldájára az lött.

Ő választatott volt az örök életre.
De én választattam pokol fenekére,
Nyelvemmel én hívom Istent segítségre,
De szívem Istenhöz nincs örök életre.

Ezemben röpűle egy légy eleiben,
Monda: ím Belzebub jött az vendégségben,
Lész már te én vélem örökké insigben,
Vélem hol gyötrödjél véghetetlen tűzben.

Az ördög környűlünk mint az légy forgódik,
Azért Belzebúbnak zsidóúl mondatik,
Mert az légy mindenre undokul ganéjlik,
Az képpen az ördeg köztünk sátánkodik.

Harmadnap meglátják az én halálomot,
Soknak példájára én kimúlásomot,
Az én Istenemet megtagadásomat,
Az ő haragjának én reám várását.

Azért intek minden embert, itt meghallja,
Megtagadásom légyen minden példájára.
Mert azért szállott reám Istennek haragja,
Krisztus tagadásért az pokolnak kínja!»

Másodszor isméglen hozzá gyültek vala,
Ó mely siralommal ott beszéli vala,
Rettenetesképpen kénját mondja vala,
Kietlen látásit ő számlálja vala.

Mindennap szűntelen úgymond az ördögök
Házamban, ágyamban jönek kísértetek,
Előttem forognak rettenetességek,
Gyakorta láttatnak itt sok ellenségek.

Ott jó reménségre ötet intik vala,
Az hív imádságra szépen kérik vala,
Nagy ájítatosson vélek mondja vala,
És figyelmetesen ő könyörög vala.

Az kik látják vala, ők is sírnak vala,
És mind térden állva könyörögnek vala,
Nagy fohászkodással ő könyerög vala,
Igaz hitit erről néki vélik vala.

De az ő szájával ő ezt mondja vala:
Szíve egy nem volna, azt kiáltja vala,
Ájétatossága most néki nem volna,
Hiti, reménsége hogy semmi nem volna.

Az hit az istennek nemes ajándéka,
Vajha adatnéjek nékem szent malasztja,
És az igaz hitnek csak kicsin szikrája,
De most rajtam vagyon pokolnak nagy kínja.

Kennyebb a tengernek vizét felmerítnyi,
Egy kicsin kalánnal es felhörpenteni,
Hogy nem mint bünemnek bocsánatját hinnyi,
Vagy egy kölesszömmel világot töltenyi.

Szent Dávid, Manasses királyok életit,
Támaszták kétségit, Pálnak fordulásit,
Ott beszélik vala szenteknek példáit,
Istennek kegyelmes nagy sok ígéretit.

Mondja, felel vala ez szót mondásában:
«Talám azt vélitek hogy beteg ágyamban
Mostan én kénlódom nyomorúságomban,
És azért nem hiszek ti bizonságtokban.

De ha reménségnek csak kicsin szikráját,
Szívemben foghatnám csak kicsin világát,
Kész volnék tízez r, húsz ezer esztendőt
Pokolban gyötrődnöm mindennyi nagy időt.

Mert annak valaha még is vége lenne,
Én vígasságomnak reménsége lenne,
De az én kénomnak soha nem lesz vége,
Mert pokolban lészen lelkemnek gyötrelme!»

Jeles beszédekkel azoknak szól vala,
Az kik ott valának, szépen inti vala,
Hogy kegyes szentséges élettel élnének,
Az Istennek tiszta templomi lönnének.

«Mert az idvösségre nem elég körösztség,
Sem szent írás által tudomány, bölcseseg,
Nem elég Krisztusról a külső bölcs beszéd,
Sem szájokkal mondó hízelkedő beszéd.

Kell az keresztyénnek nagy erősnek lenni,
Az megesmért hitben győzhetlennek lenni,
Hitit, szent életit kell kijelentenyi,
Mint szent Péter mondja, megbizonítanyi.

Én is azt tartottam, hogy hiszek Istenben,
De gonosz fajtalan voltam életemben,
Tudván sokszor estem útálatos bűnben,
Az megszokott bűnben, mint eb okádásban.

Minem csak egyképpen lészen az tagadás,
Az igaz Istentől hittül elszakadás,
Mikor fejedelmek előtt megtagadás,
Az igaz tudománt Krisztusról elhagyás.

Ha baráti között ember eltitkolja,
Az megismert Krisztust szóval eltagadja,
Gonosz társaságban ő magát béadja,
Ezzel az úr Krisztust ottan megtagadja.

Bálvány imádásnak valaki engedni
Akar és azokban magát elvégeznyi,
Úgy mint Isten fia ha nem akar lennyi,
Megtagadta Krisztust, nem akarta félnyi!»

Ezeket gyakorta ő kiáltja vala,
Szent Pálnak mondását úgy ivölti vala:
«Az Isten kezében rettenetes esnyi,
Ő szent felségének haragjában jutnyi.

Jaj, jaj már énnékem! kévánnék meghalnom,
De meg nem hallhatok, örökké kénzatom.
Kévánnék Istenben bíznom, nem bízhatom,
Akarnám szeretnem, de igen útálom!»

Derék szent írásból nagy sokat szól vala,
Az ő veszedelmit bizonítja vala,
Sokképpen ő bűnét öregbíti vala,
Sokaknak például magát adja vala.

Úgymond Krisztus urunk: valaki ember előtt
Engemet megtagad fejedelmek előtt;
Megtagadom ötet az én atyám előtt,
Kárhoztatom ötet mind ez velág előtt.

Szabad akaratunk szerint ha vétkezünk,
Az megesmert hit után ha mi eleséndünk,
Nem lészen bűnünkért azután váltságunk,
De csak ítéletre röttegő várásunk.

Mondják vala néki lám az írás vallja,
Az igaz is egy nap hétször esik, — mondja,
Az angyalokban is talált gonoszságot,
Mentül inkább bennünk talál hamisságot.

Feleletet ilyent ad vala nékiek:
«Ha kik úgy vétkeznek hogy az ő hiteknek
Csak kicsin szikrája es reménségöknek
Megmarad szívekben azok megtérhetnek.

Én megútáltattam és elhagyattattam,
Minden szent malaszttul pusztán megfosztattam,
És mint az ördögök kétségben vettettem,
Azoknak kezekben én is eresztettem.

Valahol mi vagyon földnek kerekségin,
Égnek magosságán, tengernek mélségin,
Angyalok ördögök emberek és Isten,
Mind ellenem vannak ez veszedelemben!»

Egy ördög-forgató hozzája jött vala,
Kinek Sandiomus Bernáld neve vala,
Látván és keáltván azt jurálja vala,
Hogy nyelvére menne, erőlteti vala.

Igen Spira Ferencz tekergeti fejét,
Annak üveltésit és körösztellésit,
Semminek alítja lennyi prattikáit,
Ördög ellen való nagy bőbájolásit.

Én bizonynyal tudom hogy én bocsáttattam,
Ördögnek kezében bűnemért adattam,
Kit ki nem üzhetnek oly tentátióval,
Sem afféle mondó bőbájolásokkal.

Intik vala mégis az jó reménségre,
Elfogyott hitének erősítésére,
Az szent vacsorának hozzá vételire,
Mint bűnös lelkeknek nagy orvosságára.

Felele azoknak igazán ezekre,
Bölcsen és ő szóla deák nyelven erre:
«Ki nem támaszkodik Isten ígéretire,
Annak nem tartoznak szerzett szentségekkel.

Krisztus vacsorája híveknek szörzetött,
Kik Krisztusban bíznak nékik engedtetett,
Hittel vétettetik bűnnek bocsánatja,
Az hitetlenséggel lélek kárhozatja.

Én ennek előtte úgy mint egy holnappal,
Vettem vala hozzám nagy keserűséggel,
Communikáltam volt nagy hitetlenséggel,
Azért azt míveltem bizon nagy kétséggel.

És én hogy azt vettem én nagy gyötrelmemre,
Az én bűneimnek nagy büntetésére,
Mint hitetlen Júdás ő kárhozatjára,
Hitetlen ne vegye azért azt kénjára.

Szomjuhozó lelke kíván az az szentség,
Áhitatos szívet és nagy békeséget,
Isten híveinek nagy hasznos orvosság,
Bünből kitérőknek látható bizonság!»

Mikor ő házában akarnák bévinnyi,
Az kamora környűl kezde verekednyi,
Kietlen szemekkel téstova nézélnyi,
Maga halálára kezde igyeköznyi.

Az asztalon egy kést mihelt ő megláta,
Ragadá, magában azt verni akará,
Fiai kezében de gyorsan megkapák,
Erővel keziből atyjoknak kivonák.

Az ő nagy sok dolga nem férne énekben,
Csak azok, melyeket megírtak könvekben,
Kik ő magok látták, környűle forgottak,
Nagy szépen életit példaul megírták.

Azután az Spira az ő hazájában,
Megholt volt, azt írják, kétségben kínjában,
Pápa ellen való nagy sok kiáltásban,
Azért ezt titkolni akarák vakságban.

De Isten akará hogy ez csuda lenne,
Ily híres városban mint az Padua lenne,
Az ő dicsősége hogy nyilvábban lenne,
Nagy sok országokban kihirdetve lenne.

Akará az Isten sokáig éltetni,
Étel-ital nélkül az testben tartani,
Az természet ellen csodaképpen lenni,
És azt mindeneknek tudására lenni.

O mely nagy sok ember ez földön lakozik,
Kik az Krisztus nevét heában viselik,
Kik színnyel és szóval az hitet tettetik,
Az halált, az poklot szívekben viselik.

Némelyek papokhoz való győlölségben,
Avagy zsoldosihoz való irégységben,
Némelyek hasznokra való tekintetben,
Vallják az úr Krisztust tekéletlenségben.

Ezeknek is példa jó tanóságokra,
Spira Ferencz doktor megjobbulásokra,
Az sok gonoszságtul eltávozásokra,
Az Krisztushoz való ragaszkodásokra.

Mert nem irígységért, sem gyönyörűségért,
Sem nagyobb haszonért, sem szabadulásért,
Sem ember kedvéjért, csak Krisztus kedvéjért,
Vallani az hitet kell idvösségünkért.

Nézhetsze meg kérlek az fejedelmeket,
Nézhetsze meg mostan az szent szörzeteket,
Nézhetsze meg nyilván az tisztviselőket,
Nézhetsze csak jól meg minden embereket.

Mely kicsin tisztesség adatik Istennek,
Mely kicsin becsület Isten beszédének,
Nézik és viselik csak hasznát testöknek,
Azért ezféle nép nem kedves Istennek.

Csak kevesen vannak, kik szent Dániellel,
Égő kemenczében mennének testekkel,
Avagy körösztfára az nagy szent Péterrel,
Lángalló rostélra az jó szent Lőrinczczel.

Im lássad az Isten mint int nagy sok módon,
Mind prédikáczióval, mind hegedő szóval,
És az énekléssel, Isten mondásával,
Csodával, haraggal, jó tanácsadással.

De mint szerecsennek fejérítésére,
Az szappan nem használ megszépülésére,
Majd úgyan nem használ ő megtérésére,
Az isteni intés ő idvösségére.

Söt annak felette vagynak kik keresik,
Törvel, nem törvínynyel az Krisztust kergetik,
Akarják újonnan esmég eltemetni,
És hogy fel nem támadt, pénzért hirdettetni.

De szégyent tőn Isten az szentséges pápán,
Ezzel az csudával az ő méltóságán,
Az ő felmagasztalt hatalmas koronáján,
Kivel öklöldözi Krisztust templomában.

Az hitetleneknek meg fordúlásokra,
Kiterjeszté Isten ezt jobbúlásokra,
Krisztus tagadásnak ő nagy példájára,
Mind az tévölgöknek jó útmutatásra.

Tartson meg az Isten mindnyájan az hitben,
Neveljen, éltessen az ő beszédében,
Bátorítson minket az igaz vallásban,
Ez csalárd világból vigyen országában.

Ezer ötszáz után az ötven háromban,
Az kárhozandókról való bánatjában,
Tőke Ferencz szerzé ezt Lindván versekben,
Visszhavonó néppel való veszödésben.

HISTORIA

OBSIDIONIS INSULAE ANTEMI, QUAE NUNC REGIA SZIGET VOCARI SOLITA EST, CONCINNATA PER RYTMOS HUNGARICOS OPERA FRANCISCI TŐKE ANNO 1556.

Halgassátok Szigetnek megszállását,
Török miatt kietlen megromlását,
Kevés népnek sok ellen bátorságát,
Pogány ellen híven megmaradását.

Hallottatok régi és új hadakat,
Nagy, sok, erős váraknak véjvásokat,
De nem egyet azok közűl nagyobbat,
Csak értsétek a Szigetnek ő dolgát.

Solimannus harminczőt esztendeig,
Diadalmas magyarokon lőn addig,
Szörnyű nagy, sok vérontást tőn mindaddig:
Ez országot elrablá mind határig.

Fő házakat mind kezéhez vett vala,
Ez országot övének tartja vala,
Csak gallérát nyakunkba hatta vala,
Azt kivonnia mostan akarja vala.

Azért császár Ali bassát választá,
Nagy erővel idején elinditá,
Kit elégnek romlásunkra alíta,
Véget tenne bennünk ez, azt alítá.

A vén bassa szerencsés ember vala,
Hadakozat dolgába tudós vala,
Abban soha szégyent nem vallott vala,
Nagy örömest azért felkészült vala.

De hogy király ne gondolhatna erre,
Más erejét császár küldé Erdélyre,
Hamar felel frigyet királytul kére,
A bassa is Sziget felé elére.

Én még többet szólok a pogányokrúl,
Kell Szigetnek szólnom állapotjárúl
És az benne való számos népekrűl,
Hogy ezután jobban értsünk dolgokrúl.

Sziget vára vagyon nagy ingovámban,
Két szél felűl vagyon egy hajós vízben,
Minden felűl mély vízárok köziben,
Hármas párkány környűle erősségben.

Három nagy árokja az várnak vagyon,
Abban az fördő víz nagy bőven vagyon,
Negyed az városnak környűle vagyon,
Az is segítségűl az várnak vagyon.

Antemus ezt a várat rakta vala,
Ki jó vitéz, noha szörnyű rest vala,
Veszedelmes időkhöz készült vala,
És jövendőt Szigetrűl mondoz vala.

Háborúság lesz jövendő időnkben,
Nagy romlás leszen a kereszténységben,
Kevés marad a magyar nemzetségben,
Szerencsétek megfordúl e szigetben.

Jó tiszttartó Szigetet bírja vala,
Isteni félelem a vitézekkel vala,
Egyességben minden népivel vala,
Igaz hittel Istent kiáltják vala.

Horvát Markó ez a tiszttartó vala,
Ki magában ezt elvégezte vala,
Ott áldozni halálával kész vala,
Üdvösségre, tisztességre, néz vala.

Az Ujlaky Sebestyán lovag hadnagy,
Jó Topordy Benedek gyalog hadnagy,
És ő véle Radován Jakab vajda,
Azonképpen jámbor vitéz Pál vajda.

Az lovasok csak kevessen valának,
Száznál többen mert nem sokkal valának,
A gyalogok is ötszázan valának,
Azonkívűl kik várasiak valának.

Mindenestül ezeren ha valának,
Szeretetbe egyetembe valának,
Sok asszony nép, sok gyermekek valának,
Akadékok férfiaknak valának.

Huszonkettedik napján pünkösdhónak,
Dervis bégnek népe, és Amhát bégnek,
Nazin bégnek és végbéli bégeknek,
Mind környűle csavargának Szigetnek.

Hogy élését elfognának Szigetnek,
Éjjel, nappal istrázsákat vettenek,
Se ki, se be népek nem mehettenek,
És mindennap köztök nagy harczok lének.

Törökökben sokan sebesedének,
És egynehány bennek megölettenek,
Szigetiek halál nélkül lettenek,
Sőt mindennap harczon bátorbak lének.

Huszonegyed nap ebben telyesedék,
Még a bégek környűl leselkedének,
És naponként vélek vetekedének,
Az bassa úgy a táborral érkezék.

Ám tizedik napján Szent Iván hónak,
Ali bassa jöve alá Szigetnek,
Hogy mivoltát látná meg a várnak,
És erejét mind a benne valóknak.

Szigetiek ott sereget szerzének,
Ali bassa népire kimenének,
Déltől fogva estvéjig mind véjvának,
Pogányokban sokan földre húllának.

Harmad napon pénteken környűl szállák,
Nagy roppant táborral Sziget alját elfogák,
Egész nap mind erős harczot adának,
Taraczkokkal a lövéshez fogának.

Sziget felé való kaput lötteték,
Hogy a népet onnéd széllel űznék,
De ők azzal keveset árthattanak,
Mert egy embert akkor sem veszhettenek.

Vasárnapon éjjel a sánczot vették,
A kisebb Pál bástyáját löni fogék,
Három jeles álgyúval rontaték,
És négy sebes taraczkkal lövetteték.

Az Radovány Jakab ötven magával,
Azon napon kiméne puskásokkal,
Nem keveset harczola pogányokkal,
Esmég épen béjöve ő azokkal.

Az napkelet felül laptát hányának,
A városnak falát azzal meggyújták,
Kétszáz és nyolcz szögnél megégeték,
Ottan környűl házak is elégének.

Sebességgel, és szüntelen lövének,
Az vár külső kapujára lövének,
És a templom mellett a párkánt lövék,
De a várast a vitézek megőrzék.

Három bástyát délfelül elrontának,
Napkeletrűl a kaput is elronták,
Napesetrül esmég sánczot rakának,
A malomnál azt erőssen csinálják.

És az várbúl kezdék reggel lőtetni,
Álgyúkkal és taraczkokkal bontatni,
Mind reggeltűl fogva, délig lőtetni,
De nem kezdik semmiképpen rontatni.

Immár tizenegyedik napja vala,
Hogy a bassa Sziget alá jött vala,
Még a várast meg nem vehette vala,
Az egy palánk oly gondot adott vala.

Minden népet ostromhoz készétenek,
Nagy kegyetlen Allah-kiáltást tének,
Minden felűl ostromnak ők menének,
Sok rakás fát azokban felgyújtának.

Tizenkétezer szekér fának mondják,
A paraszt nép, kik oda az fát hordták,
Mert azok mind jobban megszámlálhatták,
Hogynemmint kik csak a városbúl látták.

Az bástyákat mindenfelűl felgyújták;
A városban hirtelen rohanának,
Magyaroktul esmég kivágattatának,
Négyszer ízben városbul el-kihajták.

Azután ők az várba folyamának,
Törököknek a várost pusztán hagyák,
Sok zászlókkal törökök belészállának,
A vár előtt sánczot gyorsan rakának.

Csoda bátor a magyar nép Szigetben,
Mert ők vannak egymáshoz egyességben;
A sok pogány ellen kiindúlásban,
Senki nincsen ki visszát vonna abban.

Gyorsasággal minnyájan kíszülének,
A sebesek is magokat nem kémélnék,
Egy ál ajtón a várbúl kiütének,
Törököket a sánczbul el-kiverék.

Még a puszta városbul is kivágák,
Vitézeket, fő bégeket ölének,
Ugyanakkor zászlókat is nyerének,
Huszonkilencz fejet a várba vínek.

A koppányi bég akkoron meghala,
Kinek neve a Nazuff aga vala,
Puska miatt Amhátbég sebes vala,
A fő jancsár-aga is fogoly vala.

Jancsár-aga féltiben szűkölt vala,
Árnyékszékben kedve ellen űl vala,
A magyarok onnéd is kivonják vala,
És mind paraszt ötet megölik vala.

De keservest könyörge mindeneknek,
Önnön magát jelenté fő embernek,
Nagy summával, azt mondá megváltoznék,
Többel hogynemmint ő tőle kérnék.

Az pribékek kik kijönnek, azt mondják,
Akkor veszett nyolczszáz török, azt vallják,
Ezt a török foglyok sem tagadhatják,
De bizonyos summát meg nem tudhatják.

Ilyen módon pogányoknak engedék,
Drága áron a várost nékik adák,
Egynehány száz törököket elvesztének,
Az ál ajtón esmég várba menének.

A nyereség nem lőn veszteség nélkül,
Szigetiek nem lőnek halál nélkül,
Lőnek egynehány jó legény nélkül,
Emlékezzünk meg azután azokról.

Halljátok már miként az várat vívák,
És miképpen a magyarok megtarták,
Mely sok mesterségek ellen forgottak,
Kik akartak, ott sokat tanulhattak.

Az malomtól a tornyot öt álgyúval,
Ugyanonnéd török három taraczkkal,
Henyiczy bástyájától négy álgyúval,
Ugyanonnéd három szívó taraczkkal.

Egy nagy sánczot a városban ásának,
Várkapuja ellenébe felrakák,
Nagy két szárnya kétfelé az ásásnak,
Segítségűl vala az pogányoknak.

Egyik vége napeset felűl vala,
A malomtúl a vár ellen ő vala,
Másik vége napkelet felé vala,
Az Henyiczy bástyájától jön vala.

Az ásásban szabadon járnak vala,
Ott lövéssel nékik nem ártnak vala,
Mindenfelűl fát, földet hordnak vala,
Kívűl az vár árokját teltik vala.

Major-kert felűl is sánczok vala,
Napesettűl vár ellenébe vala,
Abbul a bástyákat töretik vala,
Egynehány fő taraczkok onnan vala.

Napkelet felűl is egy sánczok vala,
Abban négy álgyújok jeles vala,
Kikből a belső várat törik vala,
Külső, belső bástyáját rontják vala.

Számát senki nem tudja taraczkoknak,
Minden napon kiket reájok szórtak,
Kit keresztűl, idestova jártatták,
Kegyetlenűl az várat úgy rontották.

Ilyen módon a várat vijják vala,
Földdel, fával az árkot teltik vala,
Szegény népet alája verik vala,
Az árokbul vizet kivágják vala.

Árokháton nagy két rakás fa vala
Kiket törökök egybe hordottak vala,
Az árkokat azokkal teltik vala,
Kibűl nékünk veszedelmünk lesz vala.

Az napkelet felűl egyik rakás volt;
És napeset felül másik rakás volt,
Huszonöt ezer szekér fa egyik volt,
A mint mondják a másik húszezer volt.

A főnépek erről tanácskozának,
Jámbor Horvát Markóval végezének,
Régi ó szalonnákat keresének,
Vásútt ó hájt, puskaport is szerzének.

A rakás fák alá éjjel azt hordák,
Pribék Lázárt ebben mesterül hagyák,
Napkeletrűl való rakást felgyújtják,
A határ fa sebessen fellobannak.

A gyúlásra törökök rohanának,
Hogy a meggyúlt rakás fát megoltanák,
Puska, taraczk, álgyú miatt hullának,
Pogányokban sokan földre vágattanak.

Mondják hogy kétszázan akkor vesztenek,
Minthogy mind a gyúlásra siettenek,
És mind egész éjjel az várbul lőttek,
Virradtáig közit semmit nem tettek.

Pogányok is akkor igen lövének,
De nem sokat kereszténvt sérthettenek,
Mindenestűl nyolcz embert ölének,
Kiket még ezután meg is nevezek.

Másod éjjel esmég kievezének,
A második rakás fát is felgyújták;
A törökök azt is meg nem óthatták,
De ott úgymint négyszázan elveszének.

Hogy megége, törökök bánják vala,
A magyarok igen örűlik vala,
De a párkánt gyúlástul féltik vala,
Azért szorgalmatossan őrzik vala.

Várnak megtartásához sok dolog kell,
De föképpen Istennel egyesség kell
Ki megadja embernek mi ahhoz kell,
Megmutatja mitül távoztatnia kell.

Szigetiek között az Isten vala,
Mert az ő szent ígéje köztök vala,
Annyi dolog között is meghallják vala,
Az ő szivek abbul bátorúl vala.

A törökök a várat kérik vala,
Igéretet nagy gyakran tesznek vala,
Horvát Markót igen kiáltják vala,
Nagy sok kincscsel ötet úszolják vala.

A császárnak, bassáknak is hitére,
A bégeknek, vajdáknak is hitére,
Vitéz Markót bocsátnának életre,
Csak gyalog nép adattatnék fegyverre.

Végre ugyan nagy káromlást szóllának,
Kiért nyilván szígyenben maradának,
Hogy mind úr, mind Isten ők magok lennének,
Harmad napig a várba férkeznének.

«Kanizsánál vagyon népetek tudjok,
A kurta németekhez ti bíztatok,
Kiktűl néktek soha nem vólt oltalmatok,
Meglátjátok mi leszünk nyakazótok.

Erre a szigetiek nem szóllának,
Csak magokban Istennek panaszlának,
Csak ő hozzá hitbűl fohászkodának,
Csak ő tőle szabadságot várának.

A törökök levelet írnak vala,
És a várba nyilon bélövik vala,
Kiben őket csak hitegetik vala,
Szigetiek azt mind elszagatták vala.

Ám két halmot két felül felrakának,
Sok földekből, kő, és fákbul alkoták,
Nagy szélessen, magassan felrakák,
Árok parton okossan azt csinálják.

A vár alja is immár magossabb vala,
Az árkot is abbul megtelték vala,
Ostromnak ha ők mehetnek vala,
A várba is béférkezhetnek vala.

A két zsák vár közi mennyi hely vólt,
Annyi helyen az árok betöltve vólt,
Fával, földdel dél felűl mind rakva vólt,
Azzal esmég Sziget igen megbúsúlt volt.

A laptások környül kerülik vala,
Meggyújtani várat akarják vala,
Asztagokat de besározták vala,
Szigetiek jól reá gondoltak vala.

Bástyák alatt mély lyikakat ássának,
Ott örizni gyalogokat hagyának,
Kik a laptásokat hátra vágjanak,
A bástyákat gyúlástúl oltalmazzanak.

Az jancsárok éjjel eljönnek vala,
Laptát, tüzet, kezekben hoznak vala,
A gyalogok lyikbúl kijönnek vala,
Onnan őket mind hátra üzik vala

Tüzes nyilat törökök lőnnek vala,
A bástyába ő egyhez meg áll vala
Magyaroknak ahhoz vas horgok vala,
És hirtelen vízzel megoltják vala.

Nappal az várbúl sokat nem lőnnek vala,
Mert török a lövéshelyt töri vala,
Éjjel azért ugyan kiszórják vala,
Mint a sebes esső, úgy lőnnek vala.

Álgyújok a várban megtörött vala,
Kit mikoron megépítettek vala,
A zsák várnak igazitották vala,
Az egyikét azzal elhánták vala.

Az egyik még épen maradott vala,
Babolcsábul mikoron hír lett vala,
Mert magyarok azt megszállottak vala,
Kit törököknek tavaly megadtak vala.

Ali bassa esék gondba, bánatba,
Szakálát is megszaggatta gondjába,
Válogata ötszázat ő népében,
Kik bíztatnák a népet Babolcsában.

Rinya mellé mikor azok jutának,
Babolcsába éjjel békiáltának,
Hogy a várat császárnak tartanák,
Segítséget a bassának várjanak.

Magyarok ezt a táborban meghallják,
A dobokat verék, trombitálának,
Félelmet ők semmit nem mutatának,
De a vízen által nem úsztatának.

A törökök az nap hátramenének,
A bassának, mint jártak megbeszélik,
Az álgyúkat a sánczokbul kivivék,
Éjjel Pécsre azokat elindéték.

Szent Magdolna nap előtt kedden vala,
Korán reggel az bassa indúlt vala,
Sziget alól táborral elment vala,
Babolcsának segítségűl jött vala.

Negyven napig Szigetet véjta vala
Éjjel nappal igen véjtatta vala,
Nagy sok munkát, vigyázást tettek vala,
De az Isten Szigetet tartja vala.

A víz-italt hajdúk nem szokták vala,
Étel, ital nékik nem tetszik vala,
A lovak is meghitvánkodtak vala,
Három kévét négy lónak adnak vala.

Azért ezen igen megvídúlának,
Szigetiek nagy hálákat adának,
Hogy pogánytul ők megszabadúlának,
Mint tömlöczbül, várbul kitódúlának.

Ki palánkon, ki ajtón kifut vala,
Örömökben fáradságok nem vala,
Gyermekeket némelyek kapják vala,
Édes szóval nékik így szólnak vala:

«Édes fiam! immár azt tudom vala,
Véled öszve hogy én elvesztem vala,
Örök rabja pogányoknak lettünk vala,
Avagy szörnyű halált szenvedtünk vala.

A zsák várra némelyek hágnak vala,
Onnan alá az várba néznek vala,
Szabadságért Istent dícsérik vala,
Mint a méhek úgyan zengnek vala.

Bizony Isten! csudáljuk jó voltodat,
Csudaképen forgatod te dolgunkat,
Nem foghatjuk elménkbe hatalmadat,
Dícséretünk nem éri irgalmadat!»

A bassa még nem meszsze jutott vala,
Egyik felül a palánk ledűlt vala,
Kiben magát Isten jelenti vala,
Mely hirtelen őket veszteti vala.

Ilyen módon Jerikónak bástyái
Elromlának régenten kőfalai,
Emberi kéz nélkűl nagy erősségi,
Isten miatt kezde semmivé lenni.

Am hirtelen ezen megijedének,
Hogy újonnan veszedelmök kezdetnék,
Ha megtérnek törökök béjöhetnek
És mind ők ott immáron elvesznének.

Horvát Markó hamar erre gondola,
És munkára mindenképen tódula,
Férfiakkal, asszonyi állatokkal
Erös munkát tétete éjjel nappal.

Sietséggel igen munkálkodának,
Mind parasztok, nemesek szolgálának,
Földet, vizet, és fát oda hordának,
Országokért, magokért fáradának.

Csudálhatod mely hamar megépétik,
Harmadnapig azt ők mind felépétik;
A zsák várat nagy munkával elhányák,
Egyébféle dolgokat is szerzének.

Hatod napra törökök érkezének,
Babolcsai véjadalbul jövének,
Hás erdőnek végén tábort járának,
A nagy álgyút ott ők meg nem állhatták.

Szigetiek ám, mind kitódúlának,
Bátorbak mint eleint is valának,
Törököket még sánczba sem bocsáták,
Melyekben ők elébb bízván valának.

Horvát Mártony emberséget mívele,
Egy törökkel mikor szembe öklele,
Az tar fejét derekától elvévé,
Nagy örömest a várba is bevévé.

Azon napon két harczot vélek tének,
Napkeletrül erős ostromot tének,
Ők halának, sokan is sebesedének,
Másod napon a bassa is érkezék.

Látta bassa Szigetnek készűlését;
És csudálja ily hamar épűlését,
Mert reményli vala immár megvevését,
Benne való népeknek elvesztését.

Fel szél felűl egy sánczot öttenek,
Az helyen mely «gonosz»nak neveztetik,
Abba négy öreg álgyút bévínek,
Fel szél felűl azt töretteték.

Kezdé bassa a várat kérettetni,
Édes szókkal őket úgy hitegetni,
Hazugsággal dolgát erőséteni,
Mert nem kezdé erővel megvehetni.

«Reménységtek úgymond, az előtt vala,
Segétséget némettűl vártok vala,
Nincs már oka a ti reménységteknek,
Mert elesett fiaik a németeknek.

Mi azokat az ebeket levágtuk,
Már nem lészen te néktek oltalmatok,
Adjátok meg a házat mert meghaltok,
És nem lészen te néktek jutalmatok.

Mind békével ajándékkal bocsájtunk,
Tisztességgel, népünkkel késértetünk,
Vitézeknek mindenkoron mi vallunk,
Ha meghaltok vakmerőűl mi szánunk.

Császár is oszt tinéktek méltó tisztet,
Ki érdemli, ad néki jó vár tisztet,
Ispánságot, vajdaságot, bégséget,
Mert szeret ily hévséget, vitézséget.»

Horvát Markónak lön ott sok ígéret,
De nagyobbnak becsűlé üdvösségét,
Tiszte szerént való igaz hévségét,
Hogynemmint a pogányoknak sok kincsét.

Mutogatták ott a német fejeket,
Ijeszgették szigetbéli híveket,
Nem győzhették meg ő nékik hiteket,
Mert mind végig viselik jó nemeket.

Háromszáz tizenhat fejet hoztak vólt,
Kiket ők Babolcsa alatt nyertek vólt,
Egynehányak mondják hogy török fő vólt,
De megnyúzva Sziget alá hozták vólt.

Öt egész nap Sziget várát véjtaték,
Mind fegyverrel, álgyúval rajtok lőnek,
Minden napon erős harczot tevének,
Végre minden népekkel eljövének.

Mint menydörgén, úgy rajtok rohanának,
Szigetiek ellenök megállának,
Az megégett városba úgy véjvának,
Hogy féltekben várban sem folyamának.

Ha törökök a sánczig eljöhettek,
Erősképen esmég hátra verettek,
Puska miatt, fegyver miatt vesztenek,
A várbéli álgyúval verettettek.

Azt nem tudjuk bennek mennyi ott meghólt,
De bizonynyal bennek mindennap sok meghólt,
Magyarokban csak Kis héres (?) János meghólt,
Mind az öt nap ilyen szerencséjek volt.

Tízezer álgyú golyóbist vittenek,
És hetvenötöt Sziget alá vittenek,
Abban onnand egyet hátra sem vittek,
Arrul tudjuk mely sokat hozzá löttek.

Az idütől fogva hogy megszállották,
Ötven napnál többet tészen még véjták;
Kétezernél többen ott megholtanak,
Azok kévül, kik sebesek voltanak.

De mondhatják Szigetet szállott várnak,
Az idűtül fogva, hogy megszállának,
A bégek Szent-Lőrincznél megszállának,
Negyed nappal pünkösd előtt szállának.

Mert azután minden nap nyargallának,
Sziget körül éjjel nappal valának,
Azért hetvenhét nap Sziget alatt valának,
Csak hogy öt nap Babolcsára jártanak.

Ali bassa csudálja hévségeket,
Isten szerént ilyen egyességeket,
Ily sokáig merű bátorságokat,
Búsúlatban mond vala ilyen szókat:

«Magyaroknak valáhun mely hitek vólt,
Az egy várba mindenestül hordták vólt,
Mert még ők ezt sohol nem mévelték vólt,
Ilyen igen magokat nem bízták vólt!»

Az vajdáknak, bégeknek kezde szólni,
Sok beszéddel öket is pirongatni,
Szégyen vólna élteket így élni,
Ha az várat meg nem tudják venni.

«Ti bennetek ennyi idő múlatság,
Sziget alatt csak hejába fáradság,
Titeket tart mert félelmes tunyaság,
Nincs bennetek véjadalra bátorság.

Én császárnak ezt nyilván mind megírom,
Eleibe ti restségteket adom,
Az tenéktek nem használ én jól tudom,
Meg csak ezt is bánjátok én jól látom!»

Bégek, vajdák ezen megbúsúlának,
A bassának keményen így szóllának:
«Tudod mennyin közülünk elhúllának,
Ez vár miatt fő népek elhalának.

Szigetiek látod mely keménységben
Mi ellenünk vannak nagy egyességben;
Tudják ők mint jártunk mink igyeinkben,
Babolcsánál mint vesztünk most harczunkban.

Akarod-e hogy mi is mind elvesszünk,
A császárnak többet ne szolgálhassunk,
A vég házak hogy pusztán maradjanak,
Kavoroknak hogy ingyen adassanak?»

Bassa hallá a bégeknek szavakat,
Siratja fő törököknek halálát,
Elindítá Sziget alól táborát,
Mert elérte ellenségi szándékát.

Az algyúkat az sánczokból kivonyák,
Azon éjjel Pécs felé elinditák,
Táborostúl reggel mind elmenének,
Keresztények ezen örömben lének.

Mondják bassa hogy ezt is mondta vólna:
Soha szégyent ilyent nem vallott vólna,
Vénségében még addig meg nem halna,
Mégnem bosszút keresztényen állana.

Megforgatta Isten mi szerencsénket,
Megmutatta hozzánk kegyelmességét,
Ő ellene pogány erőtlenségét,
Szégyenéti hívei ellenségét.

Mert a pogány nem magától hatalmas,
Mi tettük azt hogy eddig diadalmas,
Mert nem hisszük, hogy az Isten hatalmas,
És hogy az ő híveihez irgalmas.

Ha mi hinnénk az ő hatalmasságát,
Hát nem tennénk az bűnnek undokságát,
Mert értenénk bűnért haragosságát
És rettegnénk az ő hatalmasságát.

Hátra vetnénk életünknek gonoszságát,
Megérzenénk az ő irgalmasságát,
Elvenné ő rólunk ily nagy ostorát,
Pogányokat, a mi bűnünk jutalmát.

No most szóljunk az éneknek végében,
Török miatt kik megholtak Szigetben,
Mert azok is méltók nagy tisztességben,
Hogy légyenek köztünk nagy dicséretben.

A várost törökök mely nap megvevék,
Megnevezem kik akkor elveszének,
A várbul kik törökre kiöttenek,
Azután a többit is megemlétek.

Egy kapitány jó Topordy Benedek,
Ki sokáig szolgála az Szigetnek,
Megjelenté hévségét a királynak,
Halálával szolgált ő az országnak.

Lőn halála ott Paladin Györgynek,
Jó Maczedoniay Györgynek,
Jámbor vitéz az Hagymássy Jánosnak,
Hosztóty Jánosnak, és Székel Györgynek.

A Mohácsy Demeter egy tizedes,
Meghala ott Túry Bálint tizedes,
Ifjú Gáspár négy mohácsi legénnyel,
Bogykay Mihály, Somody Bálinttal.

Kápolnay Márk, az Azokor Alberttal,
A Modráczy Péter, Ködi Bálinttal,
Fizettenek ezek mind halálokkal,
De megnyerik az életet Krisztussal.

A Radován vajda is sebbe esék,
Veres Mihály, Kovács Györgygyel sebbe esék,
Tizedes Rácz Iván sebbe esék,
Széky Péter a Körtvélyessy Pállal.

Szalók János tizedes sebbe esék,
Potty Mártony lövés miatt sebbe esék,
Artes Tamás tizedes sebbe esék;
Isten miatt esmég meggyógyúlának.

Nemes vitéz Csermel Miklós kimúlék,
Fészem Gergely testétűl eltávozék,
Jó tizedes Balog István kimúlék,
És ezekkel sok jó legény kimúlék.

A Petendy András fő ember vala,
A Patay kaput ő bírja vala,
Lövés miatt halálos sebbe vala,
Ki miatt ez világbúl kimúlt vala.

Bátor vitéz Pribék Lázár meghala,
Ki nagy híven Szigetben szolgál vala,
Rakás fákat ki meggyújtotta vala,
Ő halála soknál nagyobb kár vala.

Az ő társa Nagy Balázs kibújt vala,
Álgyúk helynél törököt nézett vala,
A jancsárok homlokba lőtték vala,
Lövés miatt világbúl kimúlt vala.

Bátaszéky Gáspár megsebesedék,
A kapunál, kit bír vala, lőtteték,
Jakab pattantyúsnak kezén seb esék,
Kik tiszteket jámborúl ott viselték.

Erdélyi Bálint másik pattantyús vala,
Ki mikoron törökre lőő vala,
A balkezét néki ellőtték vala,
Mely seb miatt testétűl kimúlt vala.

Ennyi ideig nem sokan meghalának
Száz tizenhat férfiak meghalának,
De sokan lének kik sebesedének,
Álgyúk miatt nyolcz asszonyok veszének.

A sebesek sokan meggyógyúlának,
Borbély Mihály által gyógyéttatának,
Tiszti szerént ki híven cselekedék,
Sok munkája néki azokkal esék.

Kik sebesedtenek vagy meghóltanak,
Méltók hogy dícséretben maradjanak,
Mert véreket érettünk kihullatták
És testeket érettünk szagattatták.

De énekben nem mindent megneveztünk,
A sok szóval hogy embert ne úntassunk,
Summa szerént minden dolgot meg mondtunk,
De nem olyan kejetlenül szólhattunk.

Méltók erre a szigeti vitézek,
Segétsétek, és őket tiszteljétek;
Valahúl kik Dunán innen élhettek,
Ő általok most megmenekedtetek.

Nagy hálákat az Istennek adjatok,
Az úr Krisztust mindenütt imádjátok,
Szívbül őtet segétségre híjjátok,
Jézus, Jézus lészen ti oltalmatok!

Ezt énekbe szerzék Alsó-Lindvába,
Tőke Ferencz, de nem mulatságában,
Szigetiekhez való szerelmében,
Ezer ötszáz ötvenhat esztendőben.

SZEGEDI ANDRÁS.

1553.

HISTORIA

DE EXPUGNACIONE URBIS IERUSOLIMITANAE.

Im egy szép históriát mostan mondok,
Kire kérlek jól rejá hallgassatok,
Éltetekben legyen néktek példátok,
Hogy tü magatokat megjobbítsátok.

Ó törvényben nagy sok dolgok voltanak,
Kik tanúságunkra megírattanak,
Próféták által nékünk adattanak,
Ó törvényben kik bizonynyal voltanak.

Söt új törvényben esett nagy csudákról,
Emlékezem zsidók veszedelméről,
Jeruzsálemnek szörnyű romlásáról,
Egész Zsidóországnak veszéséről.

Ez nagy példa lehet sok országoknak,
Mi oka légyen ő elromlásának;
Vakmerőség, visszavonás oka annak,
Ha reá hallgattok, majd meghalljátok.

Parancsoló fejedelem már vala,
Vespasianus Rómaságban vala,
Egy vitéz fia Titus herczeg vala.
Bölcs hadakozó mind az kettő vala.

Hatalma két fejedelemnek nagy vala,
Egész Zsidóországot bírja vala,
Kit Augustus császár meghajtott vala,
Hadakozásban jó-szerencsés vala.

Immár két esztendeje forog vala,
Vespasianus hogy uralkodik vala,
Krisztus születése után ez vala
Hatvanhárom esztendők töltek vala.

Jóllehet még akkor császár nem vala,
De méltósága Rómában nagy vala,
Jeruzsálemre őt bocsátták vala,
Császárságra onnat meghitták vala.

Vala ő előtte az császárságban,
Vitellius kilenczedik Rómában,
Agrippát küldte vala királyságban,
Bírja országát ő az zsidóságban.

De huszonegy esztendeje múlt vala,
Jámborúl a zsidókat bírja vala,
Törvényekben őket tartotta vala,
Isten tisztességét megadta vala.

Ez Agrippa, császárhoz hallgat vala,
Vitellius holta után ez vala,
Vespasianusnak jó híve vala,
Jámbor, hadakozó, bölcs király vala.

Jóllehet Agrippa nagy jámbor vala,
De Jeruzsálemben tiszttartó vala,
Florus nevű igen kegyetlen vala,
Sok zsidókat ez már ölettet vala.

Csoda nagy hamarsággal izenének,
Agrippához követeket küldének,
Veszedelmet Florustól szenvednének,
Hívatták városban királyt, bévivék.

Ottan sírva az királynak szólának,
Sok holt testeket ott megmutatának,
Kik kegyetlenségétől az Florusnak
Ölettenek vala az tisztartónak.

Gyorsan zsidók erre reá gondolának,
Agrippa királynak így szólának:
Többé Rómának ők nem szolgálnának.
Király tisztartójának búcsút adának.

Nagy szép beszédvel Agrippa szól vala
Könyörögvén ő erre inti vala:
Rómától el ne holdolnának, szól vala,
Mert fegyverek miatt ők mind elvesznének.

Ott meg sem hajlának, felivöltének:
Többé az császárnak sem engednének!
Agrippa királyt Florussal kiűzék,
Mind az kettőt ugyan el-kikö,ezék.

Mind római vitézeket levágák,
Gazdagságokot ők zsákmányra hányák,
Császár jövedelmit magoknak fogák,
Diadalmát városból ük kihányák.

Ez lőn derék kezdeti romlásának
Jeruzsálemnek és Zsidóországnak,
Ki miatt örök rabságra jutának,
Tartományok mert mind elpusztulának.

Ebben híre vala már az császárnak,
Hogy elholdolása lött az zsidóknak,
Kiverése lött ő tisztartójának;
Csudálkozik dolgokon az zsidóknak.

Nem indíthata császár akkor hadat,
Mert másfelé bocsátta vala hadát,
De azért dúlatá zsidók országát,
Mert bánja ő töle elholdolását.

Táborát meghívatá, elkészíté,
Zsidóországra hamar elereszté.
Cezáriában sok zsidót ölete,
Tizenhárom ezert ott elvesztete.

Országában zsidókat kergetteté,
Várakat, városokat töretteté.
Cestusnak parancsola, elereszté,
Judea országra őtet ereszté.

Fejedelem az Cestus ott nagy vala,
Jeruzsálem ellen igen vítt vala,
De gonosz szerencse ott történt vala,
Mert zsidóktól igen veretett vala.

Lám egymás ellen így hadakozának,
Rómaiakban, zsidókban halának,
Rómaiak sok várost hódoltatának
Két esztendeig mind hadakozának.

Vala az császárnak ezen bánatja,
Bosszúját megállja, igen fogadja,
Fiának Titusnak ő parancsola,
Nagy roppant hadval őtet indíttatá.

Immár Titus megyen vala hadával,
Nilus vizét általmente népével,
Nikopolon Herakleon erejével,
Czezáreáig juta ő nagy népével.

Jól értik vala zsidók nagy haragját,
Császárnak jöni reájok nagy hadát,
Nem gondolják vala császár hatalmát,
Vígan lakják Jeruzsálem városát.

Vala Jeruzsálemben nagy pártolás,
Fejedelemségen nagy visszavonás.
Két fejedelem között nagy hasonlás,
Fejedelmek között vagyon bódulás.

Igen kévánnak sokan fejedelemséget,
Kiért tesznek ők sok öldökléseket.
Nem gondolják ő nagy ellenségeket,
Reájok jövendő nagy veszedelmeket.

Rettenetesen egymást ölik vala,
Giró Simon, Gizkalon János vala,
Ketten ők egymásra harczolnak vala,
Mert ketten ők egy várast bírtak vala.

Jóllehet ott nagy sokan meghalának,
Fejedelemségen nem alkhatának,
Városban két kastélyt ők állatának,
Kiből egymásra ők ott harczolának.

Csudálatos bölcsessége Titusnak,
Jól érti ő dolgát mind az zsidóknak,
Gyülekezék nyugalmára hadának,
Hogy bátrabb legyen zsidók romlásának.

Lám az idő mind ebben forog vala,
Titus táborában már városnál vala,
Az zsidók közt nagy visszavonás vala,
Husvét napjára immár juttak vala.

Az husvét napjára mind felgyűlének,
Szántalan ezeren mind felgyűlének,
Sok tartományokból felérkezének,
Hogy Istennek áldozatot tennének.

Reménsége nagy vala az Titusnak,
Igen örül vala az pártolásnak,
Kezében esetit Zsidóországnak,
Okát véli vala ő romlá ának.

Jó módon Titus seregét rendelé,
Fejedelmek népét elöl ereszté,
Az után az huszár népet ereszté,
Hadakozó szerszámit viselteté.

Serege vala ott mind az Titusnak,
Véle fejedelmek nagy sokan vannak,
Syriából véle nagy urak vannak,
Egyiptomból Effrátesig ott vannak.

Sőt ő városnak szállását gondolja
Innep napon hogy mind ott benn szorítja,
Az várost könnyebben megvítathatja,
Czezáriából hadát elinditá. —

Igen hamar elöljárót bocsáta,
Hatezer lovagot elől bocsáta,
Az városig vélek mind elszágulda,
Zsidóknak ebben már hírek lett vala.

Módjok szerint ők mind felkészülének,
Titus népére rohanást tevének,
Megfutamtaták, sokat megölének,
Titussal hamar táborra érének.

Innét Titus táborát elinditá,
Stofon hegyére ő el-feljártatá,
Város ellen nagy falakat rakata,
Sok sánczokat város ellen hányata.

Hamarságval az zsidók hogy ezt láták,
Pártolók városban az kik valának,
Mintha békességesek ők volnának,
Ellenségre együtt kirohanának.

Im nagy viadalt hamar ők kezdének,
Kastélyra, sánczokra zsidók kiüttek,
Sokat rómaiakban megölének,
Sánczokból rómaiakat kiüzének.

Siettségvel Titus hogy ezt meghallá,
Gyorsalkodik, jó lovára fordula,
Az táborból sok népet kiindíta,
Zsidók ellen arczúl őket állatá.

Tornyokból, városból néznek reájok,
Az zsidók ott hamar megtolyatának,
Több népet városból kibocsátának,
Két fél között harczok megindulának.

Oly igen Titus császár serénkedik,
Népe előtt fegyverrel vitézkedik,
Harczon sok zsidó tőle ölettetik,
Zsidók harczon néki hátat adának.

Rettenetesen öket vágják vala,
Mind kapuig öket kergetik vala,
Két félben első harczon vesztek vala,
Háromezer kétszáz elesett vala.

Illyen csuda zsidók között benn vala,
Hiszem ugyan Isten ostora vala,
Kivel őket elveszté és elrontá,
Fegyver alá mert mind öket hajtatá.

Oly nagy öldöklés benn az várban vala,
Mikor külső felöl harczok nem vala,
De mihelyt harczra kiindulnak vala,
Öszve esmét mindjárást lesznek vala.

Gyakran harczot hogy elvégeznek vala,
Be az várban hogy ők juttanak vala,
Egymás ellen fegyverrel állnak vala,
Az fejedelemségért vínak vala.

Rettenetesen egymást vágják vala,
Az két urak öszveharczolnak vala.
Két kastélyból egymást öldözik vala,
Szent György havának 14-ik napja vala.

Az egyik városban Giró Simon vala,
Az második Gizkalon János vala,
Egyik részét egyik úr bírja vala,
Másik részét másik úr bírja vala.

Polgárokban sokat megöletének,
Benn városban miattok elveszének,
Mert nem tudják vala ők mit tennének,
Melyiket hallgatnák és ők tisztelnék.

Hadát Titus onnat elébb indítá,
Városhoz népét nem messze állatá,
De az kőfalhoz akkor nem juthata,
Mert hóstátja kertje környüle vala.

Igyenessé mindeneket tétete,
Város környül kerteket megégete,
Majorházakat rontata törete,
Külső ártalmakat mind elvesztete.

De az Jeruzsálem szép város vala,
Három szép kűfalval kerítve vala,
Három árka, mely ű környüle vala.
Dávid királynak vára benne vala.

Ez Jeruzsálemnek ű szép városa,
Két hegyháton vala nagy szép rakása,
Bölcsességvel vala ű csinálása,
Az tornyoknak, falaknak ű állása.

Belső kűfalnak tornyai rakattak,
Hatvanegy vala, szépen csináltattak,
Tizennégy vala második kűfalnak,
Nyolcz szegre ezek szépen rakattanak.

Lám kilenczven tornya külső kűfalnak,
Negyven ölni magasságok azoknak,
És húsz ölni szélességek tornyoknak,
Faragott kűből ezek rakattanak.

Látván derék kűfalnak magasságát,
Husz ölni vala földtől felrakása,
Szép lövő helyekvel ő csinálása.
Vagyon faragott kűből ő állása.

Ott belső kűfal kerítésén vala,
Három tornya többinél magasb vala,
Hatvan ölni magasságok tornyoknak,
Arábia belölök látszik vala.

Jó rendvel az árok csinálva vala,
Negyven lábnyom mert ő mélysége vala,
És ez kétszáz ötven nyomnira vala,
Szélessége ároknak ennyi vala.

Vala mind kősziklából ez kivágva,
Árokba apró bástyák vannak rakva,
Lövőhelyek bölcsen vannak kihagyva,
Csata kapuk árokban vannak csinálva.

De két hegy közt ott nagy völgy fekszik vala,
Kűfalra igyenest hegytető vala,
Minden árka es ő környüle vala,
Mindenütt bástyája, sok tornya vala.

Az városnak főkapui valának,
Kik mind érczből csináltatván valának,
Húsz emberek egy kaput bezárhattak,
Hat emberek egy lakatot bírhattak.

Igen szép új torom városban vala,
Szász húsz ölnyi ő magassága vala,
Nagy aranyos gomb tetejében vala,
Ország határára megtetszik vala.

Ott szép aranyos paloták városban,
Vannak folosók nagy szép alkotásban,
Forrás sok vagyon belöl az városban,
Bányák, ferdő helyek sok utczájában.

Csudálatos drága templom benn vala,
Világon nagyobb és drágább nem vala,
Salamon király rakattatta vala,
Negyven esztendeig csinálták vala.

Ott egyéb marhák közt drágáb nem vala,
Ezüstnél alább való ott nem vala,
Aranynyal falait bévonták vala,
Aranyból ajtók csináltattak vala.

Mindenütt rakása száz ölni vala,
Földtől magassága ennyire vala,
Első ajtónak magassága vala
Harmincz ölni, szélessége húsz vala.

Mind aranynyal ezek bevonva valának,
Arany szőlővesszők templomba valának,
Szőlőfejek aranyból verve valának,
Kiknek nagyságok egy emberni valának.

Ime aranyból ez is kiöttve vala,
Égnek forgása ottan kimetszve vala,
Csudálatos drága dolog ez vala,
Égi csudákat rajta faragtak vala.

Sokkal szebb ékességek templomban voltanak,
Kit emberi szemek másott nem láttak,
Országokban csak hírvel sem hallottak,
Emberi kezek hasonlót nem alkottanak.

Sőt környül héjazatát az templomnak,
Arany szegvel verték be az templomnak,
Madár rejá nem szállhatott templomra,
Szépségét nem rútíthatta héjazatának.

Ott drága szép pap öltözők valának,
Drága kövekkel megrakva valának,
És városban egy várat rakatának,
Erős várat, hítták Antoniának.

Csudálkozik Titus város szépségén,
Álmélkodik tornyoknak ékességén,
Csudálkozik ároknak nagy mélységén,
Fejét hajtogatta ő szélességén.

Valának Titussal sok fejedelmek,
Másnap sokan vele lóra ülének,
Várost megszemlélék és megkerülék,
Honnat megvehetnék és megtörhetnék.

Mindenfelöl erősségét jól látják,
Magokban végezék és jóvá hagyák,
Justinus kapu felöl ők rontották,
Mert ez felöl erőtlenbnek alíták.

Reá nagy széles árkokat hányata,
Kőfal mellé Titus bölcsen állata,
Fa kasokat sokakat ő fonata,
Fa tornyokat város mellé állata.

Ott nyilasokat tornyok tetejére,
Sokat állata zsidók veszedelmére,
Kik lövének be az város népére,
Sokat lövének város őrizökre.

Mindenfelöl várost környül véteté,
Háromfelöl Titus várost töreté,
Az benne valókat ő megrettenté,
Mert hamar nagy törést rajta tétete.

Az nagy tornyok felötte tetsznek vala,
Titus sok nyers fákat hozatott vala,
Nyalábokban azt mind kötteti vala,
Város árokjában hányatja vala.

Nagyon megrémülének az két úrak,
Giró Simon, Jánossal ők szólának,
Köztök békességet hogy állatnának,
Egymás mellett kezeken hogy halnának.

Igen hamar ők ott megbékéllenek,
Simon Giróval vannak sok vitézek,
Tizezeren mind szolgái levének,
Ötvennégy hadnagyot hamar szerzének.

Sőt az Jánosnak szolgái lennének,
Nyolcz ezeren jó vitézek valának,
Huszonnégy hadnagyok vélek valának,
Kik mind engedének ott az Jánosnak.

Vala teljes az árok vágott fákkal,
Hordatának sok szalmát gyalogokval,
Fal-törő szerszámokat gyorsasággval,
Felgyujták árokban fát hamarsággal.

Több fizetett néppel két urak vannak,
Kétszáz ezernél még többen valának,
Városnak tartására gondolkodnak,
Együtt vártákat ők mind elosztának.

Ezen bölcsességek vagyon zsidóknak,
Csatával kapukat ők felnyitának,
Rómaiak sánczokra rohanának,
Sokat bennek ők hamar levágának.

Egyéb városbeli népek valának,
Husz százezernél ők többen valának,
Kikről végre ott emlékezetet tőnek,
Sok tartományokból kik ott valának.

Ezen rettenetes ivöltések lőnek,
Két fél az mezőre hamar elérének,
Holt testek az mezőn megsírűdének,
Hamar megtolyatának zsidó népek.

Rémülések mind az két félnek vala,
Egy napestig mert ők mind víttak vala,
Nyolcz ezernél két félben, több holt vala,
Várost Titus ezért töreti vala.

Söt az Titus három tornyot állata,
Magosban az városnál alkottata,
Ötven ölni vala az magassága,
Onnat sok nyilakat ő beszórata.

Igen erős torony ez három vala,
Vassal, gerendákkal foglalva vala,
Lövéssel neki nem árthatnak vala,
Pünkösd havának ötöd napján vala.

Oly erős zúgással egyik leszakada,
Föld töltésvel, kasokval lezúdula,
Nagy erős réműlést két félnek ada,
Mindenik fél csalárdságnak alitá.

Nagy gyorsan Titus lovára fordula,
Város alá az sánczokhoz száguldá,
Mi oka zendülésnek, ő megtudá,
Népének hamar bátorságot ada.

Ezen zendülésben nagy bölcsességvel,
Titus forgódik fényes fegyverében,
Ostromnak méne sok ezer népével,
Első kerítést megvevé ostromval.

Valának az zsidók nagy félelemben,
Nem sokat vívának első kerítésen,
Gyorsan béfutának más kerítésen,
Bástyákban, tornyokban, várták helyeken.

Rettenetesen más kőfalt vítatá,
Assiriakval ott ostromlattatá,
Ötöd napig erősen ostromlatá,
Végre az zsidókat ő megtolyatá.

Bátorságval városban zsidók lőnek,
Nagy erősen mind felfegyverkedének,
Rómaiakra rohanást tevének,
Mind az két kerítést tölök megvevék.

Igen hamar vártákra ők oszlának,
Szántalan lövéseket indítának,
Zászlókat fokokról hamar lehányának,
Erős viadalnak zsidók állának.

Söt erősen rómaiakat vágják,
Nyakra-főre törésről alá hányák.
Hamar ebben hírt adának Titusnak,
Hogy az városból kivágattatának.

Végeze Titus, nem sokat késődék,
Tőle sok nép ostromnak vitetteték,
Harmadnapig két kerítés ostromlaték,
Ostromval negyed napon megvéteték.

Lám holt testvel az árok teljes vala,
Rettenetes nagy kiáltás ott vala,
Titus várast sokszor kéreti vala,
De belöl két urak végezték vala:

Törrel, fegyverrel megemésztetnének,
Város adásáról kik emlékeznek,
Vagy kicsin vagy nagy mind megölettetnék,
Ha csak szó is tülek kiadattatnék.

Immár zsidók csak egy kőfalval bírnak,
Két kerítés közi nagyok valának,
Élések nincs, zsidók fogyatkozának,
Éhség miatt sokan bennek halának,

Magosan Titus tornyokat rakata,
Harmadik fal ellen hamar állata,
Az vár felől sok sánczokat ásata,
Kétfelé népét Titus ott elosztá.

Az egyik részét Titus ő hadának
Küldé, Antonia felöl állának;
Másik részét bocsátá ő hadának
Ellene az Dávid király várának.

Igen nagy sánczokat onnat ásata,
Onnat es sok tornyokat ő állata,
Nyolczezer legént ő arra választa,
Az vár alját kikvel igen ásatá.

Éhség immár zsidók között nagy vala,
Egy kenyérért tízen meghalnak vala,
Fegyverrel egymástól elveszik vala,
Minden élés közöttök fogyott vala.

Reménységet sohonnat ők nem várnak,
Gazdagok közöttök az kik valának,
Tolvajoktól hogy meg ne fosztatnának,
Sok ezüstöt, aranyat elnyelének.

Ott rómaiak mikor ezt megérték,
Zsidók aranyat, ezüstöt nyelnének,
Sok ezernek beleket ők kiveték
Sok aranyat gyomrokból kiszedének.

Sokat bennek Titus megfeszíttete,
Kapú előtt sokat megölettete.
Sokaknak kezeket elmetélteté,
Kiket az városba esmét ereszte.

Ott zsidók erre meg sem hajolának,
Jól látták magasságát az toronynak,
Belöl kőfal alatt árkot ásának,
Gizkalon János szolgái valának.

Lám az árkot torony aljáig ásák,
Stempölököt alája ők rakának,
Fenyőviasszal, kénkővel megrakák,
Egy hajnalban kénkövet ők meggyújták.

Immár tornyok és sánczok igen égnek,
Zsidók hamar füst alatt kiütének,
Sánczokban valókat levágák, ölék,
Kik elszaladának táborig üzék.

Mind az sánczok, tornyok ott leégének,
Titussal bánkodnak az fejedelmek,
Hogy egy óráig mind semmivé lőnek,
Kit egy hónapig mind épitenének.

Oly gyorsan Titus hordata sok fákat,
Fonata ő nagy hamar sok kasokat,
Állata ő nagy hamar sok tornyokat,
Ásata ő vár mellé több árkokat.

Reá Titus oly szorgalmatos vala,
Harmadnapig oly sánczot csináltata,
Egész várost mind környül vette vala,
Elöbbinél nagyobb és erösb vala.

Vala az városban ohajtás, sirás
Ifjú népek, vének közt fohászkodás,
Utczánként vala immár nagy sok sirás,
Testeket hordják nagy könyhullatással.

Már annyira belöl megholtak vala,
Temetésre földet nem lelnek vala,
Az városban sem temethetnek vala,
Kerítésen kivel kihányják vala.

Testek mezítelen utczákon vannak,
Ruhájok mert rólok levonattanak,
Egy nap bennek kerítésen kihányának,
Száztizenöt ezer testet kihányának.

Igen éhség miatt megepedének,
Fáradtak bánattal az asszony-népek,
Magokat sirásokval emésztették,
Mert egész város teljes vala vélek.

Természetek nékik változott vala,
Halottaknál személyek rútabb vala,
Éhség miatt mind elalíltak vala,
Erejek ő tölök távozott vala.

Oly kegyetlen Simon Gíro ben vala,
Társa Gizkalon János néki vala,
Veszedelemvel nem gondolnak vala,
Szántalan ezer zsidót öltek vala.

Egy szegény Matathiás pap ben vala,
Másik Anániás nagy jámbor vala,
Három fiaival megölték vala,
Mert nékik ezeket beadták vala.

Több fő népek is ölettenek vala,
Zsidók gyakran kiütnek, mennek vala,
Viadalra sokszor készülnek vala,
Éhség miatt készeríttetnek vala.

Városból seregvel kimennek vala,
Fegyvereket ottan elhányják vala,
Csak kegyelmet fejeknek kérnek vala,
Arczul Titus előtt leesnek vala.

Ez zsidók között ily dolog is vala,
Mert kapukon éjvel kimennek vala,
Éjvel parét, ganét bélopnak vala,
Azért is egymást ők megölik vala.

Söt jó atyafiú köztök az vala,
Ki valami részt másnak szakaszt vala.
Titus az várost keríttette vala,
De semmit véle ő nem használt vala.

Paloták felől vala még kő oldal,
Hol nem vala felvetve még sánczokkal.
Onnan vala város nagy kőfalakkal,
Erőssége bástyákval és tornyokval.

Az árok alját mind el ásattatá,
Két torony alját ő igen vájatá,
Fondamentom kövekben kihordata,
Faltörő szerszámit rá igazgatá.

Söt az tornyok csakhamar leesének
Sok ezeren ostromnak ott menének,
De rómaiak semmit nem nyerhetének,
Mert törésről zsidóktól veretének.

Igen nagy ostrom az vár felől vala,
Gizkalon János ott forgódik vala,
Rómaiak már ám behágtak vala,
De zsidóktul meg kivágattak vala.

Az ostromkoron ott ily dolog esék,
Rómaiakban egyik beszököllék,
Vártán állók közé elelegyedék,
Juliánus neve, igen vitézkedék.

Nagy viadalt ben az városban kezde,
Nyolcz zsidót csakhamar ő ott megöle,
Ércz paizszsal vala válla befedve,
Nagy ércz sisak vala az ő fejében.

Ott az város piaczára szor ták
Ott elesék, mert őt ott meghajták,
Csakhamar ott Juliánust levágák,
Sok vitézek Juliánust ohajták.

Itt nagy kegyetlenség zsidókon vala,
Bennek két ezert hasogattak vala,
Gyomrokból aranyat kiszedték vala,
Titusnak ebben hamar hír lett vala.

Nám mindeneknek igen parancsola,
Zsidókat hogy senki ne hasogassa,
De rabságra őket megtartanája,
Ki ezt nem mívelné, azt levágatná.

Parantsola Titus minden népének
Hogy mindenek ostromhoz készülnének,
Mégis ostrommal várost késértenék,
Vagy megveszik, vagy mind ők ott elvesznek.

Erős zendülésekvel készülének,
Két fél sok sivalkodással ivöltének,
Nagy erősen az törésnek menének
Az törésre nem sokára érének.

Rettenetesen ők egymást ott vágják,
Zászlókat töréseken lobogtatják,
Holt testeken harczolnak, esnek, vínak,
Két félben ott nagy sokan meghalának.

Az zsidók erre igen vigyázának
Kopjákval, lándsákval ők harczolának,
Tüzes szerszámokat ők kihányának
Oly álnokságot zsidók gondolának.

Nagy ostromkoron ezt zsidók megszerzék,
Házakat asszú fákkal megtöltének,
Kénkövet, fenyőviaszt belé rejték,
De töréstül zsidók hátra térének:

Töréstül ők nem messze megállának,
Rómaiakat törésen bébocsáták,
Rómaiak sokan bérohanának,
Hátul rakás fákat zsidók felgyújták.

Immár az gyújtott fák igen lobognak,
Zsidók elöl igen sívalkodának,
Rómaiakra arczúl rohanának,
És az tűzre hamar őket szoriták.

Ben az rómaiakban sokan veszének,
Mert tűzre ők vissza nem mehetének,
Tűz miatt is sokan égettetének,
Ó kútakban sokan beszökdösének.

Vala köztök immár oly nagy vérontás,
Asszony népek között nagy sivalkodás,
Két félt immár az vér befogta vala,
Egymást két fél vértül nem esmerik vala.

Serénködnek, két fél erősen vínak,
Gizkalon Jánossal Simon forgódik,
Rómaiak törésen kivágatának,
Ostromon sok ezeren meghalának.

Ez dolog közt mondok rettenetes csudát
Kinek soha nem hallottátok mássát,
Sem bölcseknek nem láttátok írását,
Kiből hallottatok volna ily csudát.

Gyámoltalan egy szegény asszony vala,
Eliézer leánya Mária vala,
Nagy kazdagságától fosztatott vala,
Az városban ő is bészorult vala.

Reménysége sohonnat néki nem vala,
Éhség miatt epedett, alig vala,
Csak egy kicsinded fia néki vala,
Keserűségvel fiának mondja vala:

«Én édes fiam, vajjon s kinek tartlak,
Ha megmaradsz, rabságra téged tartlak,
Ha meghalsz éhségvel én is meghalok,
Véled egyetemben halált én látok.

Csak mondja vala keserű beszéddel:
Tudod tőlem e világra születtél,
Add meg nékem, kit én tőlem elvettél,
Éhséggel ne hagyj vesznem, légy ételem!»

Ott hamar az gyermeket kettő vágá,
Egyik részét asszony az nyársra voná,
Más részét eltevé, másszorra hagyá,
Ajtókat asszony hamar bézárola.

Immár asszony fiát tűznél süti vala,
Szaga az utczára el-kihatott vala,
Tolvajok az utczákon járnak vala,
Megérzék, az házra rohantak vala.

Nagy hamarsággal az ajtót betörék,
Asszony erre igen készerítteték,
Az mit sütne, nékiek adatnéjek,
Ha nékik nem adná, megöletnéjek.

Lám az asszony hallá, nékik kiveté,
Keserűségvel nékik ezt felelé:
Imhol vagyon az mit én tőlem kértek,
Az én fiam vala, ti meghígyjétek.

Az én fiam vala kire most néztek,
Kérlek kegyelmesek ti se legyetek,
Én anyja lévén, lágyabb ne legyetek,
Én fiamban vélem együtt egyetek.

Testének felét immár én megettem,
Én fiamat, kit ez világra szültem,
Én gyomromban esmét béhelyheztettem,
Mert éhség miatt kell vala elvesznem.

Igen rettenének, elámélkodának,
Csakhamar az ajtón kifordulának,
Egész városban ebben hírt mondának,
Hírré adák városban az két úrnak.

Nemzetit mindenik szégyenli vala,
Ámélkodván egymásra néznek vala,
Kiki mind szüvében jól érti vala,
Veszedelmet minden jól látja vala.

Úgy annyira éhség közöttök vala,
Számszerij ideget megesznek vala,
Saru talpat, szalmát megesznek vala,
Morvát, galambganét megesznek vala.

Megjelenték ezeket az Titusnak,
Hogy ily szertelen dolog történt rajtok,
Nagy felszóval Titus mondgya uraknak,
Hogy nem oka az zsidók romlásának.

«Polgárokban már sokat levágattak,
Ártatlan véreket ők kiontottak,
Városokat vélem mind elrontattak,
Kiknek oka nem vagyok, jól látjátok.

Én istenem, látod hamisságokat,
Ronts meg kérlek álnok gondolatokat,
Vagy népednek lágyítsad ő szíveket,
Ne veszess el itt sok nyomorultakat.

Reájok én mely kegyelmesen néznék,
Ha hozzám hajlanának, megtérnének!»
Titus ezeket mondá fejedelmeknek,
Parancsola Titus az vitézeknek.

Rettenetesen megsivalkodának,
Lajtorjákat kőfalhoz támasztának,
Sok ezeren kőfalra felhágának,
Zsidókat hamar helekből megbonták.

Valának az zsidók nagy serénségben,
Dobok, trombiták vannak nagy zengésben,
Kövekkel, kópiákval ő helyekben
Vernek alá sokat az ellenségben.

Fáradtságok vala mind az két hadnak,
Érez kapuit felgyújták az városnak,
Az ostromtól két fél eltágulának,
Mert az tűzre ők nem indulhatának.

Fohászkodván zsidók vártán valának,
Olajt, vizet hamar ők forralának,
Kiket rómaiakra kiontának,
Sokan rómaiak megkoppadának.

Immár sok idő ebben forgott vala,
Kisasszony hónak nyolczad napja vala,
Titus az várost megoltatja vala,
De népe ostromhoz készülnek vala.

Nagy rettenetesen sivalkodának,
Esmét az ostromnak ők rohanának,
Az törésen hamar ők behágának,
Sok ezer zsidókat ott levágának.

Oly kegyetlenül az zsidókat vágják,
Véneket, ifjakat egyetemben vágják,
Semmi rendbelieket nem gondolják,
Vér miatt orczájok béborultanak.

Meggyújták belül az nagy templomokat,
Vártárul leverék ott az zsidókat,
Titus akarja ott az templomokat,
De meg nem olthatta ő ott azokat.

Az derék álló seregre érének,
Két fél mind egy mezőn öszveérének,
Dob, trombiták mindenfelől zöngének,
Zászlókval futnak és ők igen mennek.

Kegyetlenül ők egymást vágják vala,
Város piaczán vér alá foly vala,
Az utczákon holt testet viszen vala,
Az vér oly bűségvel köztök foly vala.

Városbéli zsidók megtolyatának,
Tornyokban, bástyákban sokan szaladának,
Felső várban sokan ők beszállának,
Két fejedelemmel sokan valának.

Immár az város és templom ég vala,
Mindenfelől zsidókot ölik vala,
Az vér és test széntűl meggyúlad vala,
Nagy lángval az testek ott égnek vala.

Lám sok papok templomba szaladának,
Sokan templom tetejére jutának,
Rudak gyanánt nyássakval hagyigálnak,
Ellenséget távoztatni akarnak.

Igen hamar üszegeket kapdosák,
Azokval is alá hagyigálának,
Tűz miatt azért sokan meghalának,
Azért papok akkor le nem szállának.

Ime mindenfelől várost elbamlák,
De tornyokban sok zsidók szorulának,
Két fejedelmekvel ők beállának,
Titus szép beszédvel szóla zsidóknak:

«Én mégis kegyelmességemet adom,
Csak térjetek, én magamat ajánlom,
Senki bennetek meg nem hal fogadom,
Engedelmességteket hogy ha látom!»

Nagy szidalmat Titus reája halla,
Engedetlenséget jól érti vala,
Meggyújtanák várost megparancsolá,
Mindent megölnének erősen hagyá.

Setét hajnalkorban várost felgyújták,
Megmaradott részét ők mind elronták,
Nyolczezert és négyszázat levágának,
Szegény községből ezek meghalának.

Es az várban sok kincset hordtak vala,
Oltalomért kívül bevittek vala,
Kiben zsidók mind zsákmánt tettek vala,
Mégis az várból kiütöttek vala.

Nagy éhség miá mind megepedének,
Ötöd napra kételen lejövének,
Az Titustól kegyelmet ők nyerének,
De az papok ott mind megöletének.

Megsivalkodának, várbol rohanának,
Kettőt rómaiakban beragadának,
Egyiket megölék, másikat megtarták,
Hogy megölné, egy zsidó kezében adák.

Ime kezét hátra kötötte vala,
Szemeit erősen bekötte vala,
Az vártára őtet állatták vala,
Titus bosszúságára teszik vala.

Nagyon az zsidó fegyverét kivoná,
Hogy látásokra őtet levágnája,
Fogolyval az zsidó meg alá szálla,
Mind az kettő Titus előtt megálla.

Titus vitézre igen megharagvék,
Magát meg nem ölette, bosszonkodék,
Ruha vitézről mind levonattaték,
Szégyenséggel seregből kiűzeték.

Az várat Titus látta, nem rontatá,
Sánczok nélkül semmit nem használhatna,
Nagy sánczokat vár eleibe ásata,
Árokval mind környül béfoglaltatá.

Reá négy légiót bocsátott vala,
Nagy sánczokat hamar csináltak vala,
Sok tornyokat falakval rakat vala,
Kin belől az zsidók rettentek vala.

Pártosok az várban az kik valának,
Titkon egy követet kibocsátának,
Kegyelmét ők kérik vala Titusnak,
Idumea városból ők valának.

Reménségek lön nékiek dolgokban,
Titus kegyelmeze nékik városban,
De hírt mondának Simonnak az várban
Hogy akarnának lenni holdolásban.

Ezeket ő hamar mind levágatá,
Titus az várat törcté, rontatá,
Az két fejedelmet igen búsítá,
Mert jobb részét várnak mind lerontatá.

Titustól az vár igen ostromlaték,
Ostrom alatt sok zsidók kiütének,
Negyvenezernél többen kijövének,
Titus kegyelmében mind vétetének.

Az üdőnek vala immár forgása,
Szent-Mihály havának hetedik napja,
Zsidóországnak lőn akkor romlása,
És minden tartománynak pusztulása.

Megzendülének mind az rómaiak,
Sivalkodással menének az várnak,
Semmi ostromot zsidók nem várának,
Várban tétova futni indulának.

Titus népét az ostromhoz biztatá,
Lajtorjákon várat ő meghágatá,
Sok fő zsidókat várban levágata,
Kikvel sok papokat ott levágata.

Rettenének zsidók az két urakval,
Menének az felső várba zászlókval,
Sok zsidókat levágának hamarsággal,
Az várat így megvevék nagy ostromval.

Az zsidók várban sokan rejtezének,
Paloták héjára sokan menének,
Árnyékszékben, ó kútban szökdösének,
Többen sokan fegyver miá veszének.

Nám zászlókat fokokra felrakának,
Nagy örömmel Istennek hálát adának,
Kiáltások az városban valának,
Ellenséget mert ők nem találának.

Serénységvel rómaiak keresik,
Kit hol lelnek, ottan őket megölik,
Palotákból nyakval alá vettetik,
Sok az kerítésen kitaszíttatik.

Lám vitézek vérontástól fáradtak,
Parancsola Titus az hadnagyoknak,
Csak az szolgáló nép levágatnának,
Több községek megoltalmaztatnának.

Az véneket, ifjakat vágják vala,
Tizenhét esztendös felett ki vala,
Mind fegyverek miatt megholtak vala,
Az ifját rabságra tartották vala.

Titus beméne seregvel az várba,
Sok ezer testeket láta utczákba,
Könyvez vala ily romlást önmagába,
Ártatlan népet száná ő szívében.

Vala az két fejedelem rejtekben,
Simon Giró és János félelemben,
Keresteté Titus rejtek helyekben,
Gizkalon Jánost találák egy helyben.

Megsivalkodának, fegyverre kelének,
Gizkalon János ott meg fogattaték,
Örök tömlöczbe Rómába küldeték,
Titus eleiben Simon viteték.

Pirongatá, beszédvel őt rongálá,
Kegyetlenségért őtet megútálá,
Ennyi ezer embert hogy nem szánt vala,
Azért Simont Titus ölette vala.

Ez meglévén Titus megparancsolá,
Egész várost mind földre lerontaná,
Nagy mély árkát földdel mind béhányatá,
Emlékezetért két tornyot meghagya.

Róla história mondja, bizony volt,
Húsz száz és hetven ezer zsidó ott volt,
Tizennégy száz ezere ott veszett volt,
Dög miatt és fegyver miatt megholt volt.

Az kilenczvenhétezer foglylyá esett,
Nyolczszáz és nyolczvanhárom ezer veszett,
Éhség miatt az városban elesett,
Ennyi ezer ember halált szenvedett.

Nám az számlálás után ez lett vala,
Koporsókban zsidók rejteztek vala,
Az koporsókat mind felnyitták vala,
Kétezer zsidót ottan leltek vala.

De az város annyira döglött vala,
Senyvett holt testtül, vértül dögös vala,
Az város felé nem mehetnek vala,
Halmokban az testeket hordták vala.

Rendszerént Titus vitézeket hívatá,
Vitézeket dícséré és ajánlá. —
Kiket neveken ő mind megszóllíta,
Ott mindeniknek ajándékot oszta.

Ez lőn veszedelmek ott az zsidóknak,
Pusztulása, romlása országuknak,
Nagy példa lehet ez sok országoknak,
Mindennél feljebb az Magyarországnak.

Az nagy romlást sok jegyek felül vették,
Istentűl kik bizonnyal jelentettek,
Hogy zsidók térnének, azért lettenek,
De Istennek soha nem engedtenek.

Mennyi intések lett itt az zsidóknak,
Nyolczad napja vala szentgyörgy havának,
Oltár környől ily csudákat látának,
Kin nagy sokan zsidók álmélkodának.

Csuda nagy fényesség égből leszálla,
Éjvel az templomot befogta vala,
Mint egy fényes nap mindenütt tetszik vala,
Őket az egy Isten így inti vala.

Hamarsággal ez esmét történt vala,
Husvét innepében ez dolog vala,
Ily csuda akkor is köztök lett vala,
Ki nékik jó példájok lehet vala.

Egy ökröt áldozatra visznek vala,
Az ökör egy bárányt ott ellött vala,
Természet ellen ez dolog lett vala,
De Istennek intő jegye ez vala.

Gyakran több csudák köztök esnek vala,
Az égben seregeket látnak vala,
Kik egymásra fegyverkedtenek vala,
Rettenetesen öszvevínak vala.

Ez Jeruzsálemnek felette vala,
Nagy sok vér az égből lehullott vala,
Az város piaczán meglátszik vala,
Ez harmad csudájok nékik lett vala.

De még egyik csuda rettenetes vala,
Egy firfiú Jeruzsálemben vala,
Anánias fia ő, paraszt vala,
Husvét napján ily dolgot kezdett vala.

Igen ohajtással ő kiált vala,
Az Jeruzsálemnek ezt mondja vala,
Jaj minden firfiúnak, így szól vala,
Vég jaj minden asszonyi állatoknak.

Ilyen csudát mikoron meghallának,
Főfő népek az városban megfogák,
Igen megkínzák és megostorozák,
Hogy ne kiáltana, megparancsolák.

Fohászkodván ő meg nem szűnik vala,
Hét esztendeje, öt hónapja vala,
Ennyi ideig mind jajt kiáltott vala,
Maga sokszor megverettetett vala.

Az innepnapon erősen kiált vala,
Hét esztendeig nem ett és itt vala,
Vereséget sokat szenvedett vala,
De senkinek gonoszt nem mondott vala.

Csudák között ez is nagy csuda vala,
Szava ennyi ideig nem rekedt vala,
És semmivel alább nem hatta vala,
Mind az szálláskorig ez így lett vala.

Tetején az kőfalnak fen jár vala,
Jajt minden szegeletnek! ő mond vala,
Egy kő az égből megütötte vala,
Isten néki lelkét így vette vala.

Az meglevén, ötöd csuda lett vala,
Égben egy tőr város felett áll vala,
Egész esztendeig megtetszik vala,
Éjvel napval vérvel tőr tetszik vala.

Jeruzsálem kapui nagyok valának,
Kik mind érczből csináltatván valának,
Nagy erős lakatokval bezárlottak,
Vas rúdakval erősen becsináltak.

Nám egy éjvel oly csuda ott lett vala,
Kéz nélkül ezek lehullottak vala,
Pusztaságot ezek jegyeznek vala,
Hatod csuda nékiek ez lett vala.

História nyilván róla ezt mondja,
Világ kezdetiben nem volt oly csuda,
Világ végig sem leszen, azt is írja,
Ehhez hasonló sem lészen, azt vallja.

Vég rabságra kik bennek estek vala,
Rómaiak vélek osztoztak vala,
Menyeket, leányokat adnak vala,
Harmincz zsidót egy pénzen adnak vala.

Nám ő velek ott mind megosztozának,
Ötvenezert Titusnak ott adának,
Városokat földig mind lerontaták,
Vígan Titussal mind elindulának.

Győzedelme Titusnak ott nagyobb lőn,
Mert egész Zsidóország kezében lőn,
Herodium Mekerus hatalmába lőn,
Massada város birodalmába lőn.

Ám Rómában mikoron bejutának,
Zsidó rabok ként nagyot ott látának,
Tizenkétezert tömlöczben hányának,
Tömlöczben éhségvel mind meghalának.

Rettenetes vadnak sokat hányának,
Elefántval sokat megrágatának,
Sokan oroszlán miá meghalának,
Sokan egymással küzdésben halának.

Im zsidókat kétfelé állatták vala,
Fegyver kezekben ott adatik vala,
Mintha mind az két fél ellenség volna,
Mezítelen egymást úgy vágták vala.

Csúfot bennek sokat csinálnak vala,
Igy országonként mind osztották vala,
Próféta mondása ott betölt vala,
Isten haragja így rontotta vala.

Vagyon nekik mostan es nagy rabságok,
Keresztyén nép között útálatosok,
Többé nem leszen házok vagy városok,
Itéletig lészen ő búdosások.

Megtetszik rajtok Istennek haragja,
Itéletig ő nagy bosszúállása,
Az bűn ellen való ő nagy haragja,
Fertelmes életért bosszúállása.

Jéruzsálemet sok fejedelem bírta,
Mostan az pogány török császár bírja,
Más helyett vagyon városnak rakása,
Más módon vagyon minden ő állása.

De régen vala az császár Szelimus
Kinek fia vala nagy Szulimánus,
Jeruzsálemet bírta az Szultanus,
Reá hadat indíta az Szelimus.

Ime Arexes víz mellé szállának,
Szultánnak sok segítségi jutának,
Usztoglus királyval sokan valának,
Arméniából herczegek valának.

Itt Persiából is mely király vala,
Szultán mellé király sietett vala,
Törökökvel Zelimus sokval vala,
Nagy erősen két fél megvíttak vala.

Mind az két királyok megveretének,
Usztoglus Szulimánnal öletének,
Sok fejedelmek ott foglylya esének,
Török miá keresztyények veszének.

Az töröknek már birodalma vala,
Szultánnak Izmaelnek vette vala,
Usztoglus országát foglalta vala,
Tartományát török megvette vala.

Egész három Arábiát elvevé,
Az két Egyiptomot véle elvevé,
Persiának nagyobb részit elvevé,
Babilóniát, Jeruzsálemet elvevé.

Lám két Arménia mind elvéteték,
Jeruzsálemnek dolga így történék,
Pogány kézben esése így történék,
Siriával török kézben így esék.

Az Jeruzsálem míg puszta lett vala,
Épiteni zsidók akarják vala,
De Istentől nem engedtetett vala,
Adriánus idejében ez vala.

Tartományokban már oszlottak vala,
Egyszer nagy sokan összegyűltek vala,
Nagy summa kéncset rejá szedtek vala,
Várost épiteni akarják vala.

Im drága kéncset ők egyben szedének,
Mész keverő szerszámot ők szerzének,
Mind ezüstből ezeket ők megszerzék
Hogy várost esmét megépittenéjek.

Nagy föld indulástól bántattak vala,
Sokan csudák miatt meghaltak vala,
Nappali épités éjvel romol vala,
Az föld bennek sokat ott bényelt vala.

Onnat országokra oszlottak vala,
Juliánus ezt megengedte vala,
Isten ellen ő igyekezett vala,
De zsidók meg nem csinálhatták vala.

Támaszta Isten egy keresztyény királyt,
Galliából jámbor Godfridus királyt,
Az megépité Jeruzsálem városát,
Véle egyetembe az szép templomát.

Az úristen ezeket megíratta,
Nem ok nélkül ezt nyilván tudnunk adta,
Életünkben nékünk például hatta,
Vakmerőséget nyilván ő útálta.

De minden országot az nagy úristen,
Pártolásért elvesztet ő igyekben,
Mint zsidókat elveszté ő földökben,
Adá őket kénra idegen kézben.

Valamely városnak sok ura vagyon,
Annak birodalma romlásba vagyon,
Mint az zsidóknak dolga úgyan lészen,
Fejedelmek miatt romlásban lészen.

Csak egy fejedelmetek azért légyen,
Kihöz szüből jó engedelem légyen,
Fejedelmetekhez szerelem légyen,
Országotokban nagy békesség légyen.

Támaszt Isten köztetek visszavonást,
Egymás ellen pártolást, hadakozást,
Ha nem látand köztetek jó indulást,
Fejedelmetekhez nagy jó folyamást.

Ugyanazért fejedelmet lássátok,
Mint az zsidok úgyan ne útáljátok,
Igaz jámbor szívvel ti szolgáljátok,
Szeretettel ti egymást hallgassátok.

Az úristent szűntelen ti féljétek,
Jó intését semmire ne vegyétek,
Mint az zsidók vakmerők ne legyetek,
Ő szent nevét szívből jól tiszteljétek.

Mert ha ti ezképen nem cselekedtek,
Mint az zsidók, fejenként mind elvesztek,
Magzattokat mind rabságra ejtitek,
Ti magatok fegyvervel emésztettek.

Soha várostok, házatok sem leszen,
Orczátoknak mindenütt szégyen leszen,
Mint most az zsidóknak, lakástok leszen,
Maradéktoknak fohászkodás leszen.

Az jó földre tü soha nem juthattok,
Kegyetlen lészen mindenütt királytok,
Egyéb népnél keservesb tü rabságtok,
Lésztek mindeneknél útálatosbak.

Térjetek már az hatalmas Istenhez,
Zsidók dolgát vessétek éltetekhez,
Adjon szerelmet fejedelmetekhez,
Bírjon, igazgasson az egy Istenhez.

Az sok pártolást ti es el hagyjátok,
Mint az zsidók gyakran urat ne váltsatok,
Mert ha lészen, azonnal mind így jártok,
Mint az zsidók majd mind semmivé lesztek.

Ezt ki szörzé gondolkodék magában,
Bánkódik mert nincsen pénz tassolyában,
Vagyon azért ő is nagy gondolatban,
Nem tud melyfelé váltani útában.

Gyönyörüséges napját mert megvárja,
Ura tisztességén magát mutatja,
De azután magában azt forgatja,
Többé immár ő ez földet nem lakja.

Soha többé Telegden ő nem lakik,
Kurta Koppán halában ő sem eszik,
Ha pénzvel, szép szóval őt nem enyhítik,
Mert erszénye naponként üresedik.

Ezer ötszáz és az ötvenháromban,
Sebes-Körösnek el alá mentiben,
Egy úrfinak az ő nagy örömében,
Szerelmes társát már hon helyhetésben.

PANITI JÁNOS.

1554.

SZEPETNEKI JÁNOS.

1555.

NÉVTELEN

1555.

HÁZASOKNAK KÖNYÖRGESI.

Istennek szent lelke illette szivemet,
Nagy kegyelmessége elő vön engemet,
Mikor társul ada énnékem tégedet,
És szent szerzésében helyheztete minket.

Oh mely csudálatos Isten az te dolgod,
Az te tanácsodban nincsen néked társod,
Minde világ gondját csak egyedül bírod,
Embert te oda vissz, az hová akarod.

Hiszem hogy sem az menny, sem az föld még nem [volt,
Mikor az én dolgom nálad tökélvén volt,
Az szent házasságra társat szerzettél volt,
Kivel szent felséged mostan öszvehozott.

Az te jóvoltodat hozzánk nagy bővségvel,
Mostan is könyörgünk néked buzgó szívvel,
Mindenkor mutatád nagy kegyelmességgel,
Erősíts meg minket az te szent lelkeddel.

Nagy kegyelmességgel uram reánk tekints,
Jó hírvel és névvel minket te megépíts,
Feddést, visszavonást, patvart mind megenyhíts,
Egymás szerelmében minket megerősíts.

Nagy tisztességére te szent felségednek,
És idvösségére ki légyen lelkünknek
Az mi házasságunk az keresztyéneknek,
Tűkör és jó példa légyen mindeneknek.

Ezeket én vallom csak te felségedtül,
Bizony kétség nékül senkitül egyébtül,
Mert minden jók vadnak az atya istentül,
Kik feljül származnak az mi teremtőnktül.

Segítségül hívjuk az te szent nevedet,
Jelents meg mi hozzánk kegyelmességedet,
Uram hallgassad meg mi könyörgésünket,
Mert csak tüled tartjuk minden szerencsénket.

Parancsolatidnak útait mutassad,
Az mi életünket uram igazgassad,
Mi házasságunkat áldjad és tápláljad,
Életünkre való jókat szaporítsad.

Az szent házasságnak gyümölcsét megadjad,
Az te juhaidnak köziben számláljad,
Éltessed neveljed, őket oltalmazzad,
Azoknak örömét nékünk látnunk adjad.

Néked uram isten vélek szolgálhassunk,
Minden javaidról hálákat adhassunk,
Miként teremtőnket áldjunk és imádjunk,
Dicsérjünk, tiszteljünk és felmagasztaljunk.

Jedzést tégy mi köztünk az te szent lelkeddel,
Hogy mind holtig éljünk nagy egyenességvel,
Az te szent nevedért láss meg mindezekkel,
Ez szegény országban örök békességvel.

Te vagy csak egyedül minékünk oltalmunk,
Bűn és ördög ellen nagy erős gyámolunk,
Akaratod nékül meg nem bántathatunk,
Mert te szántásid, kapálásid vagyunk.

Irván ezer ötszáz és ötvennegyedben,
Szent-Jakab havának legelső részében,
Az ki ezt szerzette, vala víg kedvében,
Nevét megtalálod rendvel az versekben.

BÁTORÍTÁS HALÁL ELLEN.

Imhol vagyok édes uram istenem,
Kész vagyok mindenben néked engednem,
Szent nevedért szörnyű halált szenvednem,
Csak az igaz hitben ne hagyj töled elesnem.

Oda megyek az hová parancsolod,
Avagy tüzre avagy vízre akarod,
Vagy fegyverre, temleczre te akarod,
Legyen uram isten, valamint te akarod.

Az halálra ímhol viszem fejemet,
Nem szánom én kibocsátom lelkemet,
Az Krisztusért kiontanyi véremet,
Ezzel megmutatom az én igaz hitemet.

Nem fog rajtam immár többé az halál,
Jőjjön szembe vélem az örök halál,
Rettentsen meg bátor ha elöl talál,
Hányja mind szememre, ellenem ha mit talál.

Nincsen rajtam az pokolnak sok kínja,
Sem pokolbéli ördögnek nagy hatalma,
Nincsen rajtam a halálnak ő zsoldja,
Az atya istennek sem az ő nagy haragja.

Én elhagyom már ez földi hazámat,
Nem szánom én az édes magzatimat,
Sem nem szánom jámbor házastársomat,
Én atyámfiait, sok jámbor barátimat.

Semmire már nem kell nékem ez világ,
Mert csak bűnvel rakva az egész világ,
Álnoksággal teljes ez széles világ,
Vajh gonosz, átkozott, te hitván csalárd világ!

Semmi nékem itt ez földön lakásom,
Ha senkitül nem volna is bántásom,
Mennyországra vagyon nagy kévánságom,
Mert ott vagyon nékem megmaradó városom.

Zendűlést tött most e világ ellenem,
Sok hamisságot támasztott ellenem,
Szent írással de nem állhat ellenem,
Sőt ingyen sem hagynak azokkal szembe lennem.

Egy keveset most ha én itt tűrendek,
Az Krisztusért ha valamit szenvedek,
Nagy bővséges jutalmat tüle vészek,
Örök dicsőségben mert véle együtt lészek.

Por, hamu csak itt az én szegény testem,
Egy kevéssé az föld alá röjtezem,
Az Krisztussal vagyon azért én lelkem,
Ezen kézzel lábbal isméglen felöltözöm.

Erősb leszek mindaz széles világnál,
Gyorsabb leszek vadaknál, madaraknál,
Fényesb leszek én az szép fényes napnál,
Drágalátosb leszek minden szép sár aranná.

Tulajdon az Krisztussal együtt leszek,
Olyan szép dicsőségben, testben leszek,
Azon szentségben, szent életben leszek,
Hozzá hasonlatos mindenkor véle leszek.

Halálból mert megyek örök életre,
Kárhozatból az örök idvösségre,
Gyalázatból az örök dicsőségre,
Éa keserűségből angyali nagy örömre.

Nézz reám Istenem szent szemeiddel,
Hogy tűrhessek mindent nagy békességgel,
És lehessek azokhoz szeretetvel,
Az kik háborgatnak, megölnek fegyverekkel.

Én elmegyek atyámhoz istenemhöz,
Én lelkemnek megváltó mesteréhöz,
Mennyországban való örökségemhöz,
És az vígasztaló szent lélek úristenhöz.

Kérlek az istenért urak titeket,
Hagyjátok el sok hitetlenségteket,
Kövessétek meg az ti istenteket,
Megbocsátja néktek sok fene bünőtöket.

Igéri magát a kegyelmes úristen,
Ne feküdjék ember csak bűneiben,
Hanem bízzék nagy kegyelmességében,
És soha nem veti bűneit szemeiben.

Istennek ez oly nemes ajándéka,
Hogy az bünőseket ő nem utálja,
De nagy szeretetvel hozzá fogadja,
Az ő szent országát Krisztusért nékik adja.

Krisztus eleiben kell mind mennetek,
Bűnötekben hogyha véget nem vettek,
Egyszersmind pokolban kell bémennetek,
Örökkön örökké mind oda kell lennetek.

Ott megválik ez földön mint éltetek,
A szép Jézus Krisztusban mint hittetek,
Ő szent igéjének ha engedtetek,
Megfizeti néktek az mint cselekedtetek.

Nem kulloghattok többé ő előtte,
Hazugságtok semmit nem fog előtte,
Sőt csak szólni sem mertek ő előtte,
Mert az angyalok is rettegnek ő előtte.

Fordéts hozzám szent atyám szemeidet,
Bocsásd el mennyből az te szent lelkedet,
És tarts meg mind végig az te híveidet,
Hogy ez világ előtt vallhassanak tégedet.

Én ki vallom az te igazságodat,
Mindeneknek szent irgalmasságodat,
Adjad nékem az te szent malasztodat,
És bátorítsad meg ilyen szegén szolgádat.

Semmit nem gondolok az én kínommal,
Semminemű testem szakadásával,
Nem gondolok nagy szörnyű halálomval,
Mert majd együtt leszek megváltó Krisztusommal.

Sőt csak álom nékem az testi halál,
Mert én rajtam csak kevés ideig áll,
Soha többé immár bűnben nem talál,
Az ördög is tőlem immár igen messze áll.

Jőjj el immár oh én édes Krisztusom,
Jőjj el megváltó szép Jézus Krisztusom,
Jőjj el megnyúgotó édes Krisztusom,
Testemet, lelkemet te kezedben ajánlom.

Országodban vígy el-bé nagy örömmel,
Mutass bé atyádnak nagy tiszteséggel,
Mert te azt nyerted halálod érdemével,
Örökken örökké úgy légyen te híredvel.

Ezer ötszáz ötvenöt esztendőben,
Ez éneket szerzék Szamos mentében,
A halálra való készületiben,
Szepetneki János az Krisztushoz mentében.

AZ NAGY ÁBRAHÁM PÁTRIÁRKHÁNAK

KORÖSZTIRŐL VALÓ SZÉP HISTÓRIA, MÓSES PROF. IRÁSÁBÓL.

Halljunk egy szép példát az régi eleinkről,
Ábrahám atyánknak tökélletös hitiről,
Az Istenhöz való hűségös szerelméről,
És nagy csudálatos engödelmességéről.

Sok cseleködetit szent Mojses próféta,
Az pátriárkhának régi bűséggel megírta,
És örök példájul azokat nekünk adta,
Kit szentlélök Isten ez dologra indéta.

Kiket hosszú volna mast mind elöszámlálnonk
Vagy ez versöcskékben mind rönd szörént beírnunk,
Csak egy fő dolgáról mast rövidedön szóljunk,
És sanyarúságos késértetiről halljunk.

Ábrahámot Isten mind eleitül fogva,
Nagy kegyelmességgel hozzá fogadta vala,
Nagy sok ígéretit ennek nyújtotta vala,
És áldomásával gazdaggá tötte vala.

Ennek hűségében az Isten gyönyörködik,
De hogy igaz hiti mi előnkben vettessék,
És mindez világnak jó például adassék,
Akará hogy ilyen módra megkésértessék.

Ez nagy sok ideig lám magtalan embör lön,
De nagy vénségében Istentül magzatot vőn,
Mely gyermöknek neve az víg ködvő Izsahák lőn,
Kin Sára asszonynyal öröme társával lőn.

Isten ő nékie ezt fölfogadta vala,
Hogy Izsáknak magvát annyira szaporítja,
Mint az magas égnek nagy sokságú csillagit,
Kiben mind ez földnek megáldja nemzetségit.

Jóllehet Ábrahám mindönnel bővöködik,
De főképen azért fiában gyönyörködik,
Az igaz Istennek fogadásában bízik,
És morhát fiának gyűjteni igyeközik.

Nézvén az Istennek igaz ígéretire,
Tudja hogy ő fia hosszu életű lönne,
Sok örökségöket pénzön szörze nékie,
És nagy szép kertöket erre képest épéte.

Mikor immár ebben elméjét forgatnája,
Hogy idő rá telvén azt megházasítnája,
Kiben az megígért szent magot fogadnája,
És az úristennek ígéretit látnája.

Nagy örömmel várja hogy Izsak neveködjék,
És az úristennek szava beteljesödjék,
Ime azonközben néki szózat adaték,
Ábrahám! Abrahám! Istentűl szólíttaték.

Nagy gyorson felele: «uram, én imhol vagyok!»
Monda az úristen: «én néköd parancsolok,
Vödd föl te egyetlen egy édös magzatodat,
Az kit igön szeretsz, az víg kedvő Izsákot.

Vidd el űt ezönnel az látásnak hegyére,
Kit néköd mutatok az hegyeknek egyikre,
Az tönnön kezedet bocsássad az gyermökre,
Ott megöljed őtet, áldozd néköm az tűzben!»

Ime az vén jámbor ugyan elálmélkodék,
Az igaz Istennek beszédén csudálkozék,
Ki mondotta vala, hogy Izsák megszaporodnék,
Azon parancsolja mast, hogy megölettessék.

Mindönöket kérök jámbor hív körösztyénök,
Hogy ez dolog voltát valóban megértsétök,
Mert ha elmétökben igazán megnézitök,
Tudom hogy sanyarú dolognak ítélitök.

Vagyon Ábrahámn k csak egyetlenegy fia,
Kit nagy vénségében az Isten néki ada,
Ezt igön szereti, úgy írja az próféta,
Ezzel ő vénségét főképen vigasztalja.

Ez megtaníttatott isteni félelömre,
Csuda alázatos nagy engödelmességre,
Kiért vagyon méltán mindönnek szerelmében,
Szent neve Istennek dícsértetik ő benne.

Ezt hagyja az Isten, hogy halálra vitessék,
Az szent vén jámbornak szöme elől elessék,
És nem köz halállal ez világból kimúljék,
Ki talám könyebbnek vén atyjának láttatnék,

Sem ellenségétűl hagyja hogy levágassék,
Sem fene vadaktul valahol megrágassék,
Sem az nagy vizektül hogy ő elburéttassék,
Avagy magas hegyről hirtelen alá essék.

De szömélye szörént atyjának parancsola,
Hogy önnön kezével szép magzatját le vágja,
Önnönmaga vérét, tagját fölmészárolja,
Röttenetös lángban azt ő néki áldozza.

Nem kétlöm az sátán hogy Ábrahámnak mondta:
Mi oka hogy Isten te tűled ezt kévánta,
Hogy tönnön magad légy gyermöködnek gyilkosa,
Kiért tégöd méltán mindez világ útálna?

Itt az okosság is azt veti Ábrahámnak,
Ha te förtözendöl vérében te fiadnak,
Valjon s honnan várod betöltét mindazoknak,
Melyeket mondasz hogy Isten ígért fiadnak.

Mert lám azt remélöd, hogy ez meg sokasodik,
És ez világ az ő magvában megáldatik;
Tekénthetsze meg mast mint ez bételjesödik,
Ha tűled gyermököd ezönnel megöletik.

Értöd az szent atya miként megkeserödék,
Erős késértettel mint megkörnyéközteték:
Lássok immár módját mint abból kifejtözék,
Hogy az úristennek kedvéből ki nem esék.

Nagy hittel megnézé Istennek igaz voltát,
Csak az ő szavához kopcsolá önnönmagát,
Kirekeszté innen az okosság tanácsát,
Megfojtá magában az természetnek útát.

Lehetetlen dolog, az szent atya azt mondja,
Hogy az igaz Isten beszédét megmásolja,
Még az poráből is fiának megadhatja,
Ő szent fogadását és meg bizoníthatja.

Ily reménség alatt magában elvégezé,
Hogy parancsolatját Istennek meg ne vetné,
Jámbor szolgájának ez dolgot nem jelönté,
Sem Sára asszonynyal hív társával nem közlé.

Mert az szent vén jámbor magában azt gondolja,
Hogy ha ezök közzűl ezt valamely megtudja,
Isten ellen az is fog tanácsot adnia,
Háborgatván engöm az Istennek dolgában.

Önnönmaga éjjel szamarát megterhellé,
Két iffjú szolgáját igön hamar fölkölté,
Egyetlenegy fiát Izsákot is fölkölté,
Kardját, tüzét, fáját mind hozzája készété.

Jóllehet Istennek engödelmes szolgája,
De mint gyarló embör azt meg nem tagadhatja,
Az nagy keserűség ő szivét átalfogta,
Viszi az halálra fiát igön fáradva.

Nem csak egy óráig az szent atya búskodék,
Ily keserűségben ki hosszúnak láttaték,
De két nap és két éj ezönben mind elmúlék,
Messze vala az hegy, hamar el nem érheték.

Harmad nap Ábrahám szömeit fölemelé,
És az környül való hegyeket mind elnézé,
Az Istentül hagyott hegyet ő megismeré,
Kire ő magzatját az halálra fölvivé.

Az iffjakat ottan Ábrahám megállatá,
Az szamár hátáról az terhet el-leraká,
Egy kevessé fiát és magát megnyúgotá,
És az két iffjúnak akkor ezöket mondá:

«Im mi az gyermökkel imez hegyre fölmegyünk,
És az úristennek imádkozván könyörgünk,
Várjatok meg addig míg hozzátok megtérünk,
Ez helyön titöket az szamarokkal leljünk!»

Az tűzre való fát Ábrahám öszveköté,
Megfáradt fiának vállára el-föltevé,
Az kárdot az tűzzel önnön kezében vevé,
Megterhelt magzatját előtte elereszté.

Immár együtt megyön Izsák és az Ábrahám,
Izsák az atyjának mondá: «én édös atyám!»
Nagy gyorson felele az keserves Ábrahám:
«De mondd meg mit kévánsz Izsák, én édös fiam!»

Monda: «im jól látom, hogy áldozatra megyünk,
Mert fával és tűzzel szépön hozzá készültünk,
Hol az áldozatra való állat mi vélünk,
Kit az úristennek fával mi megégessünk!»

Meg nem írta nekünk jóllehet az próféta,
Mint az szót Izsáktúl ő vén atyja hallotta,
De csak ő magában mindön jól meggondolja,
Az természet nékünk azonnal megmutatja.

Vélöm hogy sok szóval Ábrahám nem szólhata,
Mert nagy keserűség ő szivét átalfogta,
Rövidedön írja az próféta hogy mondta:
«Reá gondol fiam Isten az áldozatra!»

Immáran csak ketten, Izsák atyjával megyön,
Szándékát atyjának de nem tudja mi legyön,
És el-fölérközvén megállának az hegyön,
Az élő Istentül megmutattatott helyön.

Ábrahám az oltárt szépen hozzá készété,
Izsáknak válláról az asszú fát levevé,
Annak módja szörént az oltárra fölszörzé,
Ő megkeserödött szivét megkeményété.

Izsák mindezöket nézi igön fáradván,
Mert az fát nehezen vitte vala föl vállán,
Az fáradott gyermök nyugalmat igön kéván,
Nem ért ebben semmit az alázatos bárán.

Atyjától hirtelen íme megragadtaték,
Kin az engödelmes gyermök elcsudálkozék,
Mert nem tudja semmi ellene való vétkét,
Atyja ellensége? — nem tudja kihöz bízzék.

Az szent pátriárkha fiát ám földre ejté,
Kezét lábát néki erösen megkötözé,
Az oltáron való fára följül föltevé,
Orczul föl az égre öt nagy sírván feküté.

Háta megől kardját hamar előrándítá,
Édös magzatjához hivelyéből kivonyá,
Röttenetösképen ő hozzája fölhúzá,
Hogy fiának vérét ártatlanul kiontsa.

Ábrahámban Isten az nagy hívségöt látá,
Egy szent angyalával ötet megszólittatá,
Ábrahám! Ábrahám! az égből kiáltatá,
Az szent patriárkha ezt nagy örömmel hallá.

«Uram, jelön vagyok!» gyorsasággal felele,
Ismég az Istennek szent angyala ivölte:
«Ne bocsásd kezedet Ábrahám az gyermökre,
Az úr parancsolja, semmit ne árts nékie

Mert ő megismerte engödelmességödet,
Igaz hitből való isteni félelmedet,
Hogy te nem tekénted az egyetlenegyedet,
De kész valál értte megölni gyermöködet!»

Ezön annál inkább Ábrahám megörüle,
Az keserűségből újonnan fölébrede,
Szömét fölemelvén háta megé tekénte,
Hát megakadt egy kos az szarván az sürűben.

Kezét, lábát gyorson fiának megoldozá,
Nagy hálaadással ötet fölszabadítá,
Az kost szarvon fogván az sürűből kivonyá,
Azt az ő fiáért Istennek megáldozza.

Nagy kegyelmességét az Istennek bücsüllé,
És hozzája való kegyelmességét nézé,
Kire önnönmagát méltatlannak ítéllé,
Ő nagy örömében az helyet elnevezé.

Nagy hálaadással, fohászkodással monda,
Hogy itt az úristen minket szolgáit láta,
És kijelönteték rajtunk irgalmassága,
Örökké ez helynek neve legyen: ÚR LÁTJA.

Másodszor is szólla az Istennek angyala:
«Ábrahám, te néköd az úristen azt mondja,
Kegyelmességéből megesküdt ő magára,
Ismég ő tenéköd újonnan azt fogadja.

Mert igaz hittel híl az ő szent mondásának,
És engödelmes lél szent parancsolatjának,
Nem kedvezél az te egyetlenegy fiadnak,
De kész valál értte gyilkosa lenni annak.

Rajtad mindörökké lészön szent áldomása,
És az te magodat annyira szaporítja,
Hogy számlálhatatlan lészön annak soksága,
Mint tengör fövénye és az égnek csillaga.

Ezön te magodból az szömélt elbocsátja,
Ki ellenséginek erejöket elrontja,
Mindön hatalmokat talpa alá tapodja,
És azoknak mindön erős kapuit bírja.

Ez lészön Istennek nemcsak kedves szolgája,
De természet szörént való szerelmes fia,
Ő nála oly kedves lészön'ő áldozatja,
Hogy mindez világot érdöméjért megáldja.

Ábrahám ezöket hallván igön örűle,
Ezökkel Istenhöz szíve inkább görjede,
Az hegyről fiával szolgáihoz megtére,
Bersabéban velök nagy vígan hazamene.

Mikoron mindezök immár meglöttek volna,
Szerelmes öcscsétül Nakhórtul követ juta,
Hogy ki Ábrahámnak ilyen örömet monda,
Hogy atyjafiának tisztös nyolcz fia volna.

Sok idötül fogván öcscsét nem látta vala,
Nagy örömmel az hírt felöle hallja vala,
Nagy hálákat értte az úristennek ada,
Ki atyafiát is így megajándékozta.

Megértők mi módon az kegyelmes úristen,
Ábrahámot tartá nagy erős késértetben,
Nem hagyá sokáig az nagy keserőségben,
De megvígasztalá azután nagy sokképen.

Ennek példájából mi is jól meggondoljok,
Ha ilyen nagy szentnek nagy késértetit halljok,
Sokkal inkább mi azt szegényök reánk várjok,
És nagy vígyázással magunkat hozzá szabjok.

Meghagy az úristen minket is késértetnünk,
De nem olyan végre hogy mi abban elvesszünk,
Mert hív az úristen azt mondja szent Pál nekünk,
Csak annyira késért hogy kit elszenvedhetünk.

De mindön embörnek szükség hogy ezt megtudja,
Mint az késértetben Ábrahám megállhata,
Mert soha senkinek nincsen ebben más módja,
Ez oka hogy Isten nékünk ezt megíratta.

Azért valamikor késértetökben esünk,
Mindön erőnk szörént ellene igyeközzünk,
Csak az úristennek szent ígéjére nézzünk,
És teljes szívönkből fogadásának higyjünk.

És ha ellenköző dolgokkal találtatunk,
Az ígéret mellől soha el ne szakadjunk,
Az kiket Isten mond, csak azok mellé álljunk,
És szent ígéjének hitiben megmaradjunk.

Ez szent históriát az ki versökben írá,
Földében lakó nép ötet megnyomorítá,
Édös hazájától az pogán is megfosztá,
Nyomoruságában ezzel magát biztatá.

Bízván az Istennek nagy kegyelmességében
És nékünk fogadott igaz ígéretiben,
Irá ezör ötszáz ötvenöt esztendöben,
Kiből dícsértessék az áldott Krisztus. Amen.

SZEGEDI GERGELY.

154?—1564.

EZ ÉNEK ELŐSZÁMLÁLJA OKAIT AZ VESZEDELMEKNEK, MELYEKKEL ISTEN MAGYARORSZÁGOT RÉGTŐL FOGVA OSTOROZZA.

Nótája: *Mindenkoron áldom* etc.

Szükség keresztyéneknek tudakozni,
Istennek dolgairól emlékezni,
Jóvoltáról nem kell elfeledkezni,
Irgalmasságáról kell értekezni.

Ennyi kegyességét édes atyánknak,
Tanoljuk meg okát sok ostorának,
Vessünk véget már az sok gonoszságnak,
Kiért ostorát érdemljük atyánknak.

Gyakor helen megírták az próféták,
Okát ennek minékünk megmondották,
Hogy szereti az kit megver, azt írták,
Az községet is erre tanították.

Ettől vagyon az kit szeret hogy veri,
Mert az atya is ugyanazont teszi,
Az mely fiát bizonyába szereti,
Az többinél gyakortább fenyegeti.

De nem veri arra hogy gyűlölnéje,
Sőt hogy ötet hozzá tanítanája,
És kezéhez mint fiát oktatnája,
Akaratját hogy ő néki tennéje.

Igyen őrzi Isten az mi lelkünket,
Mert nem akarja mi veszedelmünket,
Ez világgal együtt elveszésünket,
Azért látogat ostorral bennünket.

Noha mostan igen nyomorgat minket,
Azt akarja hogy esmérjök bűnünket,
Könyörgéshez ezzel inteni minket,
Mert elfelejtjük sokszor Istenünket.

Ő próbálni akar ezzel hitünkben,
Hogy meglássa mint bízunk mi ő benne,
Reménségünk vagyon-e nálánál többen,
Az tűz által próbálja meg éltünkben.

Sokszor Isten embereket büntetett,
Tanúságért sokat ostoroztatott,
Kivel másnak ő azzal példát adott,
Hogy mi térjünk, most azért verettetett.

Gyűlölte ő mindörökké azokat
Az nagy Isten beszéde útálokat,
Pogányoknak az mi édes hazánkat,
Ezért adá kezekbe országunkat.

Rajtunk esett nagy sok nyomorúságot,
Békességgel szenvedjük e sok ostort,
Higyjünk mi megjövendő ítéletet,
Mikor Isten koronázza az hitet.

Ezt régulta mi szemünkkel jól látjuk,
Az igaznak itt nincs helye jól tudjuk,
Az hamisnak elémentét im látjuk,
Azért az ítélő bírót elvárjuk.

Győzödelmek ott lészen igazaknak,
Ez világon kik csak nyomorogtanak,
Szégyenségek lészen az hamissaknak,
Ez világon kik csak uralkodtanak.

O mely nagy öröm volna ez minékünk,
Hogy az Isten kegyes atyánk minékünk,
Ostoroz, csakhogy hozzája hajoljunk,
Nem azért, hogy ő töle elfutamjunk.

Rólunk mert azt mondja nagy szerelmében,
Ha ostorozlak — úgymond, haragomban,
Meg felveszlek én irgalmasságomban,
Részesítlek örök dicsőségemben.

Ily szerelmét Istennek ha gondolnók,
Az mit gyűlöl, bizonyára elhadnók,
Hitünket egyébbe soha nem vetnők,
Idvösségünk ki légyen ha esmernők.

Ő mireánk örökké nem haragszik,
Azt véled-e hogy immár csak feddőzik?
Idvösségünkre bizon ügyekezik,
Bűneinkről többé nem emlékezik.

Segítséget adjon, ezt hogy hihessük,
Ostorát hogy jóra magyarázhassuk,
Kegyességét kérjük mi, hogy hihessük,
Ez világon éltig őt szolgálhassuk.

Ez ígékben Istennek ostorának,
Oka vagyon minden nyomorúságnak,
Kegyessege innen tetszik atyánknak,
Kiért dicsőség légyen szent fiának.

AZ ÚR KRISZTUS SZÜLETÉSE INNEPIRE.

Nótája: *Simeon vala egy stb.*

Szent Izsaiás így ír Krisztusnak szent születéséről,
Hogy egy vessző szál fölnevekedik Jesse gyökeréről.

Ennek gyökerén egy virágocska, úgymond nevekedik,
Kinn az Istennek, ő szent atyjának lelke megnyúgoszik.

Győzödelmesnek, nagy hatalmasnak, irgalmasnak vallja,
Az kegyelemmel és igazsággal őt teljesnek mondja.

Ez által lészen az úristennel nékünk békességünk,
Mert közbejárónk szent atyja előtt ő lészen minékünk.

Drága jószágot és örökséget szerez ő minékünk,
Adósságinkat nagy gazdagsággal megfüzeti értünk.

Igazságával mindez világot ítélnie fogja,
Mert atya isten az ítéletet kezebe bocsátja.

Nagy békességet, lelki örömet hoz ő ez világra,
Mert királyságot, nagy birodalmat vészen föl vállára.

Ő miá lészen hogy az bárányok az farkassal laknak,
Semmi bántások oroszlánoktól nem lészen juhoknak.

Semmi félelmek keresztyéneknek ördögtül nem lészen,
Kiknek Krisztusban nagy bizodalmok, reménségek lészen.

Nagy sok gyors párdok az bárányokkal mind együtt nyugosznak.
Vad oroszlánok szelíd ökrökkel együtt esznek, isznak.

Kegyetleneket az szilídekkel egyességbe hozza,
Őket előtte az kicsin gyermek beszédével hajtja.

Győzödelmének hatalmasságát valakik látandják,
Krisztus Jézusnak isteni voltát mindenek imádják.

Nagy bátorsággal szegény bűnösök akkor könyörögnek,
Krisztus nevében lelki és testi ajándékot kérnek.

Az ő zászlóját felemelteti ő szent egyházában,
És szent ígéjét prédikáltatja ez széles világban.

Az pogán népek nagy bátorsággal eleibe mennek,
Nagy bátorsággal ők ajándékon hitöt tőle kérnek.

Meghal akkoron az király Krisztus az mi bűneinkért,
De harmad napon ismég feltámad igazulásunkért.

Világosságát az atya isten imé föltámasztá,
Kit ez világnak régen ígért volt, immár elbocsáttá.

Kik lakozának örök halálnak sötét árnyékában,
Világosságot támaszta nékik az ő szent fiában.

Azért örüljünk mint az aratók az szép aratásban,
Úgy vígadozzunk mint az vitézek, az elnyert prédában.

Mert az pallérnak nehéz igáját nyakunkból kivoná,
Az bűnt és halált, az törvény átkát az Krisztus elrontá.

Megszabadíta mindnyájan minket ördög országából,
Szent országába béhoza minket irgalmasságából.

Nagy szabadsággal és nemességvel megajándékoza,
Mind tagjaivá és jegyesivé ez király választa.

Ez világi had nagy sok zörgéssel, csattogással lészen,
És vérben kevert nagy sok öltözet ütközetkort lészen.

De ez királnak, Krisztus Jézusnak lelki hada lészen,
Ő halálának az ellenségen győzödelme lészen.

Ammint Gedeon madiánokat üdzé kürtöléssel,
Úgy üdzi Krisztus hitetleneket ő szent ígéjével.

Fut az Amálek az lámpásoknak zörgetése előtt,
Így fut az ördög nagy rettegéssel Krisztus Jézus előtt.

A küs gyermekek kezeket nyújtják ördög barlangjában,
Az ő országát az földre rontják ők nagy bátorságban.

Nagy dicsőségvel immár született ez gyermek minékünk,
Az mi királyunk Istenünk fia adatott minékünk.

Fejedelemség, nagy hatalmasság az ő vállán vagyon,
Mint atya isten megjelentötte, ilyen neve vagyon.

Nagy csodálatos tanácsossa ez az atya istennek,
Nagy erös Isten, ő lészen atyja jövendő életnek.

Istenvel való békességünknek örök fejedelme,
Birodalmának, országlásának soha nincsen vége.

Dávid királnak királyi székét magának foglalja,
Igazán való ítéletivel, igazsággal bírja.

Ezt cselekedi az seregeknek ura és istene,
Az Úristennek reánk áradott buzgó nagy szerelme.

Születéséről Krisztus Jézusnak azért emlékezzünk.
Bizodalomval, hálaadással rajta örvendezzünk.

Nagy vígasságunk, örvendezésünk légyen az gyermekben,
Mert idvösségünk vagyon minékünk szent születésében.

Dicséret légyen atya istennek és fiú istennek,
Az vígasztaló, világosító szentlélek istennek.

PINKESD INNEPIRE.

Keresztyének kik vagytok,
Istent kérjük, adjon szent lelket,
Építse mi bennünk az igaz hitet,
Vallhassuk csak Krisztusban az idvösséget,
És az életet.

Szent ígéjét hallhassuk,
Hallván es elhihessük,
Híven megtarthassuk és őrizhessük,
Róla mind ez világ előtt vallást tehessünk,
Benne bízhassunk.

Bizonságot szívünkben
A szent lélek tegyen lelkünkben,
Erösítsen minket Isten kedvében,
Tegyen minket bizonyossá nagy kegyelmében,
Legyünk kedvében.

Hitetlennek ő szívét
Hajtsa hozzá, ne nézze bűnét,
Hogy megesmérhesse idvözitőjét,
És tehesse mindenekben az ő jó kedvét,
Adván szent lelket.

Ne nézze bűneinket,
Nézze Krisztust, mi érdemünket,
Kinek ő szentsége minden vétkünket,
Halálával elrontá kárhozatunkat,
Nagy halálunkat.

Ennyi sok jótéteről,
Hálát adjunk minden üdőben,
Részesítsen minket minden jovában,
Hogy láthassuk az Krisztust dicsöségében,
Az mennyországban.

AZ ÚRNAK SZENT VACSORÁJÁRÓL.

Nótája: *Virgo Dei genitrix* etc.

Gyakran nékünk kellene Istennek halákat adnunk,
Sok jótéteményiről kellene emlékeznünk.

Régi jó szándékárul, hozzánk való szerelméről,
Buzgóságos kedvéről, dícsérnünk jóvoltáról.

Ennyi sok esetünkről hogy gondot viselt dolgunkról,
Titkait bűneinkről, mozdította vétkünkről.

Gyorsan olajt hogy lele sebünknek gyógyítására,
Szent fiát elvégezé az mi megváltásunkra.

Oh istennek szerelme és eltitkolt nagy tanácsa,
Hozzánk honnan jó kedve, tetszik jó akaratja.

Ránk mert annyi nagy gondja, hogy nem nyughatik szerelme,
Mely kedvét megmutatá, hogy fiát elbocsátá.

Istennek és embernek kell vala érettünk jöni,
Krisztus Jézusnak kelle közbejárónak lenni.

Ő hogy füzetést tenne szántalan adosságunkért,
És hogy meg is halhatna az mi sok bűneinkért.

S eljöve s megfüzeté testében adósságunkat,
És mindenestől fogva leköté bűneinket.

Szükségünknek, elei ez lőn idvözülésünknek.
Teljes megfüzetése mi nagy adósságunknak.

És lelkünknek kenyere lőn nékünk az ő szent teste,
Lőn örök életünknek oka ő istensége.

Ezt atyja magos mennyből, látván ő szent országából,
Úgy engeszteltették meg szent fia halálából.

Győzedelmet engede az poklon és kárhozaton,
Nékünk hatalmat vennünk úgy ada az bűnökön.

Ezért atyja országát, érdemlötte dicsőségét,
Kétképen örökségét, bírta nagy gazdagságát.

De magának egyiket, nékünk tartotta másikot,
Érdemével keresett hütnek szent igazságát.

Igy szerze oklevelet elveszett örökségünkhöz,
Melylyel jutnánk hazánkhoz, elveszett jószágunkhoz.

No miérthogy jól tudá mi feledékenségünket,
Még ez földön létében erről meginte minket.

Ő testét hogy érettünk engedé törvény kezébe,
Azt akará hogy légyen örök emlékezetben.

Szörze azért vacsorát, testéről hogy emlékezzünk,
Ő kiontott véréről hogy el ne feledkezzünk.

Félt vala hogy elvesztjük és hogy ugyan elfelejtjük,
Ez nagy kéncset hogy végre feledékenségbe vesszük.

Ez okáért akará megígért irgalmasságát,
És bépecsétlenie bűnünknek bocsánatját.

Csudaképen ezeket, csak szörzé hogy szána minket,
Mert ő jól látja vala mi örök elvesztünket.

Immáran ő ezekért és ő nagy fáradságaért,
Mi tőlünk hálaadást kéván minden dolgaért.

Teljes azért életünk csak háladás légyen dolgunk,
Lefektünk és felköltünk, járásunk és ülésünk.

Örök örvendezésben és isteni dícséretben,
Foglaljuk már magunkat mi teljes életünkben.

Mert nem mienk az bánat, kik vagyunk Isten jegyesi,
De azoké, az kik az ördögöknek közösi.

Dícséret az Istennek, atya, fiú, szent léleknek,
Kit dícsérnek az szentek, az hatalmas felségnek.

VI. PSALMUS.

Domine ne in furore tuo etc.

Szent Dávid király bünei ellen igy panaszolkodik,
De az Istennek kegyességében nagy erősen bizik,
És teljes hütből könyörgésében igyen imádkozik.

Hatalmas Isten nagy haragodban kérlek ne feddj engem,
Te haragodnak nagysága miatt ne ostorozz engem,
Mert haragodnak nagysága miatt kelletik elvesznem.

De sőt úristen könyörölj rajtam, mert csak alig vagyok,
Tudod úristen mely beteg vagyok, mert nagy bűnös vagyok,
Gyógyits meg engem ez fájdalomból, mert gyógyulást várok.

Az én testemben felséges Isten! semmi épség nincsen,
Csontjaim közől — annyira juték, hogy egy helyen nincsen,
Minden erőmtől megfogyatkoztam, semmi jó bennem nincs.

Háborúsága az én lelkemnek oly igen nagy vagyon,
Minemő szélvész és nagy háború az tengeren vagyon,
De míg reám nézsz hatalmas Isten! az csak addig vagyon.

Tér hozzám uram és szabadíts meg elbúsult lelkemet,
Jelents meg bennem te véghetetlen kegyelmességedet,
Tarts meg úristen irgalmasságodért az én életemet.

Vajjon s vagyon-e ki az halálban rólad emléközik?
Pokol fenekén kegyességedet nincsen kik említsék,
Mert haragodnak bosszúállását akarod hogy értsék.

Ne hadd úristen esni lelkemet ördögnek torkába,
Kit te szerzöttél tisztességedre, ne hadd káromlásba,
Vígy bé engemet örök életre te szent országodba.

Mert nem dicsérnek azok tégedet kik vadnak pokolban,
De sőt káromlják te szent nevedet örök káromlásban;
Téged dícsérlek ha béviendesz örök országodba.

Régulta immár csak veszekedem fohászkodásomban,
Elnedvesítem az én ágyamat könyhullatásimban.
Nyoszolyám immár ugyan eláradt az én siralmimban.

Én szemeimet homály fogta bé keserűség miatt,
Immár ezentől megemésztetem sok bűneim miatt,
De kérlek téged, tekénts én reám fogadásod miatt.

Hatalmasságát te szent ígédnek adjad hogy hihessem,
Szabadúlását az én lelkemnek adjad hogy várhassam,
Igéretedért te szent fiadban adjad hogy valhassam.

Örvendez lelkem, noha sok bünöm, te benned úristen,
Mert meghallgattad könyörgésemet hatalmas úristen,
Bízzál jó fiam az én lelkemben, azt mondja az Isten.

Távozzatok el azért én tőlem minden ellenségim,
Mert Isten előtt kellemetessek az én imádságim,
Örvendez lelkem, mert sohol nincsen nékem ellenségim.

Mihelt az Isten imádságomat eleibe vövé,
Ottan lelkemet ördög markából hamar el-kimenté,
Az én szivemet bizodalomra ottan feléppité.

Ellenségimet megháborítá és elszégyenité,
Nagy hamarsággval szégyenvallással mind visszatérité,
Bizodalomra az bünösöket én általam inté.

Senki bűnétől meg ne ijedjen, csak Istenben higyjen,
Elbocsáttatik szent áldomással, ha ő hozzá megyen,
Én rólam példát ez dícséretben mind ez világ vegyen.

Szent Dávid írta dícsíretinek hatodik részében,
Az bűnösöket bizodalomra inti ez énekben,
Mindennek vallja örök életit, ki hiszen Istenben.

X. PSALMUS.

Ut quid Domine recessisti longe etc.

Nótája: *Bátran érted uram Isten kárt vallanék.*

Tekénts reám Istenem nyavalyámban,
Légy gyámolom, segítségem gondomban,
Mert nem tudok mit tennem búsultomban.

Vajjon s mikor veted reám szemeidet,
Siralmimra ha fordítod füleidet?
Nem tűrhetem sanyarú kezeidet.

Az ellenség fejemre törekedik,
Erejében, hatalmában bizakodik,
Sok tűréssel én lelkem fogyatkozik.

Dicsekedik, kérködik kevélységben,
Soha nem jut Isten is ő eszébe,
Mert nem vallott semmi kárt életében.

Ebből veszen bizodalmat, bátorságot,
Nagy sokáig hogy eltürsz gonoszságot,
Mert nem büntetsz hamar kegyetlenséget.

Fején vagyon áldomásod, segítséged,
Én fejemre hogy üljön, te segélled,
Azért nem fél, mert soha nem bünteted.

Az ő szája teljes sok szidalomval.
Szíve lelke gerjedez álnoksággal,
Nem gondol ő semmit nagy haragoddal.

Halálomra csikorgatja az ő fogát,
Ál útakon titkon megvonta magát,
Hogy nyakamba kerítse ő hálóját.

Mint az farkas az juh után ólálkodik,
Bárány után az oroszlán sivalkodik:
Mindenkor csak utánam leseskedik.

Az gazdagság kevélységre készeríti,
Az ő lelkét kárhozattul nem félti,
Hogy Isten légy, azt soha ő nem hiszi.

Te erődet, hatalmadot ő nem tudja,
Hogy irgalmas, igaz vagy, nem gondolja;
Minden dolgát csak szerencsének tartja.

Indúlj azért én Istenem ótalmamra,
Ily késöre tekénts reám árvádra,
Vígasztalj meg ennyi sok siralmamra.

Szent nevednek káromlását hogy tűrheted,
Kevélységét miérthogy nem bünteted?
Tűréseddel bűnében keményíted.

Minden dolgomat jól hiszem hogy felróttad,
Nyavalyámot, siralmamot felírtad,
Az büntetést utolra hallasztottad.

Az bűn ellen mutasd meg haragodat,
Büntetéssel jelents igazságodat,
Hogy rettegjék mindenek hatalmadat.

Hogy az árvák, özvegyek Istene vagy,
Szükségemben szememvel hadd lássam meg,
Szabadúlást azért most énnékem adj.

Ezt Úristen! én nem kérem bosszúságból,
Csak kívánom megtérését bűneiből,
Ne támadjon ellenem kevélységből.

Esmérje meg por, hamu, féreg voltát,
Soha többé el ne higyje ő magát;
De szolgálja alázatossan urát.

Az szent Dávid így tanít könyörögni,
Az szomorú szívét megvígasztalni,
Szokták tized zsoltárban énekleni.

XXIX. PSALMUS.

Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me etc.

Az Józon nótájára.

Dávid profétának imádkozásáról
Magasztaljuk Istent irgalmasságáról,
El ne feledkezzünk jó tételményéről,
Vegyünk tanúságot szent Dávid királyról.

Erre tanítani akar az profeta:
Micsoda szívünket Istenhez indítsa.
Az mint huszonkilencz részében megírta,
Jó tétét Istennek így magasztalta.

Száma nincsen uram, irgalmasságodnak,
Vége, hossza nincsen kegyelmességednek,
Azért magasztallak fölötte mindennek,
Mert hiszen én lelkem te ígéretednek.

Kiáltásom uram tőled el nem veted,
Az én nyavalyámat csak te magad érzed,
Atyai voltodat rajtam megtökélled,
Irgalmasságodat mikor megjelented.

Az pokol torkából te kiszabadítál,
Az ennen lelkemben mikor megnyúgotál,
Te ígéretedben mikoron bíztatál,
Ottan én szivembe bizodalmat adál.

Én éjjel és nappal hálát adok néked,
Dícséretet mondok örökké tenéked,
Mind ez világ előtt vallást tészek néked,
Irgalmasságodért mert te azt érdemled.

Én tőlem haragod úristen megvonád,
Imádkozásomat mihelt meghallgatád,
Lelkem csendességét azonnal megadád,
Én könyörgésemet mihelt befogadád.

Szántalan bűnömet mikoron meglátád,
Mindjárt szemeidet tőlem elfordítád,
Érzem bűneimet mint fövény sokságát,
De szent felségednek hivém fogadását.

El ne idegenüljön felséged én tőlem,
Tekénts fogadásod, noha nagy sok bűnöm,
Mert ha az pokolba veted az én lelkem,
Nem lészen örömem soha úgy énnékem.

Nem ördög rabjai tesznek rólad vallást,
Mert szent felségedről szólnak csak káromlást,
Nem várnak te tőled többé szabadúlást,
De én csak te tűled várok igazúlást.

Én imádságomat hiszem meghallgatád,
Mert én siralmimat örömre fordítád,
Irgalmasságodat rajtam bizonyítád,
Mikor én lelkemet te megvígasztalád.

Kész mindenha lelkem néked énekelni,
Mind ez világ előtt rólad vallást tenni,
Sok jótételedről néked hálát adni:
Örökül örökké téged kell dícsérni.

XXXII. PSALMUS

Az első psalmus nótájára.

Bódog az ilyen ember ez világon,
Az kinek bűne bocsánatban vagyon,
Igazúlása Isten előtt vagyon,
Annak rútsága béfödözve vagyon.

Mert az embernek semmi nagy ereje,
Az Isten előtt nincs semmi érdeme.
Leszen mindennek elég segedelme,
Kit csak egyedűl segél ő felsége.

Azért vádoljuk ennek bűneinket,
Mert csak ő látja az mi sebeinket,
Ű bocsátja meg az mi bűneinket,
Ha benne vetjük mi reménségünket.

Ezért Istenhez minden szent könyörgött,
És senki tüle hijában el nem ment,
Lelkének talált csak ö csendességet,
Mert néki adta az örök életet.

Ne vess el azért tőled én Istenem,
Mert te előtted nincsen hová futnom,
Földön és mennyen hatalmadot vallom
Te hozzád uram azért én folyamom.

Mindez világnak én vagyok csúfsága,
Noha jól tudom, hogy bűnömnek zsoldja,
De emlékezzél régi fogadásodra,
Hogy én ne jussak ördög fogságába.

Kegyességedből hallgass meg engemet,
Te szent lelkeddel vigasztald szívemet,
Hogy követhessük te szent felségedet,
Mutasd meg nékem az te ösvénidet.

Noha ostorod vagyon bal kezedben,
Hiszem kegyelem vagyon jobb kezedben,
Azért ostorozsz engemet testemben,
Hogy én ne jussak örök sötétségben.

Örvendezzetek minnyájan az Úrban,
És örüljetek örök vígasságban,
Kész üdvösségtek az ő szent fiában,
Kit megígére az paradicsomban.

Szent Dávid írta ezt az Zsoltárkönyvben,
Dícsíretinek harminczegy részében,
Kivel bíztatá lelkét félelmében,
Mikor az Isten próbálta lelkében.

XXXIIII. PSALMUS.

Benedicam Dominum omni tempore.
Nótája: *Nagy bánatban Dávid mikoron vala.*

Mikoron Dávid Saul előtt futna,
Akhis királyhoz beszaladott volna,
Király szolgái megesmerték volna,
Megmondák királynak, hogy Dávid volna.

Akkor Dávid megijede szívében,
Elváltoztatá orczáját féltében,
Isten hatalma nem juta eszébe,
Gyarlóságát mutatá ijedtében.

Gyermek módra bolondoskodik vala.
Kezével ő az falra kapdos vala,
Nyála szakálán mind aláfut vala,
Hogy bolondsággal magát eltitkolja.

Oly igen király ezt látván haragvék,
Hogy az bolondot eleiben vivék;
Király hagyá, hogy előle elűznék,
Mert ő bolond nélkül nem szűkölködnék.

Csudaképen Isten megszabadítá,
Noha egy kevéssé magának hagyá,
Erejében megpróbálni akará,
Ilyen hálaadásra őt indítá:

Irgalmas Isten örökké dícsérlek,
Soha eszemből téged ki nem vetlek,
Könyörgéssel, hálaadással tisztellek,
Ótalmazó Istenemnek esmérlek.

Gyakorta sok gondom volt életemben.
Szüntelen forgottam nagy sok ígyekben;
De oly igen bíztam segítségedben,
Soha tebenned nem estem kétségben.

Az én hitemet akkoron próbáltad,
Az fogságot mikor reám bocsáttad,
Az fogyatkozást bennem megmutattad,
Hogy könyörgésre lelkemet indítsad.

Soha kétségbe nem estem magamban,
Noha felette rettegtem magamban,
Elhittem hogy vélem vagy fogságomban,
Kit most látok megszabadúlásomban.

Parancsolsz ottan az te angyalidnak,
Híveid környűl hogy tábort járjanak,
Ellensegtől hogy megótalmazzanak,
Szabadúlásra útat mutassanak.

Az oroszlánok hamarébb éheznek,
Sok kegyetlen fejedelmek elvesznek,
Az míg az hívek megszűkölködnének,
Vagy csak míg igenis megéheznének.

Reménsége kinek Istenben lészen,
Semmi rettegése annak nem lészen,
Csak egy csontja héjával is nem lészen,
Istennek reá oly nagy gondja lészen.

Vajha intésemet megfogadnátok,
Fiaim! ha engemet hallgatnátok,
Fületeket én hozzám hajtanátok,
Az idvösség útát megtalálnátok.

Valaki kéván Istentül jó napot,
Egészséget avagy hosszú életet,
Hitéről tégyen ilyen bizonságot,
Mindenkor gyűlölje az gonoszságot.

Ne gondoljon szívében álnokságot,
Ne beszéljen nyelvével hazugságot,
Ne hordozza szívében az haragot,
Szeresse mindenkor az békességet.

Ne cselekedjék ő kegyetlenséget,
Meg ne nyomorítsa az szegénységet,
Az törvényben ne végyen ajándékot,
Hogy el ne fordítsa az igazságot.

Szándéka mindenkoron jóra légyen,
Az Istennek tisztességére éljen,
Istenéhez hálaadatlan ne légyen,
Hogy nagy hamar veszedelme ne légyen.

Az igazakat az Isten megáldja,
Könyörgéseket igen meghallgatja,
Viszont az kegyetleneket útálja,
Minden híreket neveket elrontja.

Az úristen szegények mellett vagyon,
Kiknek megkeseredett szívek vagyon,
Sereg angyalival mellettek vagyon,
Még csak az csontjokra is gondja vagyon.

Az hitetlent haragjában megöli,
Minden erejét, hatalmát elveszi,
Az nevét is mindörökké elveszti.
Az bűn ellen haragját így jelenti.

Szent Dávid írta ezt a Zsoltárkönyben,
Harmincznegyedik szép dícséretiben,
Vígasztalásért szerzék ezt versekben,
Ezer ötszáz hatvannégy esztendőben.

XXXVIII. PSALMUS.

Domine ne in furore tuo arguas me.

Nagy bánatban Dávid mikoron vala,
Bűneitől hogy megijedett vala,
Isten haragját fején látja vala,
Azért hozzá így könyörög vala.

Uram, ne feddj meg engem haragodban,
Ne ostorozz erős búsulásodban,
Ne ítélj meg kemény igazságodban,
Mert nem lehet életem országodban.

Kezeidet én el nem viselhetem,
Sok ostoridot már nem szenvedhetem,
Mérges nyilaiddal késérgettetem,
Ki miatt ingyenmajd megemésztetem.

Czélul vetél engem az ellenségnek,
Kik mindenkor csak reám lövöldöznek,
Sok nyilakkal annyira eltaglottak,
Semmi épséget testemben nem hagytak.

Nincs szívemben senkihez reménségem,
Csontaimban sohul nincs békességem,
Sok bűneim megemésztenek engem,
Ha kegyelmed elől nem veszen engem.

Álnokságim fejem feljülhalladták,
Minden tetemimet öszverontották,
Én szívemet igen elbúsították,
Ez nyavalyát bűneim reám hozták.

Én Istenem ím mely nyomorult vagyok,
Éjjel nappal búban, bánatban vagyok,
Örvendetes napot immár nem várok,
Azért mindenkoron szomorún járok.

Nincs senki gyógyítója sebeimnek,
Semmi orvossággal nem kötöztenek,
Jó barátim engem meggyűlöltenek,
Minden atyámfiai megvettenek.

Ezek nékem jómot kévánják vala,
De már mostan fejemre törnek vala,
Szembe szépet énnékem szólnak vala,
De hát megől hálot vettenek vala.

Én ő nékik gonoszt ezért nem szóltam,
Fenyegetéseket mind elhallgattam,
Mint egy bárány senkinek nem ártottam,
Igasághoz mindenkor támaszkodtam.

Sokan vélik, hogy én szólni nem tudok,
Mert nyelvemmel senkit nem rágalmazok,
Bosszúállást az Istenre halasztok,
Igaz bírót ő ellenek támasztok.

Segítséget nem várok én senkitől,
Hanem csak tetőled én istenemtől,
Téged vetlek mindenkoron paizsul,
Azért nem félek én az ellenségtül.

Te felelsz meg úristen én érettem,
Tudod, hogy igazságban törekedtem,
Noha mástul haragot érdemlettem,
Ótalmamot én tőled reménlettem.

Ha tántorodásom nékem történnék,
Az ellenségnek én csak csúfja lennék,
Nagy sok káromlásra ok adattatnék,
Segélj meg engem hogy ez ne történjék.

Az én ellenségim reám dihödtek,
Halálomra mert végezést végeztek,
Ha te elhagysz engemet, ők elvesztnek,
Az jóért énnékem gonoszt füzetnek.

Könyörgésemet uram meghallgassad,
Büneimet énnekem megbocsássad,
Hálaadó voltomot hogy hallgassad,
Ellenségtől lelkemet szabaditsad.

Siess hamar az én segítségemre,
Az ellenség mert siet életemre,
Nagy sok tör vagyon én veszedelmemre,
Azért figyelmezzél segedelmemre.

Szent Dávid írta ezt az Zsoltárkönyben,
Harmincznyolczadik szép dícséretében;
Mikoron bús vala az ő szívében,
Ezeket éneklé nagy szükségében.

LXXI. PSALMUS.

In te Domine speravi etc.

Nótája: *Siess most mihozzánk uram.*

Úristen légy most mivélünk,
Mert sokan támadtanak ellenünk,
Nincsen kihöz az mi fejünket,
Szükségünkben hajtanunk.

Reménségünk, bizodalmunk
Mindenkor csak te voltál oltalmunk,
Azért most is te felségednek
Bátorsággal könyörgünk.

Az te szent fiadért kérünk,
Hogy nékünk paizsunk, légy oltalmunk,
Félelmünkben szárnyaid alatt
Hogy tudjunk megmaradnunk.

Mert megindult ellenségünk,
Végezést végezett mi ellenünk,
Hogy még hírünk se maradjon meg
Ez földön soha nékünk.

Nagy káromlást szól ellenünk,
Pártütést, támadást mond felölünk,
Bosszúságból mindent ránk kiált,
Az mit nem hallott is tölünk.

Az mi felnevelt fiaink,
Kebelünkben feltartott magzatink,
Vénségünkre szolgálatunkat
Im lásd mivel fizetik.

Kéméllést nem tesznek rajtunk,
Mind tűzzel, fegyverrel vannak rajtunk,
Elveszteni ügyekeznének,
Hogy nevethessenek rajtunk.

Nagy erős fejedelmeket,
Ránk támasztottanak nagy urakot,
Hogy mi rajtunk minden ok nélkül
Kitöltsék bosszúságokat.

Elvégezték egy tanácsból,
Hogy kikergessenek országunkból,
De azt hiszszük, hogy nem értötték
Felséged tanácsából.

Meggyűlölt az Isten minket,
Azt mondják nem szeretsz uram minket,
Büneinkért nagy haragodból
Meg akarsz verni minket.

Ezeket mi mind érdemljük
Vétkeinket ha elöszámláljuk,
Az bün ellen nagy haragodat,
Akarod hogy esmérjük.

Tudjuk az kik vélünk voltak
Most reánk ugyanazok támadtak,
De még eddig akaratod ellen
Nékünk semmit nem ártottak.

Im uram mire jutottunk,
Vénségünk idején kell búdosnunk,
Mikor minden édes erönktöl
Immár megfogyatkoztunk.

Ne hagyj azért vénségünkben,
Nám soha nem hagytál szükségünkben,
Hogy megtessék hatalmasságod
Nagy erőtlenségünkben.

Elfáradtunk, nem futhatunk,
Tenéked szükségünkben könyörgünk,
Büneinknek érdeme szerént
Hogy mi ne verettessünk.

Könyörülj immár mirajtunk,
Lelkünkben kik reád támaszkodtunk,
Szabadíts meg, ellenségünknek
Kezébe hogy ne essünk.

Ellenségink eltérjenek,
Tőled oly igen megrettenjenek,
Kik lelkünknek gonoszt kévánnak,
Mind megszégyenültessenek.

Nagy hatalmodat hirdetjük
Ezért jóvoltodat magasztaljuk,
Szent nevedet mindenek előtt
Nagy felszóval dícsérjük.

Ennyi nagy időtől fogva,
Nem hagytál anyánk méhétől fogva,
Most sem hagysz el uram, elhittük
Örök időtől fogva.

Kémélletlen sokszor vertél,
De hamar esméglen hozzánk tértél;
Hogy lelkünkben inkább tisztúljunk,
Tűzbe azért vetöttél.

Örökké nám el nem hagytál,
Az te szent lelkeddel vígasztaltál,
Most se hagyj el kegyelmes atyánk
Ha fiaiddá fogadtál.

Mikoron megszabadúlunk,
Kit immár bizonnyal mi reménlünk,
Dícséretet, nagy hálaadást
Mi tenéked éneklünk.

Szent Dávid az Zsoltárkönyben,
Absolon fia előtt futtában,
Igy könyörge mint írván vagyon
Hetvenegyik részében.
Ezerötszáz hatvanháromban.

CXII. PSALMUS.

Beatus vir qui timet Dom.

Bódog az olyan ember ő lelkében,
A ki az Istent hiszi beszédében,
Féli, tiszteli őtet igaz hitben;
Szent Dávid mondja ezt az Zsoltárkönyben.

Ennek mindenkor nagy gyönyörüsége,
Csak ő urában kegyelmes beszéde,
Nincs rettegésben soha az ő szive,
Mert mindenkoron bizik istenében.

Noha vétkezik tudatlanságából,
Elesik gyakran erőtlenségéből
Nem marad, fölkel hamar az vétekből,
Az úristennek nagy segedelméből.

Ennek ez földön sok jószága leszen,
Bőség, gazdagság ő házánál leszen,
Isten áldása háza népén leszen,
Kevésből néki mindenkor sok leszen.

Dicsérik őtet teljes életében,
Örűlnek néki előmenetiben,
Kára nem leszen hírében nevében,
Mellette lesznek nagy tisztességében.

Igen táplálja ő a szegényeket,
Jelesben penig az keresztyéneket,
Senki nem látja az ő szükségeket,
Isten áldása gazdagítja őket.

Cselekedeti csak az Istentől függ,
Gazdagságában fel nem fúalkodik,
Kárvallásában ő nem bosszonkodik,
Hiszi, Istentől hogy csak probáltatik.

Támad reája sokféle kísírtet,
Sok hamis hírnév, sok gonosz izenet;
De soha szive attól meg nem íjed,
Istenben bízott, semmit nem retteghet.

Vígasztalása nagy vagyon szivének,
Mert erőssége nagy vagyon hitinek,
Noha reája sokan irígykednek,
De szándékokban elő nem mehetnek.

Sok nyomorúltnak volt ő táplálója,
Tudja micsoda az ő hivatalja,
Háza népére szorgalmatos gondja,
Hogy szükségeket senki ne mondhassa.

Pusztaságáról ő szentegyházának,
Nagy szűk voltáról az hű tanítóknak,
Fő gondot visel, hogy maradékinak
Mennyekben gyűtsen kincset fiainak.

Az szegényeknek nagy gondját viseli,
Szomjúhoznia nem hagyja éhezni,
Istennek akar jó sáfára lenni,
Csak azért akar mindennel jól tenni.

Parancsolatját Istennek hogy féli,
Véres verítékkel az kenyeret eszi,
Marháját adja igazán és veszi,
Azzal jószágát szaporóvá teszi.

Isten beszéde nála nagy gazdagság,
Az keves jószág nála nagy sokaság,
Békével lakás nála nagy uraság,
De nagy szegénység nála háborúság.

Keresztyénségét hejában nem hányja,
Az kiben az hit magát kimutatja;
Hejában való keresztyénnek mondja,
Kiben gyümölcsét az hit nem mutatja.

Innen megértjük keresztyénségünknek,
Bizonyos jegyét mi üdvösségünknek,
Mert az szeretet pecséti hitünknek,
Az nagy irígység hitetlenségünknek.

Ezeket írta szent Dávid könyvében, 65
Száz és tizenkét szép dícsíretiben,
Hogy a keresztyént megesmerd hitiből,
Kívül peniglen cselekedetiből.

CXXII. PSALMUS.

Laetatus sum in his quae dicta etc.

Örűl mi szívünk, mikor ezt halljuk,
Az templomba mégyünk,
Az Úristennek szent ígéjét halljuk.

Megállnak lábunk, örök úristen!
Az te templomodban, 5
És tiszta szívvel dícsírünk tégedet.

Áldd meg Úristen az te népedet,
Kik téged szeretnek,
Tarts meg közöttünk az gyülekezetet.

Légyen békesség fölséges Isten! 10
Anyaszentegyházban;
Oltalmazz minket minden nyavalyánkban.

Dícsíret néked atya Úristen!
Az te szent fiaddal,
És szent lélekkel örökkön örökké. 15

PAP BENEDEK.

1550—1560.

BARÁT ISTVÁN.

1557.

NAGYFALVI GYÖRGY.

1557.

DÍCSÉRET
DÁVID XXVI. ÉS XXVII. PSALMVSÁBÓL.

Nótája: *Megszabadultam már etc.*

Bánja az úristen az sok nyomorúságot,
A keresztyéneken esett nagy bosszúságot,
Noha most eltűri, de el nem szenvedi,
A sok méltatlanságot.

Erről az szent Dávid régen bizonságot tött,
Az keresztyénekre mikor igaz panaszt tött,
Istenre támasztván az ő igazságát
Ily panaszolkodást tött.

Nagy sok nyavalyámat, sok nyomorúságomat,
Im szemeddel látod az én bosszúságomat;
Ne hallgasd el uram, de ítéld meg kérlek
Én ártatlanságomat.

Elfelejtve tudod, soha nálam nem voltál,
Te szolgálatodra hogy engem választottál,
Mind éjjel s mind nappal tudod én istenem,
Hogy szívemben forgottál.

Dícséretet mondtam az te szent templomodban,
Én magam forgottam az te áldozatodban,
Törvént magyaráztam, meg is oltalmaztam
Az én királyságomban.

Igazat mindenkor az törvényben ítéltem,
Soha ajándékért én az székben nem űltem,
Az törvényre néztem, mikor törvényt töttem,
Tűled oly igen féltem.

Csalárdság, hamisság én szívemben nem vala,
Beszédemért orczám sohol nem pirúl vala,
Néked légyen hála, mert az én szömélyem
Nálad oly kedves vala.

Tudva más marháját én nálam nem tartottam,
Az mivel tartoztam, mindeneknek megadtam,
Parancsolatidat erőssen tartottam, —
Ime mire jutottam.

Úgyan cselekednek mint egy gonosz emberrel,
Az én ellenségim az én szegény fejemmel,
Igazságom felött még ők fenyegetnek
Most az számkivetéssel.

Sok hamis tanúkkal én reám állottanak,
Régi jó atyáim, anyáim elhagytanak,
Hogy az jó helyében gonoszt fizetnének,
Ők tanácsot tartottak.

Pusztában ezután magamnak kell búdosnom,
Az nagy uraságból szolgálatra kell jutnom,
Hajlékot fejemnek az míglen találok,
Mindaddig kell búdosnom.

Az én istenemnek tisztességet nem tésznek,
Az én beszédemnek csak egy szálat sem hisznek,
Fülök mellől könnyen ottan eleresztik,
Az mi nékik nem tetszik.

Panaszolkodásom most énnékem nem volna,
Az számkivetésre ha nékem bűnöm volna,
Az én szolgálatom ha nékik kellene,
Semmi gondom nem volna.

Te tudod úristen, hogy én ártatlan vagyok,
Az miért gyűlölnek, azban bűntelen vagyok,
Én ellenségimnek ne bocsáss kezekben,
Mert bizony tiéd vagyok.

Úristen te voltál nékem világosságom,
Minden félelmemben te voltál bátorságom,
Én nagy bánatomban, keserűségemben,
Légy vígasztalásom.

Uram ha vélem léssz s valjon kitül röttegjek,
Ezeren volnának is, tűlök meg nem ijedek,
Ha táborral reám erővel jönének,
Mégis semmit nem félek.

Mert uram még régen ezt én tűled megnyertem,
Semmi jóvoltomért kit én nem érdemlettem,
Az te hatalmadban, mint erős kővárban
Hogy megtartasz, elhittem.

Kiszabaditottál minden veszedelemből,
Mostan is ki nem hagysz esnem az te markodból
Én ellenségimet majd mind földre vered,
Elbúsult haragodból.

Majd minden meglátja hogy ők megszégyenűlnek,
Noha sokan vannak, de ezentűl elvesznek,
Sem hírek, sem nevek, még helyek sem lészen,
Úgyannyira elvesznek.

Én nagy örömömben ily dícséretet mondok,
Hálaadásokkal dícséreteket adok,
Az én hozzám való kegyelmességedért
Ilyen éneket mondok:

Oh én két szemeim ti az úrra nézzetek,
Hogy kegyelmes hozzám mindenkor elhigyjétek,
Az ő nagy szerelmét, hozzám sok jó voltát,
Mindenkor hirdessétek.

Uram meg ne gyűlölj engemet haragodban,
Ha immár bévettél nagy irgalmasságodban,
Kérlek el ne fordits orczádat én rólam,
Vígy bé szent országodban.

Megfoglak tégedet az én igaz hitemmel,
Reád támaszkodom erős reménségemmel,
És el nem eresztlek míglen meg nem hallgatsz,
Az én lelki kezemmel.

Felindítlak téged sok nyomorúságimmal,
Az én bűneimnek szántalan sokságával,
Mindaddig kiáltok míg bé nem kötsz engem
Nagy irgalmasságoddal.

Oh mennybéli Isten! te vagy én reménségem,
Kinek hatalmában, kezében ellenségem,
Ott vagy te úristen, én nagy segítségem,
Az hol nincs reménségem.

Tanyíts meg engemet te igaz útaidra,
Hadd lássak én mennem az te igazságodra,
Én ellenségimet gonosz szándékokra,
Ne bocsásd ő szájokra.

Ha te benned uram nem reménlettem volna,
Az nagy bánat miá megemésztettem volna,
Az élőknek földén az te javaidat
Meg nem láthattam volna.

Azért oh én lelkem ne bocsásd el magadat,
Mit töröd, faggatod nagy bánattal magadat,
Majd meg fogod látni uramnak jóvoltát,
Ne hadd el magadat!

Az kik nagy bánatban, keserűségben vadnak,
Itélet napjára igaz bírót várjanak:
De addig magokat igyen vígasztalják,
Mint Dávidtul meghallák.

SEGÍTSÉGŰL HÍVÁSA ISTENNEK.

Nótája: *Bátran érted Uram etc.*

Bánat miatt mi szívünk meghervadott,
Keserűség lelkünkben megfárasztott,
Nyomorúság testünkben megszáraztott.

Életünket mert rabság háborgatja,
Mi hitönket ördög tántorgatja,
Országunkat az pogány nyomorgatja.

Nálad nekül Uram mi semmik vagyunk,
Fiad nekül kárhozat a mi dolgunk,
Lelked nekül tévelygés az mi útunk.

Kelj fel immár Uram Isten segélj minket,
Szent igéddel gyarapíts mi hitünket,
Szent lelkeddel vezérljed életünket.

Dühösségét vedd el már az ördögnek,
Szakaszd el már kötelét inségünknek,
Kegyelmesen tégy bíróvá az örök életnek.

Ítéletre ha bocsátod szent fiadat,
Kiáltsa ki híveknek bódogságát,
Hitleneknek siralmas kárhozatját.

Csúfolnak most mi hitünkbe az pogányok,
Siralmunkon örűlnek félhitűek,
Halálunkon örűlnek az kergetők.

Tudod atyánk! te adtál ez világra,
Te viseld lelkünket mennyországra,
Hitünket is te készitsd az halálra.

Vígadhassunk mindenkor igazságba,
Örvendezzen szivünk irgalmadba,
Kárhozattul megváltó Úr Jézusba.

LXIX. PSALMUS.

Deus in nomine tuo salvum me fac.

Nótája: *Tudni hatta az Isten etc.*

Siess nagy úristen én segítségemre,
És légy figyelmetes az én beszédemre,
Emlékezzél reá szent igéretedre,
Hajtsad füleidet én könyörgésemre.

Tiszta szűből uram folyamom te hozzád,
Nagy bizodalomval fohászkodom hozzád;
Szüntelen ó atyám kiáltok te hozzád,
Kérlek, kiáltásom felhasson te hozzád!

Ezen te szent fiad megesküdt minékünk,
Hogy te szent orczádot nem rejted el tőlünk,
Sőt az ő nevében az mit tőled kérünk,
Minden kétség nélkül megadod minékünk.

Parancsolta nékünk szent Máté könyvében,
Hogy az légyen dolgunk mindennek előtte,
Hogy szent országodat az ember keresse,
Azután az testi hogy minden meglenne.

Hütből, tiszta szűből azért arra kérlek,
Engedd szent ígédből, hogy esmérhesselek,
Teljes életemben hogy dícsérhesselek,
Minden dolgaimban téged nézhesselek.

Az én életemet tarts meg szent nevedért,
Az te szent fiadnak kedves szerelmejért,
Nagy hálákot adok tenéked ezekért,
Ha meghallgatsz uram, engem jóvoltodért.

Nem kérem az végre hosszú életemet,
Hogy itt ez világban hizlaljad testemet,
És hogy öregbitsem híremet nevemet:
Sőt hogy dícsérhessem te istenségedet.

Világi életem csak árnyék énnékem,
Mint az szép folyóvíz elmúlik én tőlem,
De az te országod örök lakóhelyem,
Melybe Jézus Krisztus által helyheztetem.

Szent fiad vállára rakád bűneimet,
Ördög rabságából megváltál engemet,
Érette fiaddá fogadál engemet,
Örökössé tevél ő értte engemet.

Bizvást merek azért néked könyörgeni,
Az én ajakimval áldozatot tenni,
Mint kegyes atyámval te véled szólani,
Minden szükségemet es megbeszélleni.

Az te népeidet uram immár szánd meg,
Az te ostorodat tőlünk immár vond meg,
Te nagy haragodat szent atyám enyhíts meg,
Gyülekezetedet immáran épits meg.

Rútságát úristen bűnünknek ne nézzed,
Hanem szent fiadnak halálát tekéntsed,
És áldozatjának szent érdemét nézzed,
Szegény fiaidat immár megsegéljed.

Az te jóvoltodért mindörökké áldunk,
Irgalmasságodért es felmagasztalunk,
Háladatlanságot távoztass el tőlünk,
Új és tiszta szívet teremts már mi bennünk.

Tijéd légyen Isten mindenben dicsőség,
Az te szent fiaddal és minden tisztesség,
Szentlélek Istenvel egyenlő fölségben,
Az szentháromságban mindörökké Ámen.

CHAIN ÉS ÁBEL HISTORIÁJA.

Mikor Isten Ádámot kiüzeté
Paradicsom kertébül kirekeszté,
Éva felesége terhébe esék,
Első fia, Chain tűle születék.

Éva asszony igen igen vígada,
Az Istennek ezen nagy hálákat ada,
Embereknek mondá lenni váltsága,
Ki ő neki megígértetött vala.

Nevelkedni kezde Chain magába,
Szántóemberré lőn ifjúságába,
Azon közbe Ábel fia Évának
Születék világra Ádám atyánknak.

Ez Isten igéjében nevelködék,
Paraszt Chain Ábelre bosszonkodék,
Szép ruhába hogy Ábel öltözteték,
Chain csak paraszt ruhában jártaték.

Végre juh-pásztorrá Ábel lött vala,
Az juhokbul igaz dézmát ád vala,
Chain is búzábul dézmát ád vala,
Veréb-megött kalangyát felfelé rak vala.

Az búzának konkolyosát, hitványát
Meggyújtá, mutatá ő áldozatját,
Földön széllel terülé füstét látá,
Áldozatja nem kedves, azt is látá.

Másik fia Ádámnak Ábel vala,
Az juhoknak jovait hozza vala,
Az Istennek azt megáldozza vala,
Kedves áldozatja Istennél vala.

Ennek füsti az égbe megyen vala,
Az Chainé földön elterűl vala,
Csalárd módra mert Chain dézmál vala,
Utálatos azért Istennél vala.

Meglátta azt paraszt Chain, haragvék,
Az Ábelre igen megbosszonkodék,
Miden (?) szive nagy haragra változék,
Ábel állapotjáért megharagvék.

Borzas fővel regvel el-kiindula,
Elvégezé, Ábelt hogy megrontaná.
Az mezőre Chain Ábelt kihivá,
Hogy ő öcscsét igen megbotolnája.

Chain egy nagy botot övébe vona,
Öcscsével búzája felé indula.
Kérdé Ábel: bot mire való volna?
Mondá Chain, néki hogy megmutatná.

Ime álnok Chain mit szól Ábelnek:
Sok verebek buzájára mentenek,
Verebeket bottal hajigálnája.
Chain álnokságát az Úr szólétá:

«Miért haragudtál Chain öcsédre?
Miért akarod ötet megölnie?
Ha gonoszul cselekedel ő véle,
Megbánod, — előtted leszen ő vére.

«Hatalmad lészen te néked ű rajta,
De jaj lészen, meghidjed, nyavalyája».
De az Úr szavával Chain nem gondola,
Annálinkább megharagvék reája.

Legottan felele Chain Ábelnek,
Mezőbe öcscsét hivá, elmenének,
Mondja, mindjárást hogy visszatérnének,
Megmutatá álnokságát szívének.

Igen jámbor ifjú az Ábel vala,
Chain ravaszságát nem tudja vala,
Nagy szép szóval Ábelt kihitta vala,
Az mezőre Chainnal indult vala.

Mikor az Chain földéhöz eljuta,
Borzas fővel akkoron Chain vala,
Édes öcscsét istökön kapta vala,
Chain Ábelt földre lerántá vala.

Sirván Ábel ő bátyját kéri vala,
Ne lenne hóhéra, néki szól vala;
Ám az álnok Chain megdühödt vala,
Bottal öcscsét ott agyonverte vala.

Igen hamar egy szántás barázdában
Temeté bé öcscsét azon órában,
Elrökkenteni ötet akarja vala,
Az Isten Chaint megszólította vala.

Nagy fölszóval Isten az magas mennybül
Megszólítá, hogy megholt volna Ábel:
«Chain, hol az te atyád fia?»
Monda Chain: «Nem volt gondom reája».

«Minem őrizője voltam öcsémnek,
Gondviselője sem voltam Ábelnek,
Semmi gondom nekem nem volt Ábelre,
Nem tudom, hol járt, hova lett éltében.»

Az Úr Isten magas mennybül szólala,
Gyilkos Chain szavára igyen szóla:
«Az föld tátja torkát az mennyországra,
Öcsédet temetted az barázdába».

«Imé az te öcséd ártatlan vére
Sirván kiált heted égig elömbe,
Meghallgatom őtet könyörgésébe,
Te Chain, léssz azért számkivetésbe».

Kezdé Isten Chainot megátkozni,
Az ű gyilkosságáért számkivetni,
Örökkön való rettegésbe tenni,
Megijede Chain, kezde reszketni.

«Átkozott légy Chain, te életedben,
Átkozott légy az föld kerekségében,
Átkozott légy ez világon éltedben,
Átkozott légy mind jártodban-költödben.

«Te előtted az föld átkozott legyen,
Ábel ártatlan véréért ez legyen,
Gyilkosságodért jutalmad ez legyen,
Mindörökké tévelygő légy ez földön.

«Míveljed ez földet, de ne törömtsön,
És semmiféle gyümölcsöt ne adjon,
Jutalmad gyilkosságodért ez légyen.
Mindörökkön rettegő légy ez földön.»

«Búdosó légy, Chain, te életedben,
Tévelgő légy ez föld kerekségében,
Mert te ivál atyád fia vérében,
Te elvesztéd Ábelt földön éltében.»

Chain megíjede az Isten szaván,
Felel nagy fölszóval eztet mondván:
«Nám sokkal nagyobb az én bűnöm annál,
Hogynemmint én bocsánatját várhatnám.

«Az én álnokságomért immár lészek,
Isten te színed elől is elmégyek,
Nyomorult búdosó ember én lészek,
Elvettetött mert örökken én lészek.

«Tudom, bujdosván ki meglel engemet,
Az órában minden megöl engemet.»
Az Úr mondá: «Nem bánt senki tégedet,
Megbüntetném, ki megölne tégedet».

Elméne Chain Isten színe elől,
Fél mindentül, valakit talál elől,
Édom földére méne napkelet felől,
Azután nem méne hazája felé.

Soha Chain meg nem téré bűnéből,
Istent meg nem engesztelje bűnérül,
Elkárhozék, mert nem akara ebbül
El-kitérni nagy undok bűneibül.

Gyilkosok, ez lészen ti koronátok,
Nagy Istentül ti mind megátkoztattok,
Mert tönnön magatoknak mind ártotok,
Azért ördög rabjai mind löttetek.

Ádám megholt Ábelt igen siratá
Akkor neki mert csak két fia vala,
Annak is egyik ördögé lött vala,
Másik Isten országába ment vala.

Megholt fiárul Ádám feletközék
Mert más fia Évától születeték,
Az Ábel helyében Sethnek hívattaték,
Mert Ábel az Chaintul megöleték.

Judással, Chainnal el ne veszszetek,
Gyilkosok, néktek szólok, meghalljátok,
Ha történet szerint ti bűnben estek,
Chain módjára ne cselekedjetek.

Mert ő nagyobbnak vélé az ő bűnét,
Hogynemmint Istennek kegyelmességét;
Ti azért ne kövessétek ű vétkét,
Hogy el ne veszszetek Chainnal együtt.

Ez éneket mostan szörzék versökben
Az szent Bibliábul szörzék énekben,
Bánfiak Hunyadján, Galota szekben,
Kisasszony estin szörzék ezt versekben.

Ezör ötszáz ötvenhét esztendőben
Nagyfalvi György deák szörzé énekben,
Az Istennek bízik ígéretiben,
Elvégezé eztet egy jó kedvében.

VILMÁNYI LIBÉCZ MIHÁLY.

1558.

NÉVTELENEK.

1558—1559.

BÉKÉSI BALÁZS.

1559.

NÉVTELENEK.

CORRECTOR PIO LECTORI.

Ez könyvet valamely Magyar olvasandja magába,
Erről ő néki nagy vigasága legyen:

Hogy magyari nyelven az régi dolgok, idők is
Irván vadnak, igaz Chronika rende szerint.

Hogyha penig valamint az szónak módja kilenbez,
És az szóllásnak új folyamása leend:

Mindjárt az régi Székelyek nyelvére tekintsen,
Kiknél tiszta Magyar nyelv maradéka vagyon,

Ő köztök példát ez könyvbeli szóra keressen,
És tőlök módot mostani irásra vegyen.

CXXVII. PSALMUS.

Nisi Dominus edificaverit domum.

Nótája: *Siralmas énnékem stb.*

Mindenek meghallják és jól megtanúlják,
Kik segedelmeket Istentől nem várják;
Nincsen Isten nélkül segítség és üdvösség.

Valamely városnak avagy háznak népét
Úristen nem örzi, higyjed annak vesztét;
Nincsen Isten nélkül stb.

Csak hijába lészen regvel felkeléstek,
Néktek kik erőssen Istenbe nem hisztek;
Nincsen stb.

Ekképpen történik mindnyájan tinéktek,
Munkával, bánattal kik kenyeret észtek,
Nincsen stb.

Nagy könnyen az Isten ád mindent azoknak,
Kik csak benne bíznak, néki könyörögnek;
Nincsen stb.

Mint az sebes nyilak hatalmas kezében,
Erőssek az hívek Isten ótalmában;
Nincsen stb.

Bódog az ki lelkét hüttel erősíti,
Minden ellenségit erőssen meggyőzi;
Nincsen stb.

Irja ezt szent Dávid ő Zsoltárkönyvében,
Százhuszonhetedik ékes énekében;
Nincsen Isten nélkül segítség és üdvösség.

A PRÉDIKÁCZIÓ UTÁN VALÓ ISTENI DÍCSÉRET.

Hálaadás.

Hálát adunk tenéked örök Isten,
Ki mennyekben vagy örök dicsőségben,
Megépítesz minket te szent igédben,
Hogy ne essünk kétségbe szükségünkben.

Kérünk téged minden imádságinkban,
Ne hagyj minket elvesznünk vakságinkban,
Tarts meg minket az hütnek ágaiban,
Szent fiadnak Jézusnak vallásában.

Ez világnak ne nézzed nagy vakságát,
Szent igédhez nagy háládatlanságát,
Minden bűnben tőled eltávozását,
Szent nevednek ilyen nagy káromlását.

De tekénts meg Krisztusnak méltóságát,
Szent fiadnak keresztfán ként vallását,
Drágalátos szent vére kiontását,
Az híveknek bűnökért áldozását.

Tarts meg köztünk meghallott szent igédet,
Vigasztalja szent lelked mi szívünket,
Épitsed megromlott természetünket,
Dícsérhessük örökké felségedet.

AZ COMMVNÁLÁSKOR VALÓ ISTENI DÍCSÉRET.

Jézus Krisztus mi idvösségünk,
Egyetlenegy szószólónk, mi reménségünk,
Atya istennek szent fia, mi ótalmazónk,
Ki miatt minden gonosztul megszabadoltunk.

Vallást tészünk, hogy mi mind bűnbe estünk,
Te szent halálodról nem emlékeztünk,
Hozzánk való jóvoltodról elfeledkeztünk,
Nagy hitetlenség miatt megkeseredtünk.

Testamentomot től az te szent testedről,
Hogy bizonyosok lennénk idvösségünkről,
És meg ne rettennénk nagy bűneinktől,
Szent véreddel meggyógyítál mi sebeinkből.

Testamentom szerént parancsolád mi nékünk,
Hogy te szent testedet vennénk és ennénk,
Drága szent véredet vennénk és innánk,
Hogy bününk bocsánatjáról jó hütben lennénk.

Urunk Jézus Krisztus halálra mikor méne,
Hogy a mi bűneinkért áldozat lenne,
Atya istennek haragját értünk felvövé,
Nagy irgalmasságát ebben hozzánk jelenté.

Vövé az kenyeret, megáldá és megszegé,
És hálákat adván akkor ezt mondá:
Vegyétek és egyétek ez az én testem,
Mely test sok nemzetségért elárultatik.

Az vacsora után urunk vövé az pohárt,
Hálát adván megáldá és ímezt mondá:
Igyatok ebből mindnyájan ez az én vérem,
Mely kiontatik bünöknek bocsánatjára.

Szükség azért ennünk urunknak szent testét,
Mi keresztyénségünknek bizonyos jegyét;
Szükség innunk mi urunknak drága szent vérét,
Bününk bocsánatjának igaz pecsétét.

Ez nem puszta kenyér, de urunk szent teste,
Önnönmagát az ígékbe bérekesztötte,
Egyességet tűlünk kéván, azt jelentötte,
Hogy ételül önnönmagát nékünk engedte.

Ez nagy étel-ital mennyei szent titkunk,
Kibe magát, testét, vérét, szent lelkét vennünk,
Ily nagy egyesűléssel egy test vér lennünk,
Minden jóban immár véle egy társsá lennünk.

Távozzék el innet az hitetlen ember,
Álnok, ravasz, képmutató és csalárd ember,
Ki mindenkor szánszándékkal az bűnbe hever,
Itéletet mert magának veszen az ember.

Azért teljes hittel urunkhoz járuljunk,
Egyszer való haláláról hogy emlékezzünk,
Azban való érdemünket el ne felejtsük,
Bűneinknek bocsánatját csak azba higyjük.

Ez hitednek vegyed el immár pecsétét,
Az mi urunknak Jézusnak szent testét vérét,
És mindazzal egyetemben az ő szent lelkét,
Mindezekkel erősítsed gyenge hitedet.

Azért járolj hittel urunk asztalához,
Bűnöd bocsánatjáról légy már bizonyos,
Örök örvendezésben légy foglalatos,
Hálát adván dicsérd Istent mert vagy örökös.

Dicsértessék dicsőséges szentháromság,
Ki egy bizony Isten és örök boldogság
Kit soha meg nem foghat emberi okosság,
Kiről mi reánk szállott nagy irgalmasság.

DÍCSÉRET.

Magasztallak én Istenem,
Mert megtartál uram engem,
Nem kívánád veszedelmem,
De akarád inkább éltem.

Magam uram, ha gondolom,
Vétkeimet ha számlálom,
Méltóbb volnék elkárhoznom,
Hogy nem tőled megtartatnom;

Mert én a te jóvoltodért,
Hozzám való szerelmedért,
Bosszúságval jó tetedért
Illetélek mindezekért.

Elfeledvén hogy teremtél,
Ez világra ékesítél,
Okosságval es szerettél,
Mindenekben megszentelél.

Ez világra felnevelél,
Szent szemeddel rám tekéntél,
Tisztességre engem vövél,
Mindenekben ékesítél.

Ki még nagyobb mindezeknél,
Mert ezzel nem elégedél:
Ennél nagyobb szeretettel,
Mindenekben megszentelél.

Elküldéd ígéretedet,
Egy szép szűzbe szent lelkedet,
Jelentvén istenségedet,
Hozzánk való szerelmedet.

És születék ez világra,
Te szent fiad állatjára,
Isten lévén vőn magára
Emberi testet váltságunkra.

Minden bűnöm reá vövé,
Csak felsége magát nézvén,
Sok kínokat elszenvedvén,
Végre értünk megöleték.

Mindezeket hátra hagyám,
És mint magam megútálám,
Sőt bűnökre magam adám,
Nagy sokképen undokítám.

Úgy annira elmerűlék,
Vétkek miá elréműlék,
Hogy lelkemben elijedék,
Az ördögtől kísértettem.

Mikor immár gyötrettetném,
Vétkem miatt veszekedném,
És hogy szinte már elesném,
Mert haragját jól esmerém:

Egy kis szikra bennem vala,
Mely szent lélektől jött vala,
Lelkemben megvídámíta,
Könyörgésre felindíta.

Az nagy Isten meghallgata,
Szent fiaért nem útála,
Bűneimért el nem hagya,
Kegyességejért irgalmaza.

Meg újobban ez világra
Szent felsége engem ada,
Lelkemben megvídámíta
Idvösségre feltámaszta.

Bűneimből megtisztíta,
Az ördögtől szabadíta,
Betegségből meggyógyíta,
Minden jóval es megláta.

Kiért néki hálát adok,
Ez világban míg maradok,
Csak felségének szolgálok,
Mert minden jót tőle várok.

Ezt halljátok keresztyének,
Magatokat őrízzétek,
Az nagy Istent szeressétek,
És haragjától féljetek.

Ezt nem azért írtam nektek,
Hogy az bűnbe merűljetek;
Vagy bíztatnálak tüteket,
Hogy az bűnért el nem vesztek.

Mert jobb volna nem születni,
Hogynem Istent nem tisztelni,
Jóvoltáról feledkezni,
Szent igéjét megútálni.

Nem jó Istent kísérgetni,
És a dolgot megkóstolni,
Meg megtérhetsz azt gondolni:
Vajki csoda ítéleti!

Nem lehető elhagyhatnom,
Kegyességét eltitkolnom;
Jóvoltáról hálát adnom,
Készeríttetem kiáltanom.

Kik csak téged uram, valnak
És felségedhez folyamnak;
Kik csak téged kiáltonak,
Légy hallgatója azoknak.

Az kik tudatlanságokból
Vétkeznek gyarlóságokból,
Ne veszedd el jóvoltodból,
Térjenek meg irgalmadból.

Szent igédet adjad nékik
Szent fiadért érteniek;
Támaszd fel az ő lelkeket,
Mennyországot adjad nékik.

A kik kedig megútálják,
Szánszándékkal és káromlják,
Tisztességed ellen szólnak
És tenéked nem szolgálnak:

Ronts meg Isten szent fiadért,
Nevednek tisztességejért,
Szent igéd hirdetésejért,
Szolgáidnak szidalmokért.

Dícsértessél atya Isten,
Véle öszve fiú Isten
És te szentlélek úr Isten,
Szentháromság, egy Istenség.

Az ki szerzé ezt versekbe,
Lelke vagyon nagy örömben,
Nincsen semmi rettegésben,
Krisztust vallja ő hitében.

Irnak vala ez időben
Ezer ötszáz ötvenkilenczben,
Kis Karácsonnak hetében;
Dicsértessék Isten. Ámen.

MENYEGZŐI VERS.

Az Isten, urunk házát őrízze,
Minden marhának gondját viselje;
Az szömest, szénást el ne felejtse,
És háza népét ő jóra intse.

Ő magzatjainak gondját viselje,
Nagy szeretetvel őket nevelje,
Az nagy Istennek ő félelmére
Őket tanítsa és jóra intse.

Az házasokat igen megáldja,
Eledeleket megszaporítsa,
És életeket meghosszabbítsa,
Szent országába megkoronázza.

Az házasságot Jézus szereté
És az menyegzőt megékesíté;
Jelenvoltával megerősíté
És csudáival őket segíté,

Az vezet borrá mert változtatá
És a menyegzőt megvégasztalá.
Az házasoknak megbizonyítá,
Hogy őket készen megvégasztalná satöbbi.

HISTÓRIA
SODOMA ÉS GOMORA VESZÖDELMÉRÜL.

Ad notam: *Mikor Senacherib . . .*

Beszélek Ábrahám atyánknak dolgárul,
A vígkedvű Izsák fogantatásárul,
Sodoma, Gomora elsülyedésérül,
Lóth patriarkhának szabadulásárul.

Ábrahám mikoron Egyiptusba mene,
Nem sok idő mulván onnét visszatére,
Kanaán földében lőn telepödése,
Sátorát vonyatá Mambrénak völgyébe.

Lám nagy sok fogadási az úristennek,
Ábrahám atyánkhoz sok beszédi lőnek,
Az sokasulásról nagy kötési lőnek,
Hogy ű nemzetségi nagy sokan lönnének.

Azért az úristen ezt soká halasztá,
Ábrahám atyánknak hogy magzatot ada,
De nagy erös hüti Ábrahámnak vala,
Az ígéret mellől soha el nem álla.

Sőt kilenczvenkilencz esztendős ű vala,
Az ő felesége tíz héán száz vala,
Ammár az természet tűlök elmúlt vala,
Hogy fogantatása Izsáknak lött vala.

De egy időkorban Ábrahám él vala,
Mambrénak völgyében sátor előtt vala,
Ám hamar két ifjú előtte megálla,
Tisztösséggel nékik imezt mondja vala:

«Erre kérlek, maradjatok meg én nálam,
Szegény szolgátoknak az ő sátorában,
Mert megfáradtatok, tudom, útatokban,
De legyetek nálam itt megnyúgovásban.»

Igen nagy kéréssel őket megmarasztá,
Hamar ő lábokat nékik megmosatá,
Egy szép kövér borjút hamar megnyúzata,
Pogácsát Sárával ő hamar süttete.

Azért ennik ada ott az férfiaknak,
Szólának mindjárást azért Ábrahámnak,
Izsákot ígérék méhében Sárának;
Sára mikor hallá, hogy így mondának; —

Koros ember vala és immár vén vala,
Immár az természet szülésre nem vala,
Ezt mikoron hallá, megnevette vala,
Ő magában azért így mondott vala:

«Bizony idős vagyok mind urammal össze,
Immár én nem élek az gyönyörűségben,
Nem lehet, hogy szűljek immár vénségemben,
Hogyha én nem szültem ifjú életemben.»

Ebben megfeddeték Sára ű dolgában,
Mire kételködnék az Isten szavában,
Semmi lehetetlen nincsen ű dolgában,
Sára megtagadá az ű búsúltában.

Kelének föl onnad, elindultak vala,
Sodoma, Gomora felé mennek vala,
Ábrahám ű vélök együtt mégyön vala,
Az úristen akkor így szólott vala:

«El-följött előmben Sodomának vétke,
Ő nagy kiáltása, szántalan sok bűne,
El nem szenvedhetem, elvesztöm érötte.»
Ábrahám így szóla Istennek elötte:

»Soha Uram Isten, te hozzád nem illik,
Hogy jók gonoszokkal együtt elveszszenek,
Ha ötven igazat közöttök lelöndök,
Kérlek Uram Isten, hogy el ne veszszenek!»

Igyen szóla Isten akkor Ábrahámnak:
El nem vesztenéje, ha találhatnának;
Végre addig szóla Ábrahám az úrnak,
Hogy csak tízre kéré, — azt sem találának.

SECUNDA PARS.

Immár megértsétek és meghallgassátok,
Sodoma veszésén, kérlek, tanuljatok,
Az nagy gonosz bűnben, kérlek, ne járjatok,
Hogy az veszedelmet eltávoztassátok.

Szintén estvefelé az két angyal juta,
Sodomában vígan az angyal megálla,
De Lóth patriarkha hogy meglátta vala,
Nagy kegyes beszéddel nékik mondja vala:

«Az én hajlékomban, kérlek, bejöjjetek,
Immár estve vagyon, im eledelt szörzök,
Holnap, hogy virrad, bátor elmenjetek».
Azok felelének: «Itt az uteán állunk».

Reá kénszöréte, véle bémönének,
Vacsorán jó kedvvel ivának, övének,
Estve ott az házban hogy beszélenének,
Ezt hogy az városban népek megértenének;

Zöndülést tőn az nép sokan az városban,
Az gonosz férfiak kicsintül nagyiglan,
Lóth házára jönek ők nagy rohanásban.
Lóthot ők kihívák az ház eleiben.

Ezt mondák ő neki: «Hol vadnak az ifjak?
Az kiket házadban innét béhívatál.
Azért mostan hozzad ide ki mi nékünk,
Őket megismerni mert igen kívánjuk».

Gondolkodik vala Lóth és nekik monda:
Hogy ilyen gonoszság tőlök ne támadna,
Az ő szép leányát nékik kihoznája,
És mit akarnának, minden szabad volna.

Igen haragvának, ezt mikor meghallák,
Lóth patriarkhának ezképen szólának:
Ha ki nem hoznája, az mit elszántanak,
Szinte azon lönne Lóth patriarkhának.

Vala nagy haragjok és elfutamának,
Az Lóth ajtajára ott mind rohanának,
Az Lóth patriarkhát az ifjak béránták,
Erősen az ajtót azok bézávárlák.

De ez gonosz népek mind megveretének,
Mert az ajtó előtt ám mind vakká lének,
Soha az ajtóra ők nem mehetének,
Lóthnak az két angyal igyen beszélének:

«Az mi rokonságid ez városban vannak,
Menj hozzájok, menj el, mondjad meg azoknak,
Mert ezennel el köll veszni az városnak.»
Lóth hamar elméne, megmondá azoknak.

Nekik tetszik vala, hogy álmot mondana,
De Lóthot az ifjak siettetik vala;
Ő háza népével fölrakodott vala,
Csak nögyed magával igen mégyen vala.

Ezt megparancsolá úristen az Lóthnak,
Ögyébbütt az helynél meg ne maradnának,
De az Lóth könyörgött az két angyalnak,
Hogy Zoár egy város, abban szállanának.

Szintén immár az nap föltámadott vala,
Az Lóth patriarkha hogy Zoárban juta,
Az úristen mindjárt kénköves esőt ada,
Mely tűz Sodomára az égből leszálla.

Elveszté az Isten Sodomát, Gomorát,
Véle elszöllesztė minden tartományát,
Őt megszabadėta az Lóth patriarkhát.
Véle egyetemben ő két szép leányát.

Nem mere Zoárban Lóth sokat múlatni,
De kénszöritteték belőle kimönni,
Egy nagy magas högyön kezde ű lakozni,
Hogy az föld elveszne, onnan kezdé nézni.

Erre Ábrahámnak vala oly nagy gondja,
Hogy ű atyjafia, Lóth megszabadulna,
Mert Lóth patriárkha Sodomában vala,
Sodoma elvesztét immár tudja vala.

El-fölkele regvel Ábrahám ágyából,
Kiméne az högyre ottan sátorából,
Sodoma, Gomora felé álla arczczal,
Tehát az füst mégyen, mint egy kemenczéből.

Kétség nélkül elveszt mindent az úristen,
Valakik élendnek nagy sok gonoszságban,
Foglaljuk magunkat azért jó életben,
Ábrahámmal lészünk nagy hosszú életben.

Éle nagy jámborul Ábrahám éltében,
Halála lött vala néki vénségében,
Száz és hetvenöt volt ő esztendejében,
Felesége megholt az százhuszonhétben.

Tudnunk ezt ki írta Gyula városában
Az üdő jártának ennyi folyásában,
Ezer ötszáz ötvenkilencz esztendőben,
Nevét megtaláljuk az versek fejében.

JEGYZETEK.

Szegedi Kis István.

Szegedi Kis István 1505-ben Szegeden született. Szülei a Szegeddel határos Kis-Kunságból költöztek oda, minélfogva eredetére nézve kun ivadék. Tanulását Szegeden kezdte szülei gondviselése alatt, majd Lippán és Gyulán folytatta bámulatos sikerrel. Komoly gondolkodása, kiváló észbeli tehetséggel párosúlt szorgalma által kortársait túlhaladta s a legtanúltabb emberek közé számáltatott. Alapos tudománya és tanításbeli kiváló ügyessége közönségesen ismeretes volt; ezeknek köszönhette, hogy midőn szülei időközben elhaltak, tanításával nemcsak fentartotta magát, hanem ezzel szerezte meg azt a költséget is, melylyel elébb a hazai iskolákat útba ejtvén, hihetően 1537. tavaszán eljutott Krakkóba. Azért csak hihetően, mivel ennek az évnek nyári felében fordul elő a krakkói magyar bursa tagjai közt Stephanus Naghizegedinus neve, s azért bizonyosabban, mivel Szegedi életírójának Skaricza Máténak erre vonatkozó állítása nyomán szintén ez időtájra tehető Krakkóba érkezése. Ha Skaricza előadása teljes hitelre méltó, akkor az a Szegedi István, a ki 1535-ben, a bécsi egyetem hallgatói sorában Kopácsi István neve után van feljegyezve, nem vehető egynek Szegedi Kis Istvánnal. (*Frankl V. A. hazai és külf. isk. 230. l.*)

A mi iskoláink a XVI. században főképen a latin nyelvre fordították gondjukat; a görögre és héberre keveset vagy semmit. A mit ezekben tanúlva és tanítva el lehetett sajátítani, Szegedi azzal teljes mértékben elkészűlt s midőn 32 éves korában tudományos ismeretei öregbítése végett külföldre indúlt, egy részről azok kiegészítését tekintette feladatául, másfelől pedig a tudomány és művészet oly ágaiban kívánta magát tökéletesíteni, melyek itthon nem taníttattak. Krakkóban tehát öt évet töltött a zene, valamint a görög és héber nyelv tanúlásával s egyszersmind tanítással, hogy ez által szándéka elérhetésére, Wittenbergbe juthatására a szükséges költséget összegyűjthesse. Skaricza szerint 1541-ben indult

ki Krakkóból, Wittenbergben azonban az anyakönyvi adat szerint csak 1543. márcz. 22-én iratkozott be s az ottani egyetemnek Abádi Benedekkel, Mohi Ferenczczel és Bihari Balázszsal egy napon lett tagjává. Ezt megelőzőleg azon évi február 17-én jegyeztetett ott be Heltai Gáspár neve, kiről Skaricza írja, hogy midőn vele 1567-ben Kolozsvártt találkozott, mint már igen vénj ember beszélte, hogy Szegedivel Wittenbergben töltött idejök alatt, bizodalmas barátságban éltek. Skaricza szerint Szegedi három évet töltött volna Wittenbergben, a mi azonban nem mutatható ki, sőt az ő saját előadásából is megczáfolható. Ez a három év ugyanis az ő előadása nyomán 1541, 1542 és 1543 volna, mivel Krakkóból történt elutazását 1541-re teszi. Úgyde wittenbergi beíratkozásának napja teljesen bizonyos; kétségtelen tehát, hogy 1543 márczius 22-ig nem tanult a wittenbergi egyetemen. Másfelől ugyancsak Skaricza írja, hogy midőn elhagyta Wittenberget Cr ciger Gáspár akkori rectortól hozott magával bizonyítványt. Ámde Cruciger 1542/3-ban volt rector s már 1543 nyarán másnak adta át a rectorságot, s azután csak 1547/8-ban viselte ismét ezt a tisztet. E szerint Szegedi bizonyítványa még ugyanazon évben, t.i. 1543 ban kelhetett, melyben beíratkozott, s wittenbergi időzése nem három hanem csak fél évre terjedt. Erre következtethetünk Gyalui Torda Zsigmondnak Eperjesről 1546. évi karácsonkor Melanchtonhoz intézett leveléből is, a ki ezt írja: Stephanus Zegedinus, qui aliquandiu Witebergæ bonis artibus operam navavit, concionatur in oppido Ziglet, quod octo milliariis infra Budam Turcae tenent. *(Fecht és Bindseil után legújabban Tört. Tár 1885. 526. l.)* Skaricza szerint Luthert és Melanchtont hallgatta, a kik, mint Paksy Mihálynak Simlerhez írt leveléből tudjuk, különösen kedvelték.

Ezeknél fogva 1543 végén, vagy 1544 elején érkezhetett haza, a mikor Tasnádon vállalt iskolatanítói tisztet, hol iskolában és templomban a reformáczió szellemében tanított, «bátran és ékesen hirdetve az ott még nem hallott igazságot». A mint működésének híre Martinuzzi György váradi püspökhöz s Erdély kincstartójához eljutott, ez azonnal meghagyta az ottani sereg kapitányának, Perusics Gáspárnak, hogy Szegedit Tasnádról elűzze. Perusics e parancsolatot a lehető legdurvább módon hajtotta végre, a mennyiben Szegedit agyba-főbe verte, csizmája sarkával félholttá taposta s rugdalta. Ugyanakkor, mint ő maga keservesen panaszolta, mindenétől, a mije volt s egyebek közt 200 egynéhány darab könyvétől is megfosztatott.

Tasnádi számkivettetése után — mint akkori időben mondották — Gyulára hívták meg tanítónak, abba a jóhírű iskolába, melynek egykor ő maga is növendéke volt. Itt töltötte az 1545-dik évet s a következőnek első részét, tanítván s kipihenvén ama szenvedéseit s fáradalmait, melyekben Tasnádon s bujdosása közben volt része. Egy évig tartott gyulai tanítóskodása után, Máté deák és Mihály deák nevű barátainak rábeszélése folytán, kik egykori vándorlásai közben utitársai valának, Czeglédre vitetett, hol épen úgy, mint Tasnádon és Gyulán templomi szolgálatot is teljesített, meg az iskolában is tanított. Melanchton «Loci communes» czímű hittanát magyarázta s a pápák és Gratianus decretumaiból czáfolta a róm. kath. papság tévedéseit. Nagy számú hallgatói közé tartozott Bakonyi Albert czeglédi pap és püspök is, kitől ezt Skaricza személyesen hallotta, valamint azt is, hogy bár ő, t. i. Bakonyi idősebb volt Szegedinél, mégis mint atyját úgy tisztelte, mivel tudományos ismereteinek bővülését s tisztulását neki köszönhette. Czegléden két évig maradt s onnan 1548-ban Makóra távozott, távozása előtt azonban házasságra lépett egy Orsolya nevű tisztességes hajadonnal.

Makói tartózkodása alatt Petrovics Péter temesvári kapitány küldöttei jöttek hozzá s meghívták az akkor szintén jó hírben állott temesvári iskola igazgatására. Szegedi a meghívást elfogadta s itt is szívvel lélekkel tanított templomban és iskolában; tisztársai voltak Lippai Kristóf, ki 1546 november 11-én Melanchtontól nyert ajánló bizonyítványnyal hagyta el Wittenberget és Gergely, ki azelőtt decsi predikátor volt. Petrovics különösen kedvelte Szegedit, úgy hogy nemcsak bő ellátásáról gondoskodott, hanem egy róka-mállal bélelt felöltővel is megajándékozta, mi által, Skaricza szerint, épen Szegedi óhajtása teljesült, mivel az eléggé alkalmas ruha volt az ő használatára. Nagyon hihető, hogy Skaricza ebben az öltözetben festette le Szegedit azon a képen, melyet Jász-Berényben készített, s mely Szegedinek *Theologiae sincerae Loci communes* czímű munkája czímének belső lapját ékesíti.

Három évig teljes nyugodalomban élhetett ott hivatásának Szegedi. Azonban az 1552. évi márczius 30-án I. Ferdinánd által temesi gróffá tett Losonczi István, Castaldo által már 1551-ben Temesvárra küldetett s ott az 1550. évi XII—XVI. törv. czikkek szellemében járt el, a mennyiben onnan Szegedit s társait, mint a reformáczió buzgó híveit és szolgáit eltávolította. Lippai Kristóf elébb eltávozhatott onnan, mivel 1551. márczius 26-án már Vasas Sz.-

Iványon volt (Szolnok-Doboka m.), mint Kendi Ferenczné, Lévai Katalinnak azon napon kelt végrendeletéből kitűnik. *(Századok 1876. 747. l.)*

Szegedi, kerülő úton, ugyancsak 1551-ben Lippán át Túrra érkezett, hol nagy becsülettel fogadtatott s az iskola igazgatása oly feltétellel bizatott rá, hogy a mellett időnként templomi tanítást is tartson. Közszeretetben töltött ott mintegy másfél évet, a mikor neje halála után 1552-ben Békésre költözött. Itt az Ozorai Imre által kezdett reformáló munkát mind az iskolában, mind a templomban szorgalmasan s hallgatói megelégedése közt kezdte folytatni. Nem sokára azonban az történt, hogy Losonczi egyik vezére, a magyarok által közönségesen csak Kis Kampó-nak nevezett Alonzó Perez, Temesvárból kijövén, lovasaival egészen Békésig száguldott, s az alatt az ürügy alatt, hogy Szegedi temesvári szökevény, őt felsőbbjei parancsára elfogni szándékozott. Szegedit egyik közrendű hallgatója figyelmeztette a fenyegető veszedelemre s unszolta, hogy meneküljön. Ez egy úttal arra is ajánlkozott, hogy ha értékesebb dolgait neki átadja, híven meg fogja őrízni s visszaszolgáltatja. Szegedi bízott benne; azonnal lakásába ment s a kertre nyíló ablakon át egy zacskó pénzt nyújtott ki az embernek, arra kérvén, hogy arra nagyon vigyázzon. Alig hogy ez megtörtént Kis Kampó katonái a házat körülfogták, Szegedinek könyveivel együtt mindenét elrabolták, csupán nyoszolyáját, a benne levő szalmával hagyták ott, magát pedig megkötözve vitték Kis Kampóhoz. Szerencsére volt a katonák közt Szegedinek egy régi tanítványa, a kinek segítségével a fogságból és bizonyos halálból kimenekült s titkon a Körös tulsó partjára jutott. A portyázó katonaság elvonúlása után visszajött s pénzének ágya szalmájába rejtett részét az azt ott is felkutatott asszonyoktól visszakapta, de azt az embert, kinek a többit az ablakon át kiadta, azután sohasem látta. Néhány nap mulva eltemette Katalin nevű kis leányát. Nem sokkal azután (július 25-én) Temesvár török kézbe esett.

Ennyi baj s szerencsétlenség közt fél évet töltött Békésen s akkor a tolnaiak, a kik hírből már jól ismerték, iskolájuk igazgatására hívták meg. Szegedi a meghívást elfogadta s egy szolgájával de sokaktól kísérve, Tolnára vitetett 1552. végén. Itt az iskolában tanított s Sztárai Mihály mellett, ki akkor tolnai pap volt, csak innepnapokon szolgált a templomban. Higgadt s világos előadásáért a más felekezetbeliek is igen kedvelték s ohajtották, hogy mind a nyilvános vitatkozásokat, melyek akkor a különböző felekezetek papjai közt szokásban voltak, ő vezesse, mind a templomi predikációt ő végezze, ne pedig a misét, pápát s barátokat hevesen támadó Sztárai. Különben a híres Józsa barátot, a tolnai katholikus egyházi szónokot ő sem igen símogatta. — Körülbelől fél évet töltött Tolnán, a mikor másodszor megnősült s elvette Beremeni János volt tolnai predikátor özvegyét Erzsébetet, a kiről Skaricza nagy dícsérettel emlékezik. Házassága után a laskóiak azzal a kéréssel fordúltak Sztárai Mihály baranyai püspökhöz, hogy az általa elhagyott laskói predikátorságra Szegedit rendelje hozzájok. Sztárai teljesítette kívánságokat, a kik azután Szegedit Laskóra szállították. Az iskolai és templomi tanítást itt is azonnal megkezdette s Sztáraival levelezés által is személyesen is folytatott tanácskozásai alapján nagy buzgósággal és eredménynyel teljesítette. Ottani munkássága első évében, 1554-ben megtörtént a mit mind a nép mind Sztárai sürgetve óhajtott, hogy t. i. Szegedi többekkel együtt nagy ünnepélyességgel felavattatott a papi hivatalra Sztárai által. Ekkor — mint Skaricza írja — az addig viselt «mester» (magister) czímet a doktorival kellett felcserélnie s 49 éves korában mindenek egyező szavazatával az egész Baranya szuperintendensévé választatott. Püspöki hívatalával együtt járó nagy elfoglaltsága mellett sem tudott megválni a tanítástól s tovább is folytatta azt mind az iskolában, mind pedig saját házánál, hol azokat a kevésbbé tanult egyházi szolgákat oktatta, kik mindenfelől hozzá gyülekeztek. Ebben holmi csekélyebb betegség által sem engedte magát akadályoztatni. A nép épen úgy, mint a közép- és főnemesség, szerette, becsűlte s ajándékokkal halmozta el. Horvát Márk szigeti kapitány igen gyakran hívta magához s olyankor részint predikálnia, részint igen fontos titkos ügyekben kellett véleményt mondania.

1558-ban a laskóiak sajnálkozására Kálmáncsehibe vitetett, hova Perneszi Farkas babócsai és Horvát Márk szigeti kapitányok ohajtásának engedve költözött. Itt rendszerint avatta fel hivatalukra az egyházi szolgákat s nemcsak a közhadi népnek, hanem Szigetben a fő- és köznemességből való tiszti kar előtt is gyakran predikált. Horvát Márk minden szükséges élelmi szerrel bőven ellátta s még végrendeletében is megemlékezett róla. Halála után 1559-ben, Szegedi is híven teljesítette abbeli végső kívánságát, hogy vitézeitől elbúcsúztassa. — Kálmáncsehiben Belléni Tamás, jeles készültségű ifjú ember volt mellette az iskola tanítója, egykor Tolnán tanítványa. Ez, Szegedi mostoha leányát, Katalint elje-

gyezvén, 1559-ben Wittenbergbe ment, honnan 1561-ben tért vissza s decsi tanítóvá, majd pesti predikátorrá lett.

1561. új év napján történt az, hogy Szegedi a keresztségről tartván templomi tanítást, a szokásban volt keresztnevek értelmét is magyarázta. Egy Orsolya nevű előkelő nő hallgatója, Furia Albert neje sérelmesnek vélte magára nézve az Ursula (nőstény medve) név magyarázatát; s ezért nem csak ő maga haragudott meg Szegedire, hanem férjét is ellene ingerelte. *(V. ö. Nánási L. István, Szű titka. 508. l.)*

A pécsi bég ebben az évben eltávozván, helyébe Mahmud bég lépett. Mint új uroknak, a kálmáncsehiek is ajándékkal kedveskedtek neki, mely alkalommal arra figyelmeztette őket, hogy Dsafer kaposvári vajdát szintén embereljék meg 4 vagy 5 sing posztóval. A kálmáncsehiek nem igen sietlek e kívánság teljesítésével, a minek az lett a következése, hogy az e miatt haragos vajda, épen istentisztelet ideje alatt, rajtok ütött. A papot, Szegedit s Imre nevű tanítót többed magokkal kocsikra rakva Kaposvárra vitette.

Az aga ezt a dolgot nagy ravaszúl úgy írta meg a pécsi bégnek, mintha az ő emberei csak holmi szolgákat fogdostak volna Kálmáncsehiben. Mikor aztán a kálmáncsehi bírák a hirtelen összeszedett ajándékokkal a vajdához siettek s késlekedésökért bocsánatot kérve, az elhurczoltaknak, különösen pedig Szegedinek szabadon bocsáttatásaért könyörögtek, azt nyerték válaszul, hogy ő t. i. a vajda, most már nem teljesítheti kívánságukat, mivel már a béget értesítette, hogy nehány szolgaembert papjaikkal együtt bevitetett; hanem fordúljanak, siessenek a béghez, az engedheti meg a mit kérnek.

Ezek szép szóval és ajándékkal meg is kérlelték a béget, úgy, hogy az el is rendelte valamennyi fogoly szabadon bocsáttatását. Ezen a kálmáncsehiek örömükben vérszemet kapva, vádakkal állottak elő a vajda ellen, hogy ha lehet, egyúttal végkép megszabadúljanak tőle. Ezek ellenében a vajda tagadásra vette a dolgot s az ajándékot sem kímélte. A bég is azonnal mást gondolt s így szólt a kálmáncsehiekhez: «ezt a peres ügyet értelmesebb emberekkel akarom eldöntetni s azért papotokat, mint igazmondó embert is meg fogom hallgatni». A bírák a bég parancsolatát azonnal hirűl adták Perneszi Farkas babolcsai kapitánynak, a kitől ezt a választ nyerték; «ti lássátok, ha hitelt adtok a török szavának: nem tiltom meg, hogy oda menjetek, csak azután vissza is jöhessetek».

A mint a bég elé járúltak, ez fenyegetőzve förmedt rá Szegedire mondván: «Pap létedre miért szoktál vakmerő eb módjára a magyar végvárakba szaladgálni? Azt gondolod, hogy én már rég nem tudom, hogy te miben jársz-kelsz ott? Majd veled is tudatom». Szegedi csak ennyit felelt: «Nekünk itt tűz és víz közé szorúlva, még ha nem akarjuk is, oda kell mennünk, a hova kényszeríttetünk». Erre a bég feldühödve parancsolá, hogy Szegedit, ha nem akarja is, vigyék a börtönbe.

A kálmáncsehiek könyörgéssel és ajándékkal forgolódtak a bég körül; Perneszi mindenképen segítette őket, de sok huzás-halasztás után is csak azt ígérte a bég, hogy Szegedit mindaddig nem bocsáthatja szabadon, míg Furia Albert vissza nem jön. Perneszi Furiát két nap alatt előkerítette s meghagyta neki, hogy mindent elkövessen a bégnél arra nézve, hogy Szegedi szabadon bocsáttassék. A mikor Furia Pécsre ért, Szegedinek sulyos rabsága már megkönnyebült s épen csak elbocsáttatása nem történt még meg. Ekkor Furia oktalanságnak nyilvánította a bég Pervíz nevű vajdája előtt azt, hogy ilyen foglyot oly könnyen eleresztenek, holott ezer forintnyi váltságot is kaphatnának érette. Ez a mondás a bégnek úgy adatott tudtára, mintha Szegedi már meg is ígérte volna az ezer forintot. Szegedire nézve a fogság ismét sulyossabbá tétetett, s 1561. augusztus közepe tájától november végéig a legdurvább bántalmazásokat szenvedte. Skaricza leírja, hogy Benedek deák házában mint korbácsolta vérig a most említett Pervíz vajda. Mahmud bég Pécsről Szolnokba helyeztetvén át, kijelentete, hogy Szegedit csak Szolnokról fogja elbocsátani. E miatt veje, Belléni Tamás is hiába járt Pécsett. Pécsről Szolnokba Tolnán vitetvén keresztűl Szegedi, a tolnaiak is mindent áldoztak volna kiszabadítatásra, de a bég azt mondá, hogy csak a tolnai török Kádinak magyar fogságba jutott leányáért adja ki cserébe. A kálmáncsehiek ekkor 300 forinton vettek egy szép rableányt s Szolnokba vitték, de a bég megint mást gondolt. Szegedi fogságának híre Erdélybe is eljutott és János Zsigmond fejedelem előbb Németi Ferenczet, a tokaji vár prefektusát utasította, hogy eszközölje ki Szegedi szabadúlását, azután pedig Mélius Péter debreczeni és Czeglédi György váradi papot — kik Fegyverneki Balázst is magukhoz vették — egy értékes serleggel küldötte Szolnokba. Azonban ezek is siker nélkül jártak. Czeglédről Bakonyi Albert püspök is ellátogatott Szolnokba, de szintén semmit sem tehetett.

Szolnoki fogságában folyton bilincseit hordva, kezesség mellett szabad volt Szegedinek egyesek házánál megfordulni s az őt

oly helyeken hallgató hívek előtt predikálni is. Egy Magyar Haszszán nevű pribékházánál, a ki némi jóakaratot mutatott iránta, látta őt bizonyos Mező Ferencz nevű átutazó kereskedő és ennek Ilona nevű ráczkevi születésű neje. Ez a nő nem sokkal azután halálos betegségbe esvén megfogadtatta férjével, hogy Szegedit kiváltja, ha ez az akkor éppen üresedésben volt ráczkevi papságot hajlandó lesz elfogadni. A férj teljesítette nejének utolsó kívánságát s Szegedit 1200 forinton kiváltotta. Szabadulásakor jelen volt Duskás Ferencz nevű tehetős debreczeni civis is, a ki kocsijára vette s nagy örömmel hordozta meg a körüllevő városokban, hol a szegény kiszabadult rabot mindenütt megajándékozták, úgy hogy Ráczkevibe érvén, a váltságösszegből 800 frtot azonnal visszafizethetett Mező Ferencznek. Onnan Kálmáncsehibe sietett, hol szintén nagy örömmel fogadták s megtartották mostoha leányának Katalinnak menyegzőjét, a kit Bélleni Tamás vett nőül. 1563-ban kevéssel husvét előtt tért azután vissza állandó lakása helyére Ráczkevibe, hol kilencz évi lelkészkedése után 67 éves korában 1572. május 1-én meghalt. — Ráczkevi papsága ideje alatt mint Skaricza írja, kétszer is forgott abban a veszedelemben, hogy a Dunába fulladjon; egyszer útközben, másszor fürdés alkalmával. 1564-ben három lelkészt avatott fel kézrátétel által, a mi arra mutat, hogy a dunamelléken is püspöki tisztet teljesített. 1566-ban sikerült neki az egymással hosszas és elkeseredett perben álló két baranyai püspököt t. i. Eszéki Istvánt és Veresmarti Illést Decsen összebékíteni.

Családi életéről tudjuk, hogy először 1548-ban nősült Czegléden. Első nejét Orsolyának hívták, a ki Túron halt meg 1552-ben. Másodszor Tolnán nősült 1553-ban. Második neje Erzsébet volt. Első nejétől született Katalin nevű leánya Békésen halt meg. Második nejétől Laskón három gyermeke született t. i. Anna, Sára és Izsák; Kálmáncsehiben pedig István és Dorottya. Sára, Dorottya és Anna Kálmáncsehiben halt meg. Még két Jánosról és Erzsébetről emlékszik Skaricza, de a kilenczedik nevét nem jegyzi fel, jól lehet írja, hogy második nejétől kilencz gyermeke született. 1570. aug. 6-án másodszor is özvegyen maradt. Harmadik nőt is vett s ez is Orsolya nevű özvegy volt. Ettől Zsuzsána nevű leánya született, de a kinek születését nem érte meg.

Ennyi gyermeke közül csak egyről tudjuk, hogy emberkort ért, t. i. Istvánról, a ki atyjának *Speculum romanorum pontificum* czímű munkáját 1584-ben kiadván, boldogúlt atyjának egyik jóakarójához, Kádas Péterhez szóló ajánló levelét Bázelben írta meg.

Ez az ifj. Szegedi István 1584 február havában iratkozott be a bazeli egyetemre, melynek anyakönyvében igy van neve beiktatva: *Stephanus Szegedinus Ungarus aux. Turcico.* (Sárosp. Füz. 1860. 156. l. Zsindely István közlése). A név után álló *aux. Turcico* nem jelenthet egyebet, mint hogy *török segélylyel* látogatta az egyetemet. Ennek a talán példa nélkül való esetnek magyarázatául kinálkozik az a találkozás, melynek leírása Skariczánál olvasható: 1565-ben történt — úgy mond — hogy Perviz vajda Szolnokból Ráczkevibe ment s Keszi Gergely házához szállott. Szegedinek hírül vitték, hogy Perviz az ő papjáról, — a hogy Szegedit szokta nevezni — tudakozódott. Erre a hírre Szegedi Skariczának, a ki épen a *Loci communes* czímű munkát tisztázta, azt parancsolta, hogy szerezzen valami szép bokrétát és gránát almákat. Ezeket ajándékul víve tisztelegtek a töröknél. Perviz és Szegedi egymásnak kezet nyújtottak s midőn kevés idő múlva asztalhoz ültek, a török így szólt Szegedihez; bocsáss meg azokért a miket leginkább mi ketten tudhatunk! Szegedi erre megengesztelődve nyilatkozott. A mikor pedig a házi gazdának Keszinek napa, asszonyi heveskedéssel támadt a törökre, hogy miért volt oly kegyetlen az Isten szolgája iránt? Perviz még inkább kérte az engedelmet s azt mondá, hogy sokszor éjszaka sem tud e miatt nyugodni s álmában is asszonyok akarják széttépni, a mikor ezt a nálánál korosabb és kegyesebb embert szándékszik kínozni. Igy beszélgettek mindaddig, mig Szegedi kísérőjével eltávozott.» — A megkínzott apától bocsánatot kérő török, az apa halála után a fiúnak nyujtott segélylyel is bizonyította, hogy megbánása őszinte volt s a mit az apa ellen vétett, a fiú iránt igyekezett jóvá tenni. Egyébiránt a fiúval éreztetett jó indulat a tudománynak is javára vált, mert bár az ifjú Szegedi István a külföldi egyetemek látogatása közben elhalt *(ráczkevei ref. egyháznál őrzött emlékirat szerint)*, az kétségtelen bizonyos, hogy atyjának kéziratban hátrahagyott műveit magával vitte Bázelbe s a *Speculum romanorum Pontificum* czíműt Kádas Péter ipának, Paxi Imrének költségével oda érkezése után azonnal kiadta. Két év múlva, németűl is megjelent íly czím alatt: *Spiegel des weltlichen Romischen Bapsts, durch Nicolaum Höningern verteutscht und vermehrt 1586.* A mit az ifjú Szegedi István a *Speculum* ajánlásában a következő szókkal igért: *placuit mihi ex consilio virorum clarissimorum has, qualescunque succisivas cogitationes Parentis mei, ante omnia in publicum emittere, reliquis mox subsecuturis* — azt megis tar-

totta, mert a következő 1585. évben szintén ő eszközölte atyja *Theologiae sincerae Loci communes de Deo et homine* című munkájának (Bazel CIↃIↃXXCV,) atyja arczképével diszített s Skaricza Máté által írt életrajzával ellátott kiadását is, a mi kitetszik abból, hogy Grynaevs J. J. heidelbergi tanár az ajánlás első soraiban azt mondja, hogy ő ezt a præfatiót *rogatu doctissimi iuvenis, filii illius qui optimo patri ὁμώνυμος est, et nominis virtutumque paternarum haeres* — írta.

Tabulae Analyticae etc. című munkája szintén Bázelben 1599-ben jelent meg. Ebben a két könyvben úgy nevezett dispositiókat talál az olvasó. A *Loci Communes* a dogmatica, moral, egyházjog és alkotmány körébe tartozó tételeket tárgyalja azzal a scholasticusokra emlékeztető logicai rendszerrel, mely a fő- és alosztályok szaporaságából származó distinctiók által igyekszik a tiszta világosság felé. A *Tabulae Analyticae* módszere ugyanaz, csakhogy ebben ó- és új-szövetségi könyvek vétetnek alapul. A zsoltárok könyve, Dániel, Ézsaiás, Jerémiás, Ezékhiel prófécziája Máté és János evangyélioma, Pál összes levelei; Jakab, Péter I. II. és János I. levele és végűl az Apocalypsis — textus-szerűen disponáltatik. Ez a munka teljes valószínűség szerint Szegedi prédikáczióinak vázlatos gyűjteménye. Vázlatos azért, mivel kidolgozva csak így valának, bár szerzőjük a szószékről nem így adta elő és mivel papi pályára készűlő ifjak számára mintákul szánta azokat: *studioso primum animadvertendum quo ordine, licet prolixius, omnia dicantur. — Si enim ordo rebus desit, confusa et perturbata erunt omnia. At ubi orationis series observatur, erunt omnia perspicua et illustria.* — (Tab. Anal. Előszó.) A jelenések könyvéről írott és Haller Zsigmondnak ajánlott *tabuláit* így czímezi: *Conciones breves ac succinctae in Apocalypsim Joannis Apostoli in Tabulas redactae.* — Némelyik új-szövetségi írat disponálása előtt distichonokba foglalt tájékozás olvasható s ezek azt bizonyítják, hogy Szegedi nemcsak prózában írt jól latinúl, hanem ügyes verselő is volt. A *Loci Communes* egyes fejezetei, különösen az egyházszervezetről szólók, történeti szempontból ma is figyelmet érdemelnek. Medgyesi Pál, *Dialogus Politico-Ecclesiasticusában* (Bártfa 1650) Szegedire mint a presbyteri szervezet magyarországi megalapítójára ismételve hivatkozik (28. 122. l.) Igy idézi a *Loci Comm.* 206. lapján olvasható *Canones de excommunicatione* eme czikkét: *Potestas excommunicandi penes Ecclesiam est, quae deligit sibi velut senatum ecclesiasticum, cui potestatem hanc excommunicandi committit exercendam, ut omnia fiant cum decoro et ordine.* Ezt megelőzőleg mondja: «A mi legelső és fő reformátorunknak Szegedi Istvánnak (kinek szép könyveit az keresztyén idegen nemzetek nagyra becsüllik és szorgalmatossan nyomtatják is), mely szép bizonyságtételit értettük e felől két úttal is.» Az idézet után így folytatja «kétség nélkül ha ez tiszta Theologus tovább élhetett, avagy csak annyi sok üldözések alatt nem forgott volna is, ez rendet az tanétás után bé is hozta volna az Ecclésiában; noha a felől sem kell kételkedni, hogy el nem kezdte volna; az Budán alól lévő Dunamellyéki Ecclésiákban, az Keviben s többekben, lehetetlen hogy valami nyomjait még nem találnánk.» — Nem kevésbbé nevezetesek a prot. házassági jogra vonatkozó fejezetek, melyeket előszóval is ellátott a szerző. Ebben mondja, hogy a ius canonicum tételeit rövidre vonva s hol helyeselve, hol czáfolva szükségesnek látja közölni: *id vero eo libentius feci, quod videam plerosque ministrorum nullis hic maiorum legibus uti, sed ex officina cerebri sui depromere quicquid libet* (350. l.). E kivonat vége után a következő figyelmet érdemlő néhány sort illesztette be ifj. Szegedi István vagy Skaricza Máté: *Tria trium clarorum virorum memorabilia dicta:*

PETRI MELII: *In casu criminis, pro quo lex Dei hominem interfici iubet divortium permitti potest, si aliter reconciliatio inter coniugatos stabiliri neutiquam possit.*

STEPHANI SZEGEDINI: *Ibi inter volentes matrimonium solvi potest, ubi fines omnes coniugii impediti ac sublati sunt, praeter adiutorium quod etiam mendicis ipsis debetur.*

ALBERTI BAKONII: *Melius est dissitos angelice, quam coniunctos diabolice vivere, etiam eos, quibus nulla ratio ad perpetuum suppetit divortium, ut ea ratione pax magis colatur.* (V. ö. Sárosp. Fűz. 1857. 79. l.).

A *Loci communes* későbbi kiadásaival függelékképpen jelent meg Szegedinek *Confessio verae fidei de uno vero Deo* című két könyvre osztott munkája, melyet a sociniánusok ellen írt. Ennél sokkal előbb látott napvilágot ama másik ilynemű könyve, mely *Assertio vera de trinitate contra quorundam deliramenta, quae ex Serveti, aliorumque phantasticorum hominum nunc primum in quibusdam Hungariae partibus exorta ac publicata sunt* (Genevae 1573.) czímet visel. Ennek kéziratát ugyanis Skaricza magával vitte, midőn külföldi akadémiákra indult s 1570-ben Genfben, átolvasás végett átadta Bézának. Skaricza ott időzése alatt Béza nem olvashatván

el, az átadó engedelmével magánál tartotta. Mivel pedig Skaricza még Olaszországban (Páduában) értesült Szegedi leveléből arról, hogy a szerző e tárgynak bővebb kidolgozásához kezdett, figyelmeztette Bézát, hogy a művet ki ne adja. Béza a kéziratot mégis kinyomatta s erről Szegedihez intézett levelében, melyet a mű elé nyomatott — megemlékszik. Az első (1573.) kiadás Balogh Ferencz szerint 847-h/2 jegy alatt megvan a british muzeumban; 1576-dik évi ugyancsak genfi kiadása a pesti ref. főiskola könyvtárában.

Szegedi művei egytől-egyig magokon hordják szerzőjük nagy tudományának, éles kritikájának, mély gondolkozásának s erős hitének félreismerhetetlen jeleit. E tulajdonok szerencsés egyesülése folytán polemiája kevésbbé tetszik kihívónak és nyersnek, mint egyik másik kor- és tiszttársáé; kíméletlenebb kifejezésre leginkább akkor érzi magát jogosítva, ha történeti tény képezi támadása tárgyát, vagy annak biztos alapján foglalhat állást. Papizmus és scholastica ellen mindig készen áll a küzdelemre; modorában sok van a scholastikusokéból. Tabulái, mely czím alatt szokta ő maga logikai dispositióit összeállítani s tárgyait szétszedni, *Assertio vera*-jából se maradhattak el, ezekkel czáfolja befejezésül Dávid Ferenczet. Tudományos készlete sokkal nagyobb, mint a mennyivel az ő korában vitatkozni lehetett s innen van, hogy polemia nélkül, tárgyánál maradva, mélyre hatóan tudott gondolkozni is, írni is. Abból, a mit életírója mond, hogy a tolnaiak szívesebben hallották az ő mérsékeltebb s világosabb előadását, mint Sztárai hevesebb és szertelenkedőbb szónoklatait, azt következtethetjük, hogy beszédben még inkább óvakodott az erősebb kifejezésektől mint írásban. Ha írt, a semminek alá nem rendelhető igazságon kívül semmit sem látott maga előtt, ha pedig beszélt, emberszerető lelke szelidségével mondta ki az igazságot is. Szenvedni bírt anélkül, hogy bosszúra gondolt volna, halálos ellenségének ajándékkal kedveskedik s azonnal kész megbocsátani az őt félholttá kínzott embertelen töröknek, mihelyt ez által annak ohajtását teljesítheti. Keresztyén — a pogány iránt is.

Műveiből kivétel nélkül az tűnik ki, hogy Kálvin és nem Luther irányát követte. Melanchthon munkáit gyakran idézi, Luther felfogását nem ostromolja, de a sarkalatos hitelvekről határozottan nyilatkozik. Igy például az Úrvacsoráról a *Loci Communes* 173. 179. 387. lapjain oly világosan szól, hogy minden kétséget eloszlat. Tanítói s predikátori pályája kezdetén, sőt később még kálmáncsehi pap korában is közelebb állhatott a Luther elveihez, a mit

Haan Lajos szerint (A békésm. rég. és miv. tört. évk. 1876/7) nagyon valószínűvé tesz az a kedvezés, melyben a buzgó lutheránus Horvát Márk részesítette: ez azonban írataiból nem mutatható ki.

Ne felejtsük el megjegyezni, hogy Szegedi István művei a tiltott könyvek Indexében benfoglaltatnak.

Mint ének-szerzőt ugyanaz az erős hit jellemzi, mely minden művét áthatja: maga megalázása, melylyel a rá és nemzetére nehezedett csapásokról, szenvedésekről emlékezik, érzelmeinek mélységét növeli; egyszerű, világos előadását a természetességen kívül, népies észjárás és kifejezések teszik ma is kedvessé. Ez utóbbiak inkább csak, «siralmas énekében» találhatók, míg templomi énekeiben és «siralmas panaszolkodásában» a hymnusok és a biblia hangja az uralkodó. Ezekkel együtt nem kirívó módon tud nyilatkozni nemzeti érzülete is, sőt hitágazati különbséget is érint a nélkül, hogy a korabeli vitatkozók nyerseségével zavarná meg, itt második énekének alaphangját. Négy első énekének utolsó szakasza doxologia.

Első éneke azokra a hymnusokra, sequentiákra s antiphonára emlékeztet, a melyeknek első sora ő nála is első sor *(Veni Creator spiritus. Veni sancte spiritus.)* Egész tartalma rokon azokéval, de szó szerint (?) csak a *Gerjeszd fel mi szívünket* sor egyezik ezzel: *Et tui amoris in eis ignem accende.* V. ö. Batizi András. VI. énekével s az arról mondottakkal *(II. k. 67. 418. l.)* A szöveg itteni czímével együtt Huszár Gál. 1574. évi énekes könyve CCCXV. b. lapjáról vétetett, a hol a czím alatt ez is olvasható: *Szegedi Istváné.* Megvan a Szegedi Gergel 1569. évi én. könyve egyetlen teljes példányához csatolt kéziratban: az 1590. évi én. k. 170. l.; 1594. évi én. k. 147. l,; Lőcsei 1635. évi én. k. 267. l. s attól fogva mai napig mint pünkösti ének, úgy a ref. mint az evang. magyar énekes könyvek minden kiadásában — és pedig egy betű változtatás nélkül. Egyetlen szava sem avult el. Invocatio czímmel B. Wesselényi Miklós is lenyomatta 1759-ben, *Elein való megtérésnek gyümöltse* cz. kicsiny könyvecskéje 201. lapján.

Második éneke minden ízében eredeti, figyelmet érdemlő alkotás. A két oldalról (r. kath. és mohammedan) szorongatott protestáns egyház siralma, mely a viszonyok változása után is csak 1808. óta marad ki az én. könyvekből. Itt Bornemisza én. könyve után közölve, a hol a czím alatt ez is áll: *Szegedi Istváné.* Ezen kívül megvan a Sz. G. 1569. évi én. k. 192. lapján: 3. sorában *elhatalmaztanak;* 13. s. *te hatalmas Isten;* 15. s. *Nincsen;* 16. s. *Hogy*

megesmerhesse — változtatásokkal; az 1579. évi én. k. 165. l.; 1590. évi én. k. 232. l.; 1594. évi én. k. 251. l; Lőcsei 1635. évi én. k. 371. l.; Debreczeni 1737. évi én. k. 545. l.; 1770. (Új zeng. mennyei kar) évi én. k. 730. l.; 1772. évi én. k. 545. l.; 1791. évi én. k. 545. l.; A codexek közül megvan a Csoma c. 117. l. ebből közölte Thaly K. *R. M. Vitézi énekek* I. 87. l. Megjegyzem, hogy az 1732. évi én. k., a 3-dik szakasz első sorában *szent érdemesek* helyett *szent Érdemesség* áll, valamint az 1791. évi kiadásban és a Csoma c.-ben, míg az 1770. és 1772. években *sok eretnekség* olvasható.

Harmadik éneke Bornemisza én. k. LV. lapján «A közönséges isteni dicséretek» elseje, a hol címe alatt: *Szegedi Istváné.* Szegedi Gergelnél 1569. évi én. k. 149. lapján «a predikátió után való énekek» közt áll, csak címe rövidebb, a mennyiben a *megótalmazza* után következő szavak el vannak hagyva. A cím különben az ének 6. sorából van véve. A csonka én. k. 158. l.; az 1579. évi én. k. 136. l.; 1590. évi én. k. 195. l.; 1594. évi én. k. 108. l.; Lőcsei 1635. évi én. k. 386. l. ily címmel *Könyörgés az Istennek óltalmazásáért. Steph. Rzeged.*

Meg van az unitáriusok legrégibb én. könyve 531. l.; a második kiadás 665. lapján: *Oltalomért való könyörgés* címmel, azonban a végső strófa így változtatva:

> Dícsíret az Istennek, *mi kegyes gondviselőnknek*
> *Ábrahám Istenének*, csak egy bizony Istennek,
> Kit dícsírnek mennyegben, mindenkor az szent angyalok.
> Jer mi is dícsírjük, mert irgalmas minekünk.

A XVIII. századi énekes könyvekben már nem fordul elő, a mit annak kell tulajdonítanunk, hogy Szegedi öt éneke közül ez a legnehézkesebb; versalakja mindannyiénál szokatlanabb, nótája sincs jelezve. — 11. sorában *megismerjék* helyett *megesmerjek* olvasandó.

Negyedik éneke, címével együtt Bornemisza én. k. CXLII. lapján olvasható, valamint Szegedi Gergel 1569. évi én. k. 193. l. s az 1594. évi. én. k. 194. lapján e cím alatt: *Precatio Stephani Szegedini e carcere dei beneficio liberati.* — Az 1569. évi én. könyvben a 18. sorban helyesebben: *elviseltem*: 28. s. *nem hatz*: 40. s. *az Úristen*; 44. s. *Segéts* — olvasható.

Ötödik éneke, címével együtt Born. én. k. CXLIII. lapján olvasható. A versfejekben: SEGEDI FECIT EGRE NNMENSNMA ANSMSAANAHSORNKSAAAAAKOAAS. Megvan Szegedi Gergel

1569. évi én. k. 216. l. *Cantio ad notam: Megszabadultam már az* címmel, hol a 7. sorban *mi es*; 14. s. *kéméltelen*; 37., 38., s.:

Jámbor vén népeket ők tisztelni nem tudnak.

Az csöcsömőknek is egy szálat nem engednek. 44. s. *felvonnak* h. *vonának.* — 50. s. *megszeplősítének.* — 52. s. *Nagy hamar meghalának.* —53. s. *lévonák.* — 54. s. *mezételenül hagyák.* — 67. s. *csikók.* 73. s. *itokval.* — 79. s. *Köszűnek.* — 89. s. *meghódoltak vala.* — 105. s. *minékünk* h. *nekünk.* — 109. s. *Mit tész te Úristen, fiaidnak éltével.* — 110., 112. s. *fertezett* h. *förtözött.* — 151. s. *nagy kevély* h. *oktalan.* — 168. s. *Elveszté és elrontá.* 171. s. *az undok fércgekkel* h. *uetmeckel (?) fércgekkel.* 178. s. *az egy* h. *csak az.* — Az 1590. évi én. k. 249. l. notája: *Megszabadultam már én a testi haláltól*; az 1594. évi én. k. 64. l. stb.

Az ének versalakjáról ezt írja Arany János *(A magy. nemzeti vers-idomról):* «Szegedi Kis István éneke, mely tisztán magyar ütemekre oszlik s melynek dallamát is jól ismerem: Szánja az Úr | Isten || híveinek | romlását — kétségkívül nemzeti alak, miről még inkább meggyőződünk, ha látjuk, hogy e templomi ének rhythmusa, strophája, nagyobb epicai költeményben is használatos volt, mint p. o. a XVI. századbeli «Jovenianus» című eposzban.» — Tartalmánál fogva a Jeremiádokkal rokon, számos sora egyez azoknak egyik másik sorával. Igy mindjárt az első sor, melyről az ének még ma is eléggé ismeretes, nagyon emlékeztet a *Kegyelmes ÚrIsten te hozzád folyamodunk* kezdetű ének így hangzó refrainjére: *Szánjad meg Úristen mi nyomorúságinkat*: valamint Pap Benedek: *Bánja az Úristen az sok nyomorúságot* kezdetű énekére:

5—8. sorát v. ö. a. *Kegyelmes* e strophájával:

> Félelem, rettegés vagyon mi szívünkben,
> Hel és nyugodalom mert nincsen lelkünkben.

25. sort v. ö. u. annak eme strophájával:

> Vedd el rólunk immár az te haragodat,
> Fordíts pogánokra az te ostorodat.

Vagy még inkább a LXXIX. zsoltár XVI. századi fordításának e versével:

> Fordítsad immár te haragodat az pogán népekre,
> Kik nem esmernek téged Úristen ő idvességekre.

37—42. sort a *Kegyelmes* e strophájával:

> Az vén jámborokat nyakon kötve hordják,
> Édes magzatjukat előttök levágják.

Úgy szintén a *Jövel légy velünk Úristen* kezdetű ének köv. soraival:

Nem nézik ők az véneket
Levágják az gyermekeket
Megrontnak sok szép szűzeket.

38. s. *egy szálnyira*. 74. s. *egyszálat*.

45—48. sor ma is használt népies szólamok.

49—50. sort v. ö. a *Keserves szívvel Magyarországban* kezdetű ének e soraival:

Asszony állatok tisztaságokban meggyaláztatnak,
A gyenge szűzek sok városokban szeplőket vallanak.

54—56. sorral ismét a *Kegyelmes Úristen* kezdetű ének e sorait:

Nagy keserűséggel ott őket hordozzák,
Mint barmot piaczon mind széllyel árúlják.

61—68. sor megindító képet rajzol a Jeremiádok eme sorai helyett:

Arra jutánk hogy vizet is pénzünkön vegyünk
vagy: Megszomjuhozván minnen vizünket drága pénzen iszszuk.

81—88. sorral v. ö. a *Tekénts reánk* kezdetű ének e sorait:

Közölünk rabbá tevél sok menyeket, özvegyeket,
Gyermekeket, gyenge szép szűzeket.

113—134. sort v. ö. Ézsaiás 45, 9. 64, 8—12. Jerem. 18, 6.—Róm. 9, 19—21.

119—120. s. Az esdeklés követelő hangjához hasonló az így kezdődő éneké: *Igazságod szerént tartozol Istenem meghallgatni kérésem.*

121. sorral v. ö. *Keserves szívvel* kezdődő ének e sorát:

Tekénts mi reánk, állj bosszút immár mi nagy romlásinkról.

125—131. s. v. ö. Zsolt. 22, 9. — 42, 4. A 79. zsolt. XVI. századi fordításában is: *Hogy ne mondhassák az pogán népek, hol vagyon Istenek?* Valószínű, hogy a *Jövel légy velünk Úristen* kezdetű ének szerzője, Szegedi e strophája után alkotta eme két strophát, ha ugyan egész éneke nagy részét nem Szegedié szem előtt tartásával írta, mert a jó verselő névtelen éneke XVI. századi énkönyveinkben nem fordul elő. Ime a két stropha:

Ne mondják azt mi felőlünk.
Hogy nékünk nincsen Istenünk,
Mutasd meg erődet bennünk,
Viaskodjál együtt velünk,
Magasztald fel kezed köztünk;
Hogy mindenek kik ezt hallják
Győzedelmedet csudálják,
Jóvoltodat magasztalják,
Hatalmasságodat áldják,
Erődet meg ne útálják.

145—148. sorral ugyanott:

Gyenge vala Judith asszony,
Nem úgy termett hogy harczoljon,
Keze soha nem volt kardon:
De te bátorítád azon,
Hogy bátran kardhoz nyúlhasson,
Holophernest megragadá,
Nyakát csak kétszer vághatá,
Feje kezében marada,
Szolgáló leánynak adá,
Bethuliában hozatá.

153—156. sorral u. o.

Erőtlen Izrael népe
Veres tengerre hogy ére,
Pharahótól megrettene,
Mikor tovább nem mehetne
Alítá hogy mind ott veszne.
A tengert kettő szakasztád,
Őket azon elbocsátád,
Pharahót mélységre hozád,
Az vizet rája borítád,
Népedet megszabadítád.

157—160. sorral u. o.

Sennakheribnek seregét
Egy angyallal megöletéd,
Száznyolczvanötezer népét
Egy órában mind elvesztéd,
Királyságából levetéd.

161—164. sorral u. o.

Gedeonnak kis serege
Ki hinné hogy hadat verne:
De hogy te lől segítsége,
Erőssége, győzödelme,
Számtalan népet megvere.

181—184. sor a 30. zsoltár 6. verséből véve.
195—196. sor Máté ev. 5. r. 10. verséből.

Névtelen.

A CIII. Zsoltárnak 1548-ban névtelentől származó magyar fordítását a IV. köt. 71. lapján közöltük s 296. lapján szóltunk róla. Arra a feltehető esetre, ha ott nyilvánított véleményünk mostanság senkiével sem egyezne, némi megnyugvást merítünk abból, hogy

legalább a szereztetése évét követő esztendőben (1549) élt valaki a kinek ítéletével annyi idő múlva a mienk találkozott. Itélete ebben a CXXI. Zsoltár fordításában nyilatkozott, a mennyiben ezt annak nótájára szerezte; strophâinak sorait épen úgy a két adocinus összetételéből, bár rímtelenül, alkotta; az, két strophával, ő egygyel vezette be a zsoltárt; a szereztetés évét magában foglaló végstrophâját, a harmadik sor kivételével, csaknem szószerint úgy írta meg, mint a kinek hű követője kívánt s igyekezett lenni. Ha nem is a héber, legalább a latin szöveghez hívebben ragaszkodott: ezért kérdés lehet az, hogy vajjon elvből marad-e mindvégig a szöveg mellett, vagy szerényebb tehetségének ismerete tartotta vissza attól, hogy versenyre is keljen azzal, a kit a fentebbiekben követett s alakító szándékkal szintén vegyítsen valamit saját eszméiből a zsoltáríró gondolatai közé? Mert a két zsoltárfordítás nyelvének egybevetése után alig kételkedhetünk a felől, hogy a kettő nem egy szerzőtől származik és hogy ez amaz iránt minden elismeréssel viseltethetett, de feljebb nem követhette.

Az évszámot magába foglaló végstropha hiányzik Bornemiszánál CXXII. l. Megvan az ének Szegedi Gergel 1569. évi én. kve 63. lapján, hol a 27. sorban *az* h. *ez* áll; a csonka kiadás 72. l.; az 1579. én. k. 61. l.; 1590. én. k. 71. l.; régi unitár. én. k. 384. l.; másodikban 381. l.; 1635. én. k. 142. l.; 1732. én. k. 245. l. (Némi változtatásokkal ebben s a későbbiekben 1808-ig.) Az unitárius én. kkben *Jézus* helyett *Isten* áll, *ront* h. *hágy* stb.

Sziráki Balázs.

Bornemisza Péter, a kinek én. könyve CCXXXIX. levelén találjuk először ezt az éneket, melynek versfejeiből SIRAKI BALAS DIAKÉ értelmet olvashatunk ki, a czím alatt így írja a szerző nevét: *Sziriaki Balas Deak*. E nélkül az útmutatás nélkül csak *Siraki* vagy *Siráki* névre gondolhattunk volna s az előbbi nyomán a hontmegyei egyik legrégibb nemes család tagjának tarthattuk volna énekszerzőnket. Ebben a vélekedésben megingathatott volna az, hogy Nagy Ivánnál a XVI. század végétől kezdve feltűntetett családfán nem fordul elő a Balázs név; másfelől bátoríthatott volna Kinisi Pál országbírónak egy 1494-ben kelt s ugyanazon Siraki (de Syrak) hontmegyei család tagjait említő bizonyságlevele *(Győri tört. és rég. füz. II. 64. l.)*, melyben Syraki Balázs névvel is találkozunk.

Czirák-ra a kezdő S kétségtelen voltánál fogva épen nem, inkább a hevesmegyei Sirokra lehetett volna gondolni. A Sziriáki névhez Bornemisza rovására lehetne ragaszkodni, csakhogy Szirják helynevet nem ismerünk s hihető, hogy Bornemisza a Czirják, Czirjék név hangzása után indulva írt Sziriaki-t, mert a versfejek nyomán azt nem írhatta. Ezért írtunk mi Sziráki-t s ezzel a nógrádi és borsodi Szirák valamelyikét tettük szerzőnk hazájává vagy legalább eredete helyévé. A nógrádi Szirák mellett semmivel sem bizonyíthatunk, míg a borsodi felé egy adat integet. Ez, Miskolcz városa régi jegyzőkönyvének 7-ik lapján, így olvasható: *Anno dni 1569. 17. die Mensis July. Heves vármegyei Kereszturi János jövö mi elönkben Szyrachy Balas képében, ki beszterczei praefectus, és tiltá mielőttünk Kis Lőrincznek avagy Jakus Lőrincznek minden örökségét, házát, szőlejét ugyanazon Szyrachy Balas képében ennyi sommában: háromezer háromszáznegyvenöt frtban és harminczhat pénz és egy beczben.* (Régi M. Nyelveml. II. 207. l.)

Énekünk szeresztetésének ideje és adatunk évszáma közt nincs egészen 20 évnyi időköz, a mi nem kevés ugyan, de az akkori időkhöz képest nem is sok, hogy valaki énekszerző diákból præfektusságig juthasson. Tanult ember számára abban az időben tisztességes állás volt s érdemes ember nyerhette el. Szirákinak tanulása helyéről sem tudunk számot adni, mert az eddig közzétett névsorokban nem találjuk nevét. Arról sincs tudomásunk, hogy írt-e több éneket, mivel — legalább neve alatt — ennél az egynél több nem maradt reánk. A mi ezt illeti Bornemiszáén kívül meg van az 1594. évi (bártfai) én. könyvben is a 82. lapon. Az alexandrini sorok némelyike megrövidült, másika megnyult egy-egy szótaggal, a mi hihetően csak az énekes könyvek nyomásának tulajdonítható. A strophánként egyező rímekben nem esett nyomtatásbeli hiba. Akár a maga boldog házassága, akár valamely más alkalom buzdította szerzőnket éneke megírására, kora szokásának hódolt, mint azt már a IV. k. 297. s. köv. lapjain érintettük. Az egészet átható vallásos érzés őszintesége, az előadásbeli naivság, az elfogadott s rendesen szem előtt tartott schema korlátai közt egymás mellé illesztett gondolatoknak mintegy hálaadó s áldást kérő imádsággá (12. s.) alakulása, jellemzik e verses müvet. A magát buzgósága szárnyaira bízott kegyes lélek csupán a külső formáért ejtette útba a költészet világát, azt a bokrétát, melylyel ezt a külső formát még is felékesítette, a bibliai költészet virágos kertjéből hozta magával *(39—48. s.)*

15. s. *kedvedént*. 35. s. *kedved szerint*.

23. sorral v. ö. Istvánfi Pál, Hist. Regis Voltér végső sorát s az arra írt jegyzetet *(II. k. 52. 409. l.)*.

38. s. A *legeltessed* bibliai kifejezés. Jerem. 20, 2. a pásztoroknak, kik *legeltetik* az én népemet. 23. Zsolt. Az Úr az én pásztorom, gyönyörűséges és füves helyeken *legeltet* engemet.

39. s. *meggyökereztessed*. Jerem. 12. 2. megplántálod őket és *meggyökereznek*.

40. s. *ágakat*. 128. Zsolt. a te fiaid mint az olajfának *ágai*, Róm. 11, 18. ne kevélykedjél az *ágak* ellen, ha pedig kevélykedel, tudjad, hogy nem te hordozod a gyökeret, hanem a *gyökér* téged.

41. s. *vesszőcskék*. Ezsaiás 11, 1. Az Izsai törzsökéből egy *vesszőszál* származik.

42—44. sort v. ö. 92. Zsolt. 13—15. Az igaz virágzik mint a pálmafa; és megnő mint a Libánusnak czédrusa. Az Úr házának plántái a mi Istenünknek pitvariban virágoznak. Vénségekben is gyümölcsöznek stb.

45—48. sor v. ö. Máté ev. 21, 28 s köv. olvasható példával.

52. s. *vezér*, Dézsi Andrásnál is V. k. 68. l.

Armbrust Kristóf.

Az erdélyi szász Armbrust vagy Armbruster család leszármazási táblája látható a Siebenb. Prov. Bl. III. 1808. évi folyam 148. lapján, de abban Kristófunkat hiába keressük. Tanulását szülő városában, Szebenben kezdte, azután Bécsben folytatta, honnan a páduai egyetemre ment, a hol 1547. február végeig maradhatott, mert e hó 23-án Páduában kelt levelökben ajánlják őt Wárdai Tamás és Kapronczai Paulinus Péter, Sbardelati Ágoston esztergomi nagyprépostnak, mint olyant, a kit szegénysége gátol tanulmányai folytatásában *(Frankl V. Hazai és külf. isk. a XVI. században 274. l.)*. Kiváló képzettségére s tehetségei elismerésére mutat az, a mit I. Ferdinánd, az ő régi nemességét megújító levelében felemlít, hogy a páduai egyetemi ifjúság vezérévé vagy elnökévé választotta, az egyetem rectora pedig vele tanácskozott. *(Mátray G. Tört. bibl. és gúnyoros Magyar én. dallamai 60. l.)* Páduából, ugyan e forrás szerint, a királyi udvarba jött, ott nyert alkalmazást s a királyt különböző országokba kísérte; egyszersmind a magyar kanczelláriánál Oláh Miklós mellett, a ki nagy

pártfogója volt, szorgalmas munkásságával tüntette ki magát. Ily minőségben volt jelen az 1550. évi augsburgi birodalmi gyűlésen is, ott szerezte énekét mint mondja «egy kopott ebagnének boszszúságára, — ki magyarokat csudaképen igen gyűlel vala, — kit osztán egy barátja kérésére magyar nyelvre fordíta». Eredetileg — már csak azért is, hogy ama kopott ebagnét bosszanthassa, bizonyosan németűl írhatta meg énekét. Magát a magyar fordításban (?) szász létére magyarnak mondja, s az ének nyelvéről ítélve arra is joga volt, hogy a magyar énekszerzők sorában foglaljon helyet. Magyar és német nyelvtudása lehetett egyik fő alapja annak is, hogy a kanczellárián s átalában az udvarnál annyira használható embernek bizonyult; de az is kétségtelen, hogy classicus míveltsége s kiváló egyéni tulajdonai szintén hozzá járultak ahhoz, hogy nemcsak Páduában, az egyetemen tudta magát azok becsülésére s barátságára érdemessé tenni, a kikkel érintkezett, hanem az életben is. Amott egyebek közt azoknak, a kik Sbardelatinak ajánlották, valamint Réwai Ferencz nádori helytartó fiainak *(Frankl V. műve 29. l.)*; emitt Zerdaheli Máté, Fejértói (Albilacus) János, kanczellariai titkároknak, Hasenberg János, Miksa király gyermekei nevelőjének, Wrancsis Antalnak, Forgács Ferencznek barátságával dicsekedhetett. Oláh Miklós kanczellárról I. Ferdinánd azt irja id. levelében: *ut ejus favore et promotione Nobis apprime commendatus fueris*. Ennek köszönheté, hogy a kanczelláriától a kamarához jutott, a hol számvevői működésében kifejtett szorgalmával annyira kitünt, hogy a főszámvevőségre neveztetett ki *(ut Te officio Quaestorio in Camera nostra praeficeremus)*. Az 1555. évről fenmaradt számadásának czímében, valamint Forgács Ferencz püspök által 1560. július 29-én hozzá írt magyar levelén *perceptor pecuniarum regiarum ad Camer. hung. praesentatarum* czímeztetik. Tíz, tizenkét évi hűséges szolgálata után részesült abban a kitüntetésben, hogy a király ugyancsak Augsburgban, 1559. június 20-án kelt s már id. levele által régi nemességét megújítja, ősi czímerét bővíti s ennek minden alakját, s czímét Armbrusztra nézve oly hizelgőleg magyarázza, a mint az teljes kegyelemben álló embereket illetőleg szokott történni. Az így nyilvánuló királyi kegy részeseivé tétetnek néhai testvérének Györgynek s húgának Margitnak is maradékai, valamint Kristófnak felesége Seyberlich Magdolna is, a kit a levél *haud poenitenda familia oriunda*-nak mond — s természetesen az ő maradékaik is.

A. Kristóf — úgy látszik — haláláig viselte I. Ferdinándtól

nyert hivatalát, mert sírkövén (Pozsony-Szent-Györgyön) Rudolf consiliariusának és *Camerae regni Hungariae rationario Magistro* neveztetik. Ez a felirat különben vele együtt özvegyének s négy éves leányának haláláról is emlékszik. Özvegye Wetteli Mária, angol származású nő volt, a ki férje halála után két évre 1603. jan. 14-én halt meg. Maga A. Kristóf ugyanis 1600. decz. 3-án húnyt el. *(Tört. tár 1884. 582. l.)*

Az ének (hangjegyekkel) egyetlen példányban maradt fen a M. N. Muzeum könyvtárában, *(Szabó K. RMKT. 322.)* Dallamát megfejtve s átírva kiadta Mátray G. id. m. 62—63. lapján. Szerinte: 4 + 4 + 5 + 1.

6. s. *szegén mellőnek* fordítja saját nevét *(Armbruszt-er)*.

8. s. Hogy az augsburgi jó szállások szorgosok valának, mutatja Verancsicsnak Armbruszthoz 1550. szept. 2-án intézett levelének köv. pontja: *De hospitii Augustae mihi comparandi cura et quidem toties iterata, habeo gratiam, de novis item.* (Ver. össz. munkái. VII. 103. l.)

17. s. *Simon bíróról* olvashatunk II. k. 446. l. IV. k. 306. l.

21. s. v. ö. Szabács viadala 1. sorával.

29—30. s. v. ö. Pál ap. Timóth. I. lev. 2 r. 12. 13. versével, valamint I. Kor. 11, 7—10.

37. s. v. ö. Tinódi, Az udvarbírákról stb. 34. sorával.

38—39. s. v. ö. ugyanannak 13. sorával.

41—44. sorra lásd I. Mózes 2, 19. versét.

43—46. sorra l. I. Kor. 14, 34. v.

49—55. sorra Ján. ev. 20, 17. v.

56—60. sorra Ján, ev. 20, 27. v.

61—64. s. A *bakfark* helyett a délszláv mesékben s példabeszédekben *ebfark* a gyorsan mozgó asszonyi nyelv mintája. A monda szerint már az első asszonynak ilyen nyelv jutott. Lásd *Fr. S. Krauss, Sitte und Brauch der Südslawen. Wien. 1885. 184. l.*

105—168. sorban leírt példák Juvenalis VI. satyrájában röviden mind meg vannak említve, valamint a 221—224. sorbeli Tanaquil is, Tarquinius Priscus neje. v. ö. 258. sorra tett jegyz.

129. s. *pirt* érthetetlen szó.

141. s. *gyermekint* helyett *gyermekeit* vagy *gyermekit* volna a helyes szó.

157—164. s. a Danaidák; 165—168. s. Scylla meséje.

181—184. s. Példab.: *két három asszony egész sokadalom.*

189—212. sorbeli példát lásd a Cornides-cod. 114—116. lapján.

242. s. *kuzat* talán *kutyát* helyett.

252. s. *licusban iszik* = ‚büntetés utol éri' vagy valami ehhez hasonló értelmének kell lenni. Lycus vagy Zab, folyó Assyriában,

258. s. *De ki ritkán találtatik az új látván madár.* Juvenalis, VI. Satyra 115. sorában szintén nőkről mondatik: *Rara avis in terris, nigroque simillima cygno.* Magyar példabeszéd: *Ritka madár a jó asszony.*

Mádai vagy Madai Mihály.

Ezt a nevet olvassuk annak a csonka éneknek a versfőiben, melynek mindössze első 16 versszaka maradt fen Szabolcs vármegye jegyzőkönyvének 150-dik s köv. lapján, hol 1837-ben fedezte fel Jászay Pál, a kinek másolatáról betűről-betűre híven közölte Döbrentei Gábor a R. M. Nyelvemlékek II. kötete II. 85. lapján. MIKHAEL DE MADHA (DE..) a szerző, lehetett Jászay vélekedése szerint maga az a megyei jegyző, a ki az 1551-ben folyt megyei tárgyak közé írta e verseket, mert úgymond — «az eredetiben előforduló felesebb igazítás ezt mutatja». Ha ezek az igazítások csakugyan ezt mutatják, a miben Jászay állítása után alig lehet kételkedni, akkor a papírból kifogyott szerzőnek hihetően tollában maradt az ének folytatása. Arról, hogy Mádai Mihály csakugyan jegyzője volt-e Szabolcs vármegyének, a megye levéltára nyújthatna felvilágosítást: ilyen adat nem állván rendelkezésünkre, csupán azt említhetjük meg, hogy Nagy Iván, Maday nevű családról ís szól, de az 1436-dik éven innen senkit sem nevez meg a család tagjai közül s a családot kihaltnak mondja; Máday nevü családról szólván, annak egyik őséről, Mihályról mondja, hogy hüséges szolgálatáért Perényi Imrétől 1591. május 3-án Zemplin megyei Mádon és Borsod megyei Edelényben nemesi kúriákat kapott. Minthogy Nagy I. előbbi ősöket nem említ, az is kérdésbe tehető, hogy vajjon ez a Máday Mihály nem a mádai nemesi kúria megnyerése után irta-e magát Mádaynak? Különben az 1551-beli énekszerző 1591-ben még élhetett volna.

Talán biztosabb adat szerzőnkre nézve, ha azzal a Michael literatus de Mada-val tartjuk egynek, a kit Bagi Mihály a leleszi convent előtt 1548. april 26-án számos más nevűekkel, azok között Kákonyi Péterrel (de Karaz) együtt, egy esztendőre ügyvédének vall. *(Gr. Károlyi cs. oklevéltára III. 242. l.)*

Jeruzsálem pusztulásáról szóló énekét ő is, mint alább a 153. lapon Szegedi András, Josephus Flavius illetőleg Rufinus után kezdte írni s ugyanolyan 4 + 4 + 3 hosszúságú 11 szótagos négy sorból álló s egy rímet tartó versszakokra szerezte, bár ebben a 16 vszakban is több olyan sorral találkozunk, a mely vagy rövidséget szenvedett, vagy megnyúlt. Tinódi is e versnemben írta Egervár viadalát s több énekét.

Az ének a szokott *Meghalljátok*kal kezdődik s azontúl küzd a sok idegen névvel; könnyű szerrel bánik el a rímekkel; némely sora oly formát mutat, mintha meg tudná találni a helyes és népies kifejezést: de azt nem gyaníttatja, hogy szerzője különb verselő volna a korabeli énekszerzők legnagyobb részénél.

Sarlóközi névtelen.

Az *Optima historia* szerzőjéről semmi adat sem áll rendelkezésünkre. Énekét 1630. november 9-én másolta le a Lugossy-codex 161—166. levelére Somogyi Pál, a codex összeírója Ujfaluban. Arról, hogy más codexben is megvolna, vagy nyomtatványban fenmaradt volna, — nincs tudomásunk. Említést már tettünk róla Dobai Andrásnak ugyane tárgyról írt éneke közlésekor III. k. 143. 443. l.). Az ének, melynek nótájára íratott, Sztáraié, sorai 4 + 4 + 3; strófái egy ríműek. Némely során — úgy látszik — másolás közben változás esett, mely romlások helyreigazításától azonban — különböző szöveg előkerüléseig — tartózkodnunk kell.

Már Dobai énekénél említettük, hogy az utolsó ítéletet a XVI. században mások is tették énekök tárgyává. Igy a *Kérlek és intlek mostan tégedet stb. — Emlékezzél kérlek oh emberi állat, stb. — Az én életemnek minden idejében* stb. kezdetű énekek névtelen szerzői. Régi nyomokat követtek, mert a középkorból számos latin s német ének maradt fen, mely az evangelium előadását követve vagy pœnitentiára intette a híveket, vagy az utolsó itélet rettentő képét írta le. Így a Sibylla leírása; a VIII. század elején már nagyon felkapott *Apparebit repentina* kezdetű Abecedarius; maga a *Dies irae;* az 1343-ból származó *Quid dicturi miseri sumus* kezdetű ének; Rabanus Maurus is egyik költeménye végén hosszabban rajzolja az utolsó ítélet rettenetességeit. A IX. század elejéről a népet Muspilli, melynek magyar fordítását Heinrich Gusztáv közölte a Philol. Közl. VIII. k. 158. lapján. A mi szerzőnk

a biblia és Credo mellett Hieronymusra és Chrysostomusra is hivatkozik s azt lehetne vélni, hogy a mi énekében újszerű, ezek műveiből merítette. Hieronymust idézi Pelbárt is Richardus után I. Adventi 2-dik beszéde G. és H. betüi alatt: *adducit Richardus Hieronymum, qui in annalibus hebraeorum libris dicit se legisse, quindecim signa terribilia praecedentia quindecim diebus ante adventum judicis et tunc poterit conjecturari per insolita et crebriora signa, quod scilicet prope sit tempus judicii etc. Sunt autem posita haec signa quindecim secundum Richardum concorditer Thoma hoc ordine etc.*

Hieronymus szövege ismeretlen. Elveszett művei valamelyikében foglaltathatott, mivel meglevő munkáiban semmi nyoma a 15 jelnek, melyet a számos ráhivatkozó szerint a zsidók Annaleseiből vett volna át. Leghihetőbb, hogy Esdrás IV. könyvének (apocryph) 5-dik (1—11. vers) és 6-dik része (20—27. v.) az a forrás, melyből ez a legenda kifejlett. Ott vannak részletezve, de nem szám szerint felsorolva az utolsó ítéletet megelőző jelek. Beda Venerabilis, Petrus Comestor († 1178) és Aquinoi Tamás egyformán Hieronymusra hivatkozva számlálja el a 15 jelt s ezen az alapon csakugyan H.-t kell a jelek számbaszedőjének tartanunk. Mivel pedig a három nevezett író szövege közt eltérések vannak, magától áll elő az a kérdés, hogy a mi Sarlóközi névtelenünk melyik szöveget követte? Felelet: a Petrus Comestor-ét *(Historia ecangelica, cap. CXLI.)*, mely így hangzik: *Hieronymus autem in annalibus Hebraeorum invenit signa XV dierum ante diem judicii, sed utrum continui futuri sint dies illi, an interpolati, non expressit. Prima die eriget se mare XL cubitis super altitudinem montium stans in loco suo quasi murus. Secunda tantum descendet, ut vix posset videri. Tertia marinae belluae apparentes super mare dabunt rugitus usque ad caelum. Quarta ardebit mare et aquae. Quinta herbae et arbores dabunt rorem sanguineum. Sexta ruent aedificia. Septima petrae ad invicem collident. Octava fiet generalis terrae motus. Nona aequabit terra. Decima exibunt homines de cavernis et ibunt velut amentes, nec poterunt mutuo loqui. Undecima surgent ossa mortuorum et stabunt super sepulcra. Duodecima cadent stellae. Tredecima morientur viventes, ut cum mortuis resurgant. Quartadecima ardebit caelum et terra. Quintadecima fiet caelum novum et terra nova et resurgent omnes.* A magyar szöveg körülírása egy pár kifejezésével Beda szövegére emlékeztet, de a sorrend Comestoréra vall. A magyar a 14-dik

nappal végzi, de említés nélkül a 15-dik napi jelről is szól. — Comestor szövegét fordítja az Érsekujvári cod. is az 573. lapon.

Azt már láttuk, hogy Pelbárt maga megnevezi a szöveget, melyet Richardus (de Mediavilla 1300) után követ t. i. az Aquinoi Tamását. Ezt fordítja magyarra az Érdy-codex írója is a 7. 8. lapon *(Nyelv Emltár IV. 8. l.)*. V. ö. *Horvát Cyrill, Nemzeti irodalmunk a reformációig 114. l.* — Az utolsó ítélet eme XV. jeléről szóló legendát alaposan és részletesen tárgyalja Carolina Michaëlis de Vasconcellos, *Quindecim signa ante judicium* czím alatt, Herrig, Archivja 46. k. 33—60. l. — E. Sommer, *die fünfzehn Zeichen des jüngsten Gerichtes* czím alatt, Haupt, Zeitschr. für deutsche Altert. 3. k. 523. l. — G. Nölle, *die Legende von den fünfzehn Zeichen vor dem jüngsten Gerichte* czím alatt, Paul und Braune, Beiträge 6. k. 413. l. Az ezekben foglaltakon kívül a Comestor-féle szöveg verses német fordítását közli Bartsch egy grazi codexből a *Germania*, XXIX. 402. lapján.

Magyar énekesünk két első strophája, igaz életre való felhivást foglal magában s boldogságot ígér; a 3-ik sorban a Credot, a 4—6-ban az I. Corinth. levél 15-dik részét idézi, de a mit mond az Máté ev. 25. r. 31. és II. Corinth. 5. r. 10. versében van megírva.

A 25—36. sorbeli idézet Lukács evangelista 21. r. 25—26. verséből való, mely egyszersmind Pelbárt idézett sermo-jának is textusa.

A 37—120. sorban a Comestor-féle szöveg szerint a XV. jel.

A 129. s köv. sorok a 14. 15. sorban idézett Korinthusbeliekhez írt első levél 15. részéből véve hasonlítanak Pelbárt I. adventi 3-ik sermójának J. betűje alatt olvashatókhoz.

132—140. s. egybevethető Pelbárt most idézett sermójában L. alatt ezzel: *Denique Franc. Mayr. Sermone de resurrectione dicit expresse, quod reprobi per daemones ducentur ad locum judicii sicut et Christus hoc idem denotat, quia Matth. XXIIII. (v. 31.) dicit: Mittet filius hominis angelos suos et colligent electos suos a quatuor ventis etc.; ubi missione bonorum angelorum non refert nisi ad electorum congregationem, quamvis pulveres omnium etiam malorum hominum pro resurrectione facienda a Christo boni angeli colligere habeant ex officio, tamen resurgentes malos mali angeli portabunt ad judicii locum.* Ennek magyar fordítása olvasható a Teleki c. 246. lapján.

157—160. sorral v. ö. Pelbárt id. Sermoja P betűjét s a Teleki-c. 254. lapját.

165—180. s. v. ö. Pelbárt id. Serm. L betűjét s a Teleki-c. 248. 249. lapját.

189—208. s. v. ö. Pelbárt id. Sermo K betűjét; a Teleki c. 243—245. lapját s az Érdy-c. 10*b*. lapját.

217—244. s. v. ö. Pelbárt 4., Serm. T betűjét; a Teleki-c. 258. 259. lapját s az Érdy-c. 12. lapját.

249—252. s. v. ö. Pelbárt 4. Serm. T. betűjét; a Teleki-c. 257. l.; Érdy-c. 11. l.

269—280. s. v. ö. Pelbárt (Chrysostomus után) 4. Serm. U betűjét; a Teleki-c. 261. 262. l.; Érdy-c. 12*b*. l.

285—328. s. Máté ev. 25. r. 34—46. v. — V. ö. Pelbárt 4. Serm. Y. Z. betűjét; a Teleki-c. 263—265. l.; Érdy-c. 13. l.

Ráskay Gáspár.

A Ráskay név viselői közül ketten, egy nő és egy férfi, érdemesítették magokat a XVI. század folytán arra, hogy emlékezetöket irodalomtörténetünk fenttartsa. Ráskay Lea apácza a Margit legenda, Példák könyve, a Cornides- és Horvátcodex leírója, a kiről Beöthy Zsolt oly rokonszenves szép képet rajzolt és Ráskay Gáspár, az vitéz Franciscoról és az ő feleségéről szóló egy szép história szerzője. A kegyes életű, margitszigeti apácza neve, mint majdnem rendesen történni szokott, kimaradt a család leszármazási táblájáról, míg ugyanott, az énekszerző Gáspár, mint nógrádi főispán említtetik 1540-ből. Arra, hogy ő és nem más a Vitéz Franciscó szerzője, az ének versfejeiből kiolvasható családi összeköttetések alapján először Heinrich Gusztáv hívta fel a figyelmet. *(Phil. Közl. VI. 131. l.)*

Gáspár néven ő az első a Guth-Keled nemzetségből eredeztetett s 1224-től kezdve megszakítás nélkül leszármaztatott család tagjai közt. Atyja: Balázs, tárnokmester volt, a ki 1517-ben halt meg. Anyja talán Czobor (Zubor) leány. Kilencz testvér közt ötödik a sorban. Születése idejéről, tanulása helyéről semmitsem tudunk; de az bizonyos, hogy atyja halálakor már felnőtt embernek kellett lennie, mivel nyolcz évvel később olyan hivatalban látjuk, a milyennel tapasztalatlan embert nem igen volt szokás megbízni. Az atyának hivatalos állása, tekintélye, segítségére lehetett a fiúnak az előre haladásban, de úgy látszik, hogy pusztán a maga emberségéből is vált volna belőle számottevő vitéz. 1525.

márczius 6-án ugyanis néki és társának, Czibak Imrének, mint ekkor tájban kinevezett temesi főispánoknak, kettőjök fizetésén 9000 frton feljül, a temesvári várbeli száz gyalogkatona ellátására 600, a vár erődítésére pedig 2000 frt fizettetett ki részökre a királyi kincstárból *(Magy. tört. tár XXII. 97. l.)*. E tisztség viselése közben másnemű megbízatása is került és pedig az ország felső részében. A bányavárosokban t. i. korán kezdett terjedni a reformáczió. Ez a körülmény egymaga is elég volt arra, hogy a vallási ügyek iránt annyira érdeklődő s Luther megtérítésével is megpróbálkozott nádor, Verbőczy figyelmét el ne kerülje. Ezzel együtt azonban a bányásznép irányában, a feljebbvalók részéről követett méltatlan bánásmód által előidézett nyugtalanságok is, legalább ürügyet szolgáltattak az állami beavatkozásra. Ürügyet, mert a vallásos mozgalom s iparüzleti surlódások összefüggése nem oly világos még, hogy ez utóbbiakat amazoknak lehessen tulajdonítani e ezek szításával s az elégületlenség kizsákmányolásával a reformáczió hirdetőit lehessen vádolni. A rossz pénzzel fizetett bányászok Cordatus és Kressling nélkül is követelhették béröket s zajonghattak a kamarai tisztek méltatlan bánásmódja miatt. Korlátkövi Péter főudvarmester már a hatvani országgyűlés alatt (1525.) királyi biztosúl küldetett ki, hogy a nyugalmat helyreállítsa. Cordatus és Kressling fogságban tartatott. A beszterczebányaiak, a körmöczbányaiak kérésére, az év végén folyamodnak a két predikátor szabadon bocsátásáért a primáshoz *(Körmöczvárosi levéltár)*. 1526. márcziusában Bornemisza Péter tanácsos ment a zavargások csillapítására s midőn az ennek nem sikerül, Verbőczit és Ráskai Gáspár temesi főispánt azzal az utasítással bocsátotta ki a király, hogy a lázadást fojtsák el, az eretnekséget irtsák ki s a résztvevőket büntessék meg. Sikeres működésökről, melyet kivégeztetésekkel, notázással, vagyonkobzással fejeztek be, Beszterczebányán 1526. april 13-án írták meg jelentésöket. *(Katona, Hist. Crit. XIX. 579. l. — Fejér, Jurium ac libertatum relig. etc. cod. dipl. 43. l.)* Jászay azt mondja erről a megbízatásról, hogy «maga a pártos Verbőczy és az Erdélyben hasonló ügyben már harmadéve oly dicséretesen működött Ráskay Gáspár küldetett ki a bányavárosokba». (520. l.)

Julius elején már Tomorival, Török Bálinttal a péterváradi táborban volt, honnan Mohácshoz indultak. *(Tomori levele a királyhoz Tört. Tár 1882. 95. l.)*

A mohácsi csatában harmad magával, Török Bálinttal s Vitéz

Kállai Jánossal, mint «acerrimi et pugnacissimi viri ac regi imprimis fidelissimi» — a hogyan Istvánffi írja — a király mellé rendeltetett. Meglehet, hogy mindhárman ott vesztek volna a királylyal együtt, ha Tomori a csata alatt a király mellől előre nem küldi őket. Így egy pillanatra fogságba esett társukat, Kállait is kiszabadítván, mindhárman megmenekültek. Brutus (Toldy kiad. II.233. l.) csak Ráskayról mondja, hogy előre küldetett az ellenség kikémlése végett. *(G. Rascaium, unum ex iis, quibus Regis custodia permissa erat etc.)*

Bogáti szerint is:

> Kállai Jánost, Ráskai Gáspárt választák,
> Király mellett Török Bálinttal hagyák.
> — — — — — — — — — —
> Csak este felé tetszék jobbra egy völgyben,
> Hogy lassan-lassan egy kopjás had megyen.
> Vélék hogy király hadát az kerülné,
> Tomori Ráskait ottan rá küldé stb.

Ráskayt a mohácsi veszedelem után állandóan János király pártján s táborában látjuk. Novemberben, a koronázáskor, Székesfejérvárt nógrádi főispánná neveztetik ki; onnan azonnal Tata és Komárom ellen küldetik s mindkét helyet csakhamar be is veszi. *(Jászai, 241. 227. l.)* — Mint nógrádi főispán vett részt az 1527. évi márcziusban tartott budai országgyűlésen.

Midőn Szolimán 1529. őszén Bécs alól visszajött s a magával hurczolt foglyokat János királynak ígéré, ez Ráskayt bízta meg azok átvételével. Ráskay meg is jelent a török táborban a Rákoson, de a jancsárok a foglyok átadásáról hallani sem akartak s lázadással fenyegetőztek. *Caesar caniter statim ambulabit* — mondták, Szerémi tolmácsolása szerint s Ráskaynak a szegény magyar rabok nélkül kellett visszatérni. — Budán a várban az ő háza lehetett az, melyről Verancsics az 1530-diki ostromról szólva emlékezik, midőn írja, hogy «Rogendorff erősen löveti Budát. A zsidó-utcza (fejérvári kapu környékén) és Ráskay háza felől sokszor megostromlotta, de meg nem vehette. *(V. művei, II. 33. l.)* Azok között, kik akkoron János királylyal Budában valának, egy Verancsicsénál bővebb névsorban Ráskay nevét is ott találjuk. *(Tört. Tár. 1888. 799. l.)* Szerémi is említi. *(287. l.)*

1530. május 27-ről maradt fen Feledi Lestáknak egy Serédy Gáspárhoz, a kassai főkapitányhoz írott levele, melynek nem egész

világos értelmű néhány sora, a Feledi ellen és Feledi által indított s csak 124 év mulva végződött nagy per szálaival egybevetve, — a következő éveken át is lehetővé teszi, hogy Ráskay Gáspárnak, a kit a budai ostrom után nem látunk a zavaros idők hadi szereplői között — nyomát el ne veszítsük. Feledi ebben a levélben a Ferdinánd-pártnak ajánlja fel szolgálatait, nem meggyőződésből, hanem a mint abban az időben leggyakrabban történt, saját érdekéből. Rabolt, foglalt ő is, mint igen sokan abban a korban s hogy zsákmányát megtarthassa, oltalmat keresett. Ráskay Gáspár, valamint sógora Bebek Ferencz, szintén dúltak, foglaltak s a levélből úgy látszik, hogy ez időtájban épen Feledit pusztitották ki már annyira, hogy «egy lova, egy szolgája sem volt». Feledi még Ajnácskőből írhatta levelét, de mi volt az a Ráskay és Bebek birtokokhoz ? Fülek, Salgó, Boldogkő, Végles stb. Mindjárt 1526-ban elfoglalta Feledi Gedét, melyért Kubinyi György csak 1548-ban indított pert ellene. A peres iratok kivonataiból kitűnik, hogy csak kevés ideig volt annak birtokában, mert a nálánál hatalmasabb Ráskay Gáspár csakhamar elvette tőle. Az ebül gyűlt szerdékkel együtt saját jószágaitól is megfosztatott s mindezek visszaszerezhetésének s megtarthatásának reménye vitte őt Ferdinánd pártjára. Az az elkeseredett hang, a melyen Serédinek panaszkodik, világosan mutatja, hogy Ajnácskőn kívül alig volt egyebe. A levél elején hírekkel kedveskedik Serédinek, leírja János király budai szegényes állapotát, a kinek «még enni is nincs, hanem úgy koppal, mint szegén ember; — az elmúlt héten nyúlászni ment, 26 lóval mehetett volt ki, hanem száz jancsára vagyon, kik mind puskások, azokhoz bízik, azok járnak kerelette. Ráskay 16 magával vagyon ; nefan (?) (talán Nézsá-n) és az porkolábi igen rettegnek ti ke. annyira, hogy most nem igen mernek senkit dúlni, hanem csak engemet dúlat ez csonka áruló, hogy látja, hogy Bebek is rajtam vagyon stb.» *(Thaly K. közl. Századok, 1874. 378. l.)* Ráskay neve nem fordúl elő azok közt, a kiket pár sorral elébb János király környezetéből elszámlál ; de a bizonytalan olvasású szó, ha névnek kell venni, kétessé teszi azt, hogy R. értendő a «csonka áruló» alatt. Viszont a dúlatás, a Bebekkel együtt működés, mégis csak Ráskayt gyaníttatja velünk a *nefan (?)* lappangó értelme mellett is. Ez a jelző némileg érthetővé tenné azt a különben alig megmagyarázható jelenséget, hogy egy oly vitéz katona, mint Ráskay, a budai ostrom után nem mutatkozik a hadjáratokon. A levél elébb kelt mint a budai ostrom történt s így Ráskay elébb

veszíthette el karját, a miért csonkának mondathatott. Nógrádi főispánkodása is nehezen képzelhető ugyan akként, hogy abban megvonulva, per fas, nefas csak birtokai gyarapításán munkálkodjék, de neki, az akkori idők sok különösségei közt, előbb szerzett érdemei után talán ez is lehető volt.

Feledi csak az 1544-diki beszterczebányai országgyűlésen tudta megnyerni azt — hogy Ráskay — de már nem Gáspár, hanem ennek testvére István javaiból, kártalanítása elrendeltetett *(Magy. orszgy. Eml. II. 583. l.)*; 1552-ben pedig, hogy ősi birtokaiba új adomány czímén beigtattatott. *(A magyar tört. társ. 1876. évi kirándulása 86. l.)* Az ellene indított perben, maradékai 1590-ben kötöttek egyességet, mely per minden szálát egy 1650-ben létrejött másik egyesség fejezte be. *(U. o. 88., 89. l.)*

Ráskay Gáspárnak neje, gyermekei nem említtetnek s minden körülmény arra mutat, hogy nem is voltak. Szerzi, foglalja a vagyont, például a gedei várat s csakhamar sógorának: Bebek Ferencznek, másik sógora gersei Pető Ferencz gyermekeinek, majd testvérének Istvánnak birtokába bocsátja, a per folyamán pedig ismét másik sógorának Bánffi Ferencznek fia és unokája, alsólindvai Bánffi László és János, mint rész-birtokosok, szintén támadtatnak. *(U. o. 95., 99. l.)* — János király halálával megszűnik főispánkodása : az 1542-diki beszterczebányai országgyűlésen már testvére István van jelen mint nógrádi főispán, a ki ott Perényivel, Bebekkel, Báthoryval s Balassával együtt erősen küzd a foglalt birtokok visszaadása ellen, másfelől pedig Perényi, Báthory, Verbőczi Imre és a Lipcsei testvérek mellett ő is különösen ajánltatik a rendek által a király figyelmébe, hogy elvett birtokai visszaadassanak. Az akkor alkotott X-dik törv.-czikk meg az ő elvett várának Véglesnek visszaadásáról rendelkezvén, transactióra hivatkozik, mely Ráskay István és I. Ferdinánd között már azelőtt létrejött. *(Magy. orszgy. Eml. II. 305., 310., 312., 363. l.)* Gáspár úr ezalatt, sőt ezután is itthon s talán nem is Nógrádban, hanem a család ősi fészkében Zemplénben tölti az időt, a mint Bornemisza Benedeknek Szepes vármegyéhez intézett s Nagy-Idán 1542. julius 29-én kelt levelében olvassuk : «ím én kész volnék az szolgálatra, csak tudnék hova mennem ; de senkit nem látok az egész felföldről, hogy ki még elment volna, sem kicsiny sem nagy : Priny Péter itthon vagyon Bebek Ferencz itthon vagyon, Ráskay Gáspár, Horvát Gáspár, Serédi Gáspár, Prıny Ferencz és egyéb urak minden népekvel hon vadnak stb.» *(Régi M. Ny. Eml. II. 52. l.)* Ráskay

a következő évben sem mozdult ki, legalább nem említtetik ezekkel együtt, a kik többnyire részt vettek a derecskei értekezletben; neve általában seholsem fordul elő. 1552-ben, a mikor Franciscót írta, a versfők értelme szerint alsó-lindvai rokonai körében időzött. Eddig egyéb dolgairól, valamint halála idejéről sincs tudomásunk. Remélhető, hogy a Zichy-Codex következő kötetei fogják élete ismeretlen körülményeit felderíteni, mivel a zsélyi levéltár a Pálóczy és Ráskay családról 41 darab oklevelet őriz, az alsó-lindvai Bánffiakról 13 dbot *(Századok 1869. 606. l.)*. Ugyanez várható a Kubinyi család várgedei és nyustai levéltárától is, hol a fentebb említett százados per aktái nyúgosznak *(Századok 1876. 77. l.)*.

Ezekből a felette hézagos adatokból nem lehet egész képet rajzolni, legfeljebb egy pár vonásra lehet rámutatni. Csatákon edzett, csonkult vén katona áll előttünk, a kit kortársai jeles vitéznek, jó alvezérnek tartottak. Iskolája, a török határ felől való végvárak lehettek. Meggyőződése a vett utasítás végrehajtása volt, és a hol ő parancsolt, az eszközökben nem volt válogatós. Élete koczkán forgott, értéket semminek sem tulajdonított. Nőtlenül élt, egyedül a testvéri, rokoni szeretet volt az a legszelidebb érzés, melyet szívéből nem zárt ki. Ennek is katona módon engedelmeskedett s ha birtok foglalásai közben e mellett is megszólalt volna lelkiismerete: a kor szokása és erkölcsei csillapíthatták kétségeit. Pályafutását, ha valóban csonkán hagyta el a csatatért, méltó s bizonyára őt magát is kielégítő állásban folytatta mint főispán s midőn királya halála után, a kit végig hűen szolgált, ettől a tiszttől is megválva, teljes nyugalomba vonult, rokon-szerető szíve megelégedésével tehette azt, mivel főispáni székét testvérének adhatta át. Rokon- s baráti körben töltött végső éveinek emelte azt az emléket, melyet Vitéz Franciscóról írt énekében hagyott az utókorra. Aligha tévedünk, ha az ének szinhelyét hadi életére való visszaemlékezéseivel kötjük össze. Zrebernik vára Mathusnay Tamás gondviseletlensége miatt, 1520-ban került török kézre, és így Ráskay ifjú vitéz korában megfordúlhatott e vár körül, melyről maga azt mondja: «Igen szép vár vala a Zebernik vára» (45. s.). Loránnal pedig azt mondatja, hogy «soha szebb várat ő nem látott volna» (583. s.). A budai várbeli s a harmad országbeli új udvarok, bajvívások leírásai valamint Loránnak és Franciscónak vitézi élete s viszontagságai, mind az egykor vitézkedett énekszerzőnek múltjával rokon részletek. Jól eshetett ezek leírása közben legalább képzeletben ott kalandoznia, hol

Király udvarában nagy vígan élnének,
Kemény ütközetek nagy sokak lennének.

Franciscó nejével, saját családja ősének, Loránnak nevét véteti fel, mely nevet hárman is viseltek a Ráskay családból. Az idegen hangzású Franciscó név változtatását is lehet családi vonatkozásúnak tartani, annál a sajátszerű esetnél fogva, mely szerint Ráskaynak mind a négy sógora Ferencz volt, t. i. Pethő Ferencz, Bebek Ferencz, Bodó Ferencz és Bánffy Ferencz, a mikor azután Lorán mintegy ezek nejeinek, az énekszerző négy testvérének volna a női hűség képében személyesítője, a kik közül Bebekné, férjének s fiának száműzetése alatt különösebben is adhatta hűségének olyas jelét, mely némi részben legalább hasonlítható volt Franciscó nejének hűségéhez. Végül az atyafi-szeretet, ez a régi magyar virtus olvasható ki a versfőkből is, ezzel a helylyel-közzel megromlott szövegü, szintén versbe foglalt értelemmel:

ELIIEN BANFI ISTÍAN EZ ALSO LINDABA
U HÁZA TÁRSÁVAL ORZÁG MAGDALNAAAL
MAEG ISTEN AKARIA AZ V KIS FIAVAL
IÓ BNFI MIKLÓSAL EES BANFI ANNAVAL
IVENDAT KIT EARNAL AZ NAGI ISTEN AGYO
AZ V JÓ VALTABÓL *IAZIVMAIGAK*

Bánfi Miklós és Anna után 1551. deczember 21-én született meg a «várt jövendő»; a rá vonatkozó versfők akkor már elkészültek s csak az ének bevégzése maradt 1552. első hónapjára (első üdő) s a szülők a jót kívánó rokon verses megemlékezését azzal viszonozták, hogy az új szülöttet az ő nevére Gáspárnak keresztelteték.

A mi már az énekbe foglalt históriáit illeti, arra nézve az abban előforduló helynevek, Béla király neve, nádorispánság említése, olyan sajátságok, melyek a történeti nyomok keresését kötelességünkké teszik. Zrebernik boszniai várról azt mondja az énekszerző, hogy Vitéz Franciscó azt jó szolgálataért ajándékban bírta a királytól. A királyt Bélának nevezi s az ének folyamán gyermektelennek állítja.

Zreberniket legfeljebb az 1073-dik évtől kezdve ajándékozhatta volna valamely hívének a magyar király és így II., III. vagy IV. Béla; azonban ezek közül egyik sem volt gyermektelen. Annyiban — a történeti valószínűség szempontjából — ügyesen volt választva a Béla király név, amennyiben e három Béla király

alatt csakugyan a legélénkebb volt a magyar uralomnak Bosznia bírására és megtartására irányzott törekvése. IV. Béla, vejét Rosztiszlavot 1254-ben Macsó urává tette, a ki ott 1262-ig uralkodott, utána neje Anna, majd fia Béla 1272-ig viselte e méltóságot. Később 1360-ban Nagy Lajos hadai csatáztak Zrebernik alatt; majd Zsigmond alatt védték meg a magyar hadak e nevezetes pontot, a mikor Garázda Miklós és Szilágyi László, a vár kapitányai, a kik 1405-től 1408-ig védelmezték azt s a kiknek felszabadítására Zsigmond király személyesen vezette seregét, zreberniki bánokká neveztettek. Különben I. Mátyás a jajczaival együtt ismét megalakította a zreberniki bánságot. — Csudálni sem lehet, ha ily hadi szempontból ennyire nevezetes hely, mint a várakkal egyébként is történni szokott, inkább vagy kevésbbé hiteles történeti alapon nyugvó mondának szolgált színhelyül. Négyszáz év nem csekély idő arra, hogy ily monda képződhessék; sőt arra is elég, hogy történeti szálai a monda szövedékében végkép eltűnjenek. Onnan ma már Kasszánder nádorispán kivoltát sem bírjuk előkeresni. Másfelől a «Béla király» szereplése épen ily kevéssé egyeztethető a történettel «Az Béla királyrul való és az Banko leányáról szép historiában»; a két ének tartalma és hangja pedig tagadhatatlan rokonságot mutat.

Ezekkel a nevekkel hallotta-e valamikor vitéz Ráskay, e vár körűl jártában az erre vonatkozó mondát, vagy ő cserélte fel az általa hallottakat részben — mint említettük — a saját családjából vett nevekkel, részben másokkal? nem tudhatjuk. Azt, hogy az egész história merőben az ő csinálmánya volna, nem hihetjük. Ellene mond ennek a feltevésnek a monda magva is, mely ősidőtől fogva majd minden nép költészetében megfogant s szép virágot hajtott. A hű nő, már a hindu mondákban is (Yogananda királyról, feleségéről és Vararukhi brahmanról szóló elbeszélésben) férfi ruhát öltve keresi fel férjét, a kivel a nélkül találkozik, hogy az őt felismerné, míg maga nem ismerteti meg vele magát. *(Somadeva I. 36.)* Boccaccio-nak már Toldy által idézett elbeszélésében (2. 9.) szintén találkozunk vele; der Pfiffigste című német népmesében *(Wolf, Deutsche Hausmärchen. 1851. 355. l.)*; Campbell, Gael népmeséiben (18. sz. a.); új görög népdalban (Mavrianos és a király); valamint olasz, franczia, számos német, svéd, dán, norvég, oláh népmesében, franczia, angol elbeszélésekben és Shakespeare Cymbeline-jében. Mindezek egybevetése olvasható: *Simrock, Die Quellen des Shakespeare 2. Aufl. I. 257—288. l. — Dunlop-Liebrecht, Gesch. d. Prosadichtungen 224. l. — Reinhold Köhler, Benfey's Orient und Occident. II. 314. l. — Liebrecht, Zur Volkskunde 189. l. — Hagen, Gesammtabentheuer 68. — Heinrich Gusztáv, Philol. Közl. III. 100. l.* és Boccaccio élete és művei 220—225. l.

Toldy Ferencz magyar eredetűnek s valamely hézagos népregéből származottnak gondolja Ráskay énekének tárgyát; Heinrich, Toldy nézetét egészen alap nélkül valónak tartja s meg van győződve a mese idegen származásáról. — Részemről nem látom lehetetlennek, hogy a majd minden népnél ismeretes mese, például Zrebernik várához fűződve, legalább annak környékén szintén szájról-szájra járt Ráskay korában; szorosan vett tárgyának, a női hűség próbájának ebben az alakban jelentkező közösségét tagadni nem lehet. Toldy nézete mellett fel lehet hozni azt, hogy Ráskay állásánál, viselt tisztségeinél fogva is bizonyosan ismerte a magyar országos és közjogi viszonyokat s a maga rovására, hacsak költői szabadsággal nem, aligha szőtt volna énekébe oly dolgokat, melyek merőben lehetetlenek s csupán a mesealkotó nép képzeletében történhetnek meg. Egyfelől ez, más részről pedig az a kérdés vethető fel: meddig terjed az idegen forrásból meríthetett tárgy közösségének határa? s mi az Ráskay énekében, a mit népies és talán magyar felfogásnak, vagy épen a szerző ízlésének, érzékének kell tulajdonítanunk?

A férj teljesen bízik neje hűségében s oly társaságban, melynek tagjai a női hűséget semminek tartják, dicsekedve mond azoknak ellent. A vita fogadással ér véget. A neje hűségére fogadó férj, ellenfele ravaszsága folytán, elveszti fogadását. A férj világgá megy, a nő férfi ruhában férje keresésére indul, kit végre feltalál, ártatlanságáról meggyőz. A nyertes fél csalárdsága kiderül, gonoszságaért életével lakol; a férj és nő tovább is boldogúl él. — Ez a mese épületének legszárazabb s egyszerűbb vázza, befejezett szerkezete. Egyszerű természetessége, igazságszolgáltatása oly világos, az élettel s erkölcsi érzülettel annyira megegyez, hogy elterjedésén épen nem lehet csodálkozni; sőt azt is meg lehetne engedni, hogy azonos vagy hasonló esetek hatása folytán, a mese különböző helyeken önállóan is megteremhetett. Ennek azonban utólagos bebizonyítani akarása, kétséget kizáró példa híjján, hasztalan erőködés volna s legfeljebb mese-világbeli ködvágás nevet érdemelne. A közös tárgy ily átszűrt anyagával szemben nagy tér

marad az alakító képesség, nemzeti izlés és észjárás működése számára.

Boccacciónál olasz kereskedőkből áll a női hűség felett vitázó társaság. Párisban vannak; a fogadás után onnan utazik Genuába a csábításra vállalkozó kereskedő. A német históriák és a mesék nagyobb része egy, két vagy négy kereskedőről szólnak, Simrock közöl egyet 1864-ben (Der Handschuch), melyben király, minister és gróf a szereplő személyek. Ezzel egyezően egy olasz mesében is *(Gonzenbach J.)*, a franczia románban grófok közt történik a fogadás. Shakespeare Cynbeline-jében kereskedők helyett britt herczegnőt, britt lovagot és római nemest szerepeltet. A fogadás pénzben történik. Az olasz mese szerint a vesztes akasztófára jut.

Ráskay a magyar vitézt, szolgálatáért ajándékoztatja meg a királylyal, azután az adományul nyert várba viteti vele fiatal feleségét; a király parancsára vitézek viadalára (uj udvar) hivatja el nejétől; bajvívásban legyőzött ellenfele az, a kinek az udvari lakomán, — neje hűségére fogadva — életét teszi fel.

Egy olasz és egy német mese szerint, de a melyekben leányról van szó s testvér fogad a testvér elcsábíthatatlanságára, dajka és bába adja tudtul a nő testén látható anyajegyet; az előbbeniben és egy franczia románban a dajka lopja el a gyűrűt; a másik franczia románban a nő fürdőszobája falába fúrt nyiláson át lesi meg, egy angol elbeszélésben az ágy alá rejtőzve, míg a többi szöveg szerint Boccacció-tól kezdve Shakespeare-n át a gael s egyéb mesékig, — ládába rejtőzve viteti magát a nő hálószobájába a ravasz ellenfél s annak nyilásán vagy abból ki is lépve, a nőt álmában feltakarva látja meg az anyajegyet, olvassa meg az abból kinőtt arany szőrszálakat s lopja el a gyűrűt s egyéb tárgyat.

Ráskaynál jegygyűrű és handsár a hűtlenség jele s ezeket vénasszony lopja el, a ki az ebéd után elszenderült nőnek

> Feje alol kölcsát ő ellopta vala,
> Csak gyorsan ládáját megnyitotta vala,
> Kasszándernek hamar kiiktatta vala.

Az olasz mese szerint a vesztes nyolcz napi haladékot nyer, annak elteltével a minister kerül akasztófára.

Ráskaynál Kasszánder követeli, hogy Francisconak feje vétessék, ennek azonban vitéz társai kértére a király megkegyelmez, hanem saját házától, király udvarába menéstől Kasszánder által eltiltatik s az országból ki kell bujdosnia. Királyától, vitézektől elbúcsuzik.

Boccacció-nál, Shakespeare-nél a férj azt parancsolja szolgájának, hogy hűtelennek vélt nejét gyilkolja meg, de a szolga ezt nem cselekszi s a nő a szolgával ruhát cserélve indul férje keresésére. Boccacció-nál a nő Sicurano nevet vesz fel, matrózzá lesz, Alexandriába jut, a szultán kedvébe és szolgálatába lép. Nyomára jön a csalásnak, a cselszövő ott van, kereskedőkkel férjét rábíratja, hogy oda telepedjék. A leleplezés a szultán előtt történik, a ki a csalót halálra ítéli.

Ráskaynál Francisco búcsú-izenettel küldi apródját nejéhez s a nő az apróddal együtt barátruhában indul s esztendeig jár a nélkül, hogy «jártában-költében ő szerelmes ura néki jelentetett volna». Kasszánder elfoglalja Zebernik várát, majd nádorispánná lesz. A nő visszatér Zebernik környékére, hamar mást gondol, vitézi ruhába öltözik, Indiából jöttnek mondja magát, Lorán nevet vesz fel, Budára megy. Király és királyné fiukká fogadják. Harmadik országban a király uj udvart (bajvívást) tétet. Oda megy mert

> Véli vala urát, ha ez világon volna,
> Mert ő természetit néki tudja vala,
> Az ő vitéz ura arra eljött volna.

Egy szegény katonában fel is ismeri, szolgálatába fogadja, felöltözteti, vele egy jó vitézt legyőzet. Majd ő maga áll ki vele (férjével), de megparancsolja, hogy hagyja magát általa legyőzetni. Loránt ünneplik, a király eljegyezteti vele a maga leányát. Búcsút vesz, hazajön Budára. Kasszánder vadászni hívja Zebernik várába. Ott lakoma alatt beszélteti el vele, mint jutott a vár birtokába. Erre szolgájával (férjével) neki is, a vele egyetértett vénasszonynak is fejét véteti. Ekkor női ruhába öltözik, magát férjével felismerteti s vele együtt jelen meg a vendégek közt. A királynak mindezt tudomására juttatja s az, örökösévé teszi.

Az egyik német mesében (Wolf) a nő katona-orvossá lesz s a katonák közt ismeri fel (kereskedő!) férjét. Magával viszi Londonba, hol a fogadás történt s a cselszövő az ő házukban lakott. Ott fogad szállást, barátkozik a házi úrral, vendégség közben elbeszélteti vele a történetet, átöltözik s férjével együtt tér vissza a társaságba. A csaló megszökik.

Végül egy Boccaccio után készült s 1826-ban megjelent német elbeszélés czíme így hangzik: *Die schöne Caroline als Husarenoberts oder die edeldenkende Kaufmannsfrau.*

Ez a kivonatos párhuzam elég világosan tűnteti fel úgy az

egyezést mint az eltérést s a felvetett kérdésekre is feleletül szolgál. Ha Ráskay már magyarrá vált mesét dolgozott fel, akkor művének tagadhatatlan gyengéi mellett is híven foglalta azt énekbe: ha pedig neki jutott eszébe az idegen tárgyat magyar mesévé alakítani, akkor ügyesebb énekszerzőnek kell tartanunk, mint a milyennek eddig hajlandók voltunk elismerni. Elejétől végig népszerű észjárással szövi a történetet; egyszer sem tér vissza a mellőzött idegen alakokhoz, viszonyokhoz; tétovázás nélkül halad előre, nem szorúl idegen, hézagtöltő pótlékra. Tárgya előadásában nem áll hátrább Ilosvainál, a ki Toldi Miklósát huszonkét évvel később írta.

A mesének Ráskay által mellőzött részleteit lehet lényegeseknek vagy inkább megszokottaknak mondani, de épen úgy lehet a kihagyást menteni is. Ilyennek tartom a szekrény vagy láda mellőzését, melyben a csábító magát a nő hálószobájába viteti. A mit ennek nyílásán vagy abból kilépve láthat meg, talán hihetőbbé teszi a csábítást: de úgy látszik, hogy Ráskay, ha tőle függött ennek mellőzése s nem az általa énekbe foglalt monda lökte azt ki magából, akár azt a családi kört tartotta szem előtt, a melynek számára első sorban írta énekét, s a mely talán a Francisco és Lorán nevekkel czélba vett vonatkozásról is értesült, akár a magyar olvasóközönségre gondolt, — öntudatosan tette a mit tett. Sem a magyar családi élet, sem a magyar olvasóközönség nem volt ilyen motivumhoz szokva. Erről a mese-fajról mondja Arany László is, hogy «igen kevéssé tudott útat törni magyar népünkhöz». *(Kisf. t. Évlapjai IV. 176. l.)* A magyar szerző és közönsége elégnek tartotta azt a hűtlenség bebizonyítására, ha Francisco nejének, férjétől kapott és zár alatt tartott emléktárgyai kulcs-lopás útján idegen kézre jutottak. Különben is a ládából kibemászás, lepel-emelgetés révén képzelhető meggyőzőbb bizonyítás, meglehetősen szemközt áll a valószinűséggel.

A nő meggyilkolására, a férj által szolgának adott parancsolat, szintén nem fordul elő Ráskaynál. A mit Franciscó tesz, az inkább megegyez a hűtlenség által elkeserített lélek ama nyilatkozataival, melyek népköltészetünkből ismeretesek, mint az orozva gyilkoltató bosszúállás. A tetten kapott nőt is fővövő helyre, rózsapiaczra, hóhér keze alá vitetik balladáink (Bátori Boldizsár), a Barcsai cziműben sem találunk titkos megbízást. A visszatérő Molnár Anna pedig megbocsátással fogadtatik. A régi magyar

életben szolga kezéből nyert kegyelemnél inkább helyén van az apród hűsége.

A kereskedők szerepeltetése is vajmi idegenszerű lett volna és semmivel sem volt inkább helyettesíthető, mint a vitézi élettel, melyre Francisco neje egy évi barátruhában végzett s eredményre nem vezetett kutatás után határozza el magát. Különben Toldi Miklós is

> Klastromban gárgyántól barátruhát vöve,
> Kurta pejlovára mint egy barát üle,

mikor az ujhelyi bajvívásra Pesten általmene. — Ha meg a kalmár életből kiinduló Boccaccio-féle mese folyamán helyeselhető az a megoldás, hogy Sicuranó férjét Alexandriába költözteti: nem kevésbbé helyes és természetes Loránnak ama számítása, hogy vitéz Francisco, ha csak életben van, nem fog elmaradni a harmadik országban hirdetett bajvívásról.

Loránnak Budán a királyi udvarban férfi ruhában való megjelenése, maga megkedveltetése, megegyez Sicuranónak a szultán körébe s kegyébe jutásával. Midőn azonban férjét felismeri, szolgálatába fogadja, vele az addig győztes bajvívót elejteti, — igaz hogy helyzetéből folyólag, de mégis oly magaviseletet tanusít, a mely a Boccaccio-féle mese keretén kivül álló, szükségkép ahhoz nem tartozó epizóddal gyarapítja az elbeszélést. A nélkül jönni onnan vissza, hogy vitézségének jelét ne adja, úgy lehet, nehéz lett volna; a keresett férj feltalálása után tenni koczkára életét, nem engedte a boldogság után epedő női hűség s ezért megy végbe általa rendelt módon, közte s férje közt a bajvívás. Mondva szerzett dicsőségének nem kivánt jutalma lesz a királylánynyal való eljegyeztetés, a mit vissza nem utasíthat, de jegyváltás után helyes mentséggel távozik.

A Ráskay által egészen s ügyesen magyarrá öltöztetett mesének, egyéb sajátságaival együtt, épen ez a részlete vezet bennünket leghihetőbb forrására. A mi meséinkben, hagyományainkban általában nem szerepelnek a férfivá öltözött nők. Kitűnni, fényleni, pompázni, tehetségünk felett is szeretünk, de az alakoskodásra se hajlamunk, se tehetségünk. A férfi mint férfi, a nő mint nő szokta teljesíteni kötelességét nehéz körülmények között is. A jogok, melyeket a magyar nő mindig élvezett, rá nézve a hivatás komoly és önérzetes felfogásának váltak forrásává s nemének e megtagadása nélkül tudott, ha kellett, erős is, kitartó is lenni. Ez az önérzet egyfelől, más részről az a tisztelet, a melyben tartatott, nem

engedte meg neki azt, hogy hivatásával ellenkező helyzetben vagy alakban esetleg nevetség vagy épen gúny tárgyává lehessen. Ezt érezhette Ráskay, a mikor Lorán férfi-alakját a nőiség észrevehető kímélésével rajzolta a zreberniki monda elbeszélésében.

Érintettem már a rokonságot, mely Lorán és Bankó leánya közt felismerhető. Ez utóbbinak magyarra fordítója nyilván mondja, hogy énekét horvátból fordította s eredetie vagy annak testvérei csakugyan felismerhetők a *Hrvatske nar. pjesme stb.* című 1879-ben megjelent gyűjtemény 8. és 17. számú dalaiban, melyekben Vidovics leánya és Duncsics Romanija az ének hősnői. Ezekhez sorakozik egy morva dal *A bátor leány*-ról, melynek végén a császár egyetlen leányát akarja a leány-huszárhoz feleségül adni s ez akkor fedezi fel, hogy ő nem huszár, hanem csak egy szegény parasztleány. *(Wenzig, Westslaw. Märchenschatz 3. kiad. 228. l.)* Épen így *A nemes ember leánya, a ki katonává lett* című mesében *(Leskien, Litauische Volkslieder und Märchen 420. l.)*, hol a leány-vőlegény a megtörtént házasság után boszorkányoztatik férfivá. Albán mesékben *(Hahn. Griech. und Albanes. Märchen. 10. és 101. sz.)*, valamint számos olasz mesében megtaláljuk a férfinak öltözött nőt s azokat a próbákat, a melyeket az eltagadott nőneműség kiderítésére eszel ki a gyanakodó környezet, de azt a helyzetet, melyben a nő vőlegényként szerepel, csupán az a két szláv mese tünteti elő, — úgy, hogy már az orosz mesék közt sem találunk ezekkel egyezőt. Lorán vőlegénysége sem az egyik, sem a másik szláv monda analogiájára, hanem oly kibúvással ér véget, a mely a legtisztességesebb szokást használja ürügyül. Ez ismét a kérdések számát szaporítja egygyel, hogy t. i. a monda kiegészítő része-e az is, vagy a magyar szerző leleménye? Jövő kutatások fogják ezt is, a többiekkel együtt eldönteni, addig az elmondottak után a valószinűség a mellett szól, hogy Francisco története valóban zrebernik-vidéki monda lehetett Ráskay idejében; ebben az alakjában magyar és szláv érintkezés hozhatta létre, melynek nemcsak egyszerű énekbe foglalása, hanem színezése körül is meglehetnek Ráskay érdemei.

Eme feltevésünkből folyólag sorozzuk még az eldöntendő kérdések közé azt is: létezett-e a XVI. században magyar Béla mondakör? mint ezt Szél Farkas, a Bankó leánya szerencsés felfedezője gyanítja, vagy pedig a Franciscóról és Bankó leányáról szóló ének Béla királyában csak egy fehér (bjelo) király szláv mondai alakját lássuk.

Még csak a Francisco név történeti vonatkozhatására jegyezzük meg azt, hogy ez az olaszos alak, a mennyiben úgy a magyar mint a szláv mondai világban különös jövevénynek mondható és a mennyiben Ráskaynak Ferencz nevű sógoraira czélzó névadásaul sem volna tekinthető; talán történeti maradvány volt Boszniában, Francesco Foscari velenczei doge után, a ki a XV. század közepén folytonos érintkezésben állt a bosnyák királylyal s jelentékeny befolyást gyakorolt az ottani viszonyokra. Különben a horvát irodalmi emlékekben a Ferencz név a Franjo alak mellett Francisku- és Franciskonak is iratik. *(Stari Pisci Hrvatski VI. k. 225. 282. l. XVII. k. 3. 6. l.)*

Ráskay Franciskójának ma három kiadását ismerjük: Debreczen 1574. — Kolozsvár 1579. — Kolozsvár 1601. — Szinte bizonyos, hogy e három közül egyik sem az első és egyik sem az utolsó. Toldy Ferencz 1578. évi kiadásra is hivatkozik, de ez még nem került elő. Szövegünk az 1574. évi kiadás lenyomata. Ennek a kiadásnak a Lugossy-c.-ben és a Petrovai Miklós által 1670 körül összeírt kötetben is van egy-egy másolata. Ez a legkevesebbé romlott szöveg, noha egyik-másik során észre lehet venni a szenvedett változást.

Úgy látszik, hogy Ráskay Istvánffy Pál Voltér-Griseldisét nemcsak ismerte, hanem Franciscóját annak a formájára is írta. A lantosok, hegedősök is egy nótára énekelték s Voltér 1574. és 1580. évi kiadásai czímlapján ez áll: «ad notam Francisco» — «Az Vitéz Francisconak nótájára».

1—4 sora a lehetőségig egyez Istvánffy négy első sorával.
24. sort v. ö. Volter 466. sorával.
29. sort v. ö. Volter 719. sorával.
40. sort v. ö. Volter 449. sorával.
42. sort v. ö. Volter 794. sorával.
63. sort v. ö. Volter 249. sorával.

144. sor után az 1601. évi kiadásban egy strófa következik, a mely nincs meg szövegünkben. Ennek eredetileg a 140. sor után kellene állani, a mint ezt mind a szöveg, mind a versfők értelme bizonyítja. Ez utóbbiban akkor HÁZA TÁRSÁVAL helyett HÁZASTÁRSÁVAL állt. A strófa így hangzik:

Sokat nem halaszta, semmit sem gondola,
Mert vitéznek magát ő is tudja vala,
Királynak beszédét megfogadta vala,
Kasszander vitézzel ő szemben ment vala.

147. sort v. ó. Volter 740. sorával.
156. sort v. ö. Volter 347. sorával.
157—160. sor nincs meg az 1601. évi kiadásban.
168. 203. s. *alítok, alítja* v. ö. Volter 544. 575. sorával.
306. sort v. ö. Jónás proféta 4. r. 8. v.
337—340. sor nincs meg az 1601. évi kiadásban.
342. sort v. ö. Volter 649. sorával.
355. s. *néki megfogadja*. Az 1601. éviben: *néki ne fogadja.*
372. sort v. ö. Volter 798. sorával.
380. sort v. ö. Volter 439. sorával.
391. sort v. ö. Volter 660. sorával.
393—5. sort v. ö. Volter 105—8. sorával.
421—6. sort v. ö. Szabács viadala 145—8. sorával.
529. s. *holdá kelve* V. ö. Volter 245. sorával.
541. sort v. ö. Volter 764. sorával.
567. s. *Vad, madarászással*. Istvánffy Volt. 22. s. *Vadászás, madarászás.*
581—584. s. nincs meg az 1601. évi kiadásban.
621—624. s. nincs meg az 1601. évi kiadásban.
633—6. sort v. ö. Volter 781—2. sorával.
638. sort v. ö. Volter 351. 422. sorával.
641—3. sort v. ö. Volter 797—800. sorával.
661—2. sort v. ö. Volter 773—6. sorával.
663. sort v. ö.Volter 819. sorával.

Névtelenek 1553-ig.

Hét, névtelen szerzőjű ének van e czím alatt összefoglalva, melyek közül az öt elsőnek szövege hiányosság nélkül maradt ránk, míg a hatodiknak vége, a hetediknek pedig eleje veszett el. A szereztetés idejének meghatározása, az I. II. V. VI-ra nézve a Hoffgreff-féle gyűjtemény tartalmán alapszik, melyben 1553 után kelt ének nem foglaltatik; a hetedik pedig, utolsó versszaka szerint 1553-ban szereztetvén, erre a helyre volt igtatandó. A III. és IV-ről alább mondjuk el az okot, a miért itt kerestünk számokra helyet.

I. Megvan hangjegyekkel a Hoffgreff féle gyűjtemény X3—Y4 levelén; — Born. én. k. (CCIII)—(CCV). levelén; — Csoma-codex 89—93. levelén. Ebből adta ki az ének elejét és végét Thaly K. (Régi m. Vitézi énekek Pest. 1864. I. k. 26. l.). —

A Hoffgr.-féle gyűjt. régi hangjegyeit, eredeti szerint, megfejtve és átírva kiadta Mátray G. id. m. 38—39. l.

A négysoros versszakok sorai egy rímre mennek, a szótagszám 4+4+3 szerint oszlik, a mi a Hoffgr. gyűjt. azon példányának XVI. századi birtokosát, mely ma a M. T. Akadémia könyvtárában őriztetik, nem gátolta abban, hogy ezt írja az ének czíme mellé a lap szélére: ad notam: *Jam moesta quiesce querela;* bár Prudentius emez éneke 2 szótaggal rövidebb sorokból áll: sem Bornemisza Pétert abban, hogy énekes könyvében ezt nyomtassa az ének czíme alá: *Az Bihar Váradi sz. király Nótájára*, a mi alatt nem érthetünk egyebet a Gyöngyösi-c. és Peer-c. lapjain latin és magyar szöveg szerint fennmaradt éneknél (lásd: *I. kötetünk 22. 202. 277. ll.*), melynek sorai meg egy szótaggal rövidebbek.

Az ének czíme teljesen kifejezi annak irányát is, tartalmát is. A hazai állapotokra való vonatkozás eléggé tájékoz bennünket a szereztetés ideje felől, mert ha Manasses és Nabugodonozor képében nem keressük is I. Ferdinándot, Fráter Györgyöt vagy a szultánt, az ének iratásának idejét a 157. sor alapján *(Igen járják most is az békességet)* mégis az 1547—1551. évek közé kell tennünk. A nevét elhallgató szerzőről annyit világosan látunk, hogy Kálvin *sola fidesét* hangoztatja (174. 194. s.) s ha szelidebben is, egy húrt penget Szkhárosi Horvát Andrással (165—172. s.). Vagy a név szerint is ismert, XVI. századi verselő predikátorok valamelyike, vagy az ismeretlenek közül való, de amazoknál nem ügyetlenebb verselő. Énekét azzal a *Rettenetes* szóval kezdi, melyet Szkhárosi gyakran használ s melylyel kezdődik is két éneke, t. i. *Az fösvénységről* és *Az átokról* czíműek; de ez, egyéb reminiscentiáival együtt csak azt mutatja, hogy Szkhárosi énekeit ismerte s azok hangját — a mennyire tőle telt — utánozta. Ilosvai említi *Ptolomeus királynak históriája* első soraiban, hogy ő is szólt már Nebukadnezárról, de arra nincs okunk, hogy ismeretlen szerzőnket vele azonosítsuk.

A három szöveg egymáshoz való viszonya a következő: Hoffgreffét átvette Bornemisza, Bornemiszaét újabb kiejtés szerint másolta Csoma. Mi Hoffgreffét közöljük.

9. s. *Ez régenten.* Mindhárom szövegben így áll, de eredetileg *El régenten* lehetett, mint Dézsi Andrásnál *Az Lévitáról* 2. vrsz. (V. köt. 42. l.)

17. s. *elrontott vala.* Born. *elrontat vala.* V. ö. Dézsi A. *Makhabeusról* 326—328. s.

19. 20. s. *oltárát. templomát.* Born. *oltárit. templomit.*

32. s. *bűnökvel.* Born. *bínökvel.*
35. s. *éktelenséget.* Born. *íktelensíget.*
39. s. *szavokat.* Born. *szavokot.*
45. s. *Kegyetlenűl.* Born. *kegyetlenöl.*
48. s. *rettenetes.* Born. *röttenetes.*
62. s. *binökből.* Born. *bünökből.*
64. s. *nekünk.* Born. *nekönk.*
65. s. *vítkeztem.* Born. *vétkeztem.*
77. s. *szabadich.* Born. *zabadeits.*
78. s. *ez.* Born. *e.*
82. s. *tekünch.* Born. *tekénts.*
83. s. *intésedvel.* Born. *intísedvel.*
85. s. *még — dichürlec.* Born. *míg — ditsirlec.*
93. s. *chydallatos — itilete.* Born. *czudalatos — itileti.* Ezenkívül Born.-nál *a* helyett az egész strófában *az* áll.
96. s. *felemeli.* Born. *el felemeli.* Ezt szövegünkbe is így vettük fel.
97. s. *Manassen.* Born. *Manassesen.* Mi is így.
100. s. *tivé.* Born. *tevé.*
102. s. *bálványokat.* Born. *bálványokot.*
108. s. *veszéltől.* Born. *veszéltül.*
113. s. Mindkét szöveg: *Kivalképpen;* nálunk sajtóhibából: *kivátk.*
114. 115. s. Hoffgr.-nél hibásan: *királyval. rettenete* áll.
118. s. *bűzott.* Born. *bízott.*
119. s. *széles.* Born. *szíles.*
129. s. *idejeg.* Born. *ideig.*
132. s. *barom.* Born. *ökör.*
136. s. *kegyességét.* Born. *kegyességit.*
140. s. *elébbeli.* Born. *előbbeli.*
141. s. *chyodallatos.* Born. *czodallatos.*
156. s. *szűvek.* Born. *szívek.*
160. s. *segítségét.* Born. *segeitségét.*
161. s. *mü.* Born. *mi.*
162. s. *keressük.* Born. *keressünk.*
164. s. *életünket kétség.* Born. *életönket kétsíg.*
168. s. *akarunk szabadulni.* Born. *akaronk szabadolni.*
169—172. s. a rím Born.-nál *-onk.*
178. s. *mü tőlünk.* Born. *mi tőlönk.*
180. s. *mü.* Born. *mi.*
181. s. *értjük.* Born. *értsük.*

182. s. *művel.* Born. *mivel.*
183. s. *mü.* Born. *mi.*
184. s. *kétség.* Born. *kítsíg.*
185. s. *törjünk — mü.* Born. *terjönk — mi.*
186. s. *üdvözítőnkhöz* Born. *idvözeitőnkhez.*
187. s. *mü — lelkünkhez* Born. *mi — lelkönkhez.*
188. s. *nyomorult életünkhez.* Born. *nyomorolt életönkhez.*
189. s. Hoffgr.-nél *végye* helyett hibásan *végre* áll.
190. s. *háborúságot.* Born. *háborúságot.*
191. s. *nyomorult.* Born. *nyomorolt.*
193. s. *mü* Born. *mi.*
196. s. *tellyessittyük.* Born. *tellyeseittyük.*
197. s. *nekünk.* Born. *nekönk.*

II. Megvan a Hoffgreff-féle gyűjtemény y4—z2 levelén hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint, megfejtve és átírva kiadott Mátray G. id. m. 40—43. lapján, zenei tekintetben «megbecsülhetetlen kincsnek» mondván e dallamot. — Born. LXIII—LXIIII. levelén. — Egy 248 lapból állott XVI. századi é. k. töredékein a 244. lapon. — 1590. évi debreczeni é. k. 267. l. — 1593. bártfai é. k. 326. l. — Gönczi (1635.) 296. l. — Új zeng. M. kar (1770.) 749. l. — A XVII. századi ref. é. könyvek 450. l. — Bornemisza és az 1593. bártfai szerint nótája: *Magyar nyelven Mátyás vala az Predikátor;* míg a XVIII. századi é. könyvek szerint, nótája: *Magasztallak én Istenem Uram stb.*, melyet sokkal később szerzett Csemeki Máté.

4+4+4+1 sorai, négyenkint alkotnak egy rímre menő strófát.

Ezt az éneket, az utána következő kettővel s más rokon tartalmuakkal együtt ‚Jeremiádok' neve alatt szokás összefoglalni irodalmunkban. Ez, valamint a ‚Keserves szívvel' kezdetű, valóban Jeremiás siralmai 5-dik részének olyszerű magyar fordítása, mint a milyenek XVI. századi zsoltár fordításaink egy része, sőt azok némelyikénél az eredetihez hívebbeknek mondhatók, a mennyiben versről versre egyeztethetők Jeremiás szövegével, míg egyik-másik zsoltár fordításunk sokkal többet told az eredetihez. Itt, Jeruzsálem pusztulásának részleteiben kész vonásokat, megtörtént eseményeket talált a fordító, melyek Magyarország pusztulásakor azon mód szerint ismétlődtek. A zsidóság siralma által vájt meder elég mély arra, hogy felfogja a romlásán kesergő XVI, századi magyarság könyhullatását; ennek árja, a hitbuzgóság erejével, sebesen ragadja magával a kétségbeesésre hajló lelket —

bűnös volta ismeretének fordúló pontjára, hol vezeklő hangon kiált irgalomért: «Kegyelmes Úristen tarts meg az mi hazánkat!» Méltó társa ezeknek Batizinak 44-dik zsoltára s Szegedi Kis Istvánnak itt a 8. lapon olvasható éneke, melyről azt írja Arany János, hogy «dallamát is jól ismerem». (Prózai dolg. 34. l.)

Szereztetésének idejére nézve az ének szövegéből semmit sem következtethetünk. Feltűnő, hogy a Hoffgr. gyűjteményből, a hol tudtunkra először jelent meg, sem a váradi é. k. (1566) sem a debreczeni (1569) nem veszi át. Ha az a 248. lapból állott énekes könyv a debreczeninek 1579. év után készült valamelyik kiadása, akkor hihető, hogy az vette fel először, Bornemiszával körülbelől egy időben. — Szerzőnk úgy alkotta strófáit, hogy a két első sor Jeremiás egy-egy versének felel meg, a két utolsó sor pedig az ő hozzá tétele. Kivétel a 49—52. sor, mely a szerző reflexiója.

1. s. *Emlékezzél* szóval fordítja Jerem. siralma 5. részének első szavát Heltai, Károlyi valamint Káldi is. Az egész sor Káldi fordításával egyez legjobban. Hoffgr.-nél *mü rajtunk* helyett *mü érettünk* áll, de mivel ez mindenképen hibának vehető, — mellőztük.

2. s. A *szidalom* szót Heltai használja, míg amazok *gyalázat* kifejezést használnak. Born. *mely szidalomban mi most vagyunk.*

4. s. Hoffgr. *kiáltunk.* Born. *kiáltsunk.*

5. s. *Örökségünk* a biblia fordítóknál is.

6. s. Born. helyesebben: *Az mi házunk és jószágunk*

7. s. *Igyünk* Born. *Ügyünk.*

9. s. *ünségre* Born. *inségre.*

10. s. *penig* Born. *kedig.*

11. s. *Igyefogyott* Born. *Ügyefogyott.*

13. s. *es* Born. *is.*

14. s. *árron vegyünk* Born. *árrun váltsunk.* Káldinál: *árron vöttük.*

15. s. Hoffgr. hibásan: *Egyébféle jószágot szükséget* stb.

16. s. Born. *Mert Isten parancsolatjának ellene tettünk.*

17. s. *Terhe* Born. *Teher.* — Tinódinál is: *leszegik nyakam* (III k. 315. l.)

24. s. *szemeket* Born. *szemet.* — Gönczinél: *harag szömeket.*

25. s. Born. *Atyáink vétkeztenek de már ők megholtak.*

27. s. *vássik* Born. *váséк.*

28. s. Born. *Mert ellene tött Isten parancsolatinak.*

29. s. Born. *Kik szolgák voltak most uralkodnak mi rajtunk*

30. s. Hoffgr. *Mert szolgákká lévén* stb.

32. s. *mü megszabadittassunk* Born. *tűlök mi megváltassunk.*

36. s. Hoffgr. *mentünk fejenként.*

39. s. Born. *Az mi lelkünk* stb.

40. s. Born. *Szívünk kedig* stb.

42. s. *pogánoktól* Born. *pogán miatt.*

43. s. Hoffgr. *Mert nem engedének Isten parancsolatjának.*

45. s. Born. *Fejedelmek közőlünk mind el ki fogyának.*

46. s. *elfogyának* Born. *elhalának.*

47. s. *visszát vonának* Hoffgr. *vissza vonának.*

50. s. *Természeti* Born. *Természete.*

54. 55. 56. sort Born. igy cserélte s változtatta:

A szegény rabokat verik dögönyek fákkal,
Nincsen ki öszve férnyi tudjon azokkal,
Mert öszve mi nem férhessenk atyafiakkal.

Ez a strófa Gönczinél is egészen meg van változtatva; elmarad nála a *dögönyeg fa* kifejezés is.

60. s. Born. *Szüntelenül Úristennek hütből könyörögjünk.*

62. s. Hoffgr. *Azért fogta mi szívünket nagy keserűség.*

63. s. Born. *Setét homály elborítá mi szemeinket.*

65. s. *felséges* Born. *kegyelmes.*

66. s. *Mert* Born. *Ki* stb.

68. s. Born. *Nem hagysz tőled elszakadnunk az mi lelkünkben.*

69. s. *hogy elhagysz münket* Born. *feledsz el minket.*

70. s. Born. *Ily sokáig kesergeted* Hoffgr. *Ily sokáig keserűséggel* stb.

71. s. Born. *Kérünk azért* stb.

72. s. *nálad nélkül* Hoffgr. *náladnálkül.*

74. s. Born. *És újíts meg már* stb. — Heltainál is: *Újíts meg a mi napinkat.*

75. s. Born. *Kegyelmes Isten ótalmazd meg mi házainkat.*

76. s. Born. *Hogy dícsérjük mindörökké szent Háromságot.*

III. Megvan a váradi (1566.) é. k. 12—15. lapján; a debreczeni (1569.) 151—153. l.; — csonka kiadás 160—162. l.; — 1579. kiadás 138. l.; Born. 64—65. lev.; — bártfai (1593.) 228. l.; 1635. évi é. k. 299. l.; a mult századi ref. én. könyvek 453. lapján, *Szent vagy örökké atya Úristen* nótájára, — hasonlóan az Új zengedező mennyei kar 753. lapján ezzel a megjegyzéssel: *a mohátsi harcz ut.* — Ez a megjegyzés az 1592. évi én. könyvnek a *Tekints reánk* kezdetű, következő énekre vonatkozó eme szavaiból származhatott: *láttatik szereztetöttnek az mohácsi veszedelem után.* Ez-

annál is hihetőbb, mert a két ének a XVI. XVII. XVIII. századi énekes könyvekben rendesen egymás mellett áll, csak a bártfai és az Új zeng. m. kar választotta őket külön. A Hoffgr. gyűjteményből mind a kettő hiányzik, de 1566-ban már együtt vannak meg a váradi én. könyvben. Gönczi, a kitől a megjegyzés származik, aligha írja vala azt, ha tudomása nem lett volna arról, hogy nem 1566-ban jelentek meg először. Némi bizonyítékul szolgálhat e vélekedésünk mellé az is, hogy Szerémi Illés már 1564-ben szintén a *Keserves szívvel* nótájára szerzette *Emlékezzél meg te gyarló ember* kezdetű énekét. Ez az egyik oka, a miért e helyre állítottuk őket; a másik pedig a rokonság, a melyben az *Emlékezzél* kezdetű énekkel állanak. A *Keserves szívvel* egészen Jeremiás szövegéhez tartja magát, ovakodik a bővítésektől.

A régi é. könyvekben nincs megnevezve ‚nótája'; az újabbakban ilyenül említett *Szent vagy örökké* kezdetű ének későbbi eredetű: azért hihetőbbnek vélem azt, hogy a dallam a *Keserves szívvel* kezdetű énekkel egyszerre termett s ennek a nótájára készült a *Felséges Isten néked jelentjük* kezd. 79; — az *Úrnak szolgái no dicsérjétek* kezd. 134. zsoltár fordítása is, meg a *Szent vagy örökké* kezd. ének is.

A szöveg a különböző kiadások révén, még a múlt századi énekes könyvekben is alig változott.

9. s. *minnen* a váradi s debreczeni é. könyvben: *minden;* múlt században: *a mi.*

12. s. *nyúgodni* múlt században: *nyúgalmat.*

13. s. *mi magunkat adtuk* múlt században: *magunkat engedtük.*

16. s. *elmúltak* m. sz. *kimúltak.*

32. s. *Jaj mindéltiglen* váradi, debreczeni és m. sz. *Jaj mindörökké.*

36. s. *ímmáran lakják.* m. sz. *immár ott laknak.*

IV. Megvan az 1566. é. k. 10—12. l.; — 1569. é. k. 149—151. l; — a csonka kiad. 158—160. l. — A czím mind a háromban azzal a változtatással, hogy a *törvénytelenségért* szó hiányzik belőle s *kegyetlen hamisságért és fertelmes élet miatt lett* kifejezés fordul elő benne; a *nóta* pedig nincs jelezve. 1579. é. k. 136. l; — Born. 62—63. lev. (szövegünk); Első unit. é. k. 538 l.; — 1590. é. k. 197. l.; — 1593. é. k. 60. l.; Második Unit. 587. l.; Lipcsei-c. 30. 31. lev.; — 1635. é. k. 301—303. l.; — múlt száz. ref. é. k. 456. l.; Új zeng. m. k. 781. l.

Régiségét Gönczinek fennemlített megjegyzése bizonyítja s annálfogva, ha nem állítjuk is, hogy a mohácsi veszedelem után azonnal szereztetett, illő helyét ide gondoltuk, a vele rokontartalmú s 1553. előtt készült szintén névtelen szerzőjű énekek közé. Szegedi K. Istvánnak *Szánja az Úr Isten* kezdetű énekével egyező soraira úgy ennek mint az előző éneknek, már a 288. lapon rámutattunk. Egy rímre menő három soros strófáinak első sora 14, a második 10, a harmadik 13 szótagból áll. Nótája először Bornemiszánál van jelezve, de úgy látszik, hogy az ilyenül odajegyzett latin hymnus sorai sem egyeznek a magyar ének soraival. Az Unit énekes könyv szerint nótája: *Mint az hévség miatt megepedett;* azonban ily kezdetű ének, legalább előttem ismeretlen.

A szövegen Gönczi csupán annyit változtatott, hogy a 29. sorban *immár* helyett *nekünk*-et írt.

Az Unit. é. k. a 49. sort így írja: *Dicsértessél mennyekben Atya Isten egy felségben.*

A múlt századi ref. é. könyvek pedig így változtatják a 31. sort: *Ime azért oh nagy Isten! csak te hozzád esedezünk;* — a 40. sort pedig így: *Támadj fel azért, Úr Isten! mert téged óhajtunk.*

50. 51. sort v. ö. Nagy Bánkai Mátyás *Mi keresztyének* kezd. éneke 40—44. sorával. (IV. k. 4. l.)

V. Megvan a Hoffgreff-féle gyűjtemény z3—Aa3 levelén hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint megfejtve és átírva kiadott Mátray G. id. m. 44—45. lapján. A rím nélkül, két 12 és egy 10 szótagú sorból álló strófák darabos nyelven vannak írva, valamely más nyelven írt versezet gyarló fordításaként hangzanak az ének elejétől végeig. Nem csuda, hogy későbbi gyűjtemények összeállítói mellőzték s csupán ebben a kötetben maradt reánk. Szereztetésének idejét semmi sem segít meghatároznunk, de a rímtelenség mégis arra látszik mutatni, hogy inkább 1540 mint 1550 körül kellene azt keresnünk. A rímtelenség a darabos nyelvezettel együtt még azt a vélekedésünket is támogatja, hogy a Codexeinkből közlött hymnus-fordítások is valóban vers-fordítási kisérletek.

A Dániel próféta 3-dik részéből vett tárgy, a vulgata nyomán van előadva. 1. sorral v. ö. a 49. sorra tett jegyzetet.

7—9. s. Bécsi-c: *királ alkota arany oszlopot — — es állaptatá.* — Heltai: *király egy arany képet csináltata — — és feltéteté:* — Károlyi: *király csináltata egy arany állóképet — — és helyhezteté.*

10. 11. s. *sing.* Heltai *(seng)*, Károlyi szintén; a Bécsi-c.: *könyöklet.*

12. 13. s. *Új udvar*. Előfordul Ilosvainál, Ráskainál, Sztárainál, Tinódinál.

33. s. *útálják király parancsolatját*. Heltai is így ; a Bécsi-c. pedig: *megútálták te szerzésedet*.

49. s. *Nem illik most te néked hogy semmit feleljünk*. — Bécsi-c: *Nekönk nem illik ez állatról neked felelnönk*. Ellenben Heltainál: *Nem igen szükség, hogy néked e dologra feleljünk ;* Károlyinál: *Nem szükség nekünk erről a dologról megfelelnünk néked*. Igy vethető össze az ének első sora is Szkhárosi *Szükség keresztyénnek mindenkor vigyázni* és Szegedi Gergely *Szükség a keresztyénnek tudakozni* kezdetű énekének első sorával.

59. s. *megfútnéjek*. Bécsi-c. *gerjesztetnék*. Heltai: *befűchék* Károlyi: *begyújtanák*.

120. s. *Az szót mondja* stb. v. ö. Beriszló Péter éneke 13. sorával és az *Emlékezzünk régiekről* 78. sorával.

149. s. *Tisztet — — oszta*. V. ö. Emlékdal Mátyás kir. halálára 12. s. — Szkhárosi, Az Antikrisztus ellen 43. s.

169. s. *tölők* = telék.

176—177. s. értelme szerint a szerző hívalkodásnak tartotta azok szokását, a kik énekök végén magokat megnevezték. *Soli Deo Gloria !*

VI. Megvan a Hoffgreff-féle gyűjtemény Cc2—(Dd2) levelén csonkán, hangjegyekkel, melyeket eredeti szerint, megfejtve és átírva kiadott Mátray Gábor id. m. 48—49. lapján. A nyomtatvány Dd1, 2, 3, 4. levele hiányzik, azért csak Batizi András, Jónás prófétája elejének hiányzó strófáiból következtethetjük, hogy az a Dd2 levélen végződhetett s így végéről, az egésznek mintegy fele veszhetett el. — Négy soros strófái még annyira sem mondhatók verseknek, mint a megelőző énekéi. Rímnek, határozott szótag számnak híre sincs. Mátray szerint «csak prózában iratott, a dallam pedig más énektől lehetett kölcsönözve ;» — azt azonban világosan mutatja a kiadás, hogy a maga korában verses éneknek tekintetett s mint ilyen vétetett fel a gyűjteménybe. — A Dániel profécziájához függesztett két apokriph toldalék eléggé léha módon foglaltatott szaggatott sorokba, mert még az a mozzanat is kimaradt belőle, hogy Dániel hamut hintett a Bél temploma körül. A szöveg mindemellett sem nyujt kétségtelen bizonyítékot arra nézve, hogy a megelőző énekkel együtt egy szerzőtől származott volna: íratása ideje felől mégis, azt vélhetjük, a mit amarról mondottunk.

VII. Ezzel a töredékkel kezdődik a Lugossy-codex, melynek

elejéről 29 levél hiányzik s ez a töredék a 30. levél első lapját s a másodiknak egyharmadát foglalja el, hova 1629-ben íratott le. A versfőkből: . . . . DE ENNING da. olvasható ki, a mi a végső strófával együtt annak idején figyelmesekké tehetett volna bennünket arra, hogy III. kötetünkbe, Tinódi művei közé igtassuk. *V. ö. III. k. XX. 177—187. 443. 444. lapjait*. Enyingi Terek János vitézségéről szóló énekét is Debreczenben, 1553-ban szerzette mint ezt; annak versfőiben is Enyingi Török Jánosról szól mint «jó komjá»-ról, itt is bizonyosan rávonatkozik a . . . *De Enning* jelző, — az *Erdélben való gondolkodása* pedig e töredék utolsó sorában akkori útja irányáról kifejezett vélekedésünket igazolja.

Az ének czíme *Jónás próféta históriája* lehetett s Tinódinak *Dávid királa* és *Judit asszony históriája* után harmadik éneke, melynek tárgyát a bibliából merítette. A mi ebből ránk maradt, az már csak a befejezés, az úgy nevezhető alkalmazás, vallásos intés, könyörgés.

Az 5+6 szótagból álló sorokra nézve, lásd a miket a III. k. 424. lapján írtunk.

Gyulai István.

Stephanus Gywlay nevű tanuló 1531-ben vétetett fel a krakkai magyar bursa tagjai közé. Husz évvel később, 1551-ben jelent meg Heltai Gáspár bibliájának első kötete s Heltai ahhoz írt Előljáró beszédében (c2 lev.), bibliafordító társai közt Gyvlai Estván (coloswari) magyar predicatort említi első helyen. A négy fordító — a mint Heltai írja — együtt dolgozott, azért nem tudhatjuk, hogy Gyulainak mennyi része volt a munkában ; de abból, hogy *A Jesvs Sirah* könyvének szintén 1551-ben megjelent magyar fordítását, melyet Tolnáról küldöttek be a kolozsvári fordítóknak, Heltai, átvizsgálás és kijavítás végett Gyulainak adta s annak a változtatásaival nyomatta ki : — következtethetjük, hogy kellő készültségű hebraista volt. Magyar stilusának világossága, természetessége, hymnusából látható. Neve alatt nem maradt munkásságának egyéb nyoma s azt sem tudjuk, hogy élete meddig terjedt ; de mivel a Heltai bibliája negyedik részének, mely az 1552. év végén nyomatott ki, — előljáró beszédében a fordítók felől semmi sem mondatik : bizonyosnak vehetjük, hogy Gyulai élt és munkálkodott. 1553-ra, vagyis arra az évre tettük Gyulai és Heltai versírásának idejét, melyben Heltainak még nyomdája volt, verses dolgozatai is akkor kiadott könyvében foglaltatnak s mun-

kája *(Vigasztaló könyvecske)* címe és tartalma is olyan, a melynél fogva abban aligha mulasztotta volna el, hogy az irodalom terén is vele együtt munkálkodó társának haláláról említést tegyen, ha az már akkor nem élt volna. Kelet nélküli levelében *(Jakab E., Kolozsvár Tört. Oklt. II. 13. l.)* sürgeti a kolozsvári birót, hogy István predikátort, a kit Kendi Ferencz a maga birtokára akar elvinni, marasztaltassa meg, mert nála nélkül studiumaiban mire sem boldogul.

Gyulai hymnusa megvan Huszár Gál énekes könyve (1574.) CCCXXXII. levelén. Versfejei ezt az értelmet rejtik magokban STEPHANVS GyVLAI FECIT E. — Nótájául Paulus Diaconusnak, Keresztelő Jánosról írt *Ut queant laxis resonare fibris* kezdetű hymnusa van jelölve.

A strófák három 5+6 és egy 5 méretű sorból állanak. Ezekre nézve is lásd a III. k. 424. lapján mondottakat.

A 33—36. sorból olvasható értelem, lehet a Fráter György halálából vont következtetés. A *száraz halál* alatt természetes halált kell értenünk, ellentétben a *vérhullás*-sal, gyilkossággal A *kegyetlenek* és *hitlenek* alatt aligha a török értendő. A 13—16. sorban foglalt panasz is inkább a felekezeti súrlódásokra látszik vonatkozni; *pogán*-okról nem is emlékezik a hymnus.

Szinnyei J. Magyar Irók élete és m. czímű művében két éneket tulajdonít Gyulainak, de a két ének kezdő sorai gyanánt csak ennek az egy éneknek 1. és 2. sorát idézi.

Heltai Gáspár.

Heltai Gáspárral, fabulái révén, még találkozni fogunk e gyűjtemény során — ha azt érjük, egy későbbi kötetben, a mikor Pesti Gábor meséivel együtt, egy kötetben fogjuk azokat tárgyalni. Itt most egyik prózai munkájában talált pár verses darabját vettük fel, hogy a kiváló érdemü ember sokoldalu tevékenysége erről a részről is fel legyen tüntetve. Emlékeztünk ugyan már egy, épen nem sikerült verses interpolatiójáról, melylyel Nagy Bánkai M.-nak Hunyadi históriáját szükségesnek vélte megszaporítani *(IV. k. 273. l.)*: de azon a helyen nem lehetett róla külön szólnunk. Pedig erre neki a XVI. századi magyar irodalom munkásai közt első sorban van joga. Mint eredeti iró, fordító, kiadó, könyvnyomtató három nyelven szolgálta a vallásos, tudományos és magyar nemzeti irodalmat.

Eredetét, származása helyét az erdélyrészi szász tudósoknak sem sikerült eddig kinyomozni. Legalább Trausch nagyon kétségesnek tartja azt, hogy a szász Heltau volna születése helye, mivel

akkor magát aligha nevezné németül *Helth*-nek, latinul pedig *Heltus*-nak, hanem ez utóbbi helyett Heltanus-nak vagy Heltensisnek. Hogy erdélyi és szász eredetü volt, azt bizonyítja a wittenbergi egyetemre 1543. február 17-én történt beiratkozásáról tanuskodó anyakönyvi feljegyzés: *Gaspar Heltensis Transsilvanus*, és magyar Catechismusa ajánló levelének következő helye: «Akartam én is tisztembeli hívséget mutatni, nem csak az én tulajdon (német) nyelvemen való prédikálásommal, mert az szerént *szász* vagyok; hanem tisztességes magyar nyelvben való munkámmal avagy írásommal is». — Hol élt, mit mivelt 1543 előtt? arról eddig semmi adat sem jött világosságra. A mi a Fosztó-Uzoni-féle krónikában mondatik, hogy már 1540-ben kolozsvári lutheránus pap lett volna: — semmivel sem igazolható. Az is csak valószinüségen alapszik, hogy az 1544-ben elhalt kolozsvári plébános, Adorján helyére választatott meg, mivel 1544. aug. 21-én már mint kolozsvári pap írja alá nevét *Jakab, Kolozsv. tört. Okl. II. k. 7. l.)*. — 1548-ban mint kolozsvári papot hivja meg papjának a beszterczei ekklésia, de a mely meghivást nem fogadott el. Bizonyos az, hogy neve, irodalmi munkássága 1550-től ismerős előttünk, a mikor Catechismusát saját nyomdájában kiadta. 1551-ben a Biblia első részének Előljáróbeszédében «Helthai Gaspar coloswari fő lelki pásztor»-nak írja magát. A szász luther. ekklesiának volt papja s mint ilyent hívta meg onnan 1557-ben a brassói szász luth. egyház, de a mely meghivást szintén visszautasítván, tovább is Kolozsvártt maradt. Abból, hogy az 1557-ben megjelent «Consensus doctrinæ»-t mint «senior ecclesiæ claudiopolitanæ» írja alá, azt szokás következtetni, hogy ebben az évben kolozsvári papi hivataláról is lemondott volna; holott a senior czim akkor is, azóta is az esperességnek felelt meg, melyet csak mint pap viselhetett, a mint hogy 1565-ben megjelent Bonfiniusának czimlapján is igy irja nevét: *A Caspare Helto Claudiopolitanæ Ecclesiæ Ministro ac Typographo.* Csak három évvel később, a gy.-fehérvári disputatió előszavában írja magát «Ecclesiæ quondam Claudiopolitanæ Pastorem et Ministrum, nunc vero ejus urbis et Ecclesiæ Christi Catholicum». — A mi typographusságát illeti, 1550-től 1553-ig Hoffgreff Györgygyel együtt tartotta fenn műhelyét, 1553-ban egyedül. 1554-től 1559-ig Hoffgreff neve alatt áll fenn nyomda Kolozsvártt, mig 1559-től kezdve (Agendája kiadásakor) ismét mint könyvnyomtató jelenik meg Heltai s élte végeig az is marad. Halála után özvegye, majd hasonnevü fia s végül egyik leánya után való unokája örökölte a nyomdát.

Heltainak confessionalis álláspontja eléggé változatos. Mint

a brassóiak meghívása mutatja, 1557-ben határozott híve Luthernek. Az 1556-ban — talán Gyulai István helyébe — kolozsvári magyar pappá választott Dávid Ferenczczel együtt, az 1559. évi augusztus első felében tartott medgyesi zsinaton már mint Kálvin úrvacsora felőli értelmének egyik szószólója vitatkozik a Luther értelme mellett maradókkal; részt vesz a következő hitvitákban, az 1560. január 10-én szintén Medgyesen tartott közös zsinaton; az 1559-ben készült marosvásárhelyi hitvallást *Refutatio*-jával védelmezi Hebler ellen 1561-ben; e mellett harczol — Dávid Ferenczczel már szemben, az 1568-ban tartott második gyulafehérvári disputatión, melynek leirását mint Kálvin követője s Melius barátja adja ki 1568-ban, míg az 1569 végén tartott váradi disputatióban, mint unitárius és Dávid Ferencz párthíve vesz részt s 1570-ben uj czímlappal s megpótolt előszóval adja ki a gyulafehérvári disputatiót, melyben nyiltan bevallja, hogy most már emígy vélekedik. Felszólalásaiból úgy Gy.-Fehérvárt, mind Váradon az látszik ki, hogy békességet óhajt, fél a mérges vitákból származó veszedelemtől, félti az egyházak békés fejlődhetését, a hívek nyugalmát; de másfelől az is kitünik, hogy pártváltoztatása mellett is tisztelte az ellenfél, mint Hellopeus, a ki czáfolat helyett «szerető apámnak», «jó apámnak» nevezvén arra kéri, hogy üljön le. — Lehetetlen is a munkás jó öregre ma is máskép, mint a Hellopeus kiméletével gondolni. Gyengeségeit messze felülhaladják érdemei; a munka folytathatásához szükséges csendesség megszerzésére törekvő lelkének ma is szivesen elnézzük harczra nem termett ingadozását, mert sohasem áruló szándékkal teszi azt. Vénülő korában is hevül az újabbnál újabb eszmékért, irányokért. Oda siet segíteni, hol nagyobbnak hiszi a szükséget, lutheránusból kálvinistává, kálvinistából unitáriussá lesz, mint a hogy szászból magyarrá tudott lenni, hogy mig németül papol, addig magyarul írjon és nyomtasson. 1552-ben megjelent műve *(A részegségnek és tobzódásnak veszedelmes voltáról)* ajánlásában irja Kendi Antalhoz, hogy: «ha szinte tiszta magyarsággal írva nincsen is, jó neven vegye, mert jól tudja kegyelmed, hogy nyelvem szerént szász vagyok és ezt e keveset tizenhat esztendeig tanultam». Ha Catechismusa az első müve, akkor tizennégy évi magyarul tanulás után lépett fel mint magyar iró 1550-ben s ugyanazt a müvét egy évvel később 1551-ben adta ki anyanyelvén németül. Összesen tehát 25 évig, azaz 1574-ben történt haláláig volt a magyar irodalomnak munkása. Halálát Gyulafi Lestár igy jegyezte fel: 1574. Pestis magna in Transilvania, quæ quinque annis duravit. Moritur Caspar Heltai hoc ipso anno. *(Tör. Tárt. 1893 118. l.)*. Cancionáleja még életében jelenhetett meg 1574-ben, de Chronicáját, colophonja szerint «végezé Heltai Gáspárné. A. 1575.»

Magyar könyvei stilusán kezdettől fogva észre lehet venni, hogy nem anyanyelvén irt. Még a Chronica czimlapja is elárulja ezt. Mindamellett későbbi munkáiban sokat elhagy azokból a magyartalanságokból, a melyek az előbbeniekben gyakran fordulnak elő. Ilyen egyebek közt az a magyarul beszélő szászoktól ma is hallható hangzó kettőztetés vagy nyujtás, melyre az itt közlött *Keresztényi panaszkodás* 2. sora mutat példát, midőn *idödről* helyet *időjedről*-t hangoztat. Ugyanott az 5. sorbeli: *Mindent gyalázsz és szidalmazod* féle hibítással találkozunk, a mi később sem tartozik nála a ritkaságok közé. Ezek s hasonlók mellett a *megguggolsz, eloroszkodol*-féle eredetiségek, példabeszédek s tőről metszett népies kifejezések eléggé bizonyítják, hogy jól ismerte a magyar nyelv szókincsét, sajátszerűségeit, bár egyes nyelvtani s szókötési szabály mindvégig sibboleth maradt reá nézve. Mivel ilyen ismertető jel nem fordul elő abban a versben, melyet *A biblianac első része* czimlapjának hátulján olvashatunk, azt nem igtattuk az ő versei közé, de csupán azért Gyulai Istvánnak, a Heltai bibliafordító főmunkatársának sem mertük tulajdonítani: minthogy azonban a megnevezett négy bibliafordító közül csak Heltaitól és Gyulaitól maradt reánk verses munka s ezeket itt egymás mellé helyeztük, hadd álljon itt ez is, — talán Heltai írta, Gyulai igazgatta.

Keresztyéni intés.

Te bűnes ember, ha meg akarsz szabadulni,
És a te ondok bűneidből megtisztulni:
E szent könyveket meglásd hogy jól megösmerjed
Szüntelen és híven olvasd hogy megértsed.
Mert származtanak, higyed nyilván, nem embertől:
De ő magától a felséges Úr Istentől.
Adattattak kedig Mennyekből, nem egyebért,
Hanem a bűnbe esett emberi nemzetért.
Mert nem érthedd meg az Úr Isten akaratját,
Sem az üdvességnek igazán való utát
Egyebünnen, hanem csak szinte e könyvekből
És e könyvekbeli Istennek igéjéből.
Ez okáért ezt e szent tudománt szeressed,
Elhigyed és teljes életedbe kövessed.
Erre tanitsad a te édes magzatidat,
Erre minden tévelgő felebarátidat.

Hogy az Úr Isten e világon oltalmazzon,
És a más világon örökké megbódogitson.

A sorrendben közzétett Heltai-féle versekről tudnunk kell, hogy azok Heltainak 1553-ban *Vigasztaló könyvecske stb.* czímmel megjelent munkájában találhatók a prózában írt szöveg között. Azt meg hinnünk kell, hogy eredetileg németül irattak, mivel az 1553-ban megjelent magyar könyv 1551-ben németül adatott ki ugyancsak Heltai (Helth) Gáspár által ily czím alatt: *Trostbüchlein mit christlicher Unterrichtung, wie sich ein Mensch bereiten soll zu einem seligen Sterben. Gesammelt und zusammengesetzt aus christlichen Prediger Schriften. Klausenburg 1551.* 8-r. Kár, hogy a Seivert és Trausch által említett könyvet Szabó Károly fel nem találhatta s nekünk sem sikerült nyomára jutnunk; e miatt csak a harmadik, legrövidebb ének eredetével számolhatunk be. A magyar könyv czíméből hiányzik a források megnevezése, a mi a német czímben oly világosan ki van fejezve. Ha a német könyv előkerül, talán az eredeti versek szerzői felől is nyerünk belőle tájékozást. Addig a két elsőről megjegyezhetjük, hogy tartalmuk, jórészt megegyez régi halotti énekeinknek részben a bibliából vett tartalmával.

I. Megvan a Vigasztaló könyvecske A_5—A_6 levelén.

1. vszot v. ö. *Ember emlékezzél a szomorú halálról* (Batizi) és *Ember emlékezzél utolsó napodról* (Born. CCL. lev.) kezdetű halotti énekek 1. vszakával.

3—8. s. v. ö. *Oh te meghalandó emberi nemzetség* (Born. CCL. lev.) kezdetű hal. én. 2. 3. versszakával.

10. s. *megguggolsz* = kinevetsz, csúfolsz.

13. 14. s. v. ö. *Oh te meghalandó* stb. 10. — *Ember — utolsó napodról* 7. vszakával.

15. 16. s. v. ö. *Oh te megh.* 8. — *Ember eml.* (Batizi) 2. versszakával.

17. s. *eloroszkodol* = odább állsz, lopó módra eltűnsz. — Fráter Ferencz énekében: *futva múlunk.*

22. s. *vőlj* e. h. *vélj*. A rím kedveért.

23. s. *kullag*. Szkhárosinál is kétszer *(II. k. 186. 228. l.)*

29—36. s. Intés, mint Batizinál is a három végső strófa.

II. Megvan a Vigasztaló könyvecske C_5—C_6 levelén. Egyike azon számos, többnyire halotti énekeknek, a melyek Sz. Bernát *De contemptu mundi* czímű *Cur mundus militat* kezdetű énekének utánzatai. A latin eredetit sokan Jacobus de Benedictisnek (Jacoponus) tulajdonítják; Bornemisza (CCVII. lev.) épen Janus

Pannoniusének mondja. Az ehhez hasonló magyar halotti énekek legnagyobb számmal Kájoni énekes könyvében vannak összegyűjtve. Ott találhatók Koris Zsigmondé és Patai Istváné mellett az *Emlékezem én uraim, — Kelj fel bűneidből, — Im látod a halál, — Ha gondolod élő ember, — Bizontalan voltát, — Figyelmetes keresztyének, — Mindnyájan kik jelen vagytok, — Oh ki még élsz* — kezdetű halotti énekek, a melyek hosszabban vagy rövidebben, mind a *Cur mundus militat* helyeit variálják s egy más, 1267-ből származó ének szavaival szintén kérdezik *Ubi sunt qui ante nos in hoc mundo fuere?* — V. ö. Érsekújv. c. 293. l.

Addig is, míg eredetijére rá mutathatunk a 37—50. sorokkal összevethetjük a köv. részleteket:

Ubi Plato, ubi Porphyrius?
Ubi Tullius aut Virgilius?
Ubi Thales? ubi Empedocles
Aut egregius Aristoteles?
Alexander ubi rex maximus?
Ubi Hector Trojæ fortissimus?
Ubi David, rex doctissimus?
Ubi Salamon prudentistimus?
Ubi Helena Parisque roseus?
Ceciderunt in profundum ut lapides
Quis scit, an detur eis requies?
(Rambach, Anthologie I. 354. l.)

Dic ubi Salamon olim tam nobilis;
Vel Samson ubi est dux invicibilis,
Vel pulcher Absolon vultu mirabilis;
Vel dulcis Jonathas multum amabilis?
Quo Cæsar abiit, celsus imperio?
Vel Xèrxes splendidus, totus in prandio?
Dic ubi Tullius, clarus eloquio?
Vel Aristoteles, summus ingenio?
Tot clari proceres, tot rerum spatia,
Tot ora præsulum, tot regna fortia,
Tot mundi principes, tanta potentia;
In ictu oculi clauduntur omnia!
(S. Bern. *Cur mundus militat.)*

III. Megvan a Vigasztaló könyvecske D_2—D_4 levelén. Ezt a «közbeszédet» a XVI. században különösen Németországban kedvelték. Luther többször idézi beszédeiben s keresztyén szempontból épen úgy megváltoztatja mint Heltai. Legrégibb alakjára a XI.

században élt spanyol zsidó költőnél Ibn Gabirolnál találunk, a ki «királyi korona» cz. hymnusában írja az emberről, hogy: «világra jön és nem tudja — miért? örül és nem tudja — minek? él és nem tudja — meddig?» — Bernardus de Morley, XII. századi írónak *de contemptu mundi* című művében olvassuk a következő latin verseket, melyek a *Vitae patrum*-ban idéztettek s ez által mindenütt elterjedtek:

Qui de morte cogitat, mirum quod lætatur,
cum sic genus hominum morti deputatur,
quo post mortem transeat homo, dubitatnr
unde quidam sapiens ita de se fatur:
dum de morte cogito, contristor et ploro;
verum est quod morior, et tempus ignoro,
ultimum quod nescio quorum jungar choro,
ut cum sanctis merear jungi, Deum oro.

Ennek négy utolsó sorából többféle változatban állott elő a «közbeszéd», melynek a XV. századból ily szövegét olvassuk az Egyet. könyvtár 98. sz. codexe 77. levelén:

Tria sunt vere que faciunt me sepe dolere
Est primum durum, quia scio me moritorum
Et gemitus dando n e g e ſt h quia morior nescio quando
Postremum flebo quia nescio ubi manebo;

a segesvári templom egyik székén pedig a XVI. század első feléből ma is olvasható szövege így hangzik:

Sunt tria vere que faciunt me sepe flere:
Est primum durum, quod scio me moriturum,
Gemo secundo, quod morior nescio quando,
Tertio magis flebo, quod nescio ubi manebo.

A német négysoros ‚Spruch' már a XV. században többször előfordul, úgy hogy Luther méltán úgy idézhette, mint közönségesen ismeretes verset. Nála egyik helyen így hangzik:

Ich lebe, und weiss nicht wie lange;
Ich sterbe und weiss nicht, wenne;
Ich fahre und weiss nicht, wohin;
Mich wundert, dass ich so fröhlich bin.

A két utolsó sort így változtatja meg a keresztyének számára:

Ich fahre, und weiss, Gott lob, wo hin,
Mich wundert, dass ich noch traurig bin.

Reinhold Köhler, a Germania 1888. évi folyamában szokott alaposságával nyomozta a német Spruch eredetét s elterjedését.

A 328. lapon nyilvánított sejtelmünk, hogy Heltai itt közölt versei eredetileg németül irattak: időközben valónak bizonyult. Nem az által ugyan, mintha Heltai német kiadását sikerült volna feltalálnunk, hanem egy más, ritkán található német könyv által, a mely Ráth György birtokában van. Ez a munka lehetett legalább jó részben Heltai forrása. Címe: *Ein new Trost Büchlin für die Krancken, Und vom Christlichen Ritter: Durch M. Johann. Spangenberg 1549. Gedruckt zu Wittemberg, durch Georgen Rhaw.* 8-r Ajánlva van: *Dem Ehrwirdigen Herrn Petro Sedriano, Abt zu der Pforten etc.* Az ajánlás kelte: *Datum Northausen, 1542. am tage Nicolai des heiligen Bischofs.* A címlap és ajánlás különböző évszáma arra is enged következtetni, hogy nem első kiadással van dolgunk, ez azonban mellékes. Heltai az 1549-ben megjelent német könyv után is adhatott ki 1551-ben német könyvet. A prozai rész sokban megegyez Heltai magyar kiadásával. A két utóbbi magyar vers német szövege pedig a következő. (Aiiii—Avi lev.):

Fůrcht denn der Tod kein gewalt noch kunst?

Der Tod achtet weder gewalt noch kunst, noch reichtumb.
Du seiest Gewaltig, Reich, Klug oder weise, so mustu doch sterben.
Der Tod fragt nicht nach der Tyrannen wůten,
Auch nicht nach der Reichen gůter.
Fragt nicht nach der Juristen schweren,
Auch nicht nach der Sophisten disputirn.
Der Tod achtet nicht der Papisten drawen,
Auch nicht den pracht der schönen Frawen.
Er acht auch nicht das trauren der armen,
Und in summa, er lesst sich keins Menschen erbarmen.
Er felt so bald in des Keisers Pallast,
Als in eines armen Hirten haus.
Ja wo sind hin alle Bepste, Patriarchen und primaten,
Alle Cardinel Bischoff vnd Prelaten.
Pröbste, Dechant, Thumbpfaffen,
Vicarien, Chorschüler vnd dergleichen maulaffen.
Ebte, Priors vnd Gardianten,
Lector Lolhart vnd ander bachanten.
Doctores, Magistri vnd Licentiaten,
Baccalaurien, Studenten vnd Locaten?
Wo sind hin alle Keiser, Könige, Fürsten, Landsherren,

Graffen, Ritter vnd Banerherrn.
Alle Edele, Bürger vnd Ackerleute.
Frawen, Jungfrawen vnd alle Breute.
Alle Handwercksmeister vnd knechte.
Ja das gantze menschlich geschlechte?
Wo ist Paris vnd Helena,
Tarquinius vnd Lucretia?
Wo ist Plato vnd Porphirius?
Wo ist Tullius vnd Vergilius?
Wo ist Tales vnd Empedocles?
Vnd der grosse meister Aristoteles?
Alexander der König, gros vnd theur.
Hector, der Troianer schutz vnd maur?
Wo ist Julius der Keiser gut.
Priamus, Achilles das edel blut?
Wo ist der starcke Samson, vnd der weise Salomon?
Der schnelle Azahel, vnd der schöne Absolon?
Sie sind alle dahin,
Durch todes krafft vnd pein.
Adam ist gestorben,
Dem müssen all seine kinder volgen.
Auch das kind eines tages, oder einer stunde,
Ist gleich im selbigen Bunde.
Summa, sie müssen alle in todes pein,
So viel ir in der Welt geboren sein.

(A VIII. *lev.).*

Drey ding ligen mir hart an
Ich mus sterben vnd weis nicht wann.
Ich fare, vnd weis nicht wohin
Wie kan ich imer frölich sein.

A Luther és Heltai által travestált sorokat nem verseli Spangenberg, de ő is megjegyzi, hogy: *Dis ist ein Heidnischer spruch, der sol fern von einem Christen sein, Denn wir wissen wol (wie vor gesagt ist) wo wir hin sollen, nemlich den lieben Vater in den schos.*

És mivel a travestált sorok a Heltai magyar könyve második kiadásaként szereplő 1593. évi nyomtatványban sem fordulnak elő: úgy látszik, hogy az aligha Heltai második kiadása, hanem külön fordítás. E kérdés felett német nyomtatványunk birtokosa, Ráth György fog dönteni a RMKvtár I. kötetéhez adandó pótfüzetben.

Ide igtatjuk még annak a szintén 1553-ban Heltai nyomdájából kikerült ABC-és káténak czímlevele hátán olvasható verset,

a melynek töredékeit Dr Ferenczi Zoltán fedezte fel s tette közzé a Magyar Könyv-Szemle 1891. évi folyama 57. lapján. Meglehet hogy az összehasonlítás, ezt a kátét a Heltai 1550-ben megjelent Catechismusa kivonatának fogja bizonyítani: de ha úgy nem lenne is, a Heltai nyomdájából szerző neve nélkül kikerült munka verses részét alig közölhetjük alkalmasabb helyen, mint Heltainak ugyancsak 1553-ben kiadott verseinek során. Igy hangzik:

A Gyermeköknek való Intés.

Tü kisded gyermecskék jól meggondoljátok,
Hogy noha e világnál kicsidek vattok:
De azért az Úr Isten szeret tüteket,
És a szent angyalok őrzik mindenteket:
Miképen a szent írás sok helyen vallja,
Sőt Krisztus urunk is szabadon kiáltja.
Ezért tü minnyájan nagy hálaadással,
Dícsírettel és szűbeli szolgálattal:
Tartoztok az Atya örek Úr Istennek,
A Krisztus Jézusnak, és a szent léleknek.
Miképen kelljen kedig ezt mívelnetek,
E könyvetskéből nyilván megérthetitek.
Csakhogy szeressétek és megtanuljátok,
És szűvetekbe szinetelen forgassátok.

Az egész ‚Intésnek' módja, nyelve, verselése oly közel rokonságot mutat a Heltai verses dolgozataihoz, hogy ezt abban az esetben is az övének tarthatjuk, ha a Katé és ABC-e más szerző művének bizonyulna.

Kétségesebbnek látszik az, hogy Fortunatust is Heltai szerezte volna énekbe, mint Toldy Ferencz vélte; ezért azt innen ki is hagytuk.

Tőke Ferencz.

Egyszerre vagy nyomban egymás után két énekszerzőt találunk Alsó-Lendván. Az egyik fenn a várkastélyban a Bánffyak rokona s vendége, a másik, az urasággal együtt a reformációhoz csatlakozott népnek papja vagy tanítója, tehát az irodalom terén szintén működött Kulcsár Györgynek egyik elődje. Amazt hosszú hadi pálya emlékei lelkesítik, hogy képzeletével még egyszer bejárja a «végek»-et s a kies mezőkről, hol fűre bocsátott paripája

mellett heverészve hallgatta a vitézi énekeket, illatos bokrétával kedveskedjék a szerető rokonságnak: emezt a hosszas tanulásnak, töprengésnek eredménye, hitbeli meggyőződése «bátorítja az kárhozandókról való bánatjában s a visszavonó néppel való veszödésben (Spira. 474. 6. sor), hogy mind predikáczióval, mind hegedő-szóval és énekléssel intse megtérésre a tévölgőket» (450—6.); majd meg «a szigeti hősökhöz való szerelmében (627. s.), kik véreket érettünk kihullatták» (611. s.), hazaszeretetre, pogányság ellen való viadalra buzdít s énekel, mert a kik Sziget alatt «sebesedtenek vagy megholtanak, méltók hogy dícséretben maradjanak» (609—10. s.). És erről a nevén, két magyar s Istvánfi Pál költőtársát elsiratő latin énekein kívül *(l. II. k. 385.)* különben ismeretlen énekesről kimondhatjuk, hogy elég jól értette az éneklés módját. Az események gyors énekbe foglalása és a történeti hűség tekintetében bátran Tinódi mellé állítható, a nyelvvel való bánni tudás, ügyes fordulatok, eszmék s költőiség dolgában pedig annak elibe is tehető. Kár, hogy Szigeti históriájának szövege gondatlan másolatban maradt ránk, mert e miatt versei nehézkesekké váltak, egyes sorai pedig megcsonkultak, elferdűltek.

I. Megvan Bornemisza Én. könyve CCXLI—XLVI. levelén, a hol a czím alatt ez is olvasható: *zörzötte Tőke Ferencz: Alsó Lyndván.* Külön kiadása nem ismeretes. Aligha Born. Én. könyvéből másolva, megvan a Lugossy-cod. 34—40. levelén csonkán a 408. sorig. 6+6 szótagú négy sorból álló strófái egy rímre mennek. Tárgya: Spiera Ferencznek, az egyháztörténetből ismeretes esete.

1—4. sort v. ö. Ezsaiás 6. 9. 10. — Máté 13. 14. 15. — Márk. 8. 17. 18.

6. s. *sok jó nagy.* Lug.-c. *nagy sok jó.*
7. s. *csodáinak.* L.-c. *csudájának.*
8. s. *értsed ebből.* L.-c. *ebből értsed.*
11. s. *haragjáról.* L.-c. *hatalmáról.*
13. s. *egy fő.* L.-c. *egy bölcs.*
15. s. *Czitedelle.* L.-c. *Citadela.*
16. s. *írnak vala.* L.-c. *jutott volna.*
18. s. *dicsös.* L.-c. *díszös.*
32. s. *gyaporodást.* L.-c. *gyaropodást.*
34. s. *békeséggel.* L.-c. *békeségben.*
36. s. *Orvendez szívében.* L.-c. *Orvendetösséggel.*
39. s. *szolgáival.* L.-c. *szolgáiban.*

41. s. A pápai követ Velenczében Della Casa János (Joannes Casus, Episcopus Beneventanus) volt.
46. sorban sajtóhibából áll *tusalkodik* e. h. *tusakodik.*
48. s. *ígyen.* L.-c. *igön.*
49. s. *busolkodol.* L.-c. *buslakodol.*
53. s. *bátorságod.* L.-c. *bátor szíved.*
56. s. L.-c. szerint: *Hol vagyon mast neköd az te régi hitöd.*
57—60. sorban a L.-c. szerint a rím, *nélkül* helyett *neköl.*
61. s. *ez veszedelemből.* L.-c. *az veszödelömtül.*
66. s. *kiszabadulása.* L.-c. *megszabadulása.*
70. s. *véréjért.* L.-c. *nevéjért.*
71. s. *keziben.* L.-c. *kezében.*
74. s. L.-c. szerint: *Mert az kösség között botránkozás leszön.*
76. s. *ismég.* L.-c. *ismét.*
78. s. *honnat.* L.-c. *honnan.*
79. s. *hajlodoz.* L.-c. *hajladoz.*
83. s. L.-c. szerint: *Menj innen más helyre az földnek színéről.*
84. s. *Hogynem mint.* L.-c. *Semmint.*
87. s. *De teste.* L.-c. *Az teste.*
88. s. *tusakodik.* L.-c. *viaskodik.*
92. s. *elveszt.* L.-c. *elvesz.*
94. s. *csak*: L.-c. *mind.*
95. s. L.-c.-ben nincs meg a vers-rontó *csak.*
96. s. Gelous szavai szerint: *Foedum est et abominabile haeretici nomen.* (101. l.)
97—110. s. Gelous szerint: *Non te terret carcer coeno et sordibus oppletus, pestilentem luridi foetoris halitum evomens? Non tibi metum incutiunt lictorum virgae? non securis sanguinolenta, non rogi feralis dira incendia? Quae est ita adeo obstinata temeritas? Ubi est amor vitae quem natura nobis omnibus indidit? ubi charitas erga conjugem? ubi pietas in proles dulcissimas? ubi desiderium etiam belluis insitum? — — Tu eis vivendi potestatem eripies, qui ut in vita essent, tu causa fuisti?* (102. l.)
98. s. *való.* L.-c. *levő.*
102. s. *árváidot.* L.-c. *árváid.*
103. s. *szerelmes.* L.-c. *szerető.*
105. s. *rajta.* L.-c. *rajtad.*
114. s. *kardinálnak.* L.-c. *gardinalnak.*
117. s. *Meggyőzte* sajtóhiba *Meggyőzé* helyett. Igy a L.-c.-ben is.
121. s. *Kíszeríteték.* L.-c. *Készörítik.*

127. s. *község ellen.* L.-c. *község előtt.*

130. s. *Ennyi:* L.-c. *Annyi.*

135. s. *Nagy sokaság ellen.* L.-c. *Nagy sokaság előtt.*

137—142. s. Gribaldi szerint: *Tremendam justi Dei sententiam in se fulgurasse cognovit: Dei omnipotentis iram et indignationem supra caput suum cecidisse, apertissime cognovit.* (37. l.)

139. s. *Istennek malasztja.* L.-c. Isten *ajándéka.*

140. s. L.-c. szerint: *És szivét betölté kétségnek átokja.*

144. s. *pokolnak kínjában.* L.-c. *ördögnek torkában.*

148. s. *Nardinus Jakabnak.* L.-c. *Nardius Jánosnak.* Giacomo Nardini.

149—152. s. Gribaldi szerint: *Nec quidquam excernit, solum potat: imo siti inexplebili torquetur, Histrum et Nilum biberet.* (38. l.)

150. s. *hevejtözik.* L.-c. *hivetözik.*

156—160. s. hiányzik a Lugossy-codexből.

163. s. *Frisimeliga.* L.c. *Frisimeligai.* — *Frisimelega.*

164. s. *Bellatos, harmad Grassi.* L.-c. *Belatos, harmadik Gesi.* — Aloisius Bellacata, Joannes Paulus Crassus.

165. s. *szegín.* L.-c. *szépön.*

167. s. *Hogy kit.* L.-c. *Kit az.*

177. s. *választott.* L.-c. *választatott.*

184. s. *némelyik tanoló is vala.* L.-c. *némölyek tanolók valának.*

187. s. *az ő.* L.-c. *ő nagy.*

188. s. *Rettenetes szívben.* L.-c. *Röttegő szívében.*

189. s. *Vengerius püspök.* — Pietro Paolo Vergerio Episcopus Justinopolitanus.

190. s. *bátorítanyi.* L.-c. *vigasztalni.*

191. s. *Gebaldus doktor.* — Dr. Gribaldi.

199. s. *Hogyha mindennyi.* L.-c. *Hogy mindannyi sok.*

200. s. *megbocsátná.* L.-c. *megbocsátja.*

209. s. *Gondoljad.* L.-c. *Gondold meg.*

214. s. *ő.* L.-c. *nagy.*

219. s. *felel vala.* L.-c. *mondja vala.* 219—20. sor. Jakab apost. levele 2. r. 19. verséből van véve.

223. s. L.-c. szerint: *És az bocsánatját bőnömnek nem hiszöm.*

226. s. az ő szent *malasztját.* L.-c. ő szent *ajándékát.*

228. s. *már Istennek jóvoltát.* L.-c. *mast igéreti hasznát.* (Leírási hiba.)

229. 230. s. *tekinte.* L.-c. *tekéntött.*

238. s. Gribaldi szerint: *Ecce jam Belzebul in convivium venit.* (41. l.)

252. s. *az pokolnak.* L.-c. *pokolnak nagy.*

260. s. *itt sok ellenségek.* L.-c. *röttenetösségök.* (Leírási hiba.)

274. s. *szent malasztja.* L.-c. *ű szent lelke.*

283. s. *Ott.* L.-c. *És.*

285—288. s. L.-c. szerint:

> Mondja vala ez szót ő felelésében:
> Talán azt véllitök, hogy betegségömben,
> Hogy én gyönyörködném nyomorúságomban,
> És azért nem hisztök ti biztatástokban.

290. s. *világát.* L.-c. *szikráját* (Leírási hiba).

301. s. *idvösségre.* L.-c. *idvösségnek.*

302. s. *szent írás által.* L.-c. *szent írásbeli.*

304. s. *szájokkal.* L.-c. *szájunkkal.*

306. s. *győzhetlennek.* L.-c. *győzhetetlennek.*

311. s. *estem.* L.-c. *éltem.*

313. s. *lészen.* L.-c. *legyön.*

316. s. *Krisztusról.* L.-c. *Krisztussal.*

322. s. *elvégeznyi.* L.-c. *elveszteni.*

327. s. Zsidókhoz írt levél 10. r. 31 v.

354. s. *Minden szent malaszttul pusztán.* L.-c. *Isteni szentségtül én mind.*

355. s. *És mint.* L.-c. *Miként.*

361—8. s. Ördög-forgató am. exorcisaló. Az illető pap neve Scardoneus Bernáld volt. — Vergerio szerint: *Sacrificus tamen suos nescio quos gestus exprimere, et clamitans aliquamdiu, spiritus adjurare, ut in ejus miseri linguam venirent et loquerentur. Quam rem Franciscus contemnens suspirabat* (24. l.)

367. s. *alítja.* L.-c. *jelönti.*

371. s. *Kit ki nem űzhetnek.* L.-c. *De ki nem űzhetöd.*

372. s. *mondó.* L.-c. *bolond.*

376. s. *lelkeknek.* L.-c. *lelkünknek.*

389. s. L.-c. szerint: *Én hogy ezt vöttem nagy keserőséggel.*

391. s. *Mint hitetlen.* L.-c. *Mint az hitlen.*

393. s. *lelke* sajtóhiba *lelket* helyett.

397. s. *akarnák bévinnyi.* L.-c. *akarnájak vinni.*

399. s. *Kietlen.* L.-c. *Kegyötlen.*

401. s. *mihelt ő.* L.-c. *mihelyön.*

403. s. *de gyorson.* L.-c. *nagy gyorson.*

404. s. *atyjoknak.* L.-c. *nagy gyorson.*

405—408. s. Ezzel félbeszakad a Lugossy-c. szövege. Annak a ma már felette ritka könyvnek, a melyre énekszerzőnk hivatkozik, címe ez: Francisci Spieræ qui quod susceptum semel Evangelicæ veritatis professionem abnegasset damnassetque, in horrendam incidit desperationem, historia, a quatuor summis viris summa fide conscripta: cum clariss. virorum Præfationibus, Cælii S. C. et Jo. Calvini, et P. P. Vergerii Apologia: in quibus multa hoc tempore scitu digna gravissime tractantur. Accessit quoque Mart. Borrhai de usu, quem Spieræ tum exemplum, tum doctrina afferat, judicium. 2. Pet. 2. Satius non fuisset eis cognovisse viam justitiæ, quam ea cognita, ab eo descivisse quod illis traditum est, sancto præcepto. (Hely és év nélkül.) — A négy teljes hitelű férfi Vergerio Péter Pál, Dr. Gribaldi Máté, Scotus Henrik és Gelous Zsigmond, kik közül Vergerio ezt mondja: meis ipse auribus hæc omnia accepi, et alia multa, quæ nunc non occurrunt. (9. l.). — A mi idézeteink *Ch. H. Sixt. Petrus Paulus Vergerius.* 2. kiad. (Braunschweig 1871.) című munkájából vannak véve. Bizonyosnak látszik, hogy Tőke F. az eredeti forrást használta.

450. sor a hegedősök érdemének is elismerése.

453—4. s. Az ezopusi mese után alakult: *Aethiopem lavas. Aethiopem dealbas* — közmondásnak alliteráló visszaadása. Pázmánynál: *Szerecsent szappanoz.*

476. s. Miféle vesződése lehetett jó Tőke Ferencznek a maga visszavonó népével? csak abból sejthetjük, a mit nem sokkal utóbb Melius Péter, Aran Tamás ellen irt könyvének 87. lapján olvasunk; *a szalaiak a zsebben hordozzák a sós kenyérbélt mert tudják, hogy a korcsomán betörik a fejét avagy arczul vágják.* Melius mint somogyi ember jól ismerhette a zalai szokásokat.

II. Szigetvár első ostromának e históriája csupán egy másolatból ismeretes, a mely a b. Révay Ferencz birtokában levő Tinódi Cronikához kötött lapokra van írva. Erről íratta le Toldy Ferencz Ring Adorján által. E leirás a mi szövegünk egyedüli alapja. Lehet, hogy a másolat is hibás, a leirás is gyarló: összehasonlítani nem volt alkalmunk.

Az egy rímű strófák 4+4+3 tagu sorokból állanak s mint már említettük, sokszor nehézkesebbek, mint a Spira F. históriája után a szerzőtől várnunk lehetne. Ha ebből a fogyatkozásból nem tudhatunk be mindent a másolat és leírás gyarlóságának, akkor a sietve dolgozó énekszerző rovására is jut belőle egy és más, mert

az 1556 nyarán történt ostrom már abban az évben énekbe fog laltatott.

A czímben előforduló nevére Szigetvárnak *(insula Antemi)* már Tinódi Judit asszon históriájánál megjegyeztük, hogy «Szigetvárt 1450. körül a görög eredetü Anthemius Osvald építette, de a mely 1479-ben már királyi birtokká vált» *(Regia Sziget.)* Különben a czimet v. ö. a 41—44. sorral.

1—4. sor szabatosnak mondható expositio.

6. s. *véjvásokat* csak a leiró hibája lesz *vyvas*-vivásokat helyett

9. s. A 35 esztendőt Belgrádnak 1521-ben történt elfoglalásától számitja a szerző.

14. 15. sorbeli képet Tinódiból is ismerjük. Az szalkai mezőn való viadal 6—7 sorában irja a török császárról, hogy:

> Mely nagy gazdagsággal bírja Buda várát,
> Ez országnak hatta nektök fél gallérát.

17—20. s. Ali budai basa, kit Tinódi herélt Ali basának, mások kappan Ali basának mondanak, 1556. június 29-én Sziget alatt költ levelében, előszámlálván a szigetiek bűneit, azt írja I. Ferdinándnak «*azért az fgös hatalmas császár nekem úgy parancsolta, hogy addig Budára se menjünk, hanem megvegyem* (Szigetvárt). (Tör. tár. 1881. 272. l.)

21—24. s. Hogy a vén basa csakugyan bízott a maga szerencséjében, mutatja az ostrom 7-dik napján, június 16-án Forcya-hoz irt szintén magyar levelének e helye: *Im istennek akaratjából kedig az várasát megvettök és beszorítottuk az belső várba, istennek akaratjából azt is harmadnapigy megveszszök.* U. o. 269. l.

25—28. s. Ali basa is Erdély átengedését ajánlja levele kezdetén I. Ferdinándnak «*ha fgöd hatalmas urunkkal megakarszi békélnye, hát az Erdély országot megbocsássad az János fia kezében.* U. o.

53. s. Horvát Márk, Kerecsényi László helyébe ment Szigetvárba, a ki 1556. május 14-én kelt levelében írja, hogy: *im három hónapja leszen, hogy kijüttem Zygetbil.* (400 magy. lev. 183. l.) Igazolja ezt az Orsz. levéltárban található költségkimutatás eme fejezete: *1556. Hushagyó vasárnap előtt való szerdán (febr. 19.), mikor Kerecseny László uram Horváth Markó uramat az szigeti kapitánságba vitte vala Szigeté, adtam költséget uram ő ngs. parancsolatjából Erdély Tamás szolgáinak három lóra fl 3. Nagy Imrének harmad magára fl. 3. Nagy Benedöknek másod magára fl 2. Pribék Mátyásnak másod magára fl 2.*

57. s. Ujlaky Sebestyén Horvát Márkkal ment Szigetvárba, Topordy Benedek pedig már Kerecsényi alatt is ott volt. *(Századok 1876. 256. l.)*

85. s. Junius 10-dik napja szerdára esett.

93. s. Péntek junius 12-én volt.

101. s. Vasárnapon junius 14-én. A kisebb Pál'bástya alatt a Késás Pál által épített bástya értendő, mely röviden Késás bástyának is íratik.

105—8. s. Istvánffi is irja, hogy: *hostibus Quesasiam munitionem tormentis diruere conantibus, nostri tam ex arce, quam oppido resistere contendebant, et Radovanus centurio cum sua cohorte in aggeres excursione facta erupit, multisque hostium interfectis, incolumis se ad suos recepit.* (lib. XIX.)

109—112. s. Istvánffinál: *sub ejus diei vesperum Turcæ, in oppidum pilas ignitas jaculari cepere, quibus quod domus ligneæ essent, facile incensæ sunt: neque a nostris, quamquam impigre operam navantibus, ignis extingvi potuit; sed eo ventorum vi magis ac magis concitato, tam oppidum omne, quam vallum, quod e materia constabat a munitione Quesasia, usque ad aliam Heneianam, intervallo ducentorum et octo passuum, puncto temporis absumptum terribili strage concrematum est.* Istv. szövege után állíthatjuk, hogy a 111. sorban *kétszáz és nyolcz szögnél* helyett a leirónak *kétszáz és nyolcz singné*-t kellett volna írni. — Tinódi *tözes laptá*-t ir Eger vár viad. 755. s.

113—6. s. Isv. *nec tamen Turcis summa vi oppugnantibus nostri cessere, conservatoque semiambusto oppido, eos — submovere.*

119—120. s. Istv. *nec multo post alios aggeres prope molam frumentariam, quæ unacum oppido conflagraverat, de nocte fecere.*

121—4. s. Istv. *quos quum nostri omnibus eo directis tormentis diruere contendissent, nihil tamen profecerunt.*

Istvánffi ezt a napot vasárnapnak irja (jun. 21.) és így az énekszerző is junius 11-től számítja az ostromot, nem pedig 10-től, Ali basa megérkezése napjától. I. Ferdinánd Verancsicshoz, Zayhoz és Busbequehez irt levelében: *a die 11-ma Junnii usque ad 22-am Julii.* (Ver. munkái IV. 205. l.)

131. s. Istv. *acerrimum impetum fecerunt.*

132. s. *azokban* helyett talán *sánczokban* kellene irva lenni.

133—137. s. Istv. *Conjecerunt Turcae in fossas oppidi ingentem cumulum lignorum, quæ ab agrestibus ad duodecim millium plaustrorum numerum fuisse dicebantur: quæ nostri — — subditis ignibus protinus succenderunt.*

140—4. s. Istv. *quum —— quater repulsi atque rejecti — — quintam quoque irruptionem fecissent nostri jubente Marco præfecto — — relicto hostibus oppido, in arcem sese receperunt. Quo viso Turcæ magno sublato clamore — — aggeres in ipsa fossa, quæ arcem amplectebatur — — celeriter confecerunt.*

149—152. s. Istv. *nostri vix unius horæ quiete sumpta, continueri nequiuerunt, — — — sicque Sebestiano Ujlako et Radovano ducibus, per occultam quandam portulam egressi, recta aggeres invaserunt — — Turcas ex iis summa vi ejecerunt,*

154—160. s. Istv. *in eo diri certaminis cruento praelio Nasuffius Coppani præfectus, unacum ——— caesi sunt. Vulneratorum etiam magnus fuit numerus: nam et Achomates Babociæ præfectus Velis vero Janicerorum tribunus captus et in arcem perductus fuit: una cum praecisis hostium capitibus XXIX.*

169—172. s. Istv. *ex hostibus haud pauciores octingentis in eo pugnæ discrimine periisse compertum est.*

173—176. s. Istv. *Duravit ea pugna quatuor amplius horis, nunc huc nunc illuc alternante victoria; postremo —— dirempta est et nostri arcem repetivere; ita ut haud dubiam victoriæ palmam obtinuisse viderentur.*

185—8. s. *Henyiczy bástyája* leirási hiba lehet *Henyei b.* helyett. Hihetően a *szívó taraczk* is a hibás leirás által jött létre e helyett: *sívó taraczk.* A 104. sorban *sebes taraczk*-ról van szó; itt ugyanaz lehet a *sívó* (süvöltő) *taraczk.* Ennek Istvánffy-nál *colubrina mediocris* felel meg. Van *süvöltő kigyó*, lehet *sívó taraczk.*

197—224. s. Istv. *Ea fossa hostes protecti, multa plaustra lignorum ad implendam arcis fossam duobus in locis comportavere, ac subsequuta nocte aggerem illum veterem, quo amnis ad latiorem efficiendam paludem obstruebatur, ligonibus et palis ferreis operarum ministerio disjecerunt: ita ut arcis moenia effluentis aquæ praesidio nudata, facilius oppugnari, propiusque adiri possent: interim vero utramque arcem continua tormentorum vi verberare nequaquam cessarent.* — Nádasdi Tamás gazda tisztjei egymást és urokat folyvást tudósították a hirekről s Becse levelében, melyet Csányihoz ir julius 2-án, ez áll utó iratul: *valamennyi sák vagyon, mindön bék birodalmából mindön nap anne szekér fát kell bévinni.* A levélben pedig ez: *Azt es mondja* a hirvivő, — *hogy az ispahjákra vetöttek egynehán ezör sákot, valamelik meg nem szöröshetné a meghagyott napra, száz pálczát vernek rajta, azt kiáltatta az bassa.* (Lev. tár 190. l.) Zágrábi Kristóf pedig julius 6-áról irja Zrinyi Miklósnak, hogy *ennek előtte Szigetet háromfelöl lőtték, de mastan*

két felől vagyon az sáncz az vár kapuja előtt, és az malom előtt, onnal lövik, de azt mondja — a hírvivő — *hogy igen lövik, reá nézött, semmit még eddig nem tehettenek nekik, hogy csak poroz az golyóbis rajta ; ezt es mondja, hogy értötte volna közettök ez mai jövendő éjjel akarnájak megostromlani. Immár az Isten mit ad, nem tudom, de sok fát hordottanak alája.* U. o. 191. l. A törökök szándékáról is volt híre Becsének is, Zágrábinak is : *azon es volnának, hogy mekgyójtanák szénnel az falt, sommát is igértek aznak osztán száz spahját birni, az ki először mekgyóthatja.* Zágrábi embere is *értette közöttek azt, hogy az fát akarják az palánk mellé fagyúval és hájjal rakni és puskaporral meghinteni, hogy ugy megégessék az palánkát az várnak.* Ezt előzte meg Horvát Márk azzal, a mit olvashatunk a 225—252. sorban. — Pribék Lázár Ivánffynál Lazarus Thrax, török fogoly volt a várban. A töröknél pattantyuskodott s mikor a várbeli ágyusmesterek t. i. Tobolics Jakab és Erdélyi Bálint *(595—7. s.)* amaz jobb, emez balkezére megsebesült s nem volt a ki helyöket pótolta volna, jelentkezett, hogy ő örömmel harczol a törökök ellen : Horvát Márk felszabadította. «Ki nagy hiven Szigeten szolgál vala, — Ő halála soknál nagyobb kár vala» *(586—8. s)*. E rakás fa felgyujtásának ideje meghatározható Becsének Csányihoz julius 8-án irt leveléből, melyben írja hogy az ő hírvivő embere hétfőn julius 6-án fordult meg a török táborban s egyebek közt hallotta mikor beszéltek a törökök arról is, hogy «*az fát elégették azon elbúsúltak* (v. ö. 249. s.) ; *ott volt, hogy az csaus megkiáltotta, hogy Kálmáncsehről ezör embert hajtanak be zsákokkal azt be es hajtották, nem csak ezört, de mindönt az kit találtak, az hol férfiat nem találtak, az asszon embört es elízték vékákkal ez elmult éjjel, és mai napon zsákakkal tölteti, az szándéka, hogy ha azhal föltelik, tehát mind földnépét és mindön röndbelieket reá indojt ostromnak stb.* Mivel a 245. sor szerint : másod éjjel esmég a második rakás fát is felgyújták ; Becse pedig azt is írja, hogy : *ma* (szerdán) *reggel sok számtalan levés lén, kit ide hallottunk, de arról* (az ember) *nem tud semmit mondani:* az első gyujtásnak hétfőre virradóra kellett történni, s mivel hírvivő kedden «délután jött ki az táborból» s Becse szerdán reggel hallotta a sok lövést, a miről az ember semmit sem tudott mondani, a másod éjjel kedd és szerda közt lehetett, vagyis az első julius 6-ra, a második julius 8-ra virradóra. Istvánffi csak az elsőről emlékezik : *quam pulverem sulphureum, picem, tædas pineas, quæque alendo igni idonea erant, docente Lazaro, secum attulissent, ingentem illum lignorum acervum, qui XXV. millibus plaustris in fossam arcis convectus esse ferebatur, felici eventu succenderunt.*

257—260. s. Horváth Márk a reformaczio buzgó híve, később Szegedi Kis Istvánnak pártfogója, bizonyosan predikátort is vitt magával a várba. Erre célozhatnak e sorok.

261—280. 329—336. 421—440. s. A *vár kérés* rendes szokás volt az ostromlók részéről. Ezt látjuk a Szabács viadala 75—86. sorában is. Tinódinál, Eger vár viadala 386. 387. 959—966. sorban. A mit a törökök bekiáltottak Szigetbe, hogy «harmad napig a várba férkeznének», Becse julius 8-ról irt levelében is olvassuk : *vagy mind elvesznek vagy mek veszi, ha mek nem veheti, oztan mást gondol róla, de ezt harmad napik mekkésértik, ha az földdel eltölthetik.* (Lev. tár 194. l.)

281—4. sort v. ö. Tinódi, Egervár v. 373—384. 794—801. 923—950. sorával.

285—320. s. Bekő Gergel julius 25-én ezt irja : *annak felettö még azt beszélik, hogy ilyen hírt mondanak Sziget felül, hogy az földdel annira feltöltötték Sziget alját, hogy az dárdával egymást aláud elérik az várbeliekkel az törökök.* (Tört. Tár. 1881. 272. l.) V. ö. I. Ferdinánd levelét (Ver. munk. IV. 205. l.) Mi történt ezzel a feltöltéssel, azt maga Horwath Markow szigeti kappitán mondja el az ostrom utolsó napján julius 21-én édes anyjához Hahóti Brigittához írt levelében : *az ellenség az vár árokját fával és felddel teltik rejánk, immáron napenészet felel az szeglet bástya aránt annyira teltették vala rejánk fával, hogy immáron szabagyon rejánk jühettek volna, de Istennek segítségébel tegnap megégettök ismég a fát, kik ű nekik nagy ártására lén. Ismég az két szegleten két kastélt csináltak vala kasbó, farovásbel és zsákból felddel teltvén, azokat is elterék.* (Lev. tár. 195. l.)

Szept. 1-én Nádasdy Tamáshoz irt levelében : *Ezt es jelenthetem ngodnak, hogy napenyészetrül minemü bástát fával fülddel elegyőtve reánk tültüttek volt magan (?) kit csak küzel hoztak vala reánk és kinek az fáját julius 19 napján gyujtottok volt — mind ez mai napig az fája föld között ígett, az földhordással ma oltottok meg az szenet.* Tört. Tár. 1881. 275. l.

322—336. sz. Babócsa megszállásának okát, czélját, sikerét legalaposabban elmondja I. Ferdinánd idézett levele *(Verancsics munkái IV. 205—207. l.)*

327—8. s. Becse írja Csányinak június 30-ról : *Továbbá tegnapelőtt két béköt néppel kildött Babócsa felé, vélöm hogy az hadnak mennek végére, meklátni.* (Lev. Tár. 191. l.)

337—348. s. Mária-Magdolna napja jul. 22-én szerdán volt, előtte való nap kedd, julius 21. a mikor kelt Horvát Márk levele, melyben folytatólag így ir: *ez éjjel az ágyukat elviteték alulunk Pécscsé, de nem tudom ha mind elvitték, avagy itt is hattak bennek. Ma reggel megzendüle a tábor és elindula innen másfelő, dé(l)rül Patánél az patak mellett szállottak az mi hadunk elejébe, négy rendbe mutaták magokat, de mint ezeket látok nem sok a lovagja, csak az parasztság szekerekkel sok keztek; hiszem az Ur Istent, hogg ezek a pogánok megverettetnek: terettebb házat hiszem hogy nem láttak mint az Szigeti ház vagyon megtervén. — Semmit ne bánkódjatok.* V. ö. Tört. Tár. 1881. 282. l.

373—396. s. Istvánffinál is olvasható.

379—408. sort v. ö. I. Ferdinánd levelével, melyben a harcz julius 30-ra tétetik: *eductis ex arce bombardis, castra hostilia multis ictibus et aperto marte petiverunt, et Turcarum aliquot capita in oppidum et arcem retulerunt.* — Istvánffi megnevezi Martinus Croatus-t.

413—456. s. A *vár-kérést* Istvánffi is leirja.

457. s. *mennydörgén* áll a leirt szövegben.

467. s. Istv. *ita ut unus tantum e nostris Joannes Henicus, gregarii nominis miles periret.*

469—472. s. *Sziget dolgát ő felsége úgy gondolja reá, hogy Haydar bassa, immár Szigetre való szerszámmal úgy készel, hogy reá méretett 4 ezer kantár port, minden kantárba ötvennégy okát mondonak, ahoz valo glóbist és négy ezer jancsárnak való puskaport és glóbist.* Egykorú irat az orsz. levéltárban.

473—484. sor. v. ö. a 69—84. sorral. Istv. *Dervisium Quinquecclesiarum, Achomatem Babociae et Nasuffum Coppain praefectos praemisit, qui XX. die Maii, cum suis copiis, ad oppidum S. Laurentii, uno ab arce milliari dissitum consederunt, eo consilio ut frumentarias invectiones prohiberent, neminemque in arcem ingredi permitterent. Qui quum quotidie portis obversarentur, minutis praeliis singulis diebus occasio dabatur; in quibus plures ex hostibus interibant, quum felici successu nemo ex nostris desideraretur.*

485—515. s. Úgy látszik, hogy az Ali basa és alvezérei közt kitört villongás sem az énekszerző képzelődésének szüleménye, mert Becsének julius 8-án kelt levelében olvassuk, hogy a hírvivő ember julius 6-án Kurt cselebinek és egy másik főtöröknek beszélgetését hallgatta ki, a kik *arról szólnak volt, hogy az bassa panaszolkodik volt Dervis békre ilyenképen: hogy az ő panasza miatt indajtotta volna császár ez hadat Sziget alá, még neki semmi népe nem veszött volna, hanem egyéb fő népek vesztek el, mek hatta írni mindön békségnek birodalmát.* (Lev. Tár. 193. l.)

553—6. s. Topordyról Istv. azt írja, hogy puskagolyó ölte meg, de egyszersmind azt a szállongó hírt is följegyzi, mintha az ellenséggel való czimborálás miatt Horváth Márk ölette volna meg.

557. s. Paladin György ugyanaz lehet, a ki Kerecsényi költségjegyzékében Porlatin vagy Parlatin Györgynek neveztetik, s három lovassal szolgált. *(Századok 1876. 257. l.)*

558. s. Maczedoniai Györgyöt Istvánffy *clara et nobili familia ortus*-nak mondja.

559. s. Hagymássy János Kerecsényi alatt kitüntetésben részesült. *(Századok 1876. 257. l.)*

569—75. s. Radován, Veres Mihály (Michael Rubeus) és Artes Tamás (Thomas Artesius) sebesüléséről Istvánffy is emlékszik s mig Tőke azt mondja, hogy Isten miatt ismét meggyógyulának, addig Istv. így szól: *qui non multo post ope et cura medicorum convaluere.*

585. s. Pribék Lázárról írja Istv., hogy *dum circa tormenta in adapertis muri hiatibus incautius versaretur, majoris colubrinae hostilis ictu lethaliter sauciatur, ultimusque ea in oppugnatione, non sine summo omnium et Marci ipsius dolore interiret.* Az ének úgy látszik — időrendben sorolja el az elesetteket, mivel azokkal kezdi, kik a városban folyt csatán estek el s Lázárral végzi s társával, Nagy Balázszsal, a kiket az ostrom utolsó napján ért a halál, a mint Istv. is az ostrom utolsó halottjának mondja Lázárt.

Szegedi András.

Mező-Telegdet épen úgy mint Alsó-Lendvát két-két énekszerző említi a XVI. század második felében tartózkodása helyéül. Ráskay és Tőke, mondhatni egy időben, Szegedi András és Temesvári István két évtizednyi időközben buzdult énekmondásra a két szép vidéken. Temesvári megmondja, hogy Telegden laknék scholamesterségben: Szegedi ránk bízza, hogy találjuk ki állapotát, életmódját. A kitalálás nem kerül nagy fejtörésbe, ha éneke utolsó négy strófáját elolvassuk. Bánkódik, mert nincsen pénz tarsolyában, — nem tud mely felé váltani utában, — ura tisztességén magát mutatja, — de azután? — ha pénzzel, szép szóval őt nem enyhítik, — nagy a világ, minden bokor szállást ád a vándor dal-

noknak, hegedősnek, a ki még csak ura lakodalmát várja meg. Asszony jön a házhoz, vége szakadhat nemcsak a tivornyának, hanem a tisztességes víg életnek is, — nem lesz több szükség lantosra, hegedősre.

A dúsgazdag Thelegdy család valamelyik ifjú tagjára gondolhatunk, a kik közül Mihály a följegyzések szerint 1550-ben vette nőül losonczi Bánffy Zsófiát, vagy épen valamelyik Thelegdy-leány vőlegénye hozta magával lantosát menyegzőjére, s annak az úrfinak szerelmes társát már hon helyhetésében bízva mondja az énekszerző, hogy soha többé Telegden ő nem lakik? Annyi bizonyos, hogy nem valamely komoly hivatal, hanem csak afféle ideig-óráig tartó állapot tartotta jó Szegedi András Telegden.

Ennél több sejtelmünk sincs szerzőnk kilétéről, a kit eddig nevéről sem ismertünk, mert a versfőkben történt sok változás miatt, azokból Csegeri, Csengeri, Cségeri, Csegezi stb. nevet olvasva, bizonytalankodtunk iránta. Azonban a codex, melynek szövege kilencz évvel elébb iratott le, mint az ének ma ismert legrégibb (1574) kiadása napvilágot látott, nemcsak a versfőkkel, hanem a czímmel is határozottan a Szegedi név mellett tanúskodik. A székely múzeum Csereyné-codexének 6. levelén ugyanis így olvassuk ezt: *laus deo femper. Anno do. 1565. Hyftorya fattis elegans ffacta per andream zegedy de expugnacione urbis Jerufolimittane.* A cod. 39. levelén pedig, az ének végén ezt találjuk: *Finis per me huius Anno do. 1565. hora 7. die sextto novembris.*

Az éneknek ma négy kiadásáról van tudomásunk: 1. Debreczen 1574. — 2. Debreczen 1577. — 3. Kolozsvár 1580. — 4. Debreczen 1582. A 2. és 4. példányai ismeretlenek. Feltehetjük, hogy 1553-tól 1574-ig szintén vagy négy kiadásban jelenhetett meg s azok valamelyikéről másolhatta a codex írója a czímmel együtt a szöveget. E szöveg versfőiből ez olvasható ki: IOSEPHI IVDEI COGNOMEENTO FLVII VIRI CLARISSIMI HISTORIOGRAPHI DE BLLO IVDAIO COMMISSO CVM ROMANIS VT EERSIONE VRBIS VLTIMA IEROSOLIMORVM TITO ET VESPASIANO INPERANTIBVS E GRECO IN LATINUM PER RVFFINOM AKVILIIENSENM INTARPRETAM TRANSLATVM PER ANDREAM CHEGEDII FACTA IN HVNGARICVM IDIIMA E LATINO TADVCTUAM *SAT AEGSE.*

Ezeken kívül megvan még az ének a Lipcsei-codex 12—26. levelén, melyet nálunk Ring Adorján megbízhatatlan másolata helyettesít.

Az ének tárgyáról már fentebb Mádai Mihály töredékénél volt alkalmunk röviden szólni, a hol azt is megjegyeztük, hogy a két azonos tárgyú ének versformája is egy. Szegedi mintha öntudatosan kerülné a sok idegen név összehalmozását, a mi Mádai énekének legalább fenmaradt töredékét oly nehézkessé teszi. Egy időben éltek, verseltek; mindamellett Szegedi gyakorlottabb verselőnek látszik, bár lantos létére sem emelkedett odáig, hogy a rhythmus tagoltságáról, a metszet szükséges vagy legalább kívánatos voltáról sejtelme lett volna. Dictiója, szinezése elárulja, hogy a korabeli sőt régibb verses irodalmat is ismerte s palétáján mind megvolt az a festék, melylyel lantos elődei s kortársai a harczok, viadalok képeit irták, énekelték. Különben Josephus Flaviusnak Rufinus által interpretált hét könyve közül, a bevezető részen kívül — inkább csak a két utolsónak bő anyagát vonta ki elég zavarosan s hamari munkával versbe gyűrve-gyömöszölve. Ezt talán nyugtalan életmódjának vagy ha a versfőkben rejlő két utolsó szót *sat aegre*-nek olvashatjuk, — betegeskedésének is tulajdoníthatjuk.

1—16. sora, a szokott bevezetés.
17—44. sorban a történeti előzményeket beszéli el.
45—72. s. megfelel Rufinus 2. könyve XVI. fejezetének.
85—96. s. Rufinus 2. k. XXII. XXIII. XXIV. fejezetének kivonata.
101—108. s. Ruf. 5. k. XIV. fej.
109—128. s. Ruf. 6. k. I. fej.
129—164. s. Ruf. 6. k. II. fej.
165—200. s. Ruf. 6. k. III. fej.
201—224. s. Ruf. 6. k. IV. fej.
225—304. s. Ruf. 6. k. VI. fej.
305—368. s. Ruf. 6. k. VII. fej.
369—420. s. Ruf. 6. k. VIII. IX. X. fej.
421—440. s. Ruf. 6. k. XI. fej.
441—448. s. Ruf. 6. k. XI. XV. fej.
449—468. s. Ruf. 6. k. XII. fej.
469—476. s. Ruf. 6. k. XIII. fej.
477—496. s. Ruf. 6. k. XIV. fej.
497—512. s. Ruf. 6. k. XV. fej.
513—518. s. Ruf. 6. k. XVI. fej.
519—528. s. Ruf. 7. k. I. fej.
529—536. s. Ruf. 7. k. II. fej.
537—548. s. Ruf. 7. k. III. fej.
549—556. s. Ruf. 6. k. XV. fej.
557—568. s. Ruf. 7. k. IV. V. fej.
569—596. s. Ruf. 7. k. VI. fej.
597—667. s. Ruf. 7. k. VIII. VII. fej.

668—696. s. Ruf. 7. k. IX. fej.
697—716. s. Ruf. 7. k. X. fej.
717—745. s. Ruf. 7. k. XI. fej.
746—749. s. Ruf. 7. k. XIII. fej.
750—764. s. Ruf. 7. k. XIV. fej.
765—794. s. Ruf. 7. k. XV. fej.
795—824. s. Ruf. 7. k. XVI. fej.
825—860. s. Ruf. 7. k. XVII. fej.
861—864. s. Ruf. 7. k. XIX. fej.
869—936. s. Ruf. 7. k. XII. fej.

Eddig követi az énekszerző Fl. Josephust, innen kezdve az 1032. sorig valamely más «Historia» után adja elő a zsidók és Jeruzsálem történetét. Az 1033—1080. sorig a magyar nemzethez fordul, a zsidók példáján való okulást köti lelkére egészen úgy, mint Tinódi szokta; némely sor mintha csak annak az énekeiből volna átvéve. 1081—1096. a szerzőnek magára és éneke szereztetésének idejére vonatkozó befejezés.

A következőkben a szöveg változásait tüntetjük elő. Szövegünk codexe = Cs. — 1574. évi kiadás = D. — 1580. évi kiadás = K. — Lipcsei codex = L.

3. s. *Élettetekben* D. *Életökben* Cs. *Életekben* K. *Éltetekben* L.
5. s. *tanuságunkra* Cs. *tanuságinkra* D. K. L.
6. s. *megíratattanak* L.
8. s. *Új törvénynyel* e h. *Ó törvényben* Cs.
9. s. *Sok ó* e h. *Sőt új* L.
12. s. *veszedelméről* e h. *veszéséről* Cs.
15. s. *ennek oka* e h. *oka annak* Cs.
19. s. *véle vala* e h. *Titus herczeg vala* Cs.
21. s. *vala* e h. *nagy vala* K.
22. s. *birják vala* e h. *bírja vala* K. L.
24. s. *szerencséjek* e. h. *szerencsés* K. L.
25. s. *elmúlt* e h. *forog* K. L.
28. s. *Hetvenhárom* e h. *Hatvanhárom* Cs. — *múltak* e h. *töltek* K. L.
30. s. *De méltósága nagy vala* Cs. — *De nagy méltósága Rómában vala* K. L.
31. s. *Jeruzsálemre bocs.* Cs. — *Jeruzsálembe őt bocs.* K. L.
32. s. *Császárságra onnat meg* Cs. D. *Onnét császárságra meg.* K. — *Császárságra onnét őt hítták* L.
34. s. *Vittelius* Cs. — *Vittálius* D. K. L. — *Rómaságban* Cs.

36. s. *Birna országot* Cs. — *Bírja ő országát* L.
37. s. — *elmúlt vala* D. — *már elmúlt vala* L.
38. s. *bírta vala* Cs. — *ő birja vala* L.
39. s. *tartották* D. K.
41. s. *Az Agr.* — *hajlott* D. K. L.
42. s. — *ez vala* D. K. L. — *szolgál vala* Cs.
43. s. — *jó hive,* Cs. — *ez híve* D. K. — *és ez hírré lött* L.
49. s. *Csudálatos hamarsággal* Cs. D. — *Csuda hamarsággal ők* L.
51. s. *Veszedelmeket Flórus azt izenték* Cs. — *Veszedelmet hogy Florustól* D. K. — *Veszedelmet Florustól hogy* L.
52. s. — *el-bévivék* Cs. — *bévinnék* K.
53. s. *Ott am sírva* Cs. *Ottan sirván* D. K. L.
54. s. — *megmutaták* Cs. *Sok testeket ott mind* K. *Sok testeket ők mind* D. L.
56. s. — *tisztartóknak* Cs. — *tisztartótul* L.
57. s. *Gyorsan erről ők ígyen gon.* D. K. L.
58. s. — *imezt mondának* K.
62. s. — *inti* K. — *kéri* Cs. L.
63. s. — *el* törlendő, bár a D.-ben előfordul. — *mondja vala* Cs.
64. s. — *miá mind* — K. — *miatt mind* D. L.
65—68. s. nincs meg a D. K. L.-ben; megvan a Cs.-ben, a hol *Ott* helyett *Sőtt*-tel kezdődik a strófa, a mi azonban mondattanilag sem állhatván meg, a versfők értelméhez képest is *Ott*-tal kellett felcserélni.
69. s. *Minden rómaiakat ott levágának* K. = *Minden római vitézeket levágának* D. — *vágák* L.
70. s. *És kazdagságokat zsákm.* D. K. L.
71. s. — *fogák* Cs. — *hagyák* D. K. L.
72. s. — *városból ők* Cs. — *az városból* — K. L.
74. s. — *és az* D, — *és több* L.
76. s. — *mert mind* D. K. L. — *mind* Cs.
78. s. — *lött* Cs. L. — *lőn* K.
79. s. — *ő* Cs. D. L. — *az ő* K.
81. s. *Nem indítá császár akkoron hadát* D. K. L.
82. s. — *hadát* Cs. — *népét* D. K. L.
83. s. *De* — — *országát* Cs. — *És* — — *városát* D. K. L.
85. s. — *meghívatá* Cs. D. — *elhívatá* K. L. — *meghívattatá, készíté* L.
86. s. — *elereszté* Cs. — *felkészíté* D. K. L.

87. s. — *zsidókat* Cs. — *ölettete* L.
88. s. — *elvésztek* Cs. — *bennek veszte* K. *Tizenhatezert ott bennek elveszte* D. *Tizenhat ezöret bennek elveszte* L.
89. s. *Országokban* D. K. L.
90. s. — *eltöreté* K. — *mind eltöreté* D. L.
92. s. — *őt el* D. K. L.
93. s. — *Cestus nagy* D. L. — *Fejedelem Cestus igen nagy* K.
94. s. — *igyet vött vala* D. K.
95. s. — *szerencséje történt* D. K. L.
98. s. — *sokan halának* L.
100. s. — *így hadakozának* Cs.
104. s. *És nagy roppant hadát ő elindítá* D. K. L.
105. s. — *Titus vala ú nagy h.* Cs. — *Titus megyen az ó h.* D. L.
106. s. — *vizén által ment vala n.* Cs. — *által menne n.* L.
107. s. *Ne Cap.* D. *De Capulon Her.* K.
108. s. — *juta nagy sok n.* D. K. L.
109. s. — *az zsidók h.* D. K. L.
110. s. *Az császárnak rájok jőni* — D. K. L.
111. s. — *császárnak hadát* D. K. L.
115. s. *Kétfelé lőn köztök nagy visszavonás* D. K. — *Két felől* L.
116. s. *Fejedelem nincsen, vagyon búsulás* D. K. L.
117. s. — *fejedelömségöket* D. *Igen sokan kivánják* L. — *sokan királyságokat* K.
119. s. *Mert gondolják* — D. K. L.
120. s. — *jövendő sok* — D. K. L.
123. s. *Ketten egymásra hadakoznak* D. K. L.
124. s. — *az várost bírják vala* D. K. L.
126. s. — *nem osztozhatának* D. K. L.
127. s. — *ketten két kastélt rakának* D. K. L.
128. s. — *ők egymásra hadakozának* D. K. L.
130. s. *Jól érti vala dolgokat zsidóknak* K. L. — *az zsidóknak* D.
131. s. *Gyülekezik, nyugolmat ád népének* D. K. — *Igyekezék nyugodalmat népének* L.
134. s. *Titust várják, várnál táborban vala* K. — *már várnál* D. — *nám várnál* — L.
136. s. — *már jutottak vala* L.
137—140. s. D. K. L.

Az Husvét napján mind felmennek (fölgyűlnek) vala
Számtalan ezeren felmennek vala,
Sok tartományokból felmennek vala,
Istennek áldozatot tesznek vala.

141. s. *Reménsége vala ebben* D. K. L.
144. s. — *velé az ő nagy romlásoknak* D. K. L.
146. s. *Fejedelmeket nép elől ereszté* D. K. L.
149. s. — *vala akkor ott Tit.* D. K. L.
152. s. — — *mind vannak* D. K. L.
153. s. *Sőt az v.* — *gondolá* D. K. L.
154. s. — — *mind benszorítaná* D. K. L.
155. s. — — — *vitathatná* K. D. L.
156. s. — — *ő elindítá* D. L.
158. s. *Hétezer gyalogját szépen bocsátá* K. D. L.
159. s. *Városiak véle mind elmenének* L.
160. s. — *ezekben h.* D. K. L.
163. s. *Megfutamának* D. K. L.
164. s. — *táborban* D. K. L.
165. s. *De az T.* Cs. — *tábort előbb indítá* K. L. — *táborát.* D.
166. s. *Schofon nevű hegyre el* — D. K. L.
167. s. — *ő nagy falt rakattata* D. K. — *nagy kőfalt* — L.
168. s. — — *állata* Cs.
169. s. — *zsidók ezt meghallák* D. K. L.
170. s. *Pártosok* — Cs.
171. s. *Mind békességessé ottan levének* D. K. L.
172. s. *Ellenségvel* — Cs.
173. s. *Oly nagy* — *ők hamar* D. K. — — *tevének* D. L.
174. s. *Kastélyra, sánczra hamar kiütének* D. K. *Kastélyból, sánczból* — L.
175. s. — — *ott meg* D. K. L.
176. s. — — *kiverék* D. K. L.
177. s. — — *ezt hogy* — D. K. L.
184. s. — — *harczon igen vívának* D. K. L.
187. s. *Harczon tőle sok zs.* D. K. L.
188. s. *Zsidók ezen hátat adának nékik* D. K. L.
191. s. *Két félben is harczon sok veszett vala* K. — *sok harczon* — D. L.
193. s. — — *zsidók közükben* K. — *az zsidók között vala* L.
194. s. *Bizon u.* D. K. L.
196. s. — *alá őket mind hányattatá* D. K. L.
197. s. *Oly igen nagy öldöklés ben városban vala* Cs.

198. s. — — *csatájok ben nem vala* Cs.
199. s. *De mikor ők harczra kimennek vala* D. K. L.
200. s. *Egyessé ők m.* D. K. L.
201. s. — *végezik vala* Cs.
202. s. — *városban* — Cs. — *Ben az várban hogy ők béjutnak vala* L. — *Be az várban ük hogy be* D. — *Mihelt az várba ők béjutnak vala* K.
206. s. — *egybe harczolnak* D. K. L.
207. s. — *öldöklik* D. K. L. — *kastelról* L.
208. s. — *tizennégy n.* L. — *napján* D. K.
211. s. *Egy részét az egyik* D. K.
212. s. *Az másikat az másik* D. K. L.
213. s. — *megölnek vala* D. K. L.
214. s. — *városban magokat vesztik vala* D. K. L.
215. s. — *tudják ők mit mívelnek vala* D. K. L.
220. s. — *kör(ny)ül nagy vala* D. K. L.
222. s. — *égettete* D. K. L.
226. s. — *szép kerítéssel* D. K. L.
227. s. *És az környül három árokkal vala* K. — *És (az) három árokkal környül vala* D. L.
228. sor a K.-ban 230. sor, a 230 pedig 226. sor.
229. s. *Ez I. felette szép vala* K. — *Ez az I. szép város vala* D. L.
230. s. — *vala az ő rakása* D. K. L.
232. s. — *faloknak állatása* D. K. L.
234. *Hatvan egy (négy) singnire azt csináltatták* D. K. L.
235. s. — *Tizenegy vala másik kőfalának* D. K. L.

Ruffinusnál: *Ejusmodi quidem turres nonaginta tertius murus habebat*; — *medius vero murus in quatuor decim turres, et antiquus in sexaginta divisi erant* (VI. 6.). A méretek nem egyeznek Ruffinus szövegével.

A következő két versszak a K.-ban fel van cserélve.

237. s. *Lám* helyett minden szövegben *Nám* áll. — *Külső falának* D. K. L.
239. s. — *szélességek azoknak* D. K. L.
240. s. *Szép faragott kőből rakattattanak* K.
241. s. *Hatvan singni de kőfal magassága* D. L. — *Hatvan-egy singni kőfal magassága* K. — A *Látván* stb. Cs.-ben azért látszik az eredeti szöveg maradványának, mivel a versfők értelme *L* betüt kiván.
243. s. *Szép kilövő helyeknek csinálása* K. L. — *helyekkel* D.

244. s. — *köből állatása* D. K. L.
246. s. — *torom (torony)* — *ékesb vala* D. K. — *nagyobb vala* L.
247. s. — *magasságok ott vala* D. K. L.

Ruffinusnál Psephina toronyról mondatik, hogy: *ex ea, per LXX cubitus aedita, sole orto Arabia prospici poterat.*

249. s. *Jó méllyen* D. K. L.
250. s. — *lábnyomnyira mélységök* D. K. L.
252. s. — *annyira vala* D. K. — *annyi vala* L.
253. s. — *el kivágva* D. K. L.
255. s. — *kirakva* D. K. L.
256. s. *Csuda kapuk árokban vannak rakva* L.
257. s. *De két hegy között nagy* D. K. L.
258. s. *Kűfalt igyenesen állatták vala* D. K. L.
259. s. *Teteig árokkal felvetve vala* K. L. — *Tetejeig árokval f.* D.
260. s. *Mind árokja és bástyája sok vala* D. K. — *nagy vala* L.
261. s. *Az város(nak) kapui szépek valának* D. K. L.
265. s. *Igen szép kű t.* Cs.
268. s. — *meglátszik vala* D. K. L.
270. s. — *nayy sok alk.* K. L. — *foliosok alkotásban* D.
271. s. *Forrássok* D. K. — *Források vadnak belöl* L.
272. s. — *helyek nagy sok utzákban* D. K. L.
276. s. *Negyvenhárom eszt.* K.
277. s. *Ott egyéb drága künél nem vala* Cs.
278. s. — *való nem vala benne* Cs.
280. s. — *ajtóját csinálták vala* D. K. L.
282. s. *Földtől felrakása anny.* D. K. L.
283. s. *Első ajtajának m.* D. K. L. — *Első ajtóknak* Cs.
284. s. — *húsz* nincs meg Cs.-ben.
287. s. — *azon aranyból v.* D. K. L.
288. s. *Kiknek magasságok egy* D. K. L.
289. s. *Imett* Cs. — *Im(e) aranyból ezüstből kimetszve vala* D. K. L.
290. s. — *ottan* hibásan áll *ott* helyett. Minden szövegben *ott* van.
292. s. *Égi* helyett *Hogy* Cs.-ben.
293. s. *Sokkal több* D. K. L. — *valának* D. K. — *voltak* L.
296. s. *Emberi kéz ehhez hasonlót nem csinálhat* D. K. — *Emberi kéz hasonlót nem csinálhat* L.
297. s. *Sőt kívül h.* D. K. L.

299. s. — *szállhat az templomnak* D. K. L.
301. s. *Ott drága papi ö.* Cs. — *Ott drága pap öltözetek* K. — *Ott drága szép pap öltözetek* D. L.
302. s. — *kik megrakattanak* D. K. — *kik megrakattatának* L.
303. s. *Az városban egy várat alkotának* D. K. L.
304. s. — *hijják* D. K. L.
307. s. v. ö. Szabács viadala 2. sorával.
308. s. — *hajtogatja* D. K. L.
310. s. *Egy nap s.* K. *És ő véle s.* L. *Es nap s.* D.
312. s. *Honnat (Honnan) megtörhetnék és megvíhatnák* D. K. L. — v. ö. Szabács viadala 101—104 sorával.
313. s. — *megláták* L.
314. s. *Magokban itélék és* D. K. L.
315. s. *Gustius kapuja felől vitatnák* D. K. L.
316. s. — *a felől erőtlennek* D. K. L.
317. s. *Reája* D. K. — *Reája nagy széles árkot h.* L. — *Rajta nagy sz.* K.
318. s. — — *ássata* D. K.
319. s. — — *sokat ő fonattata* D. K. L.
321. s. *Ott őrállókat t.* D. K. — L.-ből az egész strófa hiányzik.
323. s. *Kik lőjenek b.* D. K.
324. s. *Sokat város őrüzőkben meglövete* D. K.
325. s. — *környül állatá* Cs.
328. s. — *rajta törete* D. K. L.
329—376. sor nincs meg a L. codexben, vagy legalább hiányzik a mi másolatunkból.
329. s. *Az négy tornyok falok törettek vala* Cs.
330. s. — *hordatott vala* D. K.
334—337. s. Nincs meg a K.-ban.
336. s. — *kezeken meghalnának* D.
337. s. — *ük mind megb.* D.
340. s. — *hadnagyot ők ott sz.* D. K.
341. s. — *levének* D. K.
343. s. — *hadnagyokat választának* D. K.
345—348. s. a D. K.-ban a 360. sor után következik.
347. s. — *szerszámok nagy gyorsasággal* D. K.
349. s. *Sőt a zsóldos — — — birnak* D. K.
350. s. — — *mert többen* D. K.
351. s. — — *gondolának* D. K.
352. s. — — *hamar elosztának* D. K.

354. s. *Sokkal kapukat ám ők* D. K.
356. s. — *bennek zsidók ott le* D. K.
358. s. — *-nél mert többen* D. K.
359. s. — *végre emlékezetet tészek* D. K.
362. s. — — *hamar érének* D. K.
361. s. — — *megsemvedének* D. K.
364. s. *Ott az zsidók hamar megtollyatának* K. — *tolatának* D.
365. s. *Rémülés mind az két fél között vala* K. — *küzt vala* D.
367. s. *Nyolcz ezernél több mind az két félben holt vala* Cs.
368. s. *Titus azért várast töreti vala* D. K.
370. s. — — *azt állatá* D. K.
371. s. — *ölnire vala ű m.* Cs.
374. s. — *gerendákat foglaltak v.* Cs.
376. s. — *napjának ötöd n.* D. K. — — *ötöd napja ez v.* Cs.
379. s. — *mind az két félnek ada* Cs.
380. s. — *alítja* Cs.
385. s. — *zendüléssel nagy békeségvel* L.
390. s. *Első kerítésen nagy vigyázásban* D. K. L.
391. s. — *keritésben* D. K. L.
392. s. — *tornyokban és több hlyekben* D. K. L.
395. s. *Hatod n.* D. K. L.
396. s. *Megvevé, sok zsidót ott levágata* Cs.
397—404. s. Ez a két versszak fel van cserélve a K. és L.-ben Ezekben a 397. s. *Bátorsággal meg várátkra oszlának*, a 401. sor pedig: *Igen bátorsággal a zsidók lőnek.*
399. s. — *nagy rohanást* K.
400. s. — *kerítést hamar megvövék* D. K. L.
403. s. *Zászlókat fokokrul lehányának* D. L. — *Sok zászlókat fokakról leh.* K.
406. s. — *őket hányák* Cs.
408. s. *Hogy városból hamar kivágattanak* D. K. — *Hogy hamar ő népei kivágattattak* L.
409. s. *Végezetre Titus nem sokat késék* Cs.
410. s. *Tüle mert sok ostromok ott levének* Cs.
411. s. — *napig az kerítést ostromlák* D. K. L.
412. s. — *negyed(ik) napra megvövék* D. K. L.
417. s. — *és fegyverrel megemésztetnék* D. K.
418. s. — *megadásáról* — D. K. L. — *ki emlékeznék* Cs. K. L.
419. s. — *nagy megölett.* Cs. L. — *nagy mind megemésztetnék* K.
420. s. — *tüle ki.* Cs. L.

423. s. *Eleség n.* D. L.
426. s. *Harmadik kü ellen.* Cs.
428 s. *Ott kétfelé népét ő mind elosztá* D. K. L.
433. s. — *ássának* D. K. L.
434. s. — *csinálának* D. K. L.
435. s. — *választának* D. K. L.
436. s. — *ásaták* L.
437. s. *Éhség zsidók között immár* — D. K. L.
439. s. — *egymástól megveszik* — D. K.
441. s. *Reménységet ük sohonnan* — D. K. L.
442. s. *Kazdagok* — D. K.
443. s. — *hogy ük megfosztatának* Cs.
445. s. *Ott rómaiak hamar ezt* — Cs. — *Ottan rómaiak hogy azt* — K. — *Rómaiak ott mikor azt* — L.
446. s. — *elnyelnének* D. — *Hogy zsidók az aranyat elny.* K. — *Sok ezüstöt aranyat elny.* L.
447. s. — *ü béleket* — D. K. L.
449. s. *Sokat Titus bennek* — D. K. L.
451. s. *Soknak* — Cs.
452. s. — *be ereszte* Cs. — *Kiket városból esmét elereszte* D. *Kiket várasba* — L. — *Esmét az várasba őket ereszté* K.
453. s. *Ott zsidók nám (lám) erre meg sem hajlának* D. K. L.
454. s. *Jól látják magasságát az tornyoknak(toronnak)* D. K. L.
457. s. *Lám egy árkot torom alá ásának* D. K. L.
458. s. *Stompolyokat* — D. K. L. — *állaták* K.
460. s. — *az kénkövet meg* — D. K. L.
462. s. *Zsidók a füst alatt sivalkodának* D. K. L.
463. s. — *megölék* Cs. — *valókat ők mind levágák* D. K.
463—4. s. A Lipcsei-c. szerint:

A fejedelmek mind semmié lőnek
Sánczokban valókat ők mind lerakák (!)

464. s. — *mind üzék* Cs.
465. s. *Mind sánczok és tornyok ott megégének* D. — *Mind sánczok és mind az tornyok égének* K. — *Mind sánczok és tornyok megégének* L.
468. s. *Kiket egy hólnapig mind építének* D. K. L.
472. s. — *váras mellé több sánczokat* D. K. L.
475. s. — *környül fogta vala* D. K. L.
476. s. *Elébbinél erősb és ékesb vala* D. K. L.
477. s. — *sírás, ohajtás* D. K. L.

478. s. *Ifjú és vének között* D. K. L.
479. s. — *rívás* L. — *immár sok sír assás* D. *Mind utzánként vala immár sok sírás* K.
480. s. — *hordják vala nagy sírással* D. K. L.
482. s. *Temetésnek helyet nem* — D. K. L.
483. s. *Az városban (ők) nem* — D. K. L.
484. s. — *kivel vettenek vala* D. K. L.
486. s. *Ruhájok róluk levonatának* D. L. *Ruhájok testektől levonattanak* K.
489. s. *Nagy éhség miatt mind megepedének* D. K. L.
490. s. *Fáradtak munual* — D. *Fáradtak az Mummal* — K. *Fáradtak mulván az asszoni népeket* L.
493. s. *Termetek nékik megváltozott vala* Cs.
494. s. *Holtaknak személyek már rajtok vala* Cs.
495. s. — *mind elájultak vala* D. K. L.
496. s. *Erejek tűlük mind eltávozott vala* D. K. L.
500. s. *Szántalan ezért bennök megöltek vala* D. — *megöltenek vala* K. *Számtalant bennek megölnek vala* L.
501. s. — *benne vala* D. L.
503. s. — *fiával megölették vala* D. K. — *megölettenek vala* L.
504. s. *Mert néki* — D. L.
505. s. *Több fü népeket is ölettek vala* D. K.
507. s. — *készültek vala* Cs.
510—12. s. D. K. L. szerint:

Csak kegyelmet fejeknek kérnek vala
Az Titus előtt térdre esnek vala,
Sokaknak kegyelem adatik vala.

516. s. *Azért is ők egymást* — D. K. L.
519. s. — *keríttette* helyett *kérettette* olvasandó; *keríttette* csak L. — V. ö. a Hist. Obsid. Sziget 261. sorára tett jegyzettel.
521. s. — *még egy oldal* D. K. L.
522. s. — *felvetve az sánczokval* D. K. L.
523. s. *Onnat vala város ép kűfalokkal* D. L. — *Onnat ép vala város* — K.
524. s. *Erősség bástyákval és az tornyokval* D. K. L.
525. s. — *alját Titus mind elásatá* D. K. — *felasatá* L.
526. s. — *aljáig szintén vájatá* D. K. — *mind elvájatá* L.
527. s. *Fondamentom enieben kihozatá* Cs.
535. s. *Rómaiak immár* — D. K. L.
537. s. *Az ostrom között ily dolog is eség* D. K. L.

538. s. *Rómaiakban egy am ott bészököllék* D. — *am egy bész.* K. — *egy am ott bészökék* L.
539. s. *Vártán valók* — D. K. L.
540. s. *Julianus az neve* — D.
541. s. *Nagy viadalt ű az várban ott kezde* Cs.
542. s. *Nyolcz zsidókat csakhamar ott megöle* D. K. L.
544. s. — *sisakja vala ű fejében* Cs.
545. s. *Ott város piaczára űt szorították* Cs.
546. s. — *mert őtet meghagyíták* D. K. L.
547. s. — *Juliust űk levágák* Cs.
548. s. *Sok vitézek Juliust ott ohajták* Cs.
550. s. *Negyvenöt ezert hasogattak vala* Cs.
552. s. *Titusnak hamar hir ebben lött vala* K. — *hamar hírével lött vala* D. L.
553. s. *Nám mindennek erőssen parancsola* D. K. L.
555. s. *De rabságra kell őket tartania* D. K. — *kéri őket* — L.
556. s. — *mívelné, mind levágatná* D. K. L.
558. s. *Hogy ostromhoz mindnyájan* — L.
559—562. sor csak a Cs.-ben van meg, a D. K. L.-ből hiányzik.
564. s. — *nem sokká* — D. — *nem sokan* — K. — *nem sokan ott* — L.
565. s. — *ők ott egymást* D. K. L.
566. s. *Zászlókat fokokon ők* — D. K. L.
567. s. *Holt testek az sánczokban ott valának* D. K. L.
569. s. — *erre oly igen vigyáznak* Cs.
571. s. — *gyakran kihánnak* Cs.
572. s. *Ily áln.* D. K. L.
573. s. *Nagy ostromkor az zsidók azt megszerzék* D. K. L.
574. s. *Házakat hogy asszú* — Cs.
575. s. *Kénkövet viaszszal bele töltének* D. K. L.
576. s. *De törésről* — D. K. L.
577. s. — *nem messze ők* — D. K. L.
580. s. — — *meggyúták* D. K. L.
582. s. — — *igen megsivalkodának* D. K.
583. s. — *arczúl fordulának* K. — *arczúl ők fordulának* D. L.
584. s. — *hamar szoríttatának* Cs.
585. s. *Benn rómaiakban* — D. K. L.
586. s. *Mert tűzre vissza sokan nem mehetének* Cs. — *Mert tűzről* — L.
587. s. — *sokan égettetének* Cs.
590. s. *Asszony népekkel oly nagy* — L.

592. s. *Egymást az vértül nem* — D. K. L.
594. s. *Giskalon János szolgái valának* D. K. L.
595. s. — *törésről* — D. K. L. — E sor után D.-ben ez áll: *Tertia pars sequitur ;* a K.-ban pedig ez *Seconda pars.*
599. s. *Semmi bölcseknek* — Cs.
601. s. — *asszonyállat* Cs.
603. s. — *fosztattatott vala* Cs.
605. s. — *Reménsége neki sohol nem vala* L.
606. s. *Ellensége miatt fáradt epedett vala* Cs.
608. s. — *ezt mondja vala* Cs.
610. s. — *tartalak* Cs.
614. s. — *születettél* Cs.
615. s. — *kit tőllem elvettél* D. — *azt mit tőllem elvettél* K. — *tűlem kiket elvettél* L.
616. s. — *ne hagy meghalnom, légy étkem* D. K. L.
617. s. *Ott az asszony gyermekét ketté vágá* D. K. L.
620. s. *Az ajtókat hamar asszon bezárlá* D. K. L.
621. s. — *szénnél süti vala* D. K. — *sírva süti vala* L.
622. s. — *utczára kihatott vala* D. K. L.
623. s. — *utczákban járnak vala* D. K. L.
626. s. — *Az asszont erre igen készeríték* D. K. L.
627. s. — *sütne, hogy nekik adatnéjek* D. — *adattatnék* K. — *hogy ő nékik adnája* L.
628. s. — *adná, levágattatnék* D. K. L.
629. s. — *kivivé* D. K. — *kivevé* L.
633. s. — *nektek* D. — *kértek* K.
633—6. s. nincs meg a L.-codexben.
634. s. — *kegyelmesbek ti ne* — D. K.
635. s. — *lágyabbak ne legyetek* D. K.
636. s. — *együtt velem* — D. K.
637. s. — *én immár* — D. K. L.
640. s. — *miatt kellett nekem vesznem* Cs.
641—4. s. nincs meg a Cs.-ben.
645. s. *Nemzetének* — Cs. *Nemzeti* — D. *Nemzetig* — K. *Nemzetek mindenek szégyenlik vala* L.
649—52. s. nincs meg a Cs.-ben.
650. s. *Szamszerigh ideget* — D. K. *Szám szerint ideget* — L.
654. s. — *dolog esett az zsidóknak* Cs.
659. s. — *velem űk mind elr.* Cs.
660. s. *Kinek oka* — D. K. L.
663. s. — *lágyítsad itt ehököt* Cs.

664. s. — *ennyi sok nyomorúltat* L.
665. s. *Én nagy kegyelmessen reájok néznék* Cs. *Im mel k.* D. *Im nagy k.* K. *Ime mely k. rájok* — L. A versfők értelme a *Reájok* stb. szórend mellett szól.
666. s. — *hajolnának* D. K. L.
669. s. *Rettenetes képpen* — Cs. *Rettenetesen ők* — L.
671. s. — *felállának* D. K. L.
672. s. — *helekből hamar* — D. K. L.
675. s. — *ott ő helyekben* D. K. L.
676. s. — *sokat ellenségekben* D. K. L.
677. s. *Fáradtságok nagy vala az két félnek* D. K. L.
680. s. *Mert az törésre nem ind.* D. K. L.
681. s. — *vártán zsidók* — D. K. L.
684. s. — *rómaiakban koppadának* D. K. L.
685. s. — *az idő* — Cs.
686. s. — *havának* — Cs. — *napjan ez* — D. K. L.
688. s. — *készen áll vala* D. K. *És népe közzé ostromhoz áll vala* L.
690. s. — *ostromhoz* — D. K. L.
693. s. *Ők* — Cs.
694. s. — *egyaránt vágják* K.
695. s. — *gondolnak* D. — *gondolának* L. — *rendbéliekkel nem gondolnak* K.
696. s. — *béborult vala* Cs.
697. s. *Meggyújták felül* Cs.
698. s. *Vártákról leverének sok zs.* D. K. L.
699. s. — *akará oltani templ.* D. K. L.
700. s. *De meg nem óhatá* — Cs.
702. s. — *mind ott egy* — Cs. — *mint egy mezőn egybemenének* D. K. L.
704. s. *Az zászlókval érének, emelének* Cs.
708. s. — *oly igen sebességgel* — D. L. — *sebesen* — K.
711. s. — *sokan bészaladának* D. K. L.
714. s. — *az zsidókat* — Cs. *Zsidókat mindenfelől* — D. K. L.
715. s. — *testek* — Cs. — *széntül gyuladtak vala* D. K.
716. s. — *testek megégnek vala* Cs.
717. s. *Lám főpapok* — D. K. *Lám az papok* — L.
718. s. — *tetejére érének* D. K. L.
719. s. *Nyilak gyanánt* — D. K.
721. s. — *hamar ott szegeket* — Cs. — *hamar őrzőket* — L.
722. s. *Az szolgák is* — D. K. L.

724. s. *Azért az papok* — Cs. *Az szent papok* — D. K. L.
725. s. — *várost ostromlják* D. K. L.
726. s. *De meg torny.* — Cs. — *szaladának* D. K. L.
727. s. — *fejedelmekvel béállottanak* Cs. *Két fejedelmek ott béállának* L.
732. s. — *ha én látom* D. K. L.
734. s. *Engedetlenségeket látja vala* D. K. L.
735. s. *Meggyújtsák az várast* — K.
737. s. *Setét hajnalba várost esmét felgyújták* Cs.
740. s. *Nyolczezeren négyszázan vágatának* D. K. L.
742. s. *Az várasban* — D. K. L.
743. s. *Oltalomért kiket bé.* D. K. L.
745. s. *Mégis városból ki.* D. K. L.
746—9. s. D. K. L. szerint:

> Nagy éhség miatt elepedtek vala,
> Ötöd napon kételen lejüttek vala,
> Az Titustul kegyelmet kérettek vala,
> De papok ott mind megölettek vala.

750. s. — *kirohanának* D. K. L.
752. s. — *másikat elvivék* Cs.
759. s. — *őtet levágná* D. — *ott őtet levágná* K.
760. s. — *ott am leszálla* D. K. L.
765. s. *Szégyenére* — Cs.
768. s. — *vár eniében* — Cs. — *vár ellen ő* — L.
770. s. — *választott vala* D. K. *Reá négyezert választottak vala* L.
772. s. — *rontott vala* Cs.
773. s. *Kibű az zsidók rettentenek vala* Cs.
775. s. *Titkon követeket* — D. K. L.
776. s. — *kérik ott az Titusnak* Cs.
778. s. *Rettenetesség lőn nékik dolgokban* Cs.
779. s. *Titus kegyelméhöz nékik az várban* K.
785. s. — *elrontatá* D. K L.
792. s. *Vala Zsidóországnak nagy romlása* D. K. L.
793. s. *Minden tartományinak pusztulása* Cs.
798. s. — *bocsátja* D. — *bocsátá* K. L.
799. s. *Lajtorjákkal* — D. K. L.
800—1. s. D. K. L. szerint:

> Sok főlő zsidókat ott levágata,
> Szántalan sok papokat levágata.

802. s. — *zsidók ott az urakkal* D. K. L.
804. s. *Zsidókat levágának* — K.
805. s. *Az várat ők meg* — D. K. L.
806. s. *Az várban (az) zsidók elrejtezének* D. K. L.
808. s. — *ők szökdösének* D. K. L.
813. s. — *mert már nem* — D. K. L.
815. s. — *lelnek, azontól ők megölnek* D. K. L.
816. s. — *nyakra főre alá vetnek* D. K. L.
821. s. *Az több községet megoltalmaznának* K. L.
825. s. *Az ifjakat rabságra tartják vala* D. K. L.
826. s. *Titus méne seregvel* — D. — *seregével* — K. L.
830. s. *Vala az fejedelem elrejtezésben* Cs.
835. s. *Az Giskalon János ott megfogaték* K.
837. s. — *Simon Giro viteték* D. K. L.
838. s. — *beszédével rongálá* D. K. L.
843. s. — *lerontatá* D. K. — *megrontatá* L.
845. s. — *rakata* Cs.
847. s. *Husz százezer hetvenezer zsidó volt* D. K. L.
856. s. *Koporsókat mind felhántanak vala* Cs.
857. s. — *azután leltek vala* Cs. D.
858. s. — *megdöglött vala* D. K.
861. s. *Halmot azért testekben hordtak vala* D. K.
862—3. s. D. K. L. szerint:

Rendszerint Titus (mind) az vitézeket
Dicséré és ajánlá nékik magát.

870—3. s. L.-ből hiányzik. *Ez nagy* — D. K.
874. s. *Nyolczad napján* — D. K. L.
880. s. — *Istenhez inti vala* D. K. — *Istenhez úgy inti vala* L.
881. s. — *ez ismét lött vala* D. L. — *ez is ismét lött vala* K.
883. s. — *is látszik vala* L.
884. s. *Mely ő nekik jó példa lehet vala* L.
887. s. — *ellen ez is ott lött vala* D. L. — *ellen ott ez is lött vala* K.
888. s. — *intő ígéje* — D. K. — *intő igíje* L.
891. s. — *felfegyverkeztek* — D. K.
892. s. — *egyben vínnak* — D. — *Eghben vínak* — K. — *egben vínak* — L.
896. s. *Ez harmadik csuda* — D. K. L.
897. s. *Rettenetes negyedik csuda vala* D. K. L.
900. s. — *dolog kezdetett vala* Cs.

904. s. — *minden asszonyoknak, szól vala* K.
905. s. — *hogy mikoron* — Cs.
907. s. *Igen megkövezék* — Cs.
909. s. — *ők meg nem szűnnek* — Cs.
910. s. — *hat hónapja* — D. K. L.
911. s. — *mindig kiáltott* — D. — *mind így k.* K. L.
912. s. — *megverettetik vala* D. K.
914. s. — *es nem ett itt vala* D. — *mind igy jajgat vala* K. — *nem ett sem itt vala* L.
918. s. — *nem rekedett vala* Cs. — *nem rötteg vala* L.
920. s. *Mind szálás akorig* — D. K. *Mind szólás koráig* — L.
921. s. *Tetején küfaloknak* — D. K. *Tetején fő faloknak* — L.
922. s. — *ő kiált vala* D. K. L.
926. s. — *lett vala* Cs.
927. s. *Esztendeig ott mind meg.* D. K. L.
928. s. — *vérrel megtetszik vala* D. K. L.
932. s. *Erős rudakkal becsináltattanak* D. K. L.
934. s. — *ezek mind lehullottak vala* D. K. L.
939. s. *Világ végezetig sem leszen, azt írja* D. K. L.
940. s. — *hasonló feedelem nem leszen* — Cs.
941. s. *Az rabságra* — D. K. L.
947. s. *Városokat ott ők mind elr.* D. K.
948. s. *Titussal ők ott mind* — D. K. L.
950. -1, -2. s. — *kezében lőn* D. K. L.
953. s. *Az Romában mikor beindulának* D. K. L.
954. s. — *kínt mert nagyot* — D. K. L.
956. s. *Veszedelmet ott ők nagyot vallának* D. K. L.
958. s. *Elefántokval sokak megrágatának* Cs. *Ele ánttól sokat szaggattatának* K.
965. s. *Csuffokat* — Cs.
966. s. *És azt országonként elosztják vala* D. K.
971. s. — *leszen nékik nagy városok* D. K. L.
972. s. — *nagy búdossások* D. K. L.
975—6. s. D. K. L. szerint:

Mindenkoron rajtok ő nagy haragja,
Kivel őket örök kínra bocsátja.

978. s. — *török azt bírja* D. K. L.
1007. s. — *kézben ünségében így* — Cs.
1013. s. — *osztottak vala* D. K. L.

1018. s. *Sokféle szerszámot* — D. K. L. Ezekben a versszak *vala* rímekre van fordítva.

1021. s. *Nám földindulástól* — D. K. L.

1022. s. *Sokan rudak miatt* — D. K. L.

1027. s. — *ők igyekeznek vala* D. K. L.

1028. s. *De zsidók megcsalattattanak vala* D. K. L.

1030. s. *Galileában* — D. K. L.

1039. s. — *ő igyekben* D. K. L.

1040. s. *Adá őket idegen király kezében* D. L. *Adá két idegen* — K.

1056. s. után D. K. L.-ben ez a versszak áll:

> Mert az fejedelmet az Isten hatta,
> Kösség előtt öket például hatta,
> Parancsolatját néki tenni hatta,
> Ki nem hallgatja, Isten megutálja.

1058. s. — — *semminek ne véljétek* D. K. L.

1060. s. — — *szivből jól* h. *szüntelen* D. K. L.

1064. s. *Ti magatok fejenként mind elvesztek* D. K. L.

1067. s. — — *szállástok lészen* L.

1068. s. helyett K.-ban az 1070. sor áll s hiányzik az 1069., 1070. s 1071. sor is.

1070. s. *királytok* h. *uratok* D. L.

1074. s. *Zsidók dolgát vegyétek előtökben* D. K. L.

1079. s. *Mert ha lészen tü es (is) mindnyájan úgy jártok* D. L. — *Mert ha ez lészen ti is ám így jártok* K.

1080. s. *Mint az zsidók, úgyan semmié lesztek* D. K. L.

1085. s. — — *mert ő nem várja* D. L. — — *mert nem várja* K.

1086. s. *Ura tisztességét magának mutatja* L.

1088. s. — — — *nem látja* (?) L.

1089. s. — — — *ő sem lakik* D. K.

1090. s. *Kurta kapan* — — D. K. L.

1091. s. *Ha pénzel, szóval (sóval) őtet nem érendik* D. K. L.

1093. s. — — *ötvennyolczban* Cs.

1094. s. *Sebes Keresnek* — — D. — *köresnek* — — K.

1096. s. *Ezt ez végezé ő nagy víg voltában* Cs.

Pázmány Péter pünkösd után IX. vasárnapi prédikációja *Jeruzsálemnek és a zsidó nemzetnek utolsó romlásáról* czímet visel. Szintén Josephus nyomán beszéli el a részleteket; ezért a két munka összehasonlítása s a latin szöveggel egybevetése minden tekintetben megérdemli az arra fordított időt s fáradtságot.

Paniti János.

Néhány lappal előbb Alsó-Lindváról s Mező-Telegdről említettük, hogy rövid idő alatt két-két énekszerző fordult meg bennök: itt azt írhatjuk, hogy Nagy-Szombatban még rövidebb idő alatt három énekmondó hallatta magát s közűlök kettő egy tárgyról énekelt. Nagy Bánkai Mátyás, Nyilas névtelene'és Paniti János. A két utóbbi írta a «Házasok énekit» *(IV. k. 75. 297. l.)* és a «Házasoknak könyörgésit». Nagy-Szombatról csak Nagy Bánkai beszél. Nyilasról és Panitiról a IV. k. 269. és 301. lapján mutattuk ki, hogy nagy-szombatiak voltak. Nyilas bíróviselt ember volt, Paniti szintén előkelő polgár lehetett, mivel az esztergomi érsek 1562. aug. 18-án kelt levelében úgy említtetik, mint a ki Sánta Pál, városi kapitánynyal, együtt vitte be Nagy-Szombatba azt a protestáns predikátort, a kinek eltávolítását követeli a tanácstól az érsek. Panitiról nincs több adatunk. Protestáns voltát éneke is erősen bizonyitja *(lásd 9. 10. s.)*.

Ezt az éneket Könyörgés-nek nevezi szerzője s ez a nevezett jelzi a különbséget e között és a «Házasok éneki» között. A czímből és tartalomból egyiránt látható különbségre-törekvés szerencsésen sikerül a szerzőnek, mert bár az erkölcsi és hittani elvek kifejezésének közössége szinte kétségtelenné teszi, hogy az «Ének» volt a «Könyörgés» typusa: amannak párbeszédből alakuló kedves szerkezetét, ebben az imádság egységes alakja helyettesíti; a vallásos érzület, melylyel amabban «az két felről egymásnak ugyan szóltanak», ebben az Istenhez szóló fohászkodássá egyesül. Régen amaz volt népszerűbb és emez ma sem ragadja el tőle a pálmát.

Szerző neve a versfőkben: JOHANNES PANITI.

Megvan: Bornemisza Én. k. CCXXXVII—VIII. lev. — Bártfai Én. k. (1594.) 76. l.

Szepetneki János.

Ezt a nevet az ének versfejeiben latinul (IOANNES SZEPETHNEKII CONFESSIOe), a végső versszakban pedig magyarul olvassuk. Hihető, hogy viselője a zalamegyei Szepetnekről származott s egy időben élt azzal a Cepetniky Andrással, a ki 1546-ban a bécsi egyetemen tanult (Frankl m. 233. l.); arról a Szepetneki Jánosról azonban semmit sem tudunk, a kit annak idejében így hiftak a Szamos mentében.

Énekét, halálra való készületiben szerezte; tehát egészen ellenkező hangulatban, mint az a névtelen szerző a magáét, a ki szintén a Szamos mentén írta az *Adhortatio mulierum*-ot (IV. k.). Szepetneki a halál ellen bátorítja magát; pedig nincsen is szívében félelem, csak némi keserűség a csalárd világ ellen, melyből kikívánkozik. Erős hite biztatja, hogy tűrésének, szenvedésének nagy, bőséges jutalmát veszi Istenétől az örök életben s keserűsége helyett angyali nagy örömet *(56. s.)*. Talán az «urak» okozták neki e keserűséget, a kiknek hitetlenségével és sok fene bűnével szemben a maga ártatlanságáról és igaz hitéről emlékezik. Kéri Istent, hogy szeretettel lehessen azokhoz, a kik őt háborgatják s megölik fegyverekkel s ugyanakkor megtérésre inti a bűnös urakat. Végül következik confessiójának összefoglalása (a 92. sortól kezdve), melylyel testét-lelkét Krisztusának kezébe ajánlja.

Az egész ének arról tesz bizonyságot, hogy szerzőjének mind a külső mind a belső forma iránt volt érzéke; érzelmeit, gondolatait, erős vallásos meggyőződésével egyesítve nyomatékosan tudta kifejezni.

A strófák három első sora 4+4+3; a negyedik 6+7.

Megvan: Born. é. k. CCLXVI. levelén. — Lip.-c. 33. lev. «Cantio pulchra» címmel. — Lug.-c. 32. lev. «Præparatio ad mortem Joannis Szepetneki, et ejusdem pia confessio» címmel. Poem. Hung. n. múzeumi codexben 37. sz.

Névtelen.

«Az nagy Ábrahám pátriárkhának körösztiről való szép históriát», melyet a névtelen szerző a Genesis 22. fejezetéből írt versekbe, csupán a Lugossy-codex tartotta fenn, melyben a 115—120. levelet foglalja el, a hová Somogyi L. Pál, somogyvármegyei hoboli születésű berettyó-ujfalusi mester írta be 1630-ban julius utolsó napján.

Ez a históriás ének, utolsó előtti sora szerint, 1555-ben szereztetett. A szerző, kit a «földében lakó nép megnyomoríta, az pogán pedig édös hazájától is megfoszta: nyomorúságában ezzel magát bíztatá». Dézsi András, a ki legfeljebb 5—6 évvel elébb szintén versekbe foglalta «ez ékes históriát» *(V. k. 21—28. 284—286. l.)*, különb verselő, mint a Névtelen: egyben azonban feltünően egyeznek, s ez az, hogy Ábrahám és Izsák lelkiállapotának festésére, kimagyarázására mind a ketten iparkodnak. Így olvassuk a Névtelennél (149—152. sor):

«Meg nem írta nekünk jóllehet az próféta
Mint az szót Izsáktul ő vén atyja hallotta,
De csak ő magában mindön jól meggondolja,
Az természet nékünk azonnal megmutatja».

Dézsinél, midőn Ábrahám, fiával együtt visszatér a rájuk várakozó szolgákhoz, ez a versszak olvasható (149—152. sor):

«Soha nem vélhetek nagyobb örömet,
Földnek kerekségében ugyan sem lehet,
Kinek fia halálából kimenhet.
Kik kóstolták azok tudják mi lehet.»

A Névtelen, saját nyomorúságában, maga biztatására szerezte énekét, de végül másoknak is ajánlja, hogy kisértetéseik között ők is a patriárkha példájához szabják magokat. Dézsi általában érdemesnek és tanulságosnak tartotta a történetet arra, hogy olvastassék, azért nem restellé ráfordított gondját; nem elégszik meg azzal, hogy a hasonló kisértetésekben forgók figyelmébe ajánlja Ábrahám történetét, hanem az ó-szövetségi történetből azt az új-szövetségi dogmát fejti ki.

Hogy az Isten szent fiáért kegyelmes (203. l.)

Ezzel együtt — szerinte — a hit, jó cselekedet, megigazulás a Krisztus tanítása és erkölcstana jutván kifejezésre a történetben: méltónak tartja arra, hogy

Arany betűvel szívedbe beírnád.

Névtelenünk strófái 13 szótagú sorokból állnak 6+7 felosztással.

Szegedi Gergely.

Szegedi Gergely — mint legtöbben a magyar reformáczió első papjai közül — a r.-kath. klérus sorából lépett a protestáns prédikátorok közé. E lépését, Petrovics Péter segélyével Beregszászban hajthatta végre, mert 1557-ben hozzá intézett levelében köszönetet mond neki azért a jótéteményeért, a mit vele ott éreztetett. *(V. ö. Frankl, Hazai és külf. isk. 197. l.)* Ennek 1556. julius 8-dika előtt kellett történni, mert ezen a napon már a wittenbergi egyetem hallgatói közé iratkozott be. Wittenbergbe Kálmáncsehi S. Márton, debreczeni pap és püspök költségén utazott, a kit most említett levelében Mæcenásának is nevez. 1557 nyarán hazajövén, útja

közben Eperjesen és Kassán több ízben prédikált. Eperjesre a gyülekezet hívta, Kassára pedig a városi tanács. Ezt az utóbbi meghívást augusztus 12-én, Polyánkai Mihály eperjesi lelkész, Szentkirályi Antal kassai lelkésztársához, augusztus 13-án pedig Stöckel Lénárt, Bártfáról a kassai tanácshoz írt levelében nyilvánítja törvénytelennek s azonkívül mindegyik levélíró keményen elítéli a Szegedi által különösen az úrvacsoráról hirdetett tant, mely nem származhatott Melanchthontól, hanem a sacramentárius Kálmáncsehi tudománya stb. A kassai tanács már elébb kérte Stöckel véleményét, de ez a küldöttet válasz nélkül bocsátotta vissza s csak később, a mikor a Szegedi prédikációinak hatásáról értesült, látta szükségesnek kárhoztató nyilatkozata megküldését. Elkésett vele, mert a tanács, a kassai közvéleményre hallgatva, mely nem is emberi, hanem isteni szózatnak nyilvánította Szegedi beszédeit, ezt már felszólította, hogy fogadja el a kassai papságot, ekkor pedig egy nappal elébb, t. i. augusztus 12-én kelt s Kálmáncsehihez intézett levelével azt kéri, hogy ez bocsássa el hozzájok Szegedit. Majd zeptember 18-án Lippay Jánost és Kyss Lőrinczet levéllel küldte Szegedihez, hogy a meghívást igéretéhez képest fogadja el. Erre Szegedi szeptember 26-án felel s tudatja, hogy urától nem szabadulhat, a ki fél, hogy felüről veszedelem fenyegeti az igaz predikátorokat. Talán lesz még idő, a mikor nekik is szolgálhat stb. *(ifj. Kemény Lajos, A reformáczió Kassán 1891. 72. s köv. l.).* Ismeretes még a debreczeni tanács deczember 21-én kelt levele, melyben némi neheztelés hangján tudatja a kassai tanácscsal, hogy iskolájuk rectorának, Gergely mesternek, dolga végleg eldőlt. Eddig is szükségök volt rá, mert azonkívül, hogy az iskolát gondjaira bizták, az elbetegesedett Márton doctor utódává is kiszemelték a predikátorságban; most pedig Márton úr meghalván, Gergely mester predikátorrá választatott. Mint a levélen olvasható egykorú jegyzet mutatja, Szegedi, Kálmáncsehi temetése napján választatott meg annak helyébe s erről a kassai tanács még az napról kelt levéllel értesíttetett *(Tört. Tár. 1890. 176—179.l.).*

Szegedi Gergely, Melius Péterrel egy időben volt a debreczeni egyház papja s együttműködésöknek legnevezetesebb emléke a *Confessio catholica*, melyet 1562-ben együtt irtak alá. Ez után nincs róla szó mint debreczeni papról, de van egy éneke 1563-ból s kettő 1564-ből. Ezek közül egyet Németi Ferencz tokaji, egyet pedig Mágócsi Gáspár egri várkapitány nevére szerzett, a kik mind a ketten hívei és oltalmazói voltak a reformációnak. 1562. után e két hatalmas ember körül kell Szegedi nyomát keresnünk, mert

hihető, hogy csak Mágócsinak Egerből 1567 tavaszán történt eltávozása után következett rá ama szomorú sors, a melynek egyetlen jelét Verancsicsnak Pankotai Ferencz egri vicariushoz 1569. julius 26-án kelt leveléből látjuk. Szegedi ekkor minden valószínüség szerint fogoly volt, mert Verancsics, a vele való elbánásra nézve ád utasításokat Pankotainak. Említtetik e levélben Szegedinek nős, gyermekes állapota. Ez csak a miatt súlyosíthatta helyzetét, mivel mint elébb r.-kath. papnak, fogadalma megszegéséül tekintetett. További viszontagságairól nincs tudomásunk.

1569-ben megjelent Énekes könyve, melynek egyetlen példányát Hellebrant Árpád 1892-ben fedezte fel a boroszlói egyetemi könyvtárban, a M. T. Akadémia által kiadva, közkézen forog. Hozzá csatolt jegyzetünkben bővebben mondtuk el a most csak röviden felemlített adatokat s az Énekes könyvről is hosszasabban szóltunk. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy azok a szövegek, a melyeket ebben a kötetben közlünk, az Énekes könyv kiadásakor már ki voltak nyomva és pedig többnyire az akadémiai könyvtár ama csonka példánya után, a melyet későbbi (1570. vagy 1571. évi) kiadásnak tarthatunk. Ezért maradt ki innen a VII. zsoltár, mely nem lévén meg a csonka példányban s különben is a versfőkből Szegedi Lőrincz neve tünvén ki, a Szegedi Gergely énekei felett álló G. Sz. betűknek a későbbi kiadásokból elmaradása, nem sejtethette az éneknek tőle való származását. Hogy azonban e kötetben együtt legyen minden ismeretes éneke, ide a jegyzetek közé beigtatjuk.

Szegedi G. mint szónok és énekszerző, egyiránt a jelesek közé számíttatott a maga korában. Kassa irigyelte Debreczentől, az pedig gyors előléptetése által mutatta ki iránta becsülését. Zsoltár-fordításait nem kisebb ember, mint Szenczi Molnár Albert mondja a legszebbeknek, mikor a maga zsoltáraihoz írt előljáró beszédében ezt írja: «az soltárnak nagy része meg vagyon fordítva főemberek által, kik közzül az én tetszésem szerént legszebbek az Szegedi Gergelyé és Sztárai Mihályé.»

S ha ezeket az énekeket, akár az eredetieket, akár a zsoltárfordításokat mai szemmel nézzük is, észreveszszük, hogy bennök gondolat és nyelv darabosság nélkül nyilatkozik, a nyugodt s mély vallásos érzület tartalmas érthetőséggel párosul; a zsoltárok szépségei nem válnak semmivé, sőt igen sokszor híven s megközelítő szépséggel és erővel csendülnek meg. A versalakok nemcsak sokféleséget mutatnak, hanem arról is meggyőznek, hogy a szerző azokat egyforma könnyűséggel használja.

I. *Szükség keresztyéneknek tudakozni stb.* ily czímmel van meg az 1566-dik évi váradi én. k. 159. l.; továbbá az 1569-diki, valamint a csonka kiadásban is: *Cause recitantur flagelli, quibus Deus totam vngariam a multis temporibus flagellavit.* (181. 190. l.) — 1579. évi kiad. 157. l. — 1590. évi kiad, 227. l. A szövegünkben olvasható czímmel van meg Born. énk. CXLI. levelén s a Bártfai 1593. évi 281. l. — Gönczinél czíme: *Az Ecclesiának keresztinek okairól.* 1808-ig megtalálható a ref. énekes könyvekben. A versfőkből ez jön ki: SEGEDINOS GREGORIOS E. Négy soros strófái 4+4+3 ütemű sorokból állnak; az ének, a melynek nótájára, Bornemisza szerint iratott, Sztárai Mihály 33. zsoltára. Tartalma, hangja, annyi időn keresztül kézen-szájon forgása mind azt bizonyítja, hogy a vallásosan érző, nemzetet, hazát szerető szívek sebeire, minden sora enyhítő balzsamcsepp lehetett.

II. *Szent-Izsaiás így ír stb.* Az 1566., 1569. és a csonka kiadásban ily czímmel van meg: *Cantio de nato parvulo, ad notam: Simeon vala egy Esai* II. (120. l. — 81. l. — 90. l.) Huszár Gál (1574) énk., CLXXIII. lev. és Bornemiszánál (II. l.) ily czímmel: *Más jövendő mondás a Christusnak születéséről. Isaiae IX. és XI. Notája: Simeon vala.* E czím alatt ez a megjegyzés áll: *Ércz meg:* Ez éneket három innepre nemessen rendelhedd, ha csak egy keves igékkel megváltoztatod: A Christus születésére: És feltámadására: És menybe menésére. Mindeniket mint kell megváltoztatnod, meg vagyon jegyezvén az karaján. — A változtatások az 1., 55., 56., 67., 69., 70. sor mellé vannak jegyezve. — 1579. évi 81. l. — 1590. évi 125. l. — Bártfai 1593. évi 33. l. — A ref. énekes könyvekben 1808-ig. Az Unitárius első én. k. 133. l. — Második én. k. 150. l. Azonban ebben, a 24. sorban *isteni voltát* helyett *ő méltóságát* áll s az utolsó strófa így hangzik.

Dicséret legyen Atya Istennek ezekért mennyegben,
Hogy ki mi reánk íly gondot viselt, az ő szerelmében.

Kájoni Ék., 6., 8., 10., 11., 12., 13., 15., 17., 19., 20., 23., 24., 25., 26., 27., 29. strófa híjával a 64. lapon.

A versfőkből SEGEDINOS olvasható. Kétsoros strófái rímelnek, a sorok 5+5+6 tagra oszlanak, a mit már Szkhárosi VI. énekében láthattunk (II. k. 199. l.), csakhogy ott a strófa háromsoros. — A *Simeon vala egy* kezdetű ének, a melynek nótájára énekeltetett, ma nem ismeretes; Szegedi énekének terjedelme, két hosszabb sorból álló strófái azt sejtetik, hogy végig énekelve

olyan önálló része lehetett a karácsoni istentiszteletnek, mint a passió éneklése a nagypéntekinek.

III. *Keresztyének kik vagytok stb.* Megvan az 1566. ék. 9. l. 1569. Ék. 148. l. Csonka kiad. 157. l. Az utóbbi kettőben felette áll a G. Sz. jegy. — Huszár Gál 1574. Ék. CCCXXVI. l. — 1579. Ék. 135. l. — Born. Ék. XXX. l. felibe írva: *Szegedi Gergelyé.* 1590. Ék. 174. l. — 1593. Ék. 151. lapján s a Gönczi Ékvén át egész 1808-ig a ref. Ékkben. Gönczi XVII. századi kiadásaiban az első sorbeli: *kik vagytok* helyett *kik vagyunk* áll. — Öt soros strófái egy rímre mennek, minden sornak más a szótag-száma: első 7, második 9, harmadik 11, negyedik 13, ötödik 5 szótagból áll.

IV. *Gyakran nékünk kellene stb.* Az 1566. Ék. 157. lapján ily czímmel: *Cantio ad coenam Domini, ad notam: Virgo dei genitum* (későbbiekben: — — *genitrix*). — 1569. és Csonka Ék. 128., 137. l. azon nótára. Mindkettőben felette áll a G. Sz. — 1579. Ék. 121. l. — Born. LXXVIII(I). levelén tévesen *Mélius Péterének* írja. 1590. Ék. 177. l. — Gönczi Ékvén át 1808-ig a ref. Ékkben, a *Mondjatok dicséretet* kezdetű ének nótájára. A versfőkben ez olvasható: GREGORIOS SEGEDINOS FECIT. Kétsoros strófái első sora 15, a második 14 szótagból áll, az első 7+8 a második 7+7.

V. *Szent-Dávid király bűnei stb.* Megvan: 1566. Ék. 47. l. 1569. Ék. 7. l. — 1579. Ék. 7. l.— Born. Ék. LXXXI. l. — 1590. Ék. 9. l.— 1593. Ék. 103. l. — Első Unitárius Ék. 199. l. — Második U. Ék. 173. l. — Gönczién át 1808-ig a ref. Ékkben. — Egy rímre menő háromsoros strófái oly sorokból alakulnak, mint a II. számúnak kétsoros strófái.

IV. Ide igtatjuk be Szegedinek a szövegből kimaradt darabját, a VII. Zsoltár fordítását:

Psalmus VII.

Ad notam: Nagy bánatban Dávid mikoron vala.

G. Sz. an. 1564.

Szánkivetésre Dávid megyen vala,
Sémei mikor szidalmazza vala,
Kővel és földdel hajigálja vala,
Dávid, szolgáinak ezt mondja vala.

Ezt én reám az Úristen bocsátta,
Hogy szidalmazzon, néki parancsolta,
Hiszem bűneimért reám bocsátta,
Azért közzületek senki ne bántja.

Gondolkodván Dávid király magában,
Bízik Istennek irgalmasságában,
Semmit nem fél bátor igazságában,
Azért ilyen könyörgést tőn magában:

Én Istenem mindenkor benned bíztam,
Mint erős kőfalhoz úgy támaszkodtam,
Mindenkor sírván hozzád fohászkodtam,
Mikor ellenség miatt nyomorgottam.

Dúl-fúl ellenségem irégységében,
Mint éh oroszlán kegyetlenségében,
Látva elömenetömet mindenben,
Azért gyűlöl ilyen igen szívében.

Isten, te tudod, hogy álnok nem voltam,
Az Saulnak vérét nem szomjúhoztam,
Ellenségi ellen én hadakoztam,
Mint fejedelmemet híven szolgáltam.

Legyen Isten bizonságom énnekem,
Hogyha én neki marháját elvöttem,
Vagy tisztességében öt megsértöttem,
Töled Úristen bár megítéltessem.

Ellenségemet is ha megsértöttem,
Valakinek én egyszer megesküdtem,
Hogyha méltatlan jószágát elvöttem,
Bátor az Istentől megbűntettessem.

Rajtam essék ellenségem fegyvere,
Életemet bár üldözze, kergesse,
Minden tisztességemet elveszesse,
Orczámat bátor az sárban keverje.

Igazságomban támadj fel mellettem,
Igaz Isten te állj bosszút érettem,
Mert nem tudom mit ellene vétettem,
Azt tudom, hogy sokszor véle jól töttem.

Nám ajánlod igaz ítéletedet,
Hogy megrontasz minden kegyetleneket,
Ótalmazd megnyomorodott fejemet,
Hogy dícsérjem mindenkor felségedet.

Csak te ítélhetsz meg igazság szerint,
Te szívemet jól látod volta szerint,
Itélj meg engem igazságod szerint,
Nem vétettem nekik tudásom szerint.

Jól látod Uram ő álnok szíveket,
Kiért mindennap fenyegeted őket,
Mikor hallod kívöl szép beszédeket,
Másfelöl jól látod álnok szíveket.

Szűnjél meg immár ennyi gonoszságtól,
En ellenségem az kegyetlenségtől,
Hogy nem rettensz meg az igaz bírótul,
Aki majdan számot vészen mindentől.

Ha meg nem térendesz nagy hamarsággal
Istennek fenyegető ostorával,
Bizon meglő az ő mérges nyílával,
Fegyverrel, éhséggel és döghalállal.

Fiat fogadtál volt az te méhedben,
Hamisságot vöttél volt bé szívedben,
Majd szűlsz bánatot nagy keserűségben,
Kit az utczán karon hordozsz öledben.

Én ellenem tanácsot végeztetek,
Hogy uram haragját rám ingerljétek,
Hogy csak ti magatok uralkodjatok,
De gondolattokban megcsalatkoztok.

Hiszem azt én hogy ha Isten akarja,
Az előbbi tisztemet megadhatja,
Ha kediglen ő felsége azt mondja:
Nem kellesz, — ám legyen úgy mint akarja.

Az mely vermet ti énnekem ástatok,
Az árokban ti magatok béestek,
Mert a ki más embernek ásand árkot,
Önnen maga esik bele tudjátok.

Hálát adok Úristen jótétedért,
Hozzám való nagy kegyelmességedért,
Velem jól tött igaz ítéletedért,
Ellenségtől való szabadulásért.

Szent Dávid írta ezt dícséretiben,
Az ő könyvének hetedik részében,
Ki méltatlan szenved bosszút éltében,
Azt vigasztalja Dávid ez énekben.

Megvan: 1569. Ék. 10. l. — 1579. Ék. 10. l. — Born. Ék. CXXXI. l. — 1590. Ék. 12. l. — 1593. Ék. 264. l. — Gönczién át a ref. Ékkben 1808-ig. — Kájoni Ék. 492. l. — Versfőkben SzEGEDI LERINC olvasható s ezért mindaddig Szegedi Lőrinczének tartatott, míg az 1569. Ék. elő nem került, a hol felette áll a G. SZ. és a szereztetési évszám 1564 is. Négysoros strófái egy rímre, 4+4+3 szerint hangzanak.

VII. *Tekints reám Istenem stb.* Megvan: 1569. Ék. 14. l. — 1579. Ék. 14. l. — Born. Ék. CXXXIII. l. — 1590. Ék. 16. l. — 1593. Ék. 267. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Kájoni Ék. 6., 14., 16. strófa híján a 494. l. — Egy rímre menő háromsoros strófái 4+4+3 szerint hangzanak.

VIII. *Dávid prófétának imádkozásáról stb.* Megvan: 1566. Ék. 55. l. — 1569. Ék. 19. l. — 1579. Ék. 19. l. — Born. Ék. LXXXIX. l. — 1590. Ék. 21. l. — 1593. Ék. 180. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. Első Unitár. Ék. 229. l. — Második 283. l. — Kájoni Ék. 8., 10., 11., 12. strófák híjával doxologiával pótolva az 502. lapon. Versfőkben: DESzKAE EZ ÉNEK. A felette álló G. SZ. mutatja, hogy Szegedié. Kit vagy mit jelent a *Deszka* szó? sejteni sem lehet. Négysoros egy rímre menő strófái 6+6 szótagból állnak.

IX. *Bódog az ilyen ember ez világon stb.* Megvan: 1566. Ék 60. l. — 1569. Ék. 24. l. — Csonka Ék. ennek 4-dik strófájával kezdődik a 25. l. — 1579. Ék. 23. l. — Born. Ék. XCI. l. — 1593. Ék. 175. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Első unitár. Ék. 240. l. — Második u. Ék. 257. l. — Négysoros egyrímű strófáinak sora 5+6 szótagból áll.

X. *Mikoron Dávid Saul előtt futna stb.* Megvan: 1569. és Csonka Ék. 25. l. — 1579. Ék. 24. l. — Born. Ék. CXXXIIII. l. — 1593. Ék. 204. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Végső sorában: *Ezer ötszáz hatvannégy esztendő* olvasható. A versfőkből: MÁGÓCSI GÁSPÁR neve jön ki s ezért rendesen általa szerzett éneknek is szokott tartatni, azonban Szegedi kiadásában felette áll a G. Sz. Mi a Csonka Ék. után soroztuk ide, melynek kezdő lapján szintén a G. Sz. jegy alatt olvasható. Négysoros strófái szintén egy rímre mennek és a sorok 5+6-ból vannak összetéve, bár némely sor inkább 4+4+3 szerint hangzik.

XI. *Nagy bánatban Dávid mikoron vala stb.* Megvan: 1566. Ék. 61. l. — 1569. és Csonka Ék. 28. l. G. SZ. jegy alatt. — 1579. Ék. 26. l. — Born. Ék. XCV. l. felette: SZEGEDI GERGELYÉ. — 1590. Ék. 32. l. — 1593. Ék. 211. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Első unitár. Ék. 256. l. — Második unit. Ék. 491. — Kájoni Ék. 506. l. — Decsi-c. 16. lev. Négysoros egyrímű strófák a sorok 4+4+3 szerint.

XII. *Úristen légy most mivélünk stb.* Megvan: 1569. és Csonka Ék. 47. G. SZ. jegy alatt. — 1579. Ék. 43. l. — Born. Ék. CXXXV. l. — 1590. Ék. 52. l. — 1593. Ék. 232. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Első unitár. Ék. 300. l. — Második Unit. Ék. 594. l. — Végső sora; *Ezerötszáz hatvanháromban.* A versfőkben ez áll: Uramnak Németinek Éneköm s. — Négysoros strófáinak 1., 2., 4. sora rímel. Az első sor 8, a második 10, a harmadik 9 szótagból áll, míg a negyedik néha 7-ből, néha 8-ból.

XIII. *Bódog az olyan ember ő lelkében stb.* Megvan: 1569. és Csonka Ék. 57., 59. G. Sz. jegy alatt. — 1579. Ék. 55. l. — Born. Ék. CXIX. l. felette: *Szegedi Gergelyé.* — 1590. Ék. 65. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Első unitár. Ék. 370. l. — Második unit. Ék. 260. l. — Versfőkben ez áll: Benedictus Pap ikie. — Négysoros egy rímű strófái 5+6 tagú sorokból állanak.

XIV. *Orül mi szívünk stb.* Vannak, a kik ezt az éneket is Szegedi Gergelyének tartják, de ez ellen fel lehet hozni, hogy először csak Bornemisza Ékben (CXXII. lev.) fordúl elő, tehát 1582-ben, azután az 1590. Ék. 196. lapján s attól fogva a mai napig fentartotta magát a ref. Ékben (75. dicséret). Rím nélkül valónak mondható háromsoros strófái 10, 6, 11 szótagból állnak, melyek az elsőben 5+5, a harmadikban 5+6 szerint válnak ketté.

Pap Benedek.

Pap Benedek nevével már Szegedi Gergely egyik zsoltárfordításának (234. l.) a versfőiben találkoztunk. Ennek a magyar zsoltárnak is az volt a sorsa, a mi többnek is, hogy a versfőkből kiolvasott nevet a szerzőének véltük. Szegedi nevének, az általa emendált 1569-dik évi Én. könyvben, szerzeményei felett álló kezdő betűi arra a zsoltárra nézve kétségtelenné teszik, hogy az Pap Benedek nevére, de nem általa szereztetett. S mivel ez a körülmény arról is tanuskodik, hogy a két énekszerző egy időben s

mindenesetre jó viszonyban is élt egymással: szerzeményeiket egymás mellé helyeztük.

Pap Benedeket, mint kassai polgárt, ha nem tanácsnokot, ifj. Kemény Lajosnak rendkívűl becses közleményei egyikében láttam említtetni, sajnálatomra azonban az illető helyet most idézni nem tudom. Ugyancsak tőle s Révész Kálmántól nyertem a kassai Stadtbuchból azt az adatot, mely szerint: *Anno 1564. Benedictus Pap arestat domus et omnia bona mobilia seu immobilia Michaelis Sibenburger ratione fl. 237;* valamint a következőt is: *Anno 1579. Én Paap Gábril, az én Tisztelendő Vramnak és Attyámnak ez világbol kimult és elnyugot Paap Benedeknek Kassay Polgárnak fia, ki születtem Vasantho Margitt asszony anyámtol stb.*, mint az atyai hagyatékon osztozkodó örökösök osztálylevelének kezdetét. Szegedi zsoltárának kezdő betűi és ez a két adat sejteti velünk, hogy Pap Benedek azok közül a kassai polgárok közül való lehetett, a kikre Szegedi Gergely egyházi beszédei annyira hatottak, hogy őt minden áron kassai magyar pappá kivánták tenni. Ilyen jó indulat vagy barátság viszonzása volt Pap B. nevének a zsoltárversekbe szövése. Azt, hogy Pap Benedek nemcsak buzgó, hanem tanult tagja is volt a kassai protestáns gyülekezetnek, mutatja ez a két ének, melyek elseje egész nevét, másodika pedig egy betű híján csak keresztnevét tünteti elő a versfőkben. A nyelv és tartalom annyira egyező, hogy a névnek nem teljes kiírása miatt sem különíthettük el ezt amattól s nem tulajdoníthattuk más szerzőnek. A mindkettőben nyilvánuló vallásos lélek kesergő panaszát eléggé igazolják a reformáczió kezdetével Kassán támadt mozgalmak, az azok elnyomására tett intézkedések, a folytonos surlódások s országos veszedelmek. Nyelvök, verselésök, sok, abból a korból maradt énekénél különb, erő, tömöttség tekintetében pedig kevés múlja felül ezeket.

Szerzőjük életéről talán még több adat is fog előkerülni; a fentebbiekből látjuk, hogy 1579-ben már nem élt.

I. *Bánja az Úristen stb.* A mint a czím is mondja, nem egy, hanem két zsoltár fordítása áll előttünk. Born. Ék. CCXXXIIII. levelén így találjuk együtt a kettőt, a mint szövegünkben is adtuk, de ugyanott a CCLVI. levélen külön is megtaláljuk a 81. sortól kezdődő XXVII. zsoltárt. Így külön jutott ez be Gönczi Ékvébe s tartotta fenn magát a ref. Ékkben 1808-ig. Megvan a Decsi-c. 40. lev. — gr. Kuun-c. 28. lapján. — Az első feltünt Balassa Bálintnak, a ki *Csókolván ez minap az én szeretőmet* kezdetű énekét ennek a nótájára szerezte, és pedig úgy, hogy a Pap Benedek által

harmadik sorban elvétve alkalmazott középrímet minden strófában megtartotta.

3. sora azonos Szegedi István *Szánja az Úristen* kezdetű énekének 3. sorával s mivel ennek első sora: *Bánja az Úristen* mintegy amaz utánzásának látszik, nagyon elfogadhatónak kinálkozik az a vélekedés, hogy Pap Benedek, Szegedi éneke nyomán, tehát 1566 után szerezte a magáét. (V. ö. az arról mondottakat a 287. lapon.)

49—52. sora emlékeztet Gergely deák Siraloménekének kezdetére (I. k. 28. l.).

II. *Bánat miatt stb.* Szintén Bornemiszánál találjuk a CCXXVI. levélen. Battyáni Orbán énekét, melynek nótájára szereztetett, lásd a IV. k. 53. 293. l.

Barát István.

Ezt a nevet, mely a versfőkből olvasható, Kolozsvár városának egyik előkelő polgára s 1557. és 1561. években bírája, viselte, kinek Kata nevü leánya, Dávid Ferencznek a nagy eszű s tudományos és viszontagságos életű papnak s püspöknek volt felesége, a kitől azonban elválasztatott. Barát Istvánnak több éneke nem ismeretes. Ez a 69. zsoltárnak lehető legszabadabb paraphrazisa, a mennyiben abból az elején s végefelé található egyes szavakon s egy pár hasonló gondolaton kívűl semmi sincs. Nagyobb része az evangyeliomi dogmák s mondatok versbe foglalása, mely versek, tartalmukhoz képest eléggé folyékonyak, az egész pedig vallásos szellemével beillik a vele egykorú énekek sorába. Bizonyítja ezt kedveltsége, a melyben részesült.

Megvan: Born. Ék. CIX. l. — 1590. Ék. 100. l. — 1593. Ék. 331. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Decsi-c. 14. l.

Nagyfalvi György.

A Nagyfalvi nevet két énekszerzőnk viselte: György, az idősebb, Gergely, az ifjabb. Mindkettő Erdélyt mondja lakóföldének akkor, a midőn énekét szerezte; mindkettő megjelöli az időt, melyben, vagy melynek eseményét versbe foglalva éneket írt. Ez az időjelölés harmincz évre terjedő közt mutat, a mi azzal összevetve, hogy Gergely jóval azután még Magyarországon folytatta életét, azt

a következtetést is valószínűvé teszi, hogy a két énekszerző apa és fiú volt, t. i. Gergely, Györgynek a fia. Itt az apával van dolgunk, a ki 1557-ben Bánfiak Hunyadján, Kalotaszegben foglalta versekbe Kain és Abel históriáját. — Gergely éneke ismeretlen. Hegedüs István hívta fel rá a figyelmet *(Irodtört. Közl. I. 403. — III. 40. l.)*, de még eddig nem került elő. Tárgya a Báthory Zsigmond által Moldva ellen intézett hadjárat volna, a mint azt a szerző maga írja Baranyai Decsi János Commentárjai X. decasának ama másolatában, melyről Kovachich ezt a decast közzé tette *(Scriptores Rerum Hung. minores II.)*. A másolat 3. fejezetének végére ugyanis ezt írta: Haec memini, quando gesta sunt; sed omittit Stephanum Tholdi et Moysen Székely, quorum consilio et virtute res ea praecipue gesta fuit, quod et *carmine* in Transylvania celebravi. *Gregorius Nagyfalvi.* — Kovachich így ad számot a kiadott kéziratról: Ex apographo coaevo, ut videtur Gregorii Nagyfalvi, a Michaele Doka iudice nobilium Comitatus Posoniensis mecum communicato desumta. *(Előszó XXXI. l.)* — Az «in Transylvania celebravi» kifejezés arra mutat, hogy a jegyzet írásakor N. Gergely már nem lakott Erdélyben. Ha ő csakugyan Györgynek a fia s ha mint apja, ő is bánfihunyadi lakos volt, akkor talán Bánfi-Hunyadnak 1600-ban történt elpusztítása után menekűlhetett Magyarországra. (Szamosközy IV. 117. l.)

György éneke a m. n. muzeum könyvtárában őrzött Poëmatia Hungarica czimű XVII. századi kéziratos kötetben maradt fenn (15. sz.). Nyomatott példánya mai napig ismeretlen. A 4+4+3 sorokban írt négysoros strófák, Kain és Ábel történetét el nem nyújtva, ügyesen szőtt párbeszédekkel élénkítve, természetes nyelven adják elő. Az erkölcsi intés hasonló rövidséggel csak egy pár versszakba van foglalva. Az egészből arra következtethetünk, hogy György deák vagy gyakorlott énekszerző volt, bár több énekét nem tudjuk is felmutatni: vagy ép érzéke volt ahhoz, hogy az előadásban és kidolgozásban a kellő mértéket és arányt szem elől ne téveszsze. Ha e tulajdonok az apáról a fiúra átszállottak s ez azokkal — a mint Baranyai Decsi művének másolásából sejthetjük — történetírói tanúlmányt s érzéket párosított: akkor Gergely történeti énekének elveszését nagy veszteségnek tarthatjuk. Bárcsak ez a vélekedésünk is ösztönül szolgálna arra, hogy a veszendőben levő Carment kutassuk, míg megtaláljuk.

Az a Gregorius Nagifalvy, a ki a váradi egyházmegyéből (Varadinensis Dioecesis) 1599-ben a római Collegium Germanico-Hungaricum növendéke volt, nem lehet az énekszerző, mivel ennek 1599-ben jóval idősebbnek kellett lenni 20 évesnél, holott az oda felvett növendékeknek «mintegy 20 éveseknek» kellett lenni. *(Frankl, A haz. és külf. isk. 281., 283. l.)*

Vilmányi Libécz Mihály.

Benczédi Székely István és Károlyi Gáspár együtt voltak a gönczi reformált egyház papjai még 1563 végén is. Székely deczember 5-én, Károlyi pedig 9-én kelt levélben ajánlja a kassai tanácsnak segélyezés végett Szamosfalvi András szántói és Károly Miklós tállyai rectort, a kik külföldi egyetemek látogatására indultak. *(Tört. Tár 1889. 604. l.)* Székely, már mint «veteranus ecclesiae filii Dei minister» írja alá a maga — ki tudná megmondani hányadik ilyen tartalmú — levelét. Talán az utolsót, mert későbbi időből, legalább eddig, semmi íratot sem ismerünk tőle. Korábbi pártfogoltjai egyike bizonyosan Vilmányi Libécz Mihály volt, a ki 1558 őszén, a még abban az évben feloszlott krakkói magyar bursának utolsó előtti tagjaul, mint ‚Michael Libocz Wylmanus' íratott be a Regestrumba. Reá bízhatta a maga Chronica-jának kéziratát, hogy vigye Krakkóba, a nyomtatásra ügyeljen és korrigálja, mert tőle való a latin vers, a mely Németi Ferencznek a Chronica czímlapja hátulján álló czímeréről szól, ő írja az ajánlást követő latin verset, melynek czíme «In Chronologiam reverendi in Christo patris ac domini Stephani Siculi, verbi Dei ministri in Göncz. Micháél Lybecz á Wylmań»; — valamint az erre következő «Corrector pio Lectori» czímű itt közölt magyar distichonokat és «Deakvl vgan azon» czímmel ezek latin fordítását ekképen:

Hos qui Pannonica legerit de gente libellos,
Gaudeat, et grato iure favore probet.
Cum videat Chronicon patriæ sub nomine linguæ,
Et rerum seriem, et tempora prisca dare.
At si conspiciat librum noua forte sonare
Nomina, Pannoniis vix celebrata viris:
Protinus hic repetat Siculos ab origine prisca,
Quos penes est patrii regula vera soni.
Illinc ergo petat nostri paradigmata libri,
Scribendique habeat hac ratione modum.

Vilmány, Abaúj vármegyének ma is gönczi járásához tartozik s az onnan származott Libecz vagy Libécz (Bod, Athenas) Mihály

a gönczi iskolában Székely István vezetése alatt tanúlhatott, majd épen úgy, mint Szamosfalvi és Károlyi M., néhány évi rectorkodás után mehetett Krakkóba. Mikor tért vissza s mi volt itthon foglalkozása ? későbbi kutatás derítheti fel.

Nem hibátlan distichonairól Rajnis, Sándor István, Szombati János és Virág Benedek után Toldy Ferencz emlékezett meg «A deák szabású magyar versek története» cz. értekezésében s nevezetesnek találta benne az utolsó sorban előforduló elisiót.

Névtelenek.

Az itt következő három éneket Thallóczi Lajos a zay-ugróczi levéltárban találta. A III. alatt az 1558. évszám olvasható az eredeti kéziratban; a többi szintén 1560. előtt íratott le, azért ide kellett őket igtatni.

A **CXXVII. Psalmus.** Megvan: 1566. Ék. 96. l. — 1569. Ék. 65. l. — Csonka Ék. 74. l. — 1579. Ék. 62. l. — Born. Ék. CXXIII. l. — 1590. Ék. 73. l. — 1593. Ék. 213. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Első unitárius Ék. 391. l. — Második unit. Ék. 652. l.

Úgy az 1566. Ékben mint Bornemiszánál ez áll fölötte: Nótája: *Siralmas énnekem stb.* Ez pedig Bornemisza Péternek az éneke, mint a VII. kötetben látni fogjuk. Megjegyzem, hogy a versfőkből MVCsE olvasható ki. Born. Ék. CCXLVIII. levelén is van egy *Mikor meggondolom* kezdetű ének, melynek versfőiből meg MVTS jön ki. Ha ezt a két éneket Baranyai Pál (de MVCHE) énekével vetjük össze *(II. k. 261. l.)*, majdnem hajlandók vagyunk egy szerző művének tartani, pedig könnyen meglehet, hogy ebben a kettőben véletlenségből kerültek úgy össze a versfők, hogy Baranyai előnevére emlékeztetnek.

A három sorból álló strófákban az első és második (6+6) sor rímel, a harmadik (6+7) refrain.

A **Hálaadás** megvan: 1566. Ék. 6. l. — 1569. Ék. 147. l. — Csonka Ék. 156. l. — 1579. Ék. 134. — Born. Ék. L. l. — 1590. Ék. 194. l. — 1593. Ék. 4. l. — Gönczi Ékvén át a ref. Ékkben 1808-ig. — Első unitár. Ék. 465. l. — Második unit. Ék. 643. l.

Úgy látszik, hogy ez az egyszerű, dogmatikus tartalmú ének a reformáczió első éveiből származott s talán régiségénél, könnyen érthető világos mondatszerkezeténél, artikulált sorainál fogva

közkedvességben tartatott s használtatott. Négysoros egyrímű strófái 4+4+3 tagú sorokból állanak.

Az Commvnícáláskor való isteni dicséret megvan: Huszár G. 1574. Ék. — Born. Ék. XLVIII. l. — 1593. Ék. 110. l. — Ács M. Zöng. m. kar 113. l. — Ezekben az Ékkben semmi nyomára sem találunk annak, hogy mikor s ki által íratott. A zay-ugróczi levéltárban talált kéziraton, ennek a végén áll az 1558. évszám. Ebben a kéziratban nincs meg az egész ének, csupán a 25—36. és a 65. sor. Ezután ezek a sorok következnek:

Bűnnek bocsánatjáról bizonyos legyünk,
Minden hitetlenségtől már elszakadjonk,
Hogy örökkén az Jézussal uralkothassong.

Ezután következik az 57—60. sorbeli doxologia.

Az ének eredetére a következőket jegyezzük meg:

A «de coena Domini» czimű, *Jesus Christus nostra salus* kezdetű hymnust Huss János írta. A reformátorok közül különösen kedvelte Luther, a ki *Jhesus Christus unser Heiland* kezdettel németre fordította elég szabadon, a mit a fölötte álló czím így fejez ki: S. Johannes Hussen lied, gebessert. Ugyancsak Luther egy három strófából álló husvéti éneket is írt, mely szintén ezzel a sorral kezdődik. E kettőn kívül is van még ily kezdetű német ének. Luther, azt lehet mondani, csak az első strófában ragaszkodott a latin eredetihez. Mivel a német ének egy pár sorában erősen ki van fejezve Luthernek az úrvacsoráról hirdetett tana, a német reformátusok épen úgy nem fogadták el, mint a hogy a magyar ének nem juthatott be a váradi és debreczeni (Szegedi-, Gönczi-féle) énekes könyvekbe. Huss éneke 10, 9 és 7 strófás variansokban maradt fenn. Lutheré 10 strófából áll; míg a magyar 15 strófára terjed. Ez épen úgy nem ragaszkodik Huss latin énekéhez, de míg Lutheré a jól használt szabadság által ügyes szerkezetű, egységes szerzemény, addig a magyar ének az úrvacsora szereztetésének majdnem szószerint beékelt történetének *(17—28. sor)* előadásával és a tartalom némely részeinek ismétlése által hosszadalmas, szétváladozó szerkesztmény formát mutat.

Az 1. soron kívül, Huss szövegére emlékeztet a 33. sor Hussnál: Non es panis, sed es Deus etc. 37 sorral összevethető:

Caro cibus, sanguis vinum,
est misterium divinum.

A mi a verselést illeti, az egyenetlen, darabos, több helyen prózává laposodik, úgy hogy a szerző még a rímről se gondoskodik. A sorok szótagszáma hol több, hol kevesebb, a sormetszet hol van, hol nincs.

Dícséret. Bornemisza után közöltük szövegét, a kinél Németi Ferencznek a LXXVII. zsoltárból, ennek a nótájára készült éneke után «*Más dicséret, azon rendbeli dologról*» címmel olvasható. Azóta előkerült régibb énekeskönyveinkben is megtaláltuk, mert megvan: 1566. Ék. 181. l. — 1569. Ék. 189. l. — 1579. Ék. 164. l. — Born. CXII. l. — 1590. Ék. 229. l. — 1593. Ék. 248. l. — Miért maradt ki a későbbiekből? nehéz rá okot találni, ha csak azt nem, hogy ez is úgy tekintetett, mint a 77. zsoltár fordítása, de a melynél, az ennek nótájára Németi Ferencz által szerzett ének, az eredetihez közelítőbbnek ítéltetett s ezért a zsoltárok közt ez állíttatott a 77-dik szám alá, míg ez az 1559-ből származó szöveg *Optima Cantio* czímen egy darab ideig a többi énekek közt szerepelt, azután pedig végképen elmaradt. A Bornemisza által neki adott czím s a kettőnek egymás mellé sorozása is arra látszik mutatni, hogy csakugyan a 77. zsoltár fordításának tartatott. Ez természetesen csak oly tág értelemben veendő, mint a zsoltár-paraphrasisok legtöbbnyire, mert ebben a bűnbánatinak mondható énekben is annyi a zsoltárból ki nem magyarázható fogalom és keresztyén dogmatikus elem, hogy szerzője is e miatt hagyhatta el a végső sorokban a Dávid szerzőségének megemlítését.

23. sor az 1566. Ékben így hangzik: *Ennél nagyobbal szerettél.*

25. s. u. o. *Elküldéd te igéreted,*

40. s. u. o. s 1569. Ékben: *Isten ellen viaskodám.* Ez után a sor után az 1566. és 1569. Ékben ez a Bornemiszánál s szövegünkből is hiányzó strófa következik:

Reám jöve nagy haragja,
Lelkemben megnyomoríta.
Egésségemben megronta,
Nagy sokképen ostoroza.

A *nagy sokképen* szó mutatja, hogy Bornemisza ezt másolta s alakította a 40-dik sor helyére, átugorván a 40. sort s a kimaradt strófa három első sorát.

83. s. 1566. Ékben: *Mi még térhetsz azt gondolni.* — 1569. Ékben: *Mig megtérhetsz* stb.

85. s. 1566. Ékben: *Nem lehete elhalgatnom.* — 1569. Ékben: *Nem lehető elhalgatnom.*

95. s. 1566. 1569. Ékkben: *Ne veszesd el.*

98. s. 1566. Ékben: *Szent fiadert meg értenyek.* — 1569. Ekben: *Szent fiadért megérteni.*

116. s. 1566. 1569. Ékkben: *Krisztust vallja csak hitében.*

A 4+4 sorokból szerkesztett ének nyelve élénk, jól folyó, verselésbeli ügyességre mutat, bár a szótagszám olykor-olykor megszaporodik.

Menyegzői vers. Ez ismét a zay-ugróczi levéltárból való s a fentebb közölt három darabbal egy korban másoltatott le 1560. előtt. Hihetően valamely hosszúra nyúlt menyegzői jó kívánságnak a kezdete, a mit a «satöbbi»-vel végződés is gyaníttat. Utána következik a másolatban Batizi András *Jámbor házasok* kezdetű Cantio de matrimoniojának négy első sora *Az házasságról* czímmel, a mi után szintén *etc.* áll.

Onnan való még ez a Szkhárosi Horvát András írásmódjára *(II. köt. 228. l.)* emlékeztető Epigramma is, szintén 1560 előtt feljegyezve:

Angyalnak tetszik az ember ha véle szóllasz,
De ha meghányod veted magadba, látod őtet hogy ravasz,
Dolgaiba változandó mint az tavasz,
Titkon téged úgyan megmar mint az nagy kuvasz.

Ezután folytatva ezek a latin versek következnek:

Vide a Deo gratus
A toto mundo semper tumulatus
Crimine purgatus
Ex semper abire paratus.

Escas præsentes
Benedicat Deus et hostes
Et potum servorum
Benedicat Deus alme triunus
Et reliqua munera
Benedicat Trinus et Unus.

Domine Deus pater Coelestis
Agimus tibi gratias,
Qui nos semper satias
Per manus rusticorum
Per omnia sæcula sæculorum
AMEN.

Békési Balázs.

Dr. Nagy Sándor, a korán szerencsétlen véget ért szép reményű ifjú tudós már foglalkozott Békési Balázs kilétének felderítésével, midőn a Philol. Közl. 1885. évi folyamában (155. l.)

a muzeumi kéziratos kötet több darabjával együtt az ő énekét is közzé tette. Az addig ismeretes adatok alapján az látszott előtte valószínűnek, hogy ez a Balázs deák Békési, egy azzal a vitéz Balázsdeák Mártonnal, a ki a gyulai vár védelmében annyira kitűntette magát, hogy Istvánfi és Pethő Gergely, nevét és vitézségét feljegyzésre méltónak ítélték. A különös családi név révén tovább menve, a szintén XVI. században élt Balázsdeák Istvánt Márton fiának gyanította Nagy Sándor, de azzal az óvatossággal, a mely a csak sejthetőt korántsem akarja bizonyos tényképen tekintetni. Véletlenségből az történt, hogy Nagy Sándor czikkével egy időben, szintén 1885. elején jelent meg a gróf Károlyi Oklevéltár harmadik kötete, 1887-ben pedig a negyedik, melyben a Balázsdeákokat illetőleg nevezetes adatok foglaltatnak — legalább Márton vitéztől kezdve. Ott van I. Ferdinándnak Pozsonyban 1563. november 15-én kiadott levele, melylyel Balázsdeák Márton gyulai vitézt testvéreivel s rokonaival együtt nemességre emeli, czímert ád neki (közölve a czímer is). A levélben ismételve csak testvérek s rokonok említtetnek s ebből megállapítható, hogy Márton gyermektelen volt. A testvérek sem említtetnek névszerint, de abból a két körülményből, hogy a czímeres levél a gróf Károlyi levéltárba került és hogy Károlyi Mihályné Segnyei Borbála anyja Balázsdeák Borbála (Segnyei Miklósné) volt, bizonyosnak látszik, hogy Mártonnak Borbála és István a szintén jeles vitéz, testvérei voltak s a czímeres levél gondja viselése, Márton halála után, jogosan és legközelebbről őket illette. Balázsdeák Borbála leánya Károlyi Mihályné 1618-ban már férjével együtt a róm. kath. vallásra tért *(gr. Károlyi okl. t. 4. k. 205. l.)*, mig Balázsdeák Jánosról, hihetően István fiáról, ez olvasható a nagybányai ref. egyházmegye jegyzőkönyvében: «Anno Domini 1654. Adott Istenhez való buzgóságtul viseltetvén Nagy-Bányán lakozó Balasdeák János uram egy ezüst fedeles kívül-belöl aranyos poharat a magyar-kékesi ekklesiának».

Márton, a ki 1563-ban mint vitéz katona nyeri a nemességet, 1559-ben sokkal inkább hivatásának élt, semhogy Sodoma és Gomora veszedelméről szerezhetett volna éneket. Arra pedig, hogy ha csakugyan ő írta volna az éneket, semmi oka sem volt, hogy keresztnevét elhallgassa s magát a versek fejében így nevezze meg: BALAS DEIAK BEKESII ZERZE GIVDAN EZ ENEEKET. — Nem ő tehát, hanem minden valószínűség szerint az ő Békésről származott atyja, a családnak nevet adó Balázs deák írta ezt Gyulán, meglehetős öreg korában.

A Genesis 17., 18., 19. részének tartalma van egyszerű, 12 szótagból álló rímelt sorokba foglalva, melyekből négy alkot egy versszakot. A «Secunda pars» első s harmadik utolsó strófájából gyenge intés hangzik talán a gyulaiakhoz, a hol a folytonos hadi állapot sok minden erkölcsi romlásra mutató jelenséget idézhetett elő, a melyek láttára a jó Balázs deák pennájához nyúlt, hogy Sodoma, Gomora elkerülhetetlen sorsára figyelmeztesse lakostársait.

A 101. sor *De* helyett *Lam-mal* kezdődhetett s akkor a versfőkből Gyudán helyett Gyulán olvasható.

Pótlék.

Az 1566. évi váradi énekeskönyv 160—165. lapján olvasható egy, eddig merőben ismeretlen ének, a melynek, mivel 1555-ben szereztetett, ebben a kötetben van helye. A könyv később fedeztetett fel, mint az e kötetben foglalt szövegek kinyomattak, annál fogva az időrendi sorból kimaradt. Helyesnek véltük mégis, hogy itt szorítsunk neki helyet, a hol kortársaival együtt könnyebben feltalálható s összehasonlítható, mint valamely más kötetben, későbbi korból származottak közt.

Micsodás az fesvény ember,

itt megirattatik.

Csuda dolgot beszéllenék ha meghallgatnátok,
Ha érteném bizonyára, hogy nem hallgatjátok,
Beszédemet úgy én velem ti elhagyatjátok.

Im elkezdem beszélleni, kérlek hallgassátok,
Ha gonoszra én tanítlak, bátor ne higyjétek,
Azért szóllok igazságot, hogy ti elhigyjétek.

Nagy dolog ez ammit mondok én tőlem, higyjétek,
Mert csuda vad, kit különben meg nem esmérhettek,
Ez énekből, mi légyen az, ha meg nem értitek.

Azon kérlek, magatokat ez vadtul ójjátok
Mert ha megmar, ű oly mérges, mind el kell vesznetek,
Tulajdon természetirül így megesmeritek.

Lágy ő teste, de én szemét nem tudom ha vagyon,
Mint macskának vagy bagolynak, olyan szeme vagyon,
De ezeknél mind tüzesebb szemefénye vagyon.

Az ő szája mindenkoron csak eltátva vagyon,
Bele valót úgy kandácsol, ha valaki viszen,
Meg sem rágja, mindjárt nyeli, ki mit neki viszen.

Ennek nyelve mint egy kénkő olyan tüzes vagyon,
Mert ő néki mindörökké szomjúsága vagyon,
A folyóvíz mossa nyelvét s mégis szomjuhon vagyon.

Szája, foga mint éles tőr, néki olyan vagyon,
Az farkasnak ő fogánál élesb foga vagyon,
A mit kaphat mindjárt falja, mert nagy éhen várja.

Téstova ő csak búdosik, szárnyas lába vagyon,
Ugyan repűl, ő úgy siet a hol haszon vagyon,
Olyan helre, hol nem kaphat, nem örömest megyen.

Gyakran szemlél embereket, mind elnyeli őket.
Strucio hasa, ő mindjárást megemészti őket,
Mint ez madár vasat eszik, úgy az embereket.

Reggel s estve mindenkoron szövétnek kezében,
Világánál az setétben igen gyorsan mégyen,
Egyiránt fut földen, vizen, mind télben s mind nyárban.

Ellensége nagyobb nincsen ammint a szegénység,
A nevét is mihelt hallja, elüti az nehézség,
Halálra fél ez undok vad, ebben hogy ne essék.

Győlöli ő a holott jár az zörgést, csattagást,
Csak fának levelét(öl) is megíjed mindjárást,
Az hamissan gyűlt prédában félti az kárvallást.

Olyan távul ha tekinted mint szintén az szamár,
A mely hátán nagy teréhben hordoz drága marhát,
Mindazáltal hitván füvel telti be az hasát.

Rendtartása olyan vagyon, ammint a békának,
Soha nem mert enni adni az veszött torkának,
Mert majd elfogy, azt gondolja, nincs több nyavalásnak.

Ingyen ütet vendékségben ha ki elhívándja,
Az ételből három ember ott őt meg sem dúlja,
De azután az szegény hast csak szagával tartja.

Ugyan szintén csak nem egy vagy a szántó barommal,
Ki igyen sok munkát teszen együtt gazdájával,
De ő véres munkájának más telik zsírjával.

Semmi hasznot ő éltében csak egy szálat sem tött,
Ha mikoron meghalhatott, jobbat annál sem tött,
Akkor mégis papnak, diáknak, barátnak hasznot tött.

Az örökös ő utánna telik marhájával,
Gazdagon él nagy fesvényen gyötött jószágával,
Síppal, dobbal kéméletlen költi barátival.

Attul szegénb ammennyivel több marhája vagyon,
Ennyi nagy sok nyavalája a bévségtül vagyon,
Mennyországba hogy nem mehet, csak egy héjja vagyon.

Szárnya vagyon jobb kezébe, egy kő bal kezében,
Ammint repűl mennyországra szárnyas jobb kezével,
Mindannyira vonyatik le nehéz bal kezével.

Immár ennyi sok beszédből hiszem érthettétek,
Ezt az vadat, kit megmondék, megesmerhettétek,
Én nem kétlem, ilyen vadat ti es hallhattatok.

Megmutatni ujjaimmal itten nem akarom,
Nem sok napja, minapon is egygyel szembe voltam,
Ójj meg Isten, hogy ezeknek kezekben ne essem.

Ez oktalan undok vadat fösvénségnek hijják,
Megesméred mert magyarul őt fösvénnek hijják,
Az Istennek jó fiai, ördög törének hijják.

Ódd magadat, hogy ne kívánj ilyen gazdagságot,
Nehéz lészen mennyországban — higyjed — bémenésed,
Mert két úrnak hogy szolgálnál, soha nem teheted.

Ha holtodig elég neked ammit Isten adott,
Vedd jó neven mindennapi kenyeret ha adott,
El kell veszned hogyha kévánsz ilyen gazdagságot.

Tudod nyilván, mezítelen jüttél ez világra,
Mind elmarad, semmit nem viszsz az örök világra
De jobb volna, hogy ruháznád az nyomorultakra.

História egy királról bizonynyal beszélli,
Valamit tapaszt, arany legyen, Istentül azt kéri,
História ezt az királt Midásnak nevezi.

Önni király az kenyeret mikoron kévánja,
Hogy tapasztja, am aranynyá Isten változtatja,
Rettenetesen kelleték éhhel meghalnia.

Büntessen meg az Úristen ilyen fösvényeket,
Ez világon kik eleget soha nem gyüthetnek,
Tantalusnak nagy kénjával ezek büntessenek.

Irva vagyon büntetések az sok fesvényeknek,
Tantalusnak nagy kénjában ezek részesülnek,
Ajakok alatt folyóvíz fut, de szomjúval halnak.

Elhagyjátok, én azt mondom, az nagy sobrágságot,
Jól esmérlek kik űzitek az nagy fösvénséget,
Mast nem bántlak, de megmondlak másszor, ha nem tértek.

Ez éneket Döbröczömben valaki szörzötte,
Versfejekben az ő nevét de ő felvetötte,
Fesvényekről ötvenötben nagy örömmel írta.

A versfejekben ezt olvassuk: CsINÁLÁ EZT GREGORIUS AASlMEOHTHEöBIEE. A Gregorius után talán *a Simeo* (Simon, Simonyi ??) lenne az olvasandó név, sőt Sasi, Tasi vagy Vas nevet is gyaníthatnánk, ha ugyan Gergely mester a maga családi nevéről is akarta volna tudósítani az utókort, a mi nem bizonyos. Valószinű, hogy ez a Gergely, Dézsi András után és Szegedi Gergely előtt volt debreczeni scholamester. Énekének tárgya ugyanaz, a mit tíz évvel elébb, 1545-ben Szkhárosi Horváth András is megénekelt Az Fösvénységről czím alatt (*II. k. 187. l.*). A két ének összehasonlításából nem következtethető, hogy Gergely mester ismerte s utánozni akarta volna Szkhárosi énekét; de ha ismerte, akkor csak elismerés illeti azért, hogy önálló tudott lenni s azon volt, hogy újat mondjon, más képekkel, hasonlatokkal tegye nevetségessé s gyűlöltté a fösvénységet, mint Szkhárosi, a ki jóformán

mindazt felhasználta énekében, a mi a bibliából a tárgyra felhozható. Gergely mester — bár rövid moralizálása közben — szintén használ egypár bibliai locust (*79. 80. sor*), inkább csak képírója akart lenni a fösvénynek. Képírása képzelő erővel megy végbe; pár vonása nincs egészen kigondolva vagy kidolgozva s e miatt az egész alak egypár helyén hézag látszik, de a többi annál természetesebb és találóbb. A Fösvénység rajzát nem Szkhárosiéról másolta, de a modor kétség nélkül Szkhárosié, a mint azt ennek egyéb énekeiből is ismerjük. Mesterének nem tehetségtelen tanítványa.

A versforma is megegyez Szkhárosi, Pál érsek levelére való feleletének verses alakjával: 4+4+4+2 tagú sorok alkotják háromsoros egyrímű versszakait (*II. k. 214 l.*).

SZÓMUTATÓ.

agné 22. 24. 25.
ál ajtó 96. 135. — út 221.
áldomás 20. 197. 204. 220.
alit 56. 57. 126. 131. 163. 165. 314. 289.
állat (meg-) 201.
álmékod-ik, -ás 93.
ámélkodik 173.
ammár (*immár* párja, mint imide-amoda) 265.
asszonyember 12.
asszony házas 52.
ajándékon 213

bakfark 24.
bamol (el-) 175.
barom-kép 29.
bátor 12.
bocsánatlan 120.
botol (meg-) 248.
bőrhas 29.
búcsut ad 155.
burét (el-) 199.
burul (bé-) 84. 174.
búskodik 201.
búsolkodik 116.
búsúlat 146.
buzgóságos 216.

csattagás 38. 386.
csitkó 10.
csöppent 38.
cziffrás 110.

degeneg fa 83. 319.
derczésség 27.
dolog, isten dolga, urak dolga 11.
döglött 180.
dögös 180.
döllyes 110.
döllyesség 108.
dúl (meg-) 387.

ebagné 22. 30.
egyemben 54.
elejeket vevék. 24.
elöl vesz 228.
említet 72.
es 12.
eset 52. 55.

fel szél 144.
fene bün 195.
fertezik 75. förtözik 199.
fejtözik (ki-) 200.
fogyat 11.
folyamás 186, 255.
folyamik 20. 88. 94. 121. 135. 145. 224. 245.
forgódó 27.
fottig 95.
fúal 40. -kodik 234.
futamik, meg- 11. el- 211. 268.

guggol (meg-) 108.
gyakor 209.
gyakortább 209.
gyaporodás 116.
gyóttat (fel-) 35.

gyömelcs 116.
gyülést titet 34.

ha 98. 220.
haczoka 70.
hadakozat 131.
hagyigál 34.
hajdogál 9.
hajlódoz 117.
hamarság 13.
hancsár 58. 60.
hasznotlan 24.
hevejtőzik 120.
híl=hívél 203.
hitvánkodik (meg-) 142.
holdá kelve 67. 314.
holdul, bé- 11. el- 155.
holdulás 11.
holval 98.
hütös 71.

idésb 24.
idő mulatság 146.
igy (ügy) 52.
igyeneskedik 61.
íjjes 34.
iktat (ki-) 59. 60. 63.
ildez 25.
íltet (fel-) 29.
irégység 13. 56.
ismég 117.
itok, étek-itok 10.

jártatik 247.
jelesben 51. 56.
juhok feje 11.

kaczola 10.
kalangya 247.
kandácsol 388.
kazdag-ság 51. 54. 55. 118.
kavor 147.
kedvedént 19.
kelletik 218.
kérkedség 57.
késődik 166.
kettősével 10.
kettő vág 172.
kicsinded 62.
kível 168.
kopcsol 200.
koppad (meg-) 174.
korosként 52. 56. 61. 69.
könyörget 53.
kőszív 10.
köt (fejére-) 60.
követ 51. 52.
következés 67.
következni 67.
kullag (el-) 109. 195.
kurta német 139.

langalló 121. 129.
látván 30. 295.
lelettetik 82.
lél = levél 203.
leseskedik 221.

maga 23.
men (meg-) 26. kimeny 10. 88. 182.
mennyütő kő 119.
mindéltig 12.
minem 52. 122. 125. 249.
mondoz 132.
mordúlás 24.
morva 173.
mulatság 59.
múlik (el-által) 62.

nehezel reá 71.
nehézkes 10.
nézdegél 63.
nézél 127.
nézlel 65.
nyakazó 139.
nyaláb 65. 66. 163.
nyalábos 67. 69. 70.
nyomdók 98.

orczul 202.
oroszkodik (el-) 108.

öklel 55.
öklödöz 129.
ördög-forgató 126.
ördöngös 76.
öről (vmit) 139.
ött (ki-) 162.

pallér 213.
párd 212.
pompaság 108.

rablat 35.
reménkedik 121.
rökkent (el-) 249.
rutalmas 43.

sanyarúságos 197.
sápolodik 116.
sátánkodik 122.
sebes esső 141.
sebes harag 11.
sebes láng 91.
sebes taraczk 134.
seng (sing) -ni -ne 40. 89.
Simon biró 22.
sobrágság 388.
stempöl 167.

szakadkozik, el- 10.
szálat 10.
szálnyira 9.
szántalan 76. 92. 111. 165. 168. 223.
szaporó 235.
száraz halál 106.
szegik (le-) 82.
szénás (szénával élő) 264.
színy 128.
szívó (sivó?) 137.
szorgos 22.
szököllik 55.

szömes (szemmel, gabonával élő) 264.
szöpögés 105.

tagol (el-) 228.
taláud 343.
tanúság 11.
tapaszt 23. 388.
tekintél 68.
teremptő 52.
természet küvöl él 83.
tetem 40.
tisztet oszt 94. 144.
titk 23.
tolyatik (meg-) 158. 164. 175.
tusalkodik 116.

új látván madár 30.
új udvar 89.
úszol 139.
út-adás 40.

űdz 213.

vad-, madar-ászással 68.
vágati e h. vágatja 45.
vált 187.
változ, ki- 10.
vajudik 29.
vásútt 138.
veréb-megött kalangya 247.
verétöz 38.
veszekedik 219. 261.
vettem (e h. vetettem) 6.
vezér (*ige*) 20. 292.
véjadal 143.
véjtat 145.
véjvás 131. 134. 142.
visszátvon 82. 135.
visszhavonó 130.

zohogás 37.
zúgva-morogva 34.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Abádi Benedek 274.
Abauj megye 379.
Abdenágó 90.
Ábel 247. 378.
Ábrahám 41. 197. 265. 366.
Absolon 233.
Ádám 247.
Adrianus 184.
Agamemon 26.
Agistus 26.
Agrippa 34. 154.
Akhilles 111.
Albilacus l. Fejértói.
Alexander 111.
Ali basa 131. 146. 339. 344.
Alonzo Perez 276.
Alsó-Lindva 130. 150. 333. 345.
Amalek 213.
Amfiraus 26.
Amhát bég 133. 136. 341. 344.
Ananiás 168. — fia 181.
Antemus 132. 339.
Antiokhia 34.
Antiokhus 13.
Antonia vár 162. 166.
Aquinoi Tamás 297.
Arabia 184.
Arany János. m. 287. — László 310.
Arexes 184.
Aristoteles 111.
Armbruszt Kristóf 22—30. 292—295. — György, Margit 293.
Arménia 184.
Artes Tamás 149. 345.
Asmodeus 41.
Assiria 165.
Augusta 22. 30. Augsburg 293.
Augustus 153.
Azokor Albert 148.

Bablionia 89. 96.
Babolcsa 141. 145. 147.
Bagi Mihály 295.
Bakonyi Albert 275. 283.
Balázsdeák Márton, — Borbála, — István, — János 384.
Balogh Ferencz 284.
Balog István 149.
Bánfiak Hunyadja 252. 378.
Bánfi Ferencz. — János, — László, — Miklós, — Anna, — Gáspár 303—5. — Zsófia 346.
Baranya 277.
Baranyai Decsi János 378.
Baranyai Pál 380.
Barát István 245—6. 377. — Kata 377.
Bartsch, Germania 298. 331.
Bátaszéky Gáspár 149.
Báthory Zsigmond 378.
Bázel 280.
Bebek Ferencz 302. 305.
Becse 341.
Béda venerabilis 297.
Békés 276.
Békési Balázs 265.—9. 383—5.
Bekő Gergely 343.
Bél 96. 105. — papjai 97.
Béla király 53. 305.

Bellatus 120. 336.
Belléni Tamás 277.
Belzebúb 41. 122.
Beöthy Zsolt 299.
Beregszász 367.
Beremeni János 277.
Bersabé 204.
Beszterczebánya 300.
Béza Tódor 283.
Bihari Balázs 274.
Bindseil m. 274.
Boccaccio m. 306.
Bodó Ferencz 305.
Bogáti M. m. 301.
Bogykay Mihály 148.
Borbély Mihály 150.
Bornemisza Benedek 303. — Péter 300.
Borobás 42.
Borsod vármegye 295.
Brutus m. 301.
Buda 54. 64. 274. 301.

Campbell, m. 306.
Castaldó 275.
Cestemius Gallus 35.
Cestius Gallus 33.
Cestus 156.
Cezária 155.
Chrysostomus 41. 297.
Collegium Germanica Hungaricum 378.
Comestor Péter 297.
Cordatus 300.
Cornides-codex. 294. 299.
Creusa 26.
Cruciger Gáspár 274.
Csányi Akaczius 341.
Csereyné-codex 346.
Csermel Miklós 149.
Czegléd 274.
Czeglédi György 279.
Czibak Imre 300.
Czitedelle 115.

Dániel 129.
Dávid 29. 124. — király vára 166.
Dávid Ferencz 284. 326. 377.
Debreczen 369. 388.
Decs 280.
Dervis bég 133. 344.
Dézsi András 366.
Dobai András 296.
Doka Mihály 378.
Döbrentei Gábor 295.
Dsáfer vajda 278.
Dunlop-Liebrecht m. 307.
Duskás Ferencz 280.

Edelény 295.
Effrates 157.
Egyiptom 157. 184. 265.
Empedocles 111.
Eperjes 368:
Erdély 101. 132. 323. 378.
Erdélyi Bálint 149. 342.
Érdy-codex 298.
Érsekujvári-codex 298.
Eszéki István 280.
Éva 247.

Farahó 13.
Fecht m. 274.
Fegyverneki Balázs 279.
Fejér György m. 300.
Fejértói (Albilacus) János 293.
Feledi Lestár 301.
I. Ferdinánd 275. 292. 339. 343. 384.
Ferenczi Zoltán 333.
Fészem Gergely 149.
Florus 154.
Forgács Ferencz 293.
Fraknói 273. 292. 303. 367. 379.
Frigia 25.
Frisimeliga Ferencz. 120. 336.
Furia Albert 278.

Galilea 35.
Gallia 185.

Garázda Miklós 306.
Gebaldus 121. 336.
Gedeon 13. 213.
Genf 283.
Gessius Florus 33.
Giró Simon 137. 159.
Giskalon János. 157. 159.
Godfridus 185.
Gomora 265. 384.
Gonzenbach m. 308.
Göncz. 379.
Grassi 120. 336.
Gratianus decretumai 275.
Grynaeus J. J. 282.
Guth-Keled nemzettség 299.
Győri tört. és rég. füzetek 290.
Gyula 268. 273. 384.
Gyulai István 105—107. 323—4.
Gyulafi Lestár m. 326.

Haan Lajos m. 285.
Hagen m. 307.
Hagymássy János 148. 345.
Hahn, Griech. u. Allen. Märchen 312.
Hahoti Brigitta 343.
Haller Zsigmond 282.
Hasenberg János 293.
Haupt, Zeitschrift 298.
Hector 111.
Hegedűs István 378.
Heinrich Gusztáv 296. 299. 307.
Helena 25. 111.
Hellebrant Árpád 369.
Heltai Gáspár 108—112. 274. 323. 324—333.
Henyiczy bástya 137. 341.
Heródes 13. 27. 42.
Herodiades 27.
Herodium Mekerus 182.
Herrig, Archiv 298.
Hieronymus 297.
Hoemus 34.
Holofernes 12.
Höninger M. m. 281.
Horvát-codex 299.
Horváth Cyrill m. 298.
Horváth Gáspár 303.
Horvát Markó 132. 138. 139. 143. 277. 339. 343.
Horváth Mártony 143.
Hosztóty János 148.
Hrvatske nar. pjesme 312. — Stari pisci 313.
Huss János 381.

Jacoponus m. 328.
Jakab Elek m. 324. 325.
Jakab pattantyus 149. 342
Jakus (Kis) Lőrincz 291.
János Zsigmond 279.
Janus Pannonius 329.
Jason 26.
Jászay Pál 295. — m. 301.
Ibn Gabirol m 330.
Idumea 177.
Jeruzsálem 33. 153. 296.
Jézabel 42.
Ifjú Gáspár 148.
Ilio 25.
Joanna (papissa) 27.
Jónás 100.
Józsa barát 277.
Jozsafát 42.
Irodalomtörténeti Közlemények 378.
Istvánffi Miklós m. 340. s köv.
Judás 41. 127. 251.
Julianus 170. 185.
Julius 111.
Justinus kapu 163.
Juvenalis m. 294—5.
Izmáel 184.
Izsák 198. 265.

Kádas Péter 280.
Kain 41. 247. 378.
Kákonyi Péter 295.
Kállai János 301.
Kálmáncseh 277.

Kálmáncsehi S. Márton 367.
Kalotaszeg 252. 378.
Kanaán 265.
Kanizsa 139.
Kápolnay Márk 148.
Kaposvár 278.
Kapronczai Paulinus Péter 292.
Károly (V.) 22.
gr. Károlyi cs. oklt. 295. 384.
Károlyi Gáspár 379.
Károlyi Mihály, -né 384.
Karolyi Miklós 379.
Kassa 368.
Kasszander 55. 306.
Katona, Hist. Crit. 300.
Kemény Lajos ifj. m. 368. 376.
Kendi Antal 326.
Kendi Ferenczné 276.
Kerecsényi László 339.
Keresztúri János 291.
Keszi Gergely 281.
Kis héres János 145.
Kis kampó 276.
Kis karácson 263.
Kis kunság 273.
Kis (Jakus) Lőrincz 291.
Kyss Lőrincz 368.
Klitemnesztra 26.
Kolozsvár 274.
Komárom 301.
Kopácsi István 273.
Korlátkövy Péter 300.
Kovács György 149.
Kovachich m. 378.
Ködi Bálint 148.
Köhler R. m. 307. 331.
Könyv Szemle 333.
Körmöcz 300.
Körtvélyesy Pál 149.
Krakkó 273. 323. 379.
Krauss Fr. m. 294.
Kressling 300.
Kubinyi cs. levéltára 304.
Kubinyi György 302.
Kurta Koppán 187.
Laskó 277.
Leleszi convent 295.
Leskien, Littauische Vlksl. u. März. 312.
Lévai Katalin 276.
Libéczi Mihály 255. 379.
Liebrecht m. 307.
Lippa 273.
Lippai János 368.
Lippai Kristóf 275.
Loránt 64. 305.
Losonczi István 275.
Lóth 265.
Lucretia 111.
Lugossy-codex 296. 366.
Luther 274. 300. 329. 381.
Maczedoniay György 148. 345.
Mád 295.
Mádai Mihály 33—35. 295.
Madianiták 13. 213.
Mágócsi Gáspár 368. 374.
Magyar Hasszán 280.
Magyarország 180.
Magyar Tört. tár. 300.
Mahmud bég 278.
Makó 275.
Mambré 265.
Manasses 124.
Margit-legenda 299.
Maria, Eliezer leánya 172.
Martinuzzi György 274.
Massada 182.
Matathiás 160.
Mathusnay Tamás 304.
Máté deák 275.
Mátray Gábor m. 292. 315. 317. 321.
Mátyás (I.) kir. 306.
Medea 26.
Medgyesi Pál m. 282.
Megarensis 27.
Melanchton 274. s. köv.
Melius Péter 279. 283. 368.
Menelaus 25.

Mező-Debreczön 101.
Mező Ferencz 280.
Michaëlis Carolina (de Vasconcellos) m. 298.
Midás 388.
Mihály deák 275.
Minois 27.
Misák 90.
Miskolcz 291.
Modráczy Péter 148.
Mohácsy Demeter 148.
Mohi Ferencz 274.
Moldva 378.
Morley Bernát m. 330.
Muspilli 296.
Nabugonozor 89.
Nagy Balázs 149. 345.
Nagyfalvi Gergely 377—8.
Nagyfalvi György 247—252. 377—9.
Nagy Iván m. 290. 295.
Nagy Lajos kir. 306.
Nagy Sándor 29. — Dr. 383—4.
Nagy-Szombat 365.
Nákhor 204.
Nánási L. István m. 278.
Nardinus Jakab 119. 336.
Nazin bég 133.
Nazuff aga 136. 341. 344.
Németi Ferencz 279. 368. 382.
Nero 33.
Nográd vmegy 303.
Nölle G. m. 298.
Oláh Miklós 292.
Olaszország 115.
Orpheus 26.
Ozorai Imre 276.
Pádua 119. 128. 283. 292.
Paksi Imre 281.
Paksy Mihály 274.
Paladin György 148. 345.
Pál bastyája 134. 340.
Pál vajda 133.
Paniti János 191. 365.
Pankotai Ferencz 369.
Pap Benedek 239—244. 375—377.
Pap Gábriel 376.
Páris 25. 111.
Patay kapu 149.
Paul u. Brarne, Beiträge 298.
Pázmány Péter m. 364.
Pécs 141. 147.
Példák könyve 299.
Perényi Imre 295. — Ferencz 303.
Perneszi Farkas 277. 278,
Persia 184.
Perusics Gáspár 274.
Perviz vajda 279. 281.
Pesti Gábor m. 324.
Petendi András 149.
Pető Ferencz (gersei) 303.
Petrovai Miklós 313.
Petrovics Péter 275. 367.
Philologiai Közl. 296. 299. 307.
Pilátus 41.
Plátó 111.
Polyánkai Mihály 368.
Porphyrius 111.
Potty Mártony 149.
Pozsony-Szent-György 294.
Priamus 111.
Pribék Lázár 138. 149. 342. 345.
Rabanus Maurus 296.
Rácz Iván 149.
Ráczkeve 280.
Radován Jakab 133. 149. 341. 345.
Rajnis 380.
Ráskai Gáspár 49—72. 299—314. Balázs, Lea 299. — István 303.
Ráth György 331—2.
Régi Magyar Nyelvemlékek 291. 295. 303.
Révai Ferencz 293.
Révay Ferencz b. 338.
Révész Kálmán 376.
Richardus (de mediavilla) 297.

Ring Adorján 338. 346.
Rinya 141.
Róma 33. 153.
Rosztiszláv 306.
Rufinus 296. 347.

Salamon 29. 111.
Sámson 29. 111.
Sandiomus Bernáld 124. 337.
Sándor István 380.
Sára 197. 266.
Sarlóközi Névtelen 36—47. 296—299.
Sárospataki füzetek 281.
Sbardelati Ágoston 292.
Scila 27.
Sebes Körös 187.
Segnyei Borbála 384.
Segnyei Miklósné 384.
Sennakherib 13.
Serédy Gáspár 301.
Seth 251.
Seyberlich Magdolna 293.
Shakespeare m. 306.
Sidrák 90.
Siebenburg. Provinz. Blatt. 292.
Simler 274.
Simrock m. 306.
Siria 33. 157. 184.
Sirok 291.
Sixt H. Ch. m. 338.
Skaricza Máté 273.
Sodoma 265. 384.
Solimannus 131. 183. 301.
Somadeva 306.
Sommer E. m. 298.
Somody Bálint 148.
Somogyi Pál 296.
Spangenberg I. M. m. 331.
Spira Ferencz 115.
Stofon hegy 158.
Stöckel Lénárt 368.
Szabó Károly m. 294. 328.
Szabolcs vmegye 295.
Szalók János 149.
Szamos 196.
Szamosfalvi András 379.
Szamosközi István m. 378.
Századok 276. 302. 304. 340. 346.
Szeged 273.
Szegedi András 151—187. 296. 345—364.
Szegedi Gergely 207—236. 367—375.
Szegedi K. István 1—14. 273—289. — fia 281.
Szegedi Lőrincz 369. 374.
Székel György 148.
Székely István 379.
Székely Mózes 378.
Székes-Fejérvár 301.
Széky Péter 149.
Szél Farkas m. 312.
Szelimus 183.
Szenczi Molnár Albert 369.
Szentkirályi Antal 368.
Szent-Lőrincz 129. 146. 344.
Szent Péter 129.
Szepes vmegye 303.
Szepetneki János 193—6. 365. — András 365
Szigetvár 131.
Szilágyi László 306.
Szinnyei, M. írók élete és m. 324.
Szirák 291.
Sziráki Balázs 19—21. 290—292.
Szklárosi Horváth András 383.
Szolnok 279.
Szombati János 380.
Sztárai Mihály 276.

Tales 111.
Tanaquil 29. 294.
Tantalus 388.
Tarquinius 111. 294.
Tasnád 274.
Tata 301.
Teleg 187. 345.
Teleki-codex 298.

Temesvár 275.
Temesvári Pelbárt 297.
Temesvári István 345.
Thaly Kálmán m. 285. 302.
Thallóczi Lajos 380.
Tholdy István 378.
Tinódi m. 294. 323.
Titus 13. 153 s köv.
Toldy Ferencz 307. 338. 380.
Tolna 276. 323.
Tomori Pál 300.
Topordy Benedek 133. 148. 340. 345.
Tordai Zsigmond 274.
Tőke Ferencz 113—150. 333—345.
Török Bálint 300.
Tört. Tár. 274. 294. 300. 327. 343. 368. 379.
Trácia 27.
Trausch m. 324.
Trója 25. 29.
Tullius 111.
Túr 276.
Túry Bálint 148.

Újfalu (Brettyó-) 296.
Ujlaky Sebestyén 133. 340.
Usztoglus 184.

Zabulon 35.
Zágrábi Kristóf 341.
Zay-Ugrócz 380.
Zebernik vára 51. 304.
Zemplin vmegye 295.
Zerdaheli Máté 293.
Zoár 268.
Zsélyi levéltár 304.
Zsidóország 33. 153.
Zsigmond kir. 306.
Zsindely István m. 281.

Várdai Tamás 292.
Vasantho Margit 376.
Vasas Sz. Ivány 276.
Velencze 116.
Wenzig. Westslav. März. 312.
Verancsics Antal 293. 369.
Verbőczy 300.
Veresmarti Illés 280.
Veres Mihály 149. 345.
Vergerius 336.
Vespasianus 153.
Wesselényi Miklós b. m. 285.
Wetteli Mária 294.
Vilmány 379.
Vilmányi Libécz Mihály 255. 379.
Vitellius 154.
Vittenberg 273. 367.
Wolff, Deutsche Hausmärchen 306.

TARTALOM.

Lap

ELŐSZÓ --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- V—VIII

SZEGEDI KIS ISTVÁN
1. A szentléleknek segítségül hívása --- --- --- --- --- 3
2. Az anyaszentegyháznak siralmas panaszkodása --- --- --- 4
3. Hogy az Úristen az ő híveit megoltalmazza --- --- --- 5
4. Török rabságból kiszabadulásért hálaadás --- --- --- --- 6
5. A magyaroknak siralmas éneke a tatár rabl --- --- --- 8
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 273—289

NÉVTELEN
CXXI. Psalmus --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 17
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 289—290

SZIRÁKI BALÁZS
Ének az házasoknak --- --- --- --- --- --- --- --- --- 19
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 290—292

ARMBRUSZT KRISTÓF
Gonosz asszonyembereknek erkelcsekről való ének --- --- 22
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 292—295

MÁDAI MIHÁLY
Jeruzsálem pusztulata --- --- --- --- --- --- --- --- --- 33
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 295—296

SARLÓKÖZI NÉVTELEN
Optima historia de extremo judicio --- --- --- --- --- 36
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 296—299

RÁSKAI GÁSPÁR
Vitéz Franciscórul és az ő feleségéről --- --- --- --- --- 51
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 299—314

NÉVTELEN
Penitenciára intő história --- --- --- --- --- --- --- 75
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 314—317

NÉVTELEN
Jeremiás próféta siralmas panaszolkodása --- --- --- --- 82
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 317—319

Lap

NÉVTELEN
Jeremiás prófétának könyörgéséből --- --- --- --- --- 85
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 319—320

NÉVTELEN
A Magyarország siralma stb. --- --- --- --- --- --- --- 87
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 320—321

NÉVTELEN
Az három istenfélő férfiakról stb. --- --- --- --- --- 89
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 321—322

NÉVTELEN
Az babiloniabeli Bél és sárkány bálvány stb. --- --- --- 96
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- --- 322

NÉVTELEN
Énektöredék --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 100
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 322—323

GYULAI ISTVÁN
Hymnus --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 105
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 323—324

HELTAI GÁSPÁR
1. Keresztyéni panaszkodás és intés --- --- --- --- 108
2. Hogy a halál nem fél stb. --- --- --- --- --- --- 110
3. Közbeszéd --- --- --- --- --- --- --- --- --- 112
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 324—333

TŐKE FERENCZ
1. Az Istennek röttenetes haragjáról (Spira F.) --- --- 115
2. Historia obsidionis insulæ Antemi etc. --- --- --- 131
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 333—345

SZEGEDI ANDRÁS
Historia de expugnatione urbis Jerusolimitanae --- --- --- 153
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 345—364

PANITI JÁNOS
Házasoknak könyörgési --- --- --- --- --- --- --- 191
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- --- 365

SZEPETNEKI JÁNOS
Bátorítás halál ellen --- --- --- --- --- --- --- --- 193
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 365—366

NÉVTELEN
A nagy Abrahám pátriárkhának körösztiről etc. --- --- 197
Jegyzetek --- --- --- --- --- --- --- --- 366—367

SZEGEDI GERGELY
1. Az veszedelmekről, melyekkel Isten Magyarországot ostorozza --- --- --- --- --- --- --- --- 209

Lap
2. Az Úr Krisztus születése innepire ... 212
3. Pinkesd innepire ... 215
4. Az Úrnak szent vacsorájáról ... 217
5. VI. Psalmus ... 218
6. X. Psalmus ... 220
7. XXIX. Psalmus ... 222
8. XXXII. Psalmus ... 224
9. XXXIIII. Psalmus ... 225
10. XXXVIII. Psalmus ... 228
11. LXXI. Psalmus ... 230
12. CXII. Psalmus ... 234
13. CXXII. Psalmus ... 236
Jegyzetek ... 367—375

Pap Benedek
1. XXVI. XXVII. Psalmus ... 239
2. Segítségül hivása Istennek ... 243
Jegyzetek ... 375—377

Barát István
LXIX. Psalmus ... 245
Jegyzetek ... 377

Nagyfalvi György
Chain és Ábel históriája ... 247
Jegyzetek ... 377—379

Vilmányi Libécz Mihály
Corrector pio lectori ... 255
Jegyzetek ... 379—380

Névtelen
CXXVII. Psalmus ... 256
Jegyzetek ... 380

Névtelen
Hálaadás ... 257
Jegyzetek ... 380—381

Névtelen
A Communáláskor való isteni dicséret ... 258
Jegyzetek ... 381—382

Névtelen
Dicséret ... 260
Jegyzetek ... 382—383

Névtelen
Menyegzői vers ... 264
Jegyzetek ... 383

Békési Balázs
Lap
História Sodoma és Gomora veszödelmérül ... 265
Jegyzetek ... 383—385

Pótlék.

Gergely
Micsodás az fesvény ember ... 385

Szómutató ... 390

Név- és Tárgymutató ... 393

JAVÍTANDÓK.

53. l.	8. s.	elővétnének.	*helyett olv.*	elővétetnének.
«	17. s.	társának: «ura»	«	« társának, ura
57. l.	31. s.	kik meghozzák	«	« kit meghozzak
127. l.	21. s.	lelke kíván	«	« lelket kíván